

รูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ปริญญานิพนธ์

ของ

นายประยูร ศิริประสาธน์

12 ก.ค. 2526

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร. 3921 575, 391 5058

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

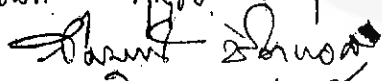
ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2526

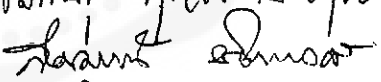
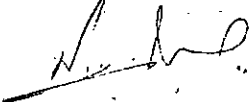
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิติได้พิจารณาปัญหานี้จนบัดนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

อรรถสิทธิ์ กุศล น. ยุกต ประธาน
 ธีระเดช กรรมการ
 ทวี ธรรมพิชัย กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

อรรถสิทธิ์ กุศล น. ยุกต ประธาน
 ธีระเดช กรรมการ
 ทวี ธรรมพิชัย กรรมการ
 กรรมการสอบภายนอก

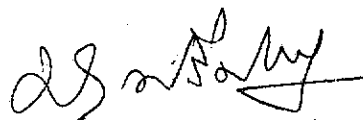
ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยการให้คำปรึกษา เสนอแนะ ตลอดจนการตรวจแก้ไข จาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมพันธุ์ ภูษธร ณ อยุธยา รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ ศาสตราจารย์ ดร.พนั สะเพียรชัย และนายประวิติ จาคีวินิช อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ในการออกสำรวจชุมชนและสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์ ตลอดจนการทดลองรูปแบบการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ ผู้วิจัยได้รับความเกื้อหนุนเป็นอย่างดี จากท่านเจ้าอาวาสวัดบ้านหนองนคม (พระเถียน ภัทจารี) และผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรโคกสำโรง (นายชุม ชุมวิริยะ) ทั้งในด้านการให้ที่พักอาศัย การอำนวยความสะดวกเรื่องยานพาหนะ ตลอดจนการแนะนำบุคคลและชุมชน นอกจากนี้ด้วยความเมตตาจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือก เป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่ไต่สละเวลาตอบแบบประเมิน และจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรโคกสำโรง กลุ่มที่ 31 บ้านหนองนคม ที่ไต่สละเวลามาเข้าอบรม ซึ่งหากปราศจากความช่วยเหลือจาก ท่านต่าง ๆ ดังกล่าว งานวิจัยครั้งนี้ก็คงจะสำเร็จผลได้ยาก

ผู้วิจัย สำนึกในความมีน้ำใจของข้าราชการฝ่ายนโยบายและการศึกษาเปรียบเทียบ และฝ่ายรายงานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้ช่วยเหลือทั้งทาง ด้านวิชาการและด้านการจัดทำเอกสาร ทำให้การวิจัยบรรลุผลตามความมุ่งหมายเป็นอย่างดี

ยังมีบุคคลอื่นอีกเป็นจำนวนมากที่ได้กรุณาช่วยเหลือผู้วิจัยในประการต่าง ๆ ซึ่งแม้มิได้มีการกล่าวอ้างชื่อ ณ ที่นี้ ก็ขอได้โปรดทราบว่า ผู้วิจัยตระหนักในพระคุณของท่านทุกคน เป็นอย่างดี และขอจดจำตลอดไป.

(ประยูร ศรีประสาธน์)

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	ที่มาและปัญหา	1
	บทบาทที่พึงประสงค์ของสหกรณ์การเกษตร	4
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
	ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	6
	ความหมายของรูปแบบการศึกษาสหกรณ์	6
	พฤติกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และความเกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของสหกรณ์	7
2	การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง	8
	หลักและขบวนการสหกรณ์	8
	ความหมายของสหกรณ์	8
	จุดมุ่งหมายของสหกรณ์	10
	หลักการสหกรณ์	11
	ความแตกต่างระหว่างธุรกิจโดยทั่วไปกับสหกรณ์	14
	การบริหารงานสหกรณ์	15
	บทบาทของสหกรณ์	17
	ความสำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหา และทัศนคติของสมาชิกต่อสหกรณ์	20
	การสหกรณ์ในประเทศไทย	30
	ความสนใจของสมาชิกต่อการศึกษาสหกรณ์	33
	หลักและกระบวนการศึกษาผู้ใหญ่	34
	ความมุ่งหมาย	35
	สมมุติฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่	36
	ลำดับขั้นของพัฒนาการของผู้ใหญ่	37

สาเหตุที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษานักเรียน 38	38
แนวคิดบางประการในการจัดหลักสูตรการศึกษาแกสมาชิกสหกรณ์	
การเกษตร 38	38
หลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 40	40
ความหมายของหลักสูตร 40	40
กระบวนการพัฒนาหลักสูตร 42	42
องค์ประกอบของหลักสูตร 47	47
แนวทางในการพัฒนาหลักสูตร 48	48
คุณลักษณะของหลักสูตรที่ดี 49	49
ข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาหลักสูตร 51	51
การประเมินผลหลักสูตร 54	54
จุดมุ่งหมายของการประเมินผล 54	54
รูปแบบของการประเมินผล 54	54
ระยะเวลาของการประเมินผลหลักสูตร 57	57
สรุปผลการศึกษาจากเอกสาร 58	58
3 วิธีการศึกษาวิจัย 60	60
ขั้นตอนการวิจัย 60	60
การคัดเลือกและศึกษาชุมชนและสหกรณ์ 60	60
การสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ 62	62
การกำหนดคุณสมบัติสมาชิกสหกรณ์ 64	64
การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา 65	65
การจัดทำรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา 67	67
การจัดทำอุปกรณ์การฝึกอบรม 67	67
การทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษา 69	69

การประเมินผลรูปแบบการจัดการศึกษา	70
4 การสำรวจสภาพของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร	72
ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อทำการทดลองรูปแบบ	72
สภาพโดยทั่วไปของอำเภอโคกสำโรง	72
สภาพของสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง	77
สภาพสังคมและเศรษฐกิจของบ้านหนองคู	79
สภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่ของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับกิจการ เกษตรและสหกรณ์	85
สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกลุ่มที่ 31 บ้านหนองคู	91
สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านวังกะเบียน	103
5 การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์	106
การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ที่พึงประสงค์	106
การพัฒนาและการประเมินโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์	109
การจัดทำรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา	113
การจัดทำคู่มือการฝึกอบรม	114
การสร้างเครื่องมือประเมินผลการฝึกอบรม	114
การจัดทำตารางการฝึกอบรม	118
สรุป	119
6 การทดลองและผลการทดลองรูปแบบการจัดการศึกษา	121
การทดลองรูปแบบการจัดการศึกษา	121
จุดมุ่งหมายของการทดลอง	121
การทดสอบกลุ่มควบคุม	121

การฝึกอบรมแกนกลางทดลอง	122
กิจกรรมการฝึกอบรมในวันแรก	123
กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 2	125
กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 3	128
กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 4	130
กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 5	132
ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษา	136
การประเมินผลโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม	136
การประเมินผลโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม	144
การประเมินผลด้วยการทดสอบ	146
ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษา	150
สรุป	152
7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	154
สรุปผลการวิจัย	154
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	155
ผลจากการศึกษาจากเอกสาร	155
ผลการสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร	158
ผลการพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร	160
ผลการทดลองรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร	162
การประเมินผลการทดลองรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร	163
ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร	165
การอภิปรายผล	166

ข้อเสนอแนะ	171
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรม	171
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาสาระการฝึกอบรม	174
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้ฝึกอบรม	174
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทดสอบ	175
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคู่มือการฝึกอบรม	175
บรรณานุกรม	178
ภาคผนวก	
ก. แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินผล	188
1 แบบสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์การเกษตร	189
2 แบบประเมินผลคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร	197
3 แบบประเมินผลความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในโครงสร้างของ รูปแบบการจัดการศึกษา	204
4 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์	227
5 แบบประเมินผลการอบรมในหน่วยที่ 1-4	234
6 แบบประเมินผลกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	241
7 แบบประเมินผลความคิดเห็นต่อคู่มือสหกรณ์	242
8 แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าอบรม	243
ข. โครงสร้างและรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์	244
1 โครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์	245
2 รูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์	252
3 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม หน่วยที่ 1-4	294
4 ตารางการฝึกอบรมเพื่อทดลองรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์	349

5	การวางการฝึกอบรมที่ปฏิบัติจริงระหว่างการทดลองรูปแบบการ จัดการศึกษาสหกรณ์	357
ค.	ตารางแสดงค่าสถิติ	365
1	ค่าความยากและค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบวัดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับสหกรณ์	366
2	ผลการประเมินของผู้เข้าอบรมต่อหัวข้อและเนื้อหาการฝึกอบรม	367
3	ผลการประเมินของผู้เข้าอบรมต่อผู้อบรมในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม .	371
4	ผลการประเมินของผู้เข้าอบรมต่อระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรมในแต่ละ หน่วย	372
5	ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	373
6	ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อคุณสมบัติสหกรณ์แม่ข่าย	374
7	ความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เข้าอบรมที่แสดงออกในแบบประเมินผลการ ฝึกอบรมแต่ละหน่วยการฝึกอบรม	375
8	ผลการสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าอบรมแต่ละหน่วย	377
9	ผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์	381
10	ผลการทดสอบวัดความรู้ความรับผิดชอบต่อกิจกรรมสหกรณ์	382
ง.	รายงานผู้เชี่ยวชาญ	383
1	รายงานผู้เชี่ยวชาญด้านการสหกรณ์พิจารณาคุณสมบัติของสมาชิก สหกรณ์พึงประสงค์	384
2	รายงานผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสอดคล้องของรูปแบบการจัดการ ศึกษาสหกรณ์	385
3	รายงานสมาชิกสหกรณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์	387

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

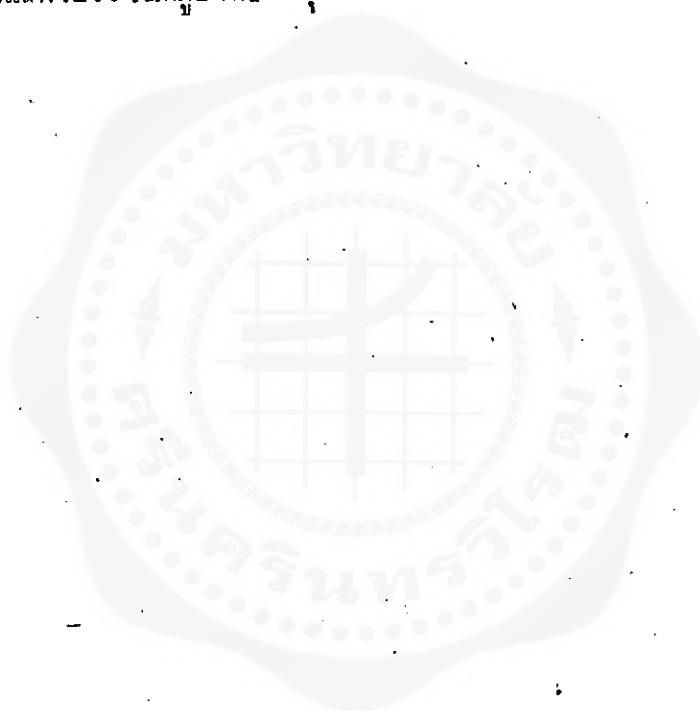
1	ประเภท จำนวน และสมาชิกสหกรณ์ในประเทศไทย	32
2	พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิต และผลได้ต่อไร่ในปีเพาะปลูก 2524/2525 (เฉพาะฝ่าย ปี 2523/2524)	76
3	ทุนค่าเงินการของสหกรณ์การเกษตรโคกสำโรง ปี 2522	77
4	ระยะเวลาการเพาะปลูก	84
5	พื้นที่เพาะปลูกของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร	92
6	ผลการประเมินความสอดคล้องระหว่างคุณสมบัติที่เหมาะสมกับบทบาทตามจุด มุ่งหมาย	108
7	คามัชฐานจากการประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างของรูปแบบการ จัดการศึกษา	112
8	แสดงคุณภาพของแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเรื่องสหกรณ์	115
9	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผู้ที่เข้าอบรมได้ประเมินหัวข้อ และเนื้อหาสาระการฝึกอบรมแต่ละหน่วย	138
10	ผลการประเมินผูอบรมโดยผู้เข้าอบรมในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม	141
11	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินกิจกรรมและวิธีการ ฝึกอบรม	142
12	สรุปความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เข้าอบรมที่แสดงออกในแบบประเมินผลการ ฝึกอบรม	144
13	ผลการสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าอบรม	145
14	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการสหกรณ์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มกองทุน	148
15	ผลการทดสอบความสำคัญต่อความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม สหกรณ์	149

บัญชีแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
1 โครงสร้างและการบริหารสหกรณ์	16
2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ตามรูปแบบผสมผสาน	44
3 แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ สุมิตร คุณานุกร	46
4 รูปแบบการประเมินผลตามแนวคิดของ ไทเลอร์	54
5 รูปแบบการประเมินผลตามแนวคิดของ เอียน กรอว์ฟอร์ด	55
6 รูปแบบการประเมินผลที่ยึดเกณฑ์เป็นหลักของ โรเบิร์ต ดี สเตค	56
7 กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์แคว้นมาซิโดเนีย	
การเกษตร	61

บัญชีแผนที่

แผนที่		หน้า
1	แผนที่อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี	73
2	แผนที่แสดงบริเวณหมู่บ้านชนอุดม	80

บทที่ ๑

บทนำ

ที่มาและปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม ที่ประชากรประมาณร้อยละ 70 ประกอบอาชีพทางการเกษตร และสินค้าออกเป็นสินค้าทางการเกษตรถึงร้อยละ 90 ของสินค้าทั้งหมด (กองเศรษฐกิจการเกษตร 2521: 18, 19, 27) ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้นั้นเป็นเพราะใช้พื้นที่เพาะปลูกมากมาย แต่ผลผลิตต่อไร่อยู่ในเกณฑ์ต่ำที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2523: 245) ทั้งนี้เพราะเป็นการประกอบอาชีพโดยอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ พื้นที่เพาะปลูกอยู่ในเขตชลประทานเพียงร้อยละ 20 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ 2522: 71) ในขณะที่เกาหลีและญี่ปุ่นมีถึงร้อยละ 70 และ 90 ตามลำดับ (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2523: 344) ในด้านการใช้ปุ๋ย ก็ปรากฏว่าเกษตรกรไทย ยังใช้ปุ๋ยเพิ่มผลผลิตน้อยมาก คือใช้เพียง 8 กิโลกรัมต่อ 6 ไร่ (1 เฮกตาร์) ขณะที่ศรีลังกาใช้ 49 กิโลกรัม มาเลเซีย 44 กิโลกรัม และอินโดนีเซีย 22 กิโลกรัม (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2523: 344) ทั้ง ๆ ที่พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ของไทยมีคุณภาพต่ำและมีขนาดเล็ก (ไพฑูรย์ พงศบุตร และสุรินทร์ เศรษฐมานิต 2524: 71) นอกจากนี้ หากพิจารณาระดับการศึกษาของเกษตรกร ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีความรู้ต่ำ จบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 การจะหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาการประกอบอาชีพจึงเป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีผลทำให้เกษตรกรไทยมีรายได้จากการผลิตไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ฐานะจึงยากจน มีหนี้สินมาก ต้องริบขายผลผลิตเพื่อนำไปใช้หนี้ และต้องกู้ยืมเพื่อใช้ในการเพาะปลูกคราวต่อไปอีก จากวงจรของการประกอบอาชีพดังกล่าว จึงทำให้ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของนายทุนเงินกู้และพ่อค้าคนกลาง ทั้งในด้านการกำหนดอัตราดอกเบี้ยและราคาผลผลิต โดยเกษตรกรเป็นฝ่ายเสียเปรียบตลอดเวลา

รัฐบาลเองก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรในประการต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นอย่างดี และพยายามหาทางปรับปรุงแก้ไข แนวทางแก้ไขประการหนึ่ง

ก็คือ การจัดตั้งสหกรณ์ เฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์การเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกให้เกิดผลดีทั้งในด้านการผลิต และการตลาด รวมทั้งเพื่อยกมาตรฐานความเป็นอยู่ของสมาชิกให้สูงขึ้น โดยทำธุรกิจร่วมกัน วิธีทางสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ 2524: 3) จากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 (กรมส่งเสริมสหกรณ์ 2522: 76) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ซึ่งสะท้อนให้เห็นหน้าที่ของสหกรณ์การเกษตร 5 ประการ คือ

1. จัดหาทุนให้สมาชิกได้กู้ยืมไปลงทุน และประกอบอาชีพ
2. ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์โดยฝากเงินกับสหกรณ์
3. จัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค และปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช อาหารสัตว์ ฯลฯ จำหน่ายในราคาถูกลง
4. รวบรวมผลผลิตของสมาชิกออกขาย หรือ แปรรูปออกจำหน่าย
5. ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตรแผนใหม่แก่สมาชิก เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต

หน้าที่ดังกล่าว จะเห็นว่า เน้นบทบาทของสหกรณ์ทางด้าน เศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ทั้ง ๆ ที่สหกรณ์มีฐานะเป็นสถาบันทางสังคมด้วย นอกจากนี้หน้าที่ดังกล่าวยังเน้นการเป็นสถาบันบริการ โดยเฉพาะด้านสินเชื่อและเงินกู้ มากกว่าการส่งเสริมและพัฒนาสมาชิกให้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของคนในคานต่าง ๆ ลักษณะเช่นนี้มีผลทำให้การสมัครเป็นสมาชิกล้วนหวังผลที่จะให้ได้รับ เงินกู้มากกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจและสังคมทั้งของตนเองและชุมชน รวมทั้งมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสหกรณ์ กล่าวโดยสรุปคือ หน้าที่ของสหกรณ์การเกษตรที่กำหนดไว้เป็นบทบาทสหกรณ์เฉพาะการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ และเป็นบทบาทของสหกรณ์ในการให้บริการมากกว่าการกระตุ้นให้สมาชิกร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตนและชุมชน ตลอดจนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสหกรณ์ และตระหนักในสำคัญของสหกรณ์ และความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ด้วยเหตุนี้บทบาทของสหกรณ์การเกษตรจึงมีจำกัด และไม่สามารถแก้ไขปัญหาของสมาชิกได้อย่างแท้จริง สมาชิกจึงขาดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของและตระหนักใน

ความสำคัญของสหกรณ์และความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมตัวกันของเกษตรกร
ในรูปของสหกรณ์จึงอยู่ในระดับต่ำมาก กล่าวคือ มีเพียงประมาณ 2.2 ล้านครอบครัว หรือ
ประมาณร้อยละ 39 ของจำนวนครอบครัวเกษตรกรทั่วประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการ
พัฒนาการเศรษฐกิจฯ 2525: 64)

จากการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ดังที่ได้ยกตัวอย่างมากล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึง
ความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์
และสำนึกในการระดมทุนขอสินเชื่อสหกรณ์ การกิจดังกล่าวยังมีความสำคัญมากและถือว่าเป็น
ภารกิจหลักประการหนึ่งที่สหกรณ์จะต้องจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกอยู่ตลอดเวลา แต่การ
ดำเนินงานทางด้านสหกรณ์ของไทยยังเน้นความสำคัญทางด้านการเงินมาก การจัดการอบรมที่
กระทำอยู่ส่วนใหญ่ เน้นหนักด้านการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ ผู้จัดการ และพนักงาน
สหกรณ์เป็นสำคัญ การให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิกที่มีจัดทำอยู่ก็คือ การจัดส่งหน่วยอบรม
เคลื่อนที่ไปยังที่ต่าง ๆ ซึ่งมีขอบเขตการดำเนินงานจำกัดในแต่ละปี ทั้งนี้อาจดำเนินงาน
ได้อย่างทั่วถึง การฝึกอบรมที่กระทำส่วนใหญ่เป็นในรูปแบบของการบรรยาย ประการสำคัญ
ก็คือยังมิได้มีการศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบของการให้การศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์อย่างเหมาะสม
โดยอาศัยหลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนหลักจิตวิทยาการ
เรียนรู้ ฉะนั้นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ไทยโดย
อาศัยหลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ และจิตวิทยาการเรียนรู้ก็ย่อมจะ
ทำให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจในหลักและกระบวนการสหกรณ์และมีความสำนึกที่จะมีส่วนร่วม
ในกิจกรรมสหกรณ์ อันจะเป็นส่วนช่วยให้สามารถพัฒนาการสหกรณ์ของไทยให้เจริญก้าวหน้า
ยิ่งขึ้นไป

การสหกรณ์ของไทยเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2459 ปรากฏว่าปัจจุบันก็ยังคงมีความเจริญ
ก้าวหน้าไม่เท่าที่ควร สาเหตุแห่งความล้มเหลวของการสหกรณ์นั้นได้มีการศึกษาวิจัยอย่าง
กว้างขวาง และพบสาเหตุแห่งปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือ "บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์
การเกษตรไม่มีความรู้และความเข้าใจในหลักการของสหกรณ์ ไม่มีความเลื่อมใสในอุดมการณ์
ของสหกรณ์ และบางกลุ่มจะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากการสหกรณ์" (จำลอง โตะทอง

ม.ป.ป. : 6 และ 32) สมาชิกขาดความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงาน และปัจจัยความสำเร็จของสหกรณ์ (International Cooperative Alliance, 1979: 426-427) สมาชิกและกรรมการดำเนินการขาดความรู้เรื่องสหกรณ์ (ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา และชัยมงคล สุวพานิช 2520: 163) การขาดความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ดังกล่าวเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์ไม่ก้าวหน้าเท่าควร (พูลเพิ่ม ราชนิชยกร และคณะ 2516: 7-8) และจากการศึกษาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ปรากฏว่าสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานจนได้รับรางวัลในฐานะสหกรณ์ดีเด่นคือ การที่สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสหกรณ์ดี และมีความรักดีต่อสหกรณ์เป็นอย่างยิ่ง (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2518: 52) นอกจากนี้ยังปรากฏว่าสมาชิกส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินธุรกิจของสถาบัน ขาดความสำนึกรับผิดชอบในการบริหารตัวเอง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ 2525: 65)

บทบาทที่พึงประสงค์ของสหกรณ์การเกษตร

สำหรับหลักการและบทบาทที่ควรจะเป็นของสหกรณ์นั้น ชาร์ส (Schaars 1971: 8) ได้กำหนดไว้ 5 ประการ คือ การร่วมกันเสี่ยงภัย ร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมกันทำหน้าที่ มีสิทธิร่วมกัน มีผลประโยชน์จากความพยายามร่วมกัน ไม่มีใครที่จะได้ผลประโยชน์คนเดียว หรือแบ่งภาระความรับผิดชอบคนเดียว

จากแนวคิดของชาร์ส เมื่อพิจารณาประกอบกับปัญหาที่เกษตรกรไทยประสบอยู่ อาจจะกำหนดบทบาทของสหกรณ์การเกษตรที่พึงประสงค์ได้ คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคม โดยทางเศรษฐกิจนั้น จะต้องมุ่งกระทำทั้งด้านการขยายธุรกิจ การยกระดับราคาสินค้าผลผลิต การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การกระจายรายได้ อย่างเที่ยงธรรม การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม และความคุ้มครองธุรกิจ เกี่ยวกับบทบาทในฐานะทางสังคมนั้น อาจแยกเป็น 2 บทบาท คือ บทบาทในด้านการพัฒนาสังคมโดยทั่วไป อันได้แก่ การส่งเสริมการศึกษา การพัฒนาพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมความสามัคคี และสันติสุขในสังคม อีกบทบาทหนึ่งคือ การพัฒนาชุมชน อันได้แก่

การกระตุ้นให้ประชาชนใช้ความพยายามของตนในการพัฒนาท้องถิ่น ตามหลักและกระบวนการ สหกรณ์ ซึ่งเป็นการพึ่งพาตนเองเป็นประการสำคัญ (ถวิล เลิศประเสริฐ 2522: 5, 254

- 255)

จากหลักการและบทบาทที่พึงประสงค์ของสหกรณ์การเกษตรดังกล่าวข้างต้น เมื่อ พิจารณารวมกันกับหน้าที่ และบทบาทของสหกรณ์การเกษตรของไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า

1. หน้าที่และบทบาทของสหกรณ์การเกษตรในปัจจุบัน เน้นความสำคัญของการ รวมมือกันของสมาชิกในค่านต่าง ๆ น้อยมาก การดำเนินงานของสหกรณ์มุ่งไปทางด้านการ เป็นสถาบันให้บริการแก่สมาชิกมากกว่า

2. หน้าที่และบทบาทของสหกรณ์การเกษตรปัจจุบัน ยังกระทำเฉพาะด้านเศรษฐกิจ แต่เพียงอย่างเดียว และด้านเศรษฐกิจที่กระทำอยู่ก็มุ่งเน้นเฉพาะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการ ประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ยืมเงินและสินเชื่อเป็นประการสำคัญ การเน้นหนัก ทางด้านการพัฒนาการประกอบอาชีพ การรวมกันแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและ การพัฒนาเศรษฐกิจของสมาชิกและชุมชนในส่วนรวมยังมีการกระทำน้อยมาก ส่วนทางด้าน การพัฒนาทางสังคมและการพัฒนาชุมชน นั้น อาจกล่าวได้ว่ายังมิได้มีการกระทำและให้ ความสำคัญเลย

การจะพัฒนาสหกรณ์ให้ดำเนินการตามหลักการและบทบาทดังกล่าว มีความจำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาสมาชิกให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์ ตระหนักในความ สำคัญของการมีส่วนร่วมในสิทธิ ความรับผิดชอบการกระทำหน้าที่ การเสี่ยงภัยและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ รวมทั้งการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งของส่วนสมาชิกเอง และ ชุมชนในส่วนรวมโดยอาศัยหลักและกระบวนการสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้รู้รูปแบบของหลักสูตร การจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์
2. เพื่อเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ และ/หรือ การจัดการศึกษา

นอกโรงเรียนแก่ประชาชน เพื่อพัฒนาเขต และ/หรือ เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความร่วมมือกันทำงานเป็นคณะบุคคล

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ จะมีประโยชน์โดยตรงที่ทำให้ได้รูปแบบของหลักสูตร เพื่อจัดการศึกษาสำหรับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และส่งผลทางอ้อมในการพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ให้มีคุณภาพและความสนใจในการรวมกิจกรรมสหกรณ์ เพื่อผลในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรให้มีความเจริญก้าวหน้า รวมตลอดไปจนถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรสมาชิกที่มีฐานะยากจน และมีการศึกษาต่ำให้สูงขึ้นตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล และจะส่งผลไปถึงการพัฒนาสังคมในส่วนรวมให้ดีขึ้นด้วย

นอกจากนี้ ปัจจุบันรัฐบาลมีเจตนารมณ์แน่วแน่ในการพัฒนาเขต โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนบทยากจน โดยจะพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการให้การศึกษายกฐานะแก่ประชาชน แต่ในขณะนี้ยังมิได้มีการศึกษาและพัฒนาแบบของหลักสูตร เพื่อจัดการศึกษาแก่ประชาชนที่แน่นอนชัดเจน และยังมิได้เป็นรูปแบบที่ได้จากการวิจัยสภาพความเป็นอยู่ของผู้ที่จะรับการศึกษา และตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ฉะนั้นการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของหลักสูตร เพื่อจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในครั้งนี้จะทำให้ได้แนวทางสำหรับการพัฒนารูปแบบของหลักสูตร เพื่อจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาชนและชุมชนโดยทั่วไป และอาจจะเป็นช่องทางให้รัฐบาลใช้สหกรณ์การเกษตรเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในส่วนรวมมากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ความหมายของรูปแบบของการศึกษาสหกรณ์

รูปแบบของการศึกษาสหกรณ์ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การจัดหลักสูตรและการฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์การเกษตรให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักและกระบวนการสหกรณ์ ตลอดจนมีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ คุณลักษณะดังกล่าวเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สมาชิกที่ดีของสหกรณ์พึงมี และเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สมาชิกขององค์การทุกองค์การพึงจะมี แต่จากการศึกษาจากเอกสารและผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย (ดังรายละเอียดปรากฏในบทที่ 2) ปรากฏว่าสมาชิกสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ขาดคุณลักษณะ

ทั้ง 3 ประการดังกล่าว อันเป็นผลให้การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ดังนั้น การจัดหลักสูตรและการฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพื่อให้มีคุณลักษณะทั้ง 3 ประการ จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้สหกรณ์การเกษตรเจริญก้าวหน้ายิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

พฤติกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และความเกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของสหกรณ์

พฤติกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นแก่สมาชิกภายหลังการจัดการศึกษาอบรมคือ การที่สมาชิกสหกรณ์ที่ได้รับการฝึกอบรมเข้าร่วมในกิจกรรมสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ เช่น เข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน การชำระหนี้และดอกเบี้ยแก่สหกรณ์ตามเวลา การร่วมมือกันขายผลผลิตให้สหกรณ์ และร่วมมือกันซื้อสินค้าจากสหกรณ์ การร่วมมือช่วยเหลือกันและกัน เป็นต้น การประเมินผลเพื่อให้ทราบว่สหกรณ์ดำเนินการดังกล่าวมากน้อยเพียงใดนั้น จำเป็นจะต้องติดตามพฤติกรรมของสหกรณ์อย่างใกล้ชิด และเป็นเวลานาน ซึ่งขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ไม่อาจจะครอบคลุมถึงได้ ฉะนั้น การวิจัยจึงกระทำโดยการทดสอบผู้เข้าอบรมตามเนื้อหาและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของหลักสูตร และการจัดทำแบบประเมินผลที่ใหญ่เข้าฝึกอบรมประเมิน และแบบประเมินผลที่ผู้ให้การฝึกอบรมเป็นผู้ประเมิน ผลที่ได้จากการประเมินผลผู้เข้าศึกษาอบรมทั้ง 3 ลักษณะ จะนำมาประมวลและเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม อันจะเป็นผลให้ทราบถึงความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การที่สมาชิกสหกรณ์มีความรู้ ความเข้าใจในหลักและกระบวนการสหกรณ์และสำนักที่将有ส่วนรวมในกิจกรรมสหกรณ์นี้ จะทำให้สมาชิกมีพฤติกรรมที่จะร่วมมือและรวมในกิจกรรมสหกรณ์มากยิ่งขึ้น อันจะช่วยพัฒนากระบวนการสหกรณ์ให้ก้าวหน้าและตอบสนองความต้องการของสมาชิกยิ่งกว่าเดิม

การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

หลัก และ ขบวนการสหกรณ์

ความหมายของสหกรณ์

นักสหกรณ์ได้ให้ความหมายของสหกรณ์แตกต่างกันไปตามความเชื่อพื้นฐานของแต่ละคน นั้น จะแยกแยะออกเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนของความหมายสหกรณ์โดยทั่วไป กับความหมายสหกรณ์การเกษตร

1. ความหมายสหกรณ์โดยทั่วไป องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Office. 1966: 1) ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ว่า สหกรณ์เป็นสมาคมของบุคคลที่รวมกันเข้าด้วยความสมัครใจ เพื่อบรรลุจุดหมายร่วมกัน โดยการก่อตั้งองค์การธุรกิจที่ควบคุมแบบประชาธิปไตย ร่วมกันออกทุนที่ต้องการอย่างเที่ยงธรรม และยอมรับการมีส่วนร่วมอย่างยุติธรรมในการเสี่ยงภัย และผลประโยชน์ของการดำเนินงานที่สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รอย (Roy. 1964: 1) ให้ความหมายของสหกรณ์ว่าเป็นการจัดองค์กรธุรกิจอาสาสมัคร ดำเนินการด้วยค่าใช้จ่ายของตน การลงทุนและการควบคุมดูแลกระทำโดยสมาชิกและแบ่งอัตรการเสี่ยงภัยและผลประโยชน์ตามสัดส่วนของการใช้บริการ ชาร์ส (Schaars. 1973: 7) เสนอความหมายในลักษณะที่แตกต่างไปบ้างเล็กน้อยว่า สหกรณ์คือ ธุรกิจที่สมาชิกผู้อุปการะเป็นเจ้าของและควบคุมด้วยความสมัครใจ และเป็นธุรกิจที่ดำเนินการเพื่อสมาชิกและโดยสมาชิก บนพื้นฐานของการไม่มุ่งแสวงหากำไรหรือในระดับต้นทุนโดยนัยแห่งความหมายนี้ เจ้าของสหกรณ์คือ สมาชิกที่ใช้บริการ การจัดองค์กรและดำเนินธุรกิจแม้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจก็ตาม แต่เป็นการกระทำด้วยอุดมการณ์ของประชาธิปไตย ความสำนึกในสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เฟย์ (Fay. 1948: 5) และวีรามาน (Weeraman. 1975: 60) มองสหกรณ์ในด้านของการรวมกลุ่มของผู้ที่ฐานะค่อนข้างต่ำทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับฐานะของตนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยดำเนินการร่วมกันบนพื้นฐานของความสมัครใจด้วยความไม่เห็นแก่ตัว และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนผลประโยชน์ที่ได้รับก็แบ่งปันตามสัดส่วนของการใช้ประโยชน์จากสหกรณ์

ประคิษฐ์ มัชฌิมา (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2517: 5) มองสหกรณ์ในรูปขององค์การธุรกิจแบบหนึ่ง ที่จัดตั้งและดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความประสงค์อย่างเดียวกันในการที่จะขจัดปัญหาความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่สมาชิก หรือดำเนินการธุรกิจร่วมกัน โดยถือหลักความสมัครใจ หลักประชาธิปไตย หลักความยุติธรรม หลักการศึกษา หลักการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปให้เห็นลักษณะสำคัญของสหกรณ์ว่า จัดตั้งขึ้นเพื่อยุบกระชับความเป็นอยู่และฐานะ ตลอดจนเพื่อสนองความต้องการร่วมกันของสมาชิก ทั้งในด้านการเศรษฐกิจและสังคม โดยนัยนี้สหกรณ์จึงเป็นทั้งองค์กรทางเศรษฐกิจและองค์กรทางสังคมพร้อม ๆ กัน และเป็นองค์กรที่มีสมาชิกเป็นเจ้าของ การดำเนินการจึงมุ่งหวังผลกำไรเป็นส่วนรองจากการยุบกระชับและฐานะของสมาชิก สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์นั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ ความสำนึกในสังคม ความเสมอภาค และการช่วยเหลือตนเอง ส่วนการจัดและบริหารสหกรณ์นั้นจะต้องเป็นไปโดยอาศัยหลักประชาธิปไตย ความยุติธรรม และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในด้านผลประโยชน์ตอบแทนนั้น จะแบ่งจัดสรรตามส่วนของการใช้ประโยชน์จากบริการของสหกรณ์ มิใช่จัดแบ่งตามจำนวนหุ้นที่ลงทุน

สำหรับประเทศไทย ทางราชการ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ 2524:1) ได้ให้ความหมายของสหกรณ์ว่า คือ องค์การแบบหนึ่งที่มีบุคคลตั้งแต่สิบคนขึ้นไปรวมกันจัดตั้ง โดยวิธีการที่ถูกกฎหมาย เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพอย่างเดียวกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักและวิธีการสหกรณ์ โดยมีได้มุ่งหวังผลกำไร

2. ความหมายของสหกรณ์การเกษตร ตามความหมายที่ราชการใช้ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2524 ก:1) สหกรณ์การเกษตรคือ สหกรณ์ที่ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ รวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ เช่น การขาดแคลนเงินทุน เครื่องมือ เครื่องใช้ในการเกษตร ตลอดจนการขายผลผลิตให้ไถ่ราคาดี ฯลฯ เพื่อช่วยให้ฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกดีขึ้น

ตามนัยแห่งความหมายดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญของสหกรณ์การเกษตรว่า เป็นสหกรณ์ที่มีผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นผู้จัดตั้ง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการคือ เพื่อแก้ปัญหาคความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ และเพื่อช่วยยุบกระชับความเป็นอยู่ของพวกตน

ให้ดีขึ้น ซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความค้อยกว่าในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร จึงต้องร่วมมือกันจัดตั้งองค์กร เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายของสหกรณ์ที่กล่าวมาข้างต้น

จุดมุ่งหมายของสหกรณ์

จากความหมายของสหกรณ์ที่แสดงเป็นลำดับมา อาจแสดงจุดมุ่งหมายสำคัญของสหกรณ์ว่า จัดตั้งขึ้นเพื่อมุ่งหวังจะยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก, พร้อมกันนั้นก็สร้างความสำนึกในความรับผิดชอบทั้งในทางส่วนตัวและส่วนรวม โดยเฉพาะในด้านการพึ่งตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยจุดมุ่งหมายในแนวดังกล่าว สหกรณ์จึงมิใช่แต่เพียงส่งเสริมความก้าวหน้าของสมาชิกเป็นรายบุคคลเท่านั้น ยังมีจุดมุ่งหมายไกลไปถึงการส่งเสริมความก้าวหน้าและสวัสดิการของมนุษย์โดยทั่วไปด้วย (International Cooperative Alliance, 1971:10) นั่นคือเมื่อสมาชิกของสหกรณ์แต่ละคนพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์แล้ว แต่ละคนเหล่านั้นเมื่อรวมกลุ่มกันเข้าก็จะทำให้เป็นสังคมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และด้วยจุดมุ่งหมายทางสังคมดังกล่าวนี้ทำให้สหกรณ์แตกต่างไปจากวิสาหกิจธุรกิจโดยทั่วไป กล่าวคือมิได้คำนึงถึงผลกำไรเป็นหลักสำคัญในการประกอบการธุรกิจ

ในลักษณะที่เป็นจุดมุ่งหมายเชิงรูปธรรม มิใช่เชิงนามธรรม หรือปรัชญาตามที่กล่าวข้างต้น เลดลอร์ (Laidlaw, 1978: 2) ได้สรุปให้เห็นจุดมุ่งหมายหลักของการสหกรณ์ 5 ประการคือ

1. มุ่งเพื่อจัดหาสินค้าและบริการในราคาต้นทุน
2. ขจัดกำไรที่ไม่จำเป็นของพวกคนกลางในด้านการค้า และ
3. มุ่งเพื่อป้องกันการค้าหาประโยชน์จากคนที่มิสภาพค้อยกว่าในสังคม
4. มุ่งป้องกันสิทธิของประชาชนทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค
5. มุ่งส่งเสริมความเข้าใจกัน และส่งเสริมการศึกษาของบรรดาสมาชิกและใน

อนาคตก็จะแผ่ขยายไปถึงประชาชนโดยทั่วไป

จุดมุ่งหมายทั้ง 5 ประการนี้ แม้จะเน้นหนักทางด้านการแก้ปัญหาและส่งเสริมสมาชิกทางด้านเศรษฐกิจ แต่ก็ยังคำนึงถึงการส่งเสริมทางด้านสังคมด้วย

สำหรับกรณีของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยนั้น ก็ดำเนินการและกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ นอกจากจะทำธุรกิจด้านการให้สินเชื่อแล้ว ยังมีความมุ่งหมายดำเนินการด้านการซื้อ ด้านการขาย ด้านบริการ และบำรุงที่ดิน ด้านส่งเสริมการเกษตร และด้านส่งเสริมการศึกษาและอบรมทางสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ 2524 ข:70) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สหกรณ์การเกษตรมุ่งประโยชน์สมาชิกทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักประโยชน์ทางสังคมมีจัดทำน้อย โดยเน้นเฉพาะด้านการศึกษาและอบรมทางด้านสหกรณ์เท่านั้น ยังมีได้ขยายไกลไปถึงกิจกรรมอื่น เพราะสหกรณ์ของไทยส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก ดำเนินธุรกิจและกิจกรรมเพียงไม่กี่ประเภท จึงไม่อาจสนองความต้องการของสมาชิกได้ครบถ้วน ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อความจงรักภักดีของสมาชิกต่อสหกรณ์ ดังนั้นทางราชการ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ 2522 ข:70) จึงส่งเสริมให้ "สหกรณ์ประเภทนี้ดำเนินการได้ครบถ้วนทุกด้านแล้วก็จะมีธุรกิจเป็นอเนกประสงค์ คือ สามารถให้บริการครบถ้วนตามความต้องการของสมาชิก" และโดยขนาดจำกัดของบริการดังกล่าว สหกรณ์ก็จำเป็นต้องดำเนินการด้านการศึกษาและอบรมทางสหกรณ์แก่สมาชิก ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักในความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร อันจะยังผลทำให้เกิดความจงรักภักดี และร่วมดำเนินงานในกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตรต่อไปและตลอดไป

หลักการสหกรณ์

เกี่ยวกับหลักการสหกรณ์มีแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความคิดของนักสหกรณ์แต่ละท่าน อย่างไรก็ตามการเสนอหลักการสหกรณ์ของแต่ละท่านนั้น มุ่งเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างสหกรณ์กับองค์กรธุรกิจโดยทั่วไป และหลักการที่เสนอนั้นจะมีลักษณะร่วมกันอยู่บางประการ ดังเช่น

เลดลอร์ (Laidlaw. 1978: 3) เสนอหลักการ 4 ประการของสหกรณ์ประกอบด้วย

1. หลักการเปิดรับสมาชิกโดยทั่วไป โดยเปิดรับทุกคนที่ประสงค์จะมีส่วนร่วม
2. หลักการควบคุมแบบประชาธิปไตย สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิออกเสียงหนึ่งเสียงไม่ว่าจะมีหุ้นเท่าใดก็ตาม
3. หลักจำกัดผลประโยชน์จากการลงทุน กล่าวคือ ผลกลับคืนที่ได้รับจากการลงทุน

ในสหกรณ์จะอยู่ในอัตราปกติหรือปานกลาง หรืออีกนัยหนึ่งมูลค่าของหุ้นจะคงที่ไม่ขึ้นลงตามภาวะเศรษฐกิจ และ

4. หลักการแบ่งผลกำไรตามสัดส่วนของการใช้บริการของสหกรณ์

นอกจากนี้ยังเสนอหลักการย่อยอีก 2 ประการ คือ หลักการเป็นกลางทางการเมืองและศาสนา กับหลักการดำเนินธุรกิจด้วยเงินสดมากกว่าเครดิต

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Office, 1957: 1) มีแนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์ในรูปของการรวมคนมากกว่ารวมทุน ดังนั้นทุกคนที่มารวมกันจะต้อง

1. กระทำด้วยความสมัครใจ
 2. มีสิทธิเสมอภาคกัน คือ หนึ่งคนหนึ่งเสียง
 3. มีผลประโยชน์ร่วมกัน
 4. มีการแบ่งปันผลประโยชน์ตามส่วนที่แต่ละคนร่วมอุทิศ (contribution) แก่สหกรณ์
- จะเห็นว่าหลักการข้อที่ 1, 2 และ 4 นั้น เป็นหลักการเดียวกันกับเลดลอร์

วัตกินส์ (Watkins, 1967: 251-257) เสนอหลักสหกรณ์ 7 ประการ มีส่วนที่แตกต่าง

ไปคือ

1. หลักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
2. หลักความรับผิดชอบร่วมกัน
3. หลักความเที่ยงธรรมในการแจกจ่ายผลประโยชน์
4. หลักประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ
5. หลักการเสมอภาคและประชาธิปไตย
6. หลักการศึกษาเพื่อพัฒนาสมาชิกให้สามารถเผชิญปัญหา เศรษฐกิจและสังคมได้ดี

ยิ่งขึ้น

7. หลักเสรีภาพของการเข้าหรือออกจากสมาชิกภาพ ซึ่งตรงกับหลักการร่วมกัน โดยความสมัครใจของเลดลอร์ และองค์การแรงงานระหว่างประเทศนั่นเอง ประคิษฐ์ มัชฌิมา (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2517:6) เสนอหลักการสหกรณ์ 6 ประการโดยใน 5 ประการ

นั้นคล้ายคลึงกับของวัตกินส์ในข้อ 1, 3, 5, 6 และ 7 ส่วนที่แตกต่างไปคือ หลักจำกัดเงินปันผล
เรือนหุ้น เพื่อมิให้สหกรณ์เป็นเครื่องมือแสวงหากำไร หลักการข้อนี้ก็เหมือนกับของเลคคอฟ
ข้อที่ 3

สำหรับ ชาร์ส (Schaars. 1970: 8) ให้ความสำคัญของการเข้ามามีส่วนรวมกัน
ในสหกรณ์ว่าอยู่บนหลักการของ

1. การรวมกันเสียภัย
2. รวมกันรับผิดชอบ
3. รวมกันทำหน้าที่
4. มีสิทธิรวมกัน
5. มีผลประโยชน์จากความพยายามรวมกัน ไม่มีใครที่จะได้ผลประโยชน์คนเดียว
หรือแบ่งภาระรับผิดชอบคนเดียว

หลักการที่กล่าวถึงจึงไม่แตกต่างไปจากหลักการที่เสนอมาก่อนแต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุป หลักการสหกรณ์ที่นักสหกรณ์เสนอนั้นมีส่วนที่เป็นลักษณะร่วมกันอยู่เป็น
จำนวนมาก และจากการศึกษาของมังก์เนอร์ (Munkner 1974: 31-102) ซึ่งได้สรุปหลักการ
สหกรณ์จากแนวคิดของนักสหกรณ์ต่าง ๆ ที่เสนอได้เป็น 12 ประการ คือ

1. หลักการช่วยตนเองบนพื้นฐานของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
2. หลักการส่งเสริมสมาชิก
3. หลักการที่ผู้เป็นเจ้าของและผู้ให้บริการเป็นคนเดียวกัน
4. หลักประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ
5. หลักการรวมกันโดยสมัครใจ
6. หลักการเปิดรับสมาชิกทั่วไป
7. หลักประชาธิปไตยในการบริหารและควบคุม
8. หลักความเป็นอิสระ
9. หลักความเป็นธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์
10. หลักการไม่แบ่งปันทุนสำรอง

11. หลักการส่งเสริมการศึกษา

12. หลักความเป็นกลางทางการเมืองและศาสนา

ความแตกต่างระหว่างธุรกิจโดยทั่วไปกับสหกรณ์

ได้เคยกล่าวถึงมาแล้ว ว่าการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีความแตกต่างไปจากธุรกิจโดยทั่วไป ทั้งในด้านจุดมุ่งหมายและหลักการ เพื่อความเข้าใจอย่างแจ่มชัด จึงใคร่ขอเปรียบเทียบความแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้

ความแตกต่างระหว่างธุรกิจธรรมดา กับ สหกรณ์

<u>ธุรกิจโดยทั่วไป</u>	<u>สหกรณ์</u>
1. เป็นการรวมทุน	1. เป็นการรวมคน
2. จุดมุ่งหมายสำคัญของการลงทุนคือ การทำกำไรในมากที่สุด	2. จุดมุ่งหมายสำคัญคือการจัดการบริหารให้แก่สมาชิกบนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่เหมาะสม และหลีกเลี่ยงการสูญเสียต่าง ๆ
3. จำนวนเจ้าของและผู้ถือหุ้นมีจำกัด	3. การเป็นเจ้าของมีไม่จำกัด เปิดรับสมาชิกทั่วไป
4. การควบคุมไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้น	4. การควบคุมเป็นประชาธิปไตย สมาชิก 1 คนมีสิทธิ์ออกเสียงได้ 1 เสียง
5. การแบ่งผลตอบแทนจากหุ้นมีจำกัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผลกำไร	5. การลงทุนคาทุนคงที่ ผลที่ได้รับตอบแทนปานกลาง
6. รายได้ส่วนเกินเป็นของธุรกิจ	6. รายได้ส่วนเกินเป็นของสมาชิก
7. ผลกำไรแบ่งกันตามจำนวนหุ้นที่ถือ	7. เงินปันผลแบ่งตามจำนวนที่ให้บริการ
8. ทุนอาจจะขายได้โดยเสรีและมีค่าขึ้นลง	8. ทุนเป็นตามชื่อของผู้ถือหุ้นโดยเฉพาะ และไม่อาจขายได้ตามความประสงค์

นอกจากนี้ สหกรณ์มีคุณค่าทางด้านการศึกษาและทางสังคม ในขณะที่ธุรกิจอื่นไม่มี

การบริหารงานสหกรณ์

การบริหารสหกรณ์องค์กรสำคัญอยู่ 3 องค์การ คือ สมาชิก คณะกรรมการดำเนินงาน และผู้จัดการ

สมาชิกสหกรณ์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ใน 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะเฉพาะตัว ได้แก่ การปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ และมติที่ประชุม การเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง การอุดหนุนหรือทำธุรกิจกับสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอและด้วยความซื่อสัตย์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การควบคุมดูแลสหกรณ์ และการศึกษาหาความรู้ทำความเข้าใจระเบียบข้อบังคับ กฎหมายและหลักการสหกรณ์

2. ลักษณะกลุ่มสมาชิก เป็นการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจการบางอย่างในนามของสหกรณ์ และได้รับการแต่งตั้งจากสหกรณ์

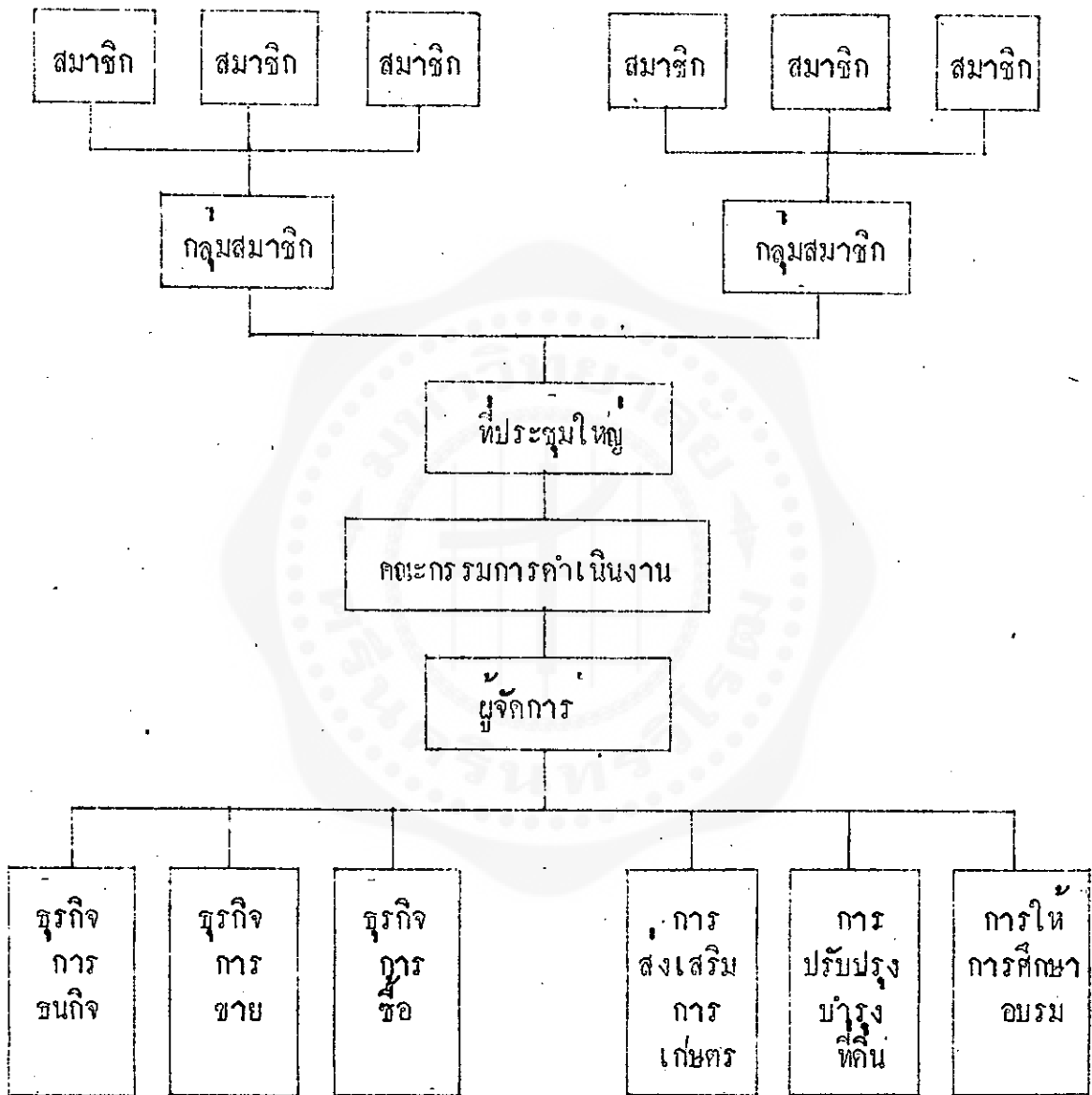
3. ลักษณะของการประชุมใหญ่ ซึ่งจะทำหน้าที่พิจารณาข้อบังคับที่สหกรณ์จะถือใช้ ควบคุมการจัดการสหกรณ์ เลือกตั้งกรรมการดำเนินการ กำหนดนโยบาย กำหนดวงเงินกู้ยืม พิจารณางบดุลประจำปีและจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์

คณะกรรมการดำเนินการ ได้รับแต่งตั้งจากที่ประชุมใหญ่สมาชิก ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกในกำหนดนโยบายและควบคุมการบริหารงาน ตลอดจนการรักษานโยบายอื่นต่าง ๆ ของสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการจะมีจำนวนตั้งแต่ 7-15 คน และอยู่ในตำแหน่งคราวละ 3 ปี

ผู้จัดการ ได้รับการจัดจ้างจากคณะกรรมการดำเนินการให้เป็นผู้บริหารงานตามนโยบาย และอยู่ในความควบคุมดูแลของคณะกรรมการดำเนินงาน

โครงสร้างและองค์กรบริหารทั้ง 3 ส่วนดังกล่าว สามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ในแผนภูมิที่ 1

ในการบริหารงานสหกรณ์นอกจากองค์กรบริหารทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวแล้ว ก็ยังมีพนักงานส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของกรมส่งเสริมสหกรณ์ทำหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงให้คำปรึกษาหารืออีกด้วย

แผนภูมิ 1 : โครงสร้างและการบริหารสหกรณ์

บทบาทของสหกรณ์

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Office, 1966: 2-3) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและเจริญเติบโตของสหกรณ์ว่า "ถวจะถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่ง สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ในประเทศกำลังพัฒนา" บทบาทของสหกรณ์อาจมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ บริเวณที่ตั้งสหกรณ์ และจากประสบการณ์ (ถวิล เลิศประเสริฐ 2523:253-254) แสดงอย่างชัดเจนว่า "ในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก มีขอบเขตจำกัดสำหรับรูปแบบของวิสาหกิจสหกรณ์หลายประเภท และในทางปฏิบัติมักจะมีการจัดลำดับความสำคัญในการวางแผนจัดสหกรณ์บางรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศหนึ่งตามระดับการพัฒนา" จึงอาจกล่าวได้ว่า สหกรณ์จะมีบทบาทดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับระดับขั้นของการพัฒนา ความสามารถในการพึ่งตนเอง และความสามารถในการดำเนินการตามหลักการของสหกรณ์แต่ละแห่ง อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณาบทบาทที่ประสงค์ของสหกรณ์ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อาจจำแนกได้ดังนี้

1. บทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในการพัฒนาเศรษฐกิจสหกรณ์มีไว้จะมุ่งแต่เพียงขยายขอบเขตของการดำเนินงานธุรกิจของคนเท่านั้น ยังจะต้องมุ่งเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมุ่งส่งเสริมการผลิต การกระจายรายได้ที่เกิดจากการประกอบธุรกิจอย่างเที่ยงธรรม การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและควบคุมธุรกิจ การแสดงบทบาทดังกล่าวนี้กระทำได้โดย

1.1 มุ่งพยายามรักษาเสถียรภาพและตรึงราคาสินค้าและบริการ ตลอดจนช่วยลดระดับราคาสินค้าบริโภคในตลาด ขณะเดียวกันก็ช่วยยกระดับราคาค่าผลิตผลการเกษตร (โดยปกติมักจะตกต่ำ) ให้สูงขึ้น เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร

1.2 มุ่งพยายามแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้หรือการกระจายรายได้ของประชาชนอย่างเป็นธรรมและถาวร โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและควบคุมธุรกิจ เพื่อให้ผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตกเป็นของประชาชนที่เป็นสมาชิก (ถวิล เลิศประเสริฐ 2523:254)

2. บทบาททางสหกรณ์ในการพัฒนาสังคม อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ บทบาทในการพัฒนาสังคมโดยทั่วไป ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมด้วย กับบทบาทในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะ

2.1 บทบาทในการพัฒนาสังคมโดยทั่วไป บทบาทในส่วนนี้ได้แก่การส่งเสริมการศึกษา (ถวิล เลิศประเสริฐ 2523:255) สร้างพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย ส่งเสริมความสามัคคีและสันติสุขในสังคม และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (ถวิล เลิศประเสริฐ 2522:5)

2.1.1 บทบาทในด้านการศึกษา มิได้หมายความว่าเฉพาะการส่งเสริมให้เรียนรู้ในหลัก วิธีการ กฎหมาย และกฎข้อบังคับของสหกรณ์เท่านั้น ยังจะต้องมุ่งให้เกิดความรู้อย่างเข้าใจในทางเศรษฐกิจและสังคมอันเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์

2.1.2 บทบาทในการสร้างพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในขบวนการสหกรณ์ได้นำเอาหลักการประชาธิปไตยมาใช้เป็นแนวปฏิบัติงาน ดังจะเห็นได้จากการมอบหมายอำนาจหน้าที่ การวินิจฉัยปัญหาโดยหมู่คณะ การเลือกผู้นำเพื่อบริหารสหกรณ์ ล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการปฏิบัติที่จะสร้างพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยทั้งสิ้น นอกจากนั้นก็ยังมุ่งพยายามที่จะส่งเสริมความเท่าเทียมกันในสังคม เนื่องจากสมาชิกทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันหมดไม่ว่าจะมีทุนในสหกรณ์แตกต่างกันเพียงใดก็ตาม

2.1.3 บทบาทในการส่งเสริมความสามัคคีธรรมและสันติสุขในสังคม เป็นกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรม อันมีผลเนื่องมาจากการที่สหกรณ์เป็นกระบวนการร่วมมือกัน ด้วยจิตสำนึกบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ด้วยวิธีการสหกรณ์ สมาชิกจะร่วมมือกันแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่มีอยู่ร่วมกัน เพื่อยุกระคับเศรษฐกิจและสังคมของตน การร่วมมือกันดังกล่าว จะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในสังคม และเป็นพื้นฐานการสร้างเสริมความสามัคคีและสันติสุขในสังคม

2.1.4 บทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สหกรณ์จะสอนให้สมาชิก รู้จักคุณค่าของการประหยัด ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบและปลูกฝังนิสัย ความเป็นระเบียบและตรงต่อเวลา ขบวนการสหกรณ์จะทำให้สมาชิกเป็นอิสระจากนายทุนและพ่อค้าคนกลาง และที่สำคัญคือ จะทำให้สมาชิกมีระเบียบวินัย กล่าวคือ จะต้องปฏิบัติตามกฎและ

เงื่อนไขของสหกรณ์ จะดำเนินการอะไรเพื่อประโยชน์คนแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้

2.2 บทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาชุมชน เมื่อพิจารณาในระบอบชุมชนของสหกรณ์จะมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนในประการต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 สหกรณ์จะสามารถมีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนใช้ความพยายามของตนในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ตามหลักการของขบวนการสหกรณ์ที่เป็นการพึ่งพาอาศัยตนเอง และควมริเริ่มของท้องถิ่น

2.2.2 สหกรณ์จะช่วยฝึกอบรมขั้นพื้นฐานในกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากในการพัฒนาชุมชน

2.2.3 สหกรณ์ที่ดีจะเป็นโรงเรียนฝึกอบรมผู้นำ ซึ่งจะทำให้มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ และอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ในหลายประเทศผู้นำสหกรณ์ระดับท้องถิ่นสามารถก้าวขึ้นไปดำรงตำแหน่งผู้นำระดับประเทศ (ถวิล เลิศประเสริฐ 252:255)

2.2.4 สหกรณ์จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างชุมชนกับรัฐบาลในการกระจายความช่วยเหลืออยู่ประการต่าง ๆ และการสนับสนุนทางการเงินแก่ประชาชนในท้องถิ่นผ่านทางสหกรณ์อย่างเป็นธรรมและถึงผู้ที่สมควรได้รับตามแนวนโยบายของรัฐบาล

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว ขบวนการสหกรณ์และการพัฒนาชุมชน ต่างก็มีบทบาทให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวคือ สหกรณ์มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาชุมชนก็มีส่วนช่วยการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ แต่ขอที่ควรระวังก็คือ จะต้องให้กระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนจะต้องมาจากสมาชิกสหกรณ์เอง มิใช่มาจากการสั่งของรัฐบาล เพราะลักษณะเช่นนี้จะทำให้สหกรณ์ไม่ใคร่เริ่มจัดทำกิจกรรมด้วยตนเอง (Laidlaw, 1978: 40-41)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของสหกรณ์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินการควบคู่ไปทั้งทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสมาชิก แม้จุดมุ่งหมายหลักของการดำเนินการพัฒนาจะมุ่งเพื่อพัฒนาสมาชิกแต่ละคนก็ตาม แต่เมื่อสมาชิกแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมในสวนรวม ผลกระทบของการพัฒนาสมาชิกก็ส่งผลเป็นการพัฒนาชุมชนและสังคมในสวนรวมด้วย บทบาทของสหกรณ์ดังกล่าวจะมีมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมฐานะ ความสามารถในการพึ่งตนเอง และความสำนึกในภารกิจของแต่ละสหกรณ์ รวมตลอด

ถึงแนวนโยบายของรัฐบาลในการที่จะใช้สหกรณ์ให้ทำหน้าที่ดังกล่าวด้วย

ความสำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหา และทัศนคติของสมาชิกต่อสหกรณ์

1. ความสำเร็จและความล้มเหลวของสหกรณ์

คณะกรรมการที่ปรึกษาพิเศษด้านสหกรณ์ของสหรัฐอเมริกา ปี 2504 (McGrath ed. 1969: 2) ได้เสนอรายงานต่อสำนักงานพัฒนาต่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา ถึงรากฐานสำหรับความสำเร็จของสหกรณ์ อันประกอบด้วย ความเหมาะสมและความสามารถปรับใช้โครงการสหกรณ์ การมีกฎหมายที่สมบูรณ์ สมาชิกมีความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของสหกรณ์ การมีผู้จัดการและบุคลากรที่ได้รับการฝึกอบรมแล้ว การมีการกำกับแนะนำเพียงพอ และการมีทุนอย่างเพียงพอ

สำหรับ แนปป์ (Knapp. 1969: 432-437) ได้สรุปประสบการณ์การจัดสหกรณ์ในสหรัฐอเมริกา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ ความล้มเหลว พัฒนาการ และการดำเนินงานของสหกรณ์ ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ คือ การสนองตอบความต้องการทางเศรษฐกิจ การเป็นกลางทางการเมือง การให้การศึกษแก่สมาชิกและประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและวิธีการสหกรณ์ การมีรัฐบาลที่ควรให้ความช่วยเหลือทางด้านการศึกษา วิจัย และสินเชื่อ อย่างไรก็ตามก็มีข้อที่ควรคำนึงว่า การหวังพึ่งรัฐบาลมากเกินไปจะทำให้สหกรณ์สูญเสียความสำคัญและความเป็นอิสระ นอกจากนั้นสหกรณ์จะต้องไม่ให้คำมั่นสัญญาแก่สมาชิกมากเกินไป จะต้องดำเนินการตามหลักสหกรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้ำขายในราคาตลาด และจ่ายเงินปันผลแก่สมาชิกผู้ให้บริการ ให้อำนาจการดำเนินงานแก่ผู้จัดการ โดยคณะกรรมการดำเนินการเข้าไปเกี่ยวข้องน้อยที่สุด จัดบริการทั่วไปแก่สมาชิกเพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ให้ประโยชน์ต่อชุมชนในการก่อให้เกิดการแข่งขันทางธุรกิจ จะต้องจัดทำบัญชีและดำเนินธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และจะต้องพยายามควบคุมอุปสงค์ (demand) ของสินค้า หรือการควบคุมราคา

ซาร์จิ (Sarji. 1977: 252-253) ในข้อโต้แย้งของสหกรณ์การเกษตรที่มีต่อเกษตรกรที่เหมือนกันขนาดเล็กว่า ทำให้สิ้นเชื่อถึงมือชาวนาย่อย การจำยักสินเชื่อก็จะสิ้น

การควบคุมการจ่ายเงินให้เป็นไปตามโครงการกู้ยืมมากขึ้น มีเจ้าหน้าที่เหมาะสมในการตรวจสอบแนะนำ และเรียกเก็บเงินกู้ การติดต่อสื่อสารสามารถจัดทำแผนเกษตรกรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการพิจารณาเงินกู้ มีการกำหนดขอบเขตหน้าที่เงินเพื่อป้องกัน การทำงานซ้ำซ้อนกัน การที่สมาชิกมีเงินฝากเพิ่มขึ้นก็จะเป็นหลักประกันในการควบคุมการ โอนเงินจากชนบทเข้าสู่ตัวเมือง

รอย (Roy. 1964: 573) ได้เสนอความคิดเห็นว่า ความสำเร็จของสหกรณ์นั้น ขึ้นอยู่กับการที่คนดี มีจิตใจดี ไม่เห็นแก่ตัว อุทิศตัว และมีความต้องการที่จะปรับปรุงตนเอง เพื่อ และชุมชน

สำหรับกรณีความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยนั้น (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2518:19-20) ได้ศึกษาการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรบ้านลาด จำกัด พบว่ามีสาเหตุ สืบเนื่องมาจากการที่สหกรณ์ดำเนินธุรกิจหลายอย่าง ทำให้สมาชิกได้รับประโยชน์จากสหกรณ์ มาก มีการส่งเสริมเกษตร มีระบบชลประทานที่ดี สามารถปลูกพืชได้ทุกฤดูกาล ได้รับการสนับสนุนที่ดี มีการวางแผนที่ดี มีบริเวณที่ตั้งที่ดี ที่สะดวกต่อการคมนาคม และที่สำคัญที่สุดคือ สมาชิก และเจ้าหน้าที่ทุกคนมีความรักใคร่และเสียสละต่อสหกรณ์ของตน

ส่วนสำนักวิจัย สถาบันวิจัยพัฒนาบริหารศาสตร์ (สำนักวิจัย 2514:2) ได้ศึกษาสหกรณ์ การเกษตรเมืองฉะเชิงเทรา จำกัด พบว่า สหกรณ์ได้นำความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ มาสู่สมาชิกอย่างน่าพอใจ การที่สมาชิกสหกรณ์ได้มีโอกาสกู้เงิน โดยเสียดอกเบี้ยถูกกว่าอัตรา ตลาด ประกอบกับได้รับคำแนะนำควบคุมดูแลเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินในการประกอบอาชีพใน ส่วนที่เกี่ยวกับสมาชิกพบว่า มีความจงรักภักดีต่อสหกรณ์ในระดับสูง มีความสัมพันธ์และให้ความ ร่วมมือกับสมาชิกด้วยกันพอสมควร สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์มากกว่าผู้ที่มิใช่ สมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องหน้าที่และฐานะขององค์การ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังไม่เข้าใจ ขาวซึ่งในหลักการและหน้าที่ของสหกรณ์ในระดับที่น่าพอใจและยังมีถึงร้อยละ 18 ที่คิดว่าสหกรณ์ เป็นของรัฐบาล

ประธานสหกรณ์บางระจัน (Co-operatives Promotion Department, 1978: 18-19) ได้สรุปปัจจัยที่นำความสำเร็จมาสู่สหกรณ์ว่าประกอบด้วย การมีคณะกรรมการดำเนินการทำหน้าที่

และสิทธิของตน และรู้หลักการดำเนินการสหกรณ์ สมาชิกได้รับความรู้และข้อเสนอแนะจาก
ประธานกลุ่มและสหกรณ์อำเภอเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากสหกรณ์ สหกรณ์อำเภอ
ช่วยวางแผนงานประจำปี สมาชิกได้ประโยชน์จากเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และได้รับการเกี่ยวกับ
การขายผลิตผลกับสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ทุกกลุ่มร่วมมือกันดี ความคิดริเริ่มดำเนินการ
มาจากทั้ง 3 ฝ่าย คือ สหกรณ์อำเภอ คณะกรรมการดำเนินการ และสมาชิกสหกรณ์ สมาชิก
พอใจในประโยชน์ที่ได้รับจากสหกรณ์ สมาชิกได้ประโยชน์จากดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่าธนาคาร
สมาชิกได้รับการอบรมจากสหกรณ์และของคณะกรรมการดำเนินการ ทำงานเป็นกลุ่มด้วยความ
ซื่อสัตย์ และได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกสหกรณ์

กล่าวโดยสรุป ความสำเร็จของสหกรณ์มีปัจจัยเนื่องมาจากความสามารถในการ
อำนวยความสะดวกสมาชิกทั้งคานสีนเชื้อ และคานอื่น ๆ ตลอดจนความจงรักภักดีของสมาชิก
เป็นประการสำคัญ การที่จะอำนวยความสะดวกและสร้างความจงรักภักดีดังกล่าวได้ สหกรณ์จะ
ต้องจัดบริการแก่สมาชิกหลายอย่าง มีการบริหารงานเป็นกลุ่มและร่วมมือกันด้วยความซื่อสัตย์
สุจริต และได้รับความเชื่อถือจากสมาชิก นอกจากนี้ทั้งสมาชิก คณะกรรมการบริหาร
ผู้จัดการและสหกรณ์อำเภอ จะต้องประสานและร่วมมือกันเป็นอย่างดี โดยทุกฝ่ายจะต้องมี
ความรู้ ความเข้าใจ และสำนึกในจุดมุ่งหมายและหลักการของการสหกรณ์ แม้จะมีการวิจัย
บางชิ้นแสดงว่า สมาชิกสหกรณ์มีความรู้ความเข้าใจและความสำนึกในการสหกรณ์ดีกว่าผู้ที่
มิได้เป็นสมาชิกก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ของสมาชิกการเกษตรก็ยังไม่มีความซาบซึ้งในหลักการและ
หน้าที่ของสหกรณ์ในระดับที่ไม่น่าพอใจนัก และมีถึงร้อยละ 18 ที่เข้าใจว่าสหกรณ์เป็นของ
รัฐบาล ในสภาพเช่นนี้ การให้การศึกษาและอบรมแก่สมาชิกเพิ่มเติมและกระทำอยู่ตลอด
เวลา ทั้งในด้านความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์และความรู้ที่จะยกระดับฐานะและความเป็นอยู่ของ
สมาชิกทั้งในคานเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

2. ปัญหาและทัศนคติเกี่ยวกับสหกรณ์

เจตนารมณ์สำคัญของการจัดตั้งสหกรณ์ก็คือ ความพยายามที่จะทำให้สหกรณ์
ดำเนินงานด้วยตนเองและสามารถช่วยตนเองได้ แต่การดำเนินงานสหกรณ์ประสบปัญหาและ
อุปสรรคสำคัญนานาประการ ที่ทำให้การดำเนินงานของสหกรณ์ยังไม่บรรลุถึงเจตนารมณ์ดังกล่าว

ฮุสเซน (Hussain. 1973: 15) กล่าวถึงปัญหาที่สำคัญที่สุดของการจัดสหกรณ์การเกษตรในภาคตะวันออกของอินเดียว่า เนื่องมาจากความไม่เชื่อถือของเกษตรกรที่มีต่อสหกรณ์ มิราเคิลและเซคแมน (Miracle and Seidman.) กล่าวถึงปัญหาของการสหกรณ์ในซานาว่า มีผลเนื่องมาจากการที่รัฐบาลเร่งจัดตั้งสหกรณ์ในชุมชน ในขณะที่ประชาชนมิได้รู้สึกต้องการ ผู้จัดการสหกรณ์ก็เป็นผู้แปลกหน้าสำหรับชุมชน ทำให้สมาชิกไม่เชื่อถือ มีปรากฏบ่อย ๆ ว่าการบริหารสหกรณ์เป็นไปเพื่อขยายอำนาจทางการเมือง และที่สำคัญก็คือ เกษตรกรชาวนาส่วนใหญ่มีความเป็นตัวของตัวเองสูง และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะไม่ทำงานร่วมกัน ดังนั้น การที่สหกรณ์เน้นการทำงานร่วมกันจึงเป็นปัญหา ไฮเบล และแมสซิง (Seibel and Massing. 1974: 28) ที่เห็นความล้มเหลวของการสหกรณ์ในไลบีเรียมีผลเนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ไม่ใช่เป็นของตน แต่เป็นของรัฐบาล เพราะรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนในด้านปัจจัย เครื่องจักร และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญคือ ประชาชนไม่เชื่อถือในรัฐบาล และสำหรับการดำเนินงานของสหกรณ์ในด้านการให้สินเชื่อก็ปรากฏว่า มักจะให้แก่ชาวนาที่ร่ำรวย ส่วนชาวนาที่ยากจนมักไม่ได้รับ สเตตเนอร์ (Stettner. 1975: อ้างอิงจาก McGrath. : 124) ได้ศึกษาถึงการดำเนินงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กของประเทศกำลังพัฒนาที่ตั้งอยู่ในชนบท พบว่าอุตสาหกรรมดังกล่าวมีข้อเสียเปรียบในด้านการแข่งขันกับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แต่อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมขนาดเล็กยังเปิดโอกาสในการระดมทรัพยากรตามขนาดของเศรษฐกิจ และธำรงรักษาความคิดริเริ่มและความสามารถของแต่ละคนได้ ยิ่งไปกว่านั้นสหกรณ์อุตสาหกรรมที่ปรับปรุงให้ดีขึ้นจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นในด้านการทรัพยากร กำลังคน วัตถุดิบ และการออม จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สหกรณ์ดังกล่าวล้มเหลว นอกเหนือไปจากการขาดแคลนเงินทุนแล้ว ก็เป็นการไม่สนใจที่จะฝึกอบรมและให้การศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ มิลเลอร์ (Miller. 1964: 175) ได้สรุปปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรของสหรัฐอเมริกาว่า ประกอบด้วย ความล้มเหลวในด้านที่เกี่ยวกับความต้องการทางเศรษฐกิจ สมาชิกขาดการศึกษาที่จำเป็นสำหรับการสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่มีต่อสหกรณ์ อุปสรรคด้านการเงิน ความคอยสมรรถภาพของหน่วยงานของรัฐ ความคอยประสิทธิภาพในการจัดการและขาดบุคลากรที่มีสมรรถภาพสูง ความคอยประสิทธิภาพในนโยบายและกระบวนการดำเนินงาน

รานา (Rana. 1974: 117) ได้ศึกษาสหกรณ์ในออสเตรเลีย บังคลาเทศ อินเดีย อินโดนีเซีย อิหร่าน เกาหลี มาเลเซีย ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ศรีลังกา และไทย พบปัญหาเกี่ยวกับสหกรณ์อันประสงค์ในประเทศดังกล่าว คือ การควบคุมจากรัฐมีมากเกินไป สมาชิกส่วนใหญ่เฉื่อยชา บริการค่านี้ออมรม และให้การศึกษายังมีจำกัดน้อย ออนแอ การแบ่งชนชั้นของกลุ่มคนในสหกรณ์มีมากเกินไป และเป็นอันตรายต่อความเจริญของสหกรณ์

ขรานจา (Karanja. 1972: 8) กล่าวถึงปัญหาด้านการบริหารสหกรณ์ในอัฟริกาตะวันออก ว่า มีสาเหตุเนื่องมาจาก

1. สหกรณ์ส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นโดยไม่มีการศึกษาความต้องการและความเข้าใจของท้องถิ่นที่แท้จริง นั้นหมายถึงว่า สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นขาดความมุ่งหมายที่ชัดเจน และสมาชิกเองก็ไม่ยอมรับความมุ่งหมายของการจัดตั้งที่ได้ออกกล่าว
2. ขบวนการสหกรณ์เป็นเรื่องของรัฐบาลและระบบราชการ ซึ่งการตัดสินใจและการควบคุมมาจากเบื้องบนเกือบทั้งสิ้น
3. ผู้นำสหกรณ์ในท้องถิ่น มักได้รับเลือกเนื่องจากสถานะทางสังคมที่เขาดำรงอยู่มากกว่าการอุทิศและเสียสละตนเพื่อการสหกรณ์ และในหลายกรณี การเข้ามาเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ก็โดยหวังผลทางการเมือง
4. ผู้นำสหกรณ์และสมาชิกสหกรณ์มีความรู้ต่ำ ทำให้ประสิทธิภาพของการดำเนินงานสหกรณ์ต่ำไปควย

วัวร์ริส (Voorhis. 1961: 194) กล่าวถึงความล้มเหลวของการสหกรณ์ในสหรัฐอเมริกา มีผลสืบเนื่องมาจากสมาชิก เพราะคนอเมริกันส่วนใหญ่ไม่รู้อาสาสหกรณ์คืออะไร ทำให้ไม่มีการจัดตั้งขึ้น มีคุณค่าและผลประโยชน์อะไร เช่นเดียวกันกับ รอย (Roy. 1969: 484) ที่ว่าความล้มเหลวของสหกรณ์มีผลสืบเนื่องมาจากสมาชิกเป็นประการสำคัญ หากสมาชิกขาดความรับผิดชอบ ขาดการใช้บริการของสหกรณ์ ไม่ไปร่วมประชุมประจำปี ไม่แสดงความคิดเห็น เลือกกรรมการบริหารที่ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ขาดการศึกษาและติดตามปัญหาและกิจกรรมของสหกรณ์ และที่สำคัญคือ สมาชิกเป็นผู้เลือกคณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการบริหารเป็นผู้คัดเลือกผู้จัดการ ฉะนั้นสมาชิกจึงเป็นกุญแจสำคัญของความล้มเหลว

ดูลเฟอร์ (Dulfer. 1974: 30) ให้ความเห็นว่า ในบางประเทศรัฐบาลได้ให้โอกาสแก่เกษตรกรเล็ก ๆ ที่ขาดทรัพยากรและความมั่นคงกึ่งยืม แต่กลับปรากฏบ่อยครั้งที่เกษตรกรยากจนเหล่านั้น นำเงินที่กู้ไปใช้จ่ายในการบริโภคแทนที่จะใช้ในการลงทุนเพิ่มผลผลิต นอกจากนี้ เขายังพบว่า ในประเทศกำลังพัฒนาสมาชิกใหม่ของสหกรณ์มักจะกระตือรือร้นเกี่ยวกับการดำเนินงาน และการเข้ามีส่วนร่วมในกิจการสหกรณ์ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความสนใจจะลดน้อยลง พวกเขาถูกรู้สึกว่าสหกรณ์เป็นของนาเบือหนาย พลังที่จะทุ่มเทให้กับสหกรณ์จะหมดไป ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสหกรณ์ที่จะต้องทำให้สมาชิกเกิดความมั่นใจว่า สหกรณ์สามารถตอบสนองจุดมุ่งหมายในการดำรงชีวิตของเขาได้ ในการนี้จำเป็นต้องให้การศึกษอบรม

สหพันธ์สหกรณ์ระหว่างประเทศ (International Cooperative Alliance. 1979: 426-427) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย และสรุปปัจจัยที่เป็นปัญหาได้แก่การที่ รัฐบาลควบคุมมากเกินไปทั้งในด้านการเงิน การบริหาร และการปฏิบัติงานประจำวัน และขาดการพัฒนาผู้นำ การขาดการศึกษาความเป็นไปได้ออกก่อนตั้งสหกรณ์ สมาชิกขาดความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานและปัจจัยความสำเร็จของสหกรณ์ การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะทำงานในสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริหารบัญชี และการวิเคราะห์การเงิน การขาดเงินที่จะมาลงทุนด้านการเกษตร การขาดตลาดสินค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา และชัยมงคล สุวพานิช (ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา และชัยมงคล สุวพานิช 2520:163) ได้แสดงปัญหาของการสหกรณ์ในประการสำคัญ คือ มีทุนดำเนินการไม่พอเพียง เพราะเป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก ไม่สามารถให้สมาชิกกู้ยืมได้ตามต้องการ มีการบริหารและการจัดการไม่มีประสิทธิภาพ เพราะถูกควบคุมจากระเบียบข้อบังคับของทางราชการมากเกินไป พนักงานสหกรณ์เข้าทำหน้าที่เสียเอง แทนที่จะส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์ทำอะไรด้วยตนเอง มีการดำเนินธุรกิจไม่เพียงพอ กล่าวคือประมาณร้อยละ 72 ของสหกรณ์การเกษตรมีธุรกิจไม่เพียงพอหรือไม่ครบวงจร ทั้งสมาชิกสหกรณ์สนใจทำธุรกิจกับองค์การอื่นมากกว่าทำกับสหกรณ์ มีสมาชิกและกรรมการดำเนินการที่ขาดความรู้เรื่องสหกรณ์ และเป็นผู้มีการศึกษาน้อย ขาดความรู้เรื่องธุรกิจ ขาดความสนใจ ขาดความกระตือรือร้น และขาดความรับผิดชอบ

ผลงานสหกรณ์

สวัสดี เอกัตถ์ (สวัสดี เอกัตถ์ 2504:180) กล่าวถึงสาเหตุที่สหกรณ์การเกษตรไทยไม่พัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากการที่เกษตรกรสมาชิกยังไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ไม่สามารถดำเนินการสหกรณ์ด้วยตนเอง ภัยเหตุนี้รัฐบาลจึงจำเป็นต้องเข้ามายุติสหกรณ์อยู่เรื่อยมา และพนักงานสหกรณ์ในฐานะที่เลี้ยงก็จำเป็นต้องเข้าไปทำกิจการให้สหกรณ์เสียเองในบางกรณี สาเหตุแห่งปัญหาคงกล่าวนี้ แม้จะเป็นเช่นเดียวกับของทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา แตกต่างกันในทัศนะ กล่าวคือ ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา มองเห็นว่าการที่สมาชิกรู้ความเข้าใจการสหกรณ์ เนื่องมาจากการที่ทางราชการควบคุมมาก และขาดการชี้แนะของพนักงานสหกรณ์ แต่สวัสดิ์ เอกัตถ์ เห็นว่า เพราะสมาชิกไม่มีความรู้ ทางราชการจึงเข้าควบคุม และพนักงานสหกรณ์ต้องช่วยทำงานแทน

ในส่วนที่เกี่ยวกับการที่สมาชิกรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์นี้ แสง กุลทองคำ (กองวิชาการและส่งเสริมสหกรณ์ 2513:3) ได้เสนอแง่มุมของการพิจารณาแตกต่างไปว่า "น่าจะเนื่องมาจากการที่นักสหกรณ์ไม่สามารถปูพื้นฐานให้ประชาชนเข้าใจในหลักการสหกรณ์อย่างแจ่มแจ้ง และไม่ได้อธิบายงานอย่างใกล้ชิด" ดังนั้น งานสหกรณ์จึงไม่เจริญก้าวหน้า

เถลิง ชำรงนาวาสวัสดิ์ (สถาบันฝึกอบรมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ ม.ป.ป.:13) กล่าวถึงปัญหาของสหกรณ์การเกษตรว่า เนื่องจากส่วนใหญ่ทำธุรกิจไม่ครบวงจร และการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกลำบากจนขายยังกระทำได้ในปริมาณจำกัด โดยเฉพาะขาดเงินและอุปกรณ์อันจำเป็น เช่น บังคับ อุปกรณ์ในการแปรรูป ตลอดจนขาดความรู้ความสามารถในการบริหารงาน และเจ้าหน้าที่เทคนิคในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ทางราชการจึงให้ความสนับสนุนทางด้านวิชาการ การอบรม รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในทางสหกรณ์ การบริหารธุรกิจ ทัศนะดังกล่าวนี้สะท้อนภาพให้เห็นขนาดสหกรณ์การเกษตรว่าส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ปริมาณธุรกิจ บริการ และเงินทุนจึงมีจำกัด และหากให้การศึกษอบรมแก่สมาชิกให้มีความรู้ความเข้าใจการสหกรณ์แล้ว จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาสหกรณ์ให้ขยายบริการและธุรกิจได้มากขึ้น และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับจำลอง โตะทอง (สถาบันฝึกอบรมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ ม.ป.ป.:6 และ 32) มองปัญหาสหกรณ์การเกษตรว่า มีสาเหตุที่มาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตร ไม่มีความรู้ และเข้าใจในหลักการของสหกรณ์ ไม่มีความเลื่อมใสในอุดมการณ์ของสหกรณ์ และบางทีมุ่งจะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจากการสหกรณ์และไม่ว่าจะมองจากแง่มุมธุรกิจที่สหกรณ์ทำก็เกิดผลประโยชน์ที่ตกถึงมือสมาชิกก็ดี หรือแม้แต่ความสนใจหรือกระตือรือร้นของสมาชิกในอุดมคติของสหกรณ์ก็ดี ประเทศไทยยังเป็นรองอีกหลายประเทศ และถ้าหากแนวโน้มเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ถูกปล่อยให้เป็นไปโดยไม่มีการแก้ไขแล้ว ก็ยังเป็นที่หวังไม่ได้เลยว่า กิจกรรมสหกรณ์การเกษตรของเราจะเป็นหลักค้ำยันฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรไทยได้อย่างแท้จริงและถาวร

ถวิล เลิศประเสริฐ (ถวิล เลิศประเสริฐ 2523:173) เถลิง ชำรงนาวาสวัสดิ์ มนุ คีตีสาร์ กล่อม อิศรพันธุ์ (คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515:11,78 และ 38) คณะอนุกรรมการปรับปรุงงานสหกรณ์ (คณะอนุกรรมการปรับปรุงงานสหกรณ์ 2522: 3-4) โสภณ คงสวัสดิ์ (โสภณ คงสวัสดิ์ 2519:98) และสุกชัย มนัสไพญญ์ (สุกชัย มนัสไพญญ์ 2515:11-18) ใ้กล่าวถึงสาเหตุของความล้มเหลวและปัญหาของสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทยในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีสาเหตุเนื่องมาจากการจัดตั้งไม่ถูกแบบ เป็นการจัดตั้งตามความต้องการของเจ้าหน้าที่และทางราชการมากกว่าความต้องการของประชาชน มีการควบคุมจากรัฐมากเกินไป ทั้งในด้านนโยบาย และการดำเนินงานประจำวัน จนทำให้สมาชิกไม่รู้สึกว่สหกรณ์เป็นองค์กรที่จะรักษาผลประโยชน์ของตน แต่เป็นองค์กรช่วยเหลือของรัฐ ความสำเร็จและความล้มเหลวของสหกรณ์จึงมิได้อยู่ที่การเข้ามามีส่วนร่วมหรือการร่วมมือร่วมใจของสมาชิก แต่อยู่ที่การช่วยเหลือและการควบคุมของรัฐมากกว่า สมาชิกจึงขาดความสนใจที่จะศึกษาทำความเข้าใจ ติดตามและเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการสหกรณ์ และทางราชการเองก็ให้ความสนใจ ต่อการให้การศึกษและอบรมเรื่องการสหกรณ์แก่สมาชิกน้อย วิธีการที่จัดการศึกษาก็ยังไม่มีประสิทธิภาพดีพอ เพราะเป็นการจัดโดยวิธีการบรรยายและวิทยากร ตลอดจนเจ้าหน้าที่ยังมีการศึกษาไม่พอเพียงที่จะไปให้การศึกษแก่ผู้อื่น นอกจากนี้การสหกรณ์ที่จัดทำอยู่นั้นมุ่งเน้นทางการผลิตมากเกินไป มิได้เน้นการขายควบคู่กันด้วย ความสามารถในการหาตลาดค้า ความสามารถในการแข่งขันกับธุรกิจเอกชนและพ่อค้าคนกลางจึงต่ำด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการขายปริมาณสมาชิกยังมุ่งเน้นโดยการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเข้าเป็นเครื่องชักจูง ทำให้เกษตรกรมุ่งเข้าเป็น

สมาชิกโดยหวังจะได้รับเงินกู้และการช่วยเหลือจากรัฐและเกษตรกรจะไม่มีความรู้สึกผูกพันที่จะชำระหนี้และดอกเบี้ย เพราะมองไม่เห็นประโยชน์จากการสหกรณ์เลย สหกรณ์จึงขาดเงินทุนหมุนเวียน และมีขนาดของกิจกรรมจำกัด การจะหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานสหกรณ์จึงกระทำได้ยาก การบริหารงานสหกรณ์จึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ประคิษฐ์ มัชฌิมา (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2518:20-21) พบสาเหตุที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรบ้านลาดจำกัด เนื่องมาจากทุนดำเนินงานไม่เพียงพอขาดเจ้าหน้าที่มีความรู้ทางคานสาง เสริมเป็นผู้นำแทน อันเป็นผลทำให้สมาชิกขาดความสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบที่จะเข้ามาบริหารงานเอง ขาดแผนการดำเนินงานในระยะยาว เท่าที่หาอยู่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า สำหรับแนวทางแก้ไขนอกจากจะเพิ่มทุนแล้ว ก็ได้เสนอให้มีการศึกษาอบรมแก่สมาชิกให้มากขึ้น และส่งเสริมให้สมาชิก กรรมการ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อจะได้นำมาแก้ไขสหกรณ์ของตนให้ดีขึ้น

จากการศึกษาวิจัยของสำนักวิจัย สถาบันวิจัยพัฒนาบริหารศาสตร์ (สำนักวิจัย 2514: 3-4) พบว่า ทั้งสมาชิกสหกรณ์และผู้ที่มีใจสมาชิกส่วนใหญ่ต่างก็เห็นประโยชน์ของสหกรณ์ด้วยกัน แต่การเห็นประโยชน์นั้น แทบทั้งหมดเกิดจากการหวังผลประโยชน์ได้ทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ เฉพาะอย่างยิ่งในการไถ่เงินโดยเสียดอกเบี้ยถูก สมาชิกสหกรณ์ถึงสองในสามจะลาออกจากการเป็นสมาชิก หากไม่มีบริการเงินกู้แบบที่กระทำอยู่ เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะเป็นสมาชิกต่อไป ความคิดเห็นดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการไม่มีความรู้ความเข้าใจและสำนึกในจุดมุ่งหมายและหลักการสหกรณ์ อันมีผลทำให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรยังเพ่งเล็งแต่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าประโยชน์ทางสังคม และนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ขบวนการสหกรณ์ปัจจุบันมิได้มีส่วนทำให้สมาชิกและผู้ที่มีใจเป็นสมาชิกสหกรณ์มีความแตกต่างกันในเรื่องความซื่อสัตย์ในหลักการและหน้าที่ของสหกรณ์ในระดับที่เพียงพอ

ในรายงานวิจัยของวรชัย เขียวป่าณี (วรชัย เขียวป่าณี 2522:162) ทำให้เห็นว่าทัศนคติต่อสหกรณ์การเกษตรมีความสัมพันธ์กับระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร จึงเป็นการทำให้เห็นว่า การที่สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจในกิจการสหกรณ์การเกษตรเป็นอย่างดี ยังไม่เป็นการเพียงพอ จำเป็นต้องปลูกฝังใหม่ทัศนคติที่ติดสหกรณ์การเกษตร

ไปพร้อม ๆ กันด้วย นอกจากนี้การศึกษาวิจัยดังกล่าวยังได้พบว่า สมาชิกสหกรณ์มีความสนใจหาความรู้ด้วยตนเองต่ำ อันเนื่องมาจากมีระดับความรู้พื้นฐานต่ำ ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นจะต้องหาวิธีการอบรมสมาชิก และให้การศึกษาแก่สมาชิก เพราะมิฉะนั้นก็จะไม่สามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับหลักการ หน้าที่ และวิธีการสหกรณ์ได้

เกี่ยวกับทัศนคติของสมาชิกต่อปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรนั้น พูลเพิ่ม ราชนิชยากร และคณะ (พูลเพิ่ม ราชนิชยากร และคณะ 2516:7-8) ได้สำรวจความคิดเห็นของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในต่าง ๆ พบว่า ในด้านความไม่ก้าวหน้าของสหกรณ์นั้น สมาชิกร้อยละ 64 ให้เหตุผลว่ามีสาเหตุมาจากการที่สมาชิกขาดความรู้ด้านสหกรณ์ ร้อยละ 52 เห็นว่าสมาชิกขาดความรู้ด้านธุรกิจ ร้อยละ 32 เห็นว่าสมาชิกขาดความสนใจต่องานสหกรณ์ ร้อยละ 38 เห็นว่าสมาชิกขาดความกระตือรือร้น และร้อยละ 23 เห็นว่าสมาชิกขาดความรับผิดชอบต่องานสหกรณ์ ส่วนการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปรับปรุงสหกรณ์ ปรากฏว่าร้อยละ 89 เสนอให้ปรับปรุงโดยให้การศึกษาอบรมสมาชิก กรรมการ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ในด้านการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ให้ถูกต้อง ร้อยละ 86 ให้เพิ่มขนาดธุรกิจให้เพียงพอ ร้อยละ 83 ให้เพิ่มเงินทุนให้เพียงพอ และร้อยละ 80 ให้ปรับปรุงการจัดการตลาดให้ดี สำหรับการสำรวจเกี่ยวกับพื้นฐานการศึกษาของสมาชิกพบว่า ร้อยละ 80 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 13 จบชั้นมัธยมปีที่ 3 แบบเกา (หรือเทียบเท่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520) ส่วนที่จบมัธยมปีที่ 6 เกิน (เทียบเท่ามัธยมปีที่ 3 ในปัจจุบัน) และอาชีวศึกษามีเพียงร้อยละ 5 และ 2 ตามลำดับ ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่มีความรู้ต่ำ และยอมรับตัวเองว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานสหกรณ์ไม่เพียงพอ ฉะนั้น จึงเน้นการให้การศึกษาอบรมเป็นลำดับแรก และมีใจจะให้จัดแก่เฉพาะสมาชิกเท่านั้น ยังรวมไปถึงคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นอีกว่า ในทัศนะของสมาชิก บรรดากรรมการดำเนินการและสมาชิกสหกรณ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ไม่แตกต่างกัน กล่าวคืออยู่ในระดับที่ไม่เพียงพอ ยังต้องการการศึกษาอบรมอีก

จากทัศนะความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ และจากการศึกษาวิจัยของบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวโดยลำคัม ปรากฏอย่างชัดเจนว่าปัญหาหลักที่ทำให้สหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยไม่พัฒนาและเจริญก้าวหน้าเท่าที่ควรนั้นมีสาเหตุ 3 ประการ คือ

1. การควบคุมจากรัฐบาลที่ทำให้สหกรณ์ไม่เป็นอิสระและดำเนินการด้วยตัวสมาชิกเอง
2. การเป็นสหกรณ์ขนาดเล็กที่มีทุนธุรกิจและบริการจำกัด
- และ 3. การที่สมาชิกขาดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความซบเซาซึ่งและตระหนักในหลักการ และวิธีการสหกรณ์อย่างพอเพียง

สาเหตุทั้ง 3 ประการนั้นส่งผลทำให้สมาชิกขาดความกระตือรือร้น ขาดความสนใจ และขาดความจงรักภักดีต่อสหกรณ์เท่าที่ควร การเป็นสมาชิกสหกรณ์จึงมุ่งหวังแต่เพียงที่จะให้ได้ผลประโยชน์ในค่านเงินกู้เป็นประการสำคัญ หากไม่ได้อะไรเงินกู้แล้ว ส่วนใหญ่ก็จะลาออกจากสมาชิกภาพ เพราะไม่เห็นประโยชน์ที่จะเป็นต่อไป และที่สำคัญคือ เมื่อได้เงินกู้ไปแล้ว ก็มักจะไม่ยอมส่งดอกเบี้ยและเงินต้นคืน กล่าวคือ มีสมาชิกถึงร้อยละ 30 ที่ค้างชำระเงินกู้ และดอกเบี้ย (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2518:19) ทำให้เงินหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจและบริการไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาของสหกรณ์ดังกล่าว ความคิดเห็นส่วนใหญ่ก็ปรากฏตรงกันว่า หากมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนทัศนคติของสมาชิกด้วยการให้การศึกษาอบรมเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ ตลอดจนขบวนการสหกรณ์แล้ว ก็จะสามารถทำให้ขบวนการสหกรณ์การเกษตรพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ไปได้มากทีเดียว

การสหกรณ์ในประเทศไทย

ความเป็นมา

การสหกรณ์ในประเทศไทยเกิดขึ้นมาจากการพยายามของรัฐที่จะช่วยเหลือเกษตรกรในชนบทที่ประสบปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการขาดแคลนทุนรวม ตลอดจนการถูกเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหนี้ยืมเงิน และพ่อค้าคนกลางในการกู้ยืมเงิน หรือการจำหน่ายผลผลิต (ประคิษฐ์ มัชฌิมา 2517:13) จนทำให้ชาวนาต้องเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน กลายเป็นผู้เช่านา หรือเร่ร่อนไม่มีหลักแหล่งทำกิน ซึ่งยอมเป็นการยากที่จะช่วยเหลือ

คนเหล่านี้ก็กลับมีหลักฐานมั่นคงได้ในภายหลัง (กรมส่งเสริมสหกรณ์ ก. 2524:28)

ความพยายามที่จะจัดตั้งองค์การให้ เงินกู้แก่ชาวนานี้มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ทรงดำริจะจัดตั้งธนาคารเกษตรเพื่อให้เงินกู้แก่เกษตรกรและมีสาขาทั่วประเทศ แต่ประสบปัญหาเกี่ยวกับเงินทุน หลักประกันเงินกู้ และวิธีควบคุมให้ชาวนาส่งใช้เงินคืน การดำเนินงานจึงต้องระงับลง (กรมส่งเสริมสหกรณ์ 2522:60)

ต่อมาใน พ.ศ. 2457 กระทรวงการคลังมหาสมบัติสมัยนั้น ได้ขอให้ธนาคารชาวนอังกฤษคนหนึ่งมาสำรวจเกี่ยวกับหลักการตั้งกล่าว และได้รับข้อเสนอแนะให้จัดตั้งธนาคารแห่งชาติขึ้นเพื่อให้เกษตรกรยืมเงิน ส่วนการควบคุมการทอดทิ้งที่ดินและการไม่ชำระหนี้สินก็ให้ชาวนาที่ไถเงินกู้นั้นรวมเป็นสมาคมหรือสหกรณ์ ความคิดเห็นดังกล่าวเป็นจุดกำเนิดของการสหกรณ์ในประเทศไทย ในที่สุดก็เห็นว่า สหกรณ์หาทุนแบบไร้พหุของเยอรมันนี้ มีความเหมาะสม เพราะเป็นสหกรณ์ขนาดเล็ก สมาชิกรู้จักกันดีสะดวกแก่การควบคุม ทั้งยังเป็นสหกรณ์ที่สมาชิกต้องรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์รวมกัน และแทนกันโดยไม่จำกัด ซึ่งจะสามารถใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมการชำระหนี้ได้อย่างดี (กรมส่งเสริมสหกรณ์ ก. 2524:30-31)

สหกรณ์แห่งแรกที่ได้รับการจัดตั้งคือ สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใจ ที่จังหวัดพิษณุโลก ใน พ.ศ. 2459 เป็นสหกรณ์หาทุน การสหกรณ์ได้เจริญมาเป็นลำดับ มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ขึ้นใน พ.ศ. 2471 และฉบับที่ใช้อยู่ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 จวบจนถึงเดือนธันวาคม 2524 มีประเภทและจำนวนสหกรณ์ที่จัดตั้งตลอดจนสมาชิก ดังตาราง

ตาราง 1. ประเภท จำนวน และสมาชิกสหกรณ์ในประเทศไทย

ประเภทสหกรณ์	จำนวนสหกรณ์	จำนวนสมาชิก
1. สหกรณ์การเกษตร	907	777,820
2. สหกรณ์นิคม	151	81,851
3. สหกรณ์ประมง	21	4,121
4. สหกรณ์ออมทรัพย์	401	528,692
5. สหกรณ์ร้านค้า	243	332,611
6. สหกรณ์บริการ	187	46,290
รวม	1,910	1,771,385

ที่มา : สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย 20 มกราคม 2525

ระดับของสหกรณ์การเกษตร

จากสถิติข้างต้นแสดงว่า สหกรณ์การเกษตรเป็นสหกรณ์ที่มีการจัดตั้งมากที่สุด และมีสมาชิกมากที่สุด สหกรณ์การเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตรสหกรณ์การเกษตร 2524:12) แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1. สหกรณ์ขั้นปฐม หรือสหกรณ์ท้องถิ่น เป็นสหกรณ์ที่มีบริการครอบคลุมหนึ่งอำเภอ
2. สหกรณ์ขั้นมัธยมหรือชุมนุมสหกรณ์จังหวัด จัดตั้งขึ้นโดยสหกรณ์ขั้นปฐมอย่างน้อย 3 สหกรณ์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกในคานต่าง ๆ เช่น การเงิน ธุรกิจการขายการซื้อ และการแปรรูป
3. สหกรณ์ขั้นอุดม หรือชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการทำหน้าที่เกี่ยวกับธุรกิจด้านการตลาด การรวบรวม และจัดจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก ทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนจัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิก

จากสถิติในปี 2524 (สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย 2525:1) มีชุมนุมสหกรณ์
จังหวัดรวม 39 แห่ง มีสหกรณ์สมาชิก 500 แห่ง และมีชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ 8 แห่ง มี
สหกรณ์สมาชิก 1,184 แห่ง

สถาบันอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์

นอกจากสหกรณ์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์
เกษตรอีก 3 สถาบัน คือ

1. สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์
พ.ศ. 2511 เพื่อทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ทุกประเภท
โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการด้านวิชาการ การให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิก กรรมการ
และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์โดยทั่วไป และเป็นตัวแทนของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย
2. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้ความสนับสนุนสหกรณ์
การเกษตรโดยการให้เงินกู้ยืมแก่สหกรณ์การเกษตรเพื่อนำไปใช้เป็นทุนดำเนินธุรกิจ และให้
เกษตรกรกู้ยืม
3. กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่รับผิดชอบการ
จัดตั้ง ควบคุม ตรวจสอบ และส่งเสริมงานสหกรณ์ทุกประเภท มีจัดตั้งสำนักงานและเจ้าหน้าที่
รับผิดชอบทั้งในระดับจังหวัด และอำเภอ (กรมส่งเสริมสหกรณ์ 2523:7 และ 12)

ความสนใจของสมาชิกต่อการศึกษาสหกรณ์

จากการสำรวจความคิดเห็นของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเกี่ยวกับการปรับปรุงสหกรณ์
ของ พูลเพิ่ม ราชนิชยากร และคณะ (พูลเพิ่ม ราชนิชยากร และคณะ 2516:7) พบว่า
สมาชิกส่วนใหญ่หรือร้อยละ 89 เสนอให้ปรับปรุงสหกรณ์โดยให้การศึกษาอบรมสมาชิก ซึ่ง
แสดงให้เห็นถึงความให้ความสำคัญและความสนใจของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรต่อการศึกษา
ทางสหกรณ์ และ วรชัย เยาวภาณี (วรชัย เยาวภาณี 2522:151) ได้ยืนยันแนวความคิด
ดังกล่าวนี้ โดยแสดงให้เห็นถึงความยินดีที่จะร่วมโครงการศึกษาทางสหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์
การเกษตร โดยแสดงออกที่จะออกค่าใช้จ่ายช่วยเหลือ กรณีที่เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้

แกสมาชิก การไปทัศนศึกษาแบบไม่ค้างคืน การออกหนังสือวารสารรายเดือนที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตรและสหกรณ์ การให้ความร่วมมือเป็นวิทยากรสอนในสิ่งที่ตนมีความรู้ ความสามารถอย่างดีแกสมาชิกอื่น การจัดกิจกรรมฝึกอบรมเอง โดยร่วมกันออกค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่ง และการจัดกิจกรรมฝึกอบรมประเภทอื่น ๆ เช่น กลุ่มสัมพันธ์ การใช้แบบเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

สำหรับสิ่งที่สมาชิกรัฐสภาสหกรณ์การเกษตรต้องการเรียนรู้นั้น วรชัย เขียวปาดิ (วรชัย เขียวปาดิ 2522:150) ได้สรุปผลจากการสำรวจว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรต้องการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ และความรู้เกี่ยวกับระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์การเกษตร

จึงสรุปได้ว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีความสนใจและต้องการการศึกษาย่อยเกี่ยวกับการสหกรณ์ และเนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ทั้งหมดอยู่ในวัยที่เรียกว่าเป็นผู้ใหญ่ โดยส่วนมากมีอายุเกิน 40 ปี ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเกี่ยวกับหลักและกระบวนการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อที่จะนำมาใช้จัดการศึกษาให้แกสมาชิกรัฐสภาสหกรณ์การเกษตรได้อย่างเหมาะสม และบรรลุผลตามความมุ่งหมาย

หลักและกระบวนการการศึกษาผู้ใหญ่

การจัดการศึกษาแกสมาชิกรัฐสภาสหกรณ์การเกษตร เป็นการจัดการศึกษาแก่บุคคล และ/หรือกลุ่มคนที่เจริญวัยเต็มที่แล้ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นผู้ใหญ่เต็มที่แล้ว ดังนั้น การจัดการศึกษานอกจากเรื่องวัย ผู้ใหญ่ยังแตกต่างไปจากเด็กในด้านประสบการณ์ ความสนใจ ความรับผิดชอบ นิสัย ค่านิยม ทัศนคติ ฯลฯ ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องดังกล่าว จะใช้ในลักษณะเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่จัดให้แก่เด็กและเยาวชนไม่ได้ จำต้องนำเอาหลักและกระบวนการศึกษาผู้ใหญ่มาเป็นข้อพิจารณาประกอบการจัด โดยเฉพาะในด้านความมุ่งหมาย แนวการจัดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และหลักจิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่

ความมุ่งหมาย

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่เป็นเรื่องของการมาเรียนด้วยความสมัครใจ โดยผู้เรียนต้องสละเวลาจากการประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงมาด้วยความหวังจะได้รับผลจากการศึกษา และไม่ต้องจะเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ผู้เรียนจึงหวังว่าผลของการศึกษามีส่วนสำคัญต่อการประกอบอาชีพ (Coles. 1977:89-90) ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาทางสหกรณ์จึงจะต้องระบุมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้อย่างแน่นอนชัดเจน และพยายามจัดการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ

เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายนี้ ประธานาธิบดีไนเรเร แห่งแทนซาเนีย ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งอาจนำมาปรับใช้เป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาผู้ใหญ่ คือในทัศนะของประธานาธิบดีไนเรเร (J.K Nyerere. อ้างอิงจาก Coles. 1977: 10-11) การศึกษาจะต้องกระตุ้นพัฒนาการในแต่ละบุคคลในด้านการใช้หาความรู้ ความสามารถที่จะเรียนในสิ่งที่คนอื่นทำ การปฏิเสธหรือปรับสิ่งที่เรียนกับสิ่งที่ตนต้องการ ความเชื่อมั่นในตนเองในฐานะเป็นสมาชิกที่มีอิสระ และมีความเท่าเทียมกับสมาชิกอื่นในสังคม ตลอดจนการที่คุณค่าของบุคคลจากสิ่งที่เขากระทำ มีใช้จากสิ่งที่เขาได้รับ

พอล เบอร์กิน (Paul Bergerin. 1967: 30-3) กล่าวถึงลักษณะการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีว่า จะต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุความสุขและมีชีวิตอย่างมีความหมาย มีความเข้าใจตนเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่น ตระหนักในความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต มีความก้าวหน้าตามวุฒิภาวะ และสนองความต้องการในการดำรงชีวิต

กลุ่มคณะศึกษาจากมหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตท (Ward and Herzog Jr. 1974: 77) ได้แสดงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งก็หมายถึงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ว่า เพื่อนำการศึกษาไปสู่ประชาชนที่มิได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนที่มีอยู่ เพื่อจัดการศึกษาโดยใช้ค่าใช้จ่ายต่ำ และเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยให้มีการปฏิบัติ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้เรียนมากกว่า

กล่าวโดยสรุป จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่คือ การจัดการศึกษาเพื่อ

พัฒนาการดำรงชีวิตของผู้เรียนให้บรรลุผลไปในทางที่ดีขึ้น และเพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทั้งแก่ตนเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยการจัดการศึกษานั้นจะต้องเน้นการปฏิบัติ และการเรียนรู้ที่ตรงถึงความต้องการมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

สมมุติฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยโตรอนโต (Toronto: Ontario Institutes for Studies in Education อ้างอิงจาก สิวตัน วัฒนวงษ์ 2524:4-7) ได้เสนอสมมุติฐานที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (useful hypotheses about adult)

5 ประการ คือ

1. ช่วงชีวิตของผู้ใหญ่ (the life span) เป็นการศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของผู้ใหญ่ อันมีผลต่อการเรียนรู้ โดยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการที่ทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่คดงวากาเล็ก คือ การไม่ได้ใช้ การมีโรคภัยไข้เจ็บ และการขาดความสนใจ กล่าวคือ การเรียนรู้ในสิ่งที่ไม่ได้ใช้และไม่ตรงกับความต้องการ จะทำให้การศึกษาคไม่ได้ผล นอกจากนั้นผู้ใหญ่ยังมีโรคภัยไข้เจ็บมากกว่าเด็ก ซึ่งมีผลกระทบต่อการเรียนรู้อย่าง

2. การเปลี่ยนแปลงบทบาท (changes of roles) ผู้ใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทตามการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ฐานะ เศรษฐกิจและฐานะสังคม ซึ่งต้องการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป

3. วุฒิภาวะ (maturation) ผู้ใหญ่มีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น และมีความสามารถจะควบคุมตัวเองให้มากขึ้น ดังนั้น การจัดการศึกษาผู้ใหญ่จึงจะต้องจัดให้แตกต่างไปจากการจัดแก่เด็กและเยาวชน และจะต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะด้านต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ด้วย

4. ประสบการณ์ (experience) ประสบการณ์ของผู้ใหญ่อาจจำแนกได้เป็น 3 ประการ คือ การมีประสบการณ์มาก การมีประสบการณ์ที่แยกประเภทได้แตกต่างกัน และการมีประสบการณ์ที่จัดเรียงลำดับให้แตกต่างกัน ประสบการณ์เหล่านี้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาผู้ใหญ่มาก

5. การเรียนด้วยตนเอง (self-learning) ผู้ใหญ่มีความสามารถจะเรียนรู้

ควยตนเองเป็นอย่างดี เพราะมีวุฒิภาวะและประสบการณ์เอื้ออำนวย

ลำดับขั้นของพัฒนาการของผู้ใหญ่

การพิจารณาลำดับขั้นของพัฒนาการของผู้ใหญ่ มีผู้ให้ความสนใจศึกษากันน้อยมาก เตาที่มีอยู่ก็มีทฤษฎีภารกิจเชิงพัฒนาการ (Developmental Tasks) ของ ฮาวิกเฮอรัสต์ (Havighurst) (Hass.1977: 102-103) ซึ่งกล่าวถึงภารกิจที่ผู้ใหญ่จะต้องเกี่ยวข้อง ดำเนินการใน 3 ช่วงอายุ คือ

1. ช่วงอายุผู้ใหญ่ตอนต้น อายุ 18-35 ปี มีภารกิจจะต้องดำเนินการ คือ หาครอบครัว เรียนรู้ที่จะอยู่กับครอบครัว ตั้งตนครอบครัวเลี้ยงบุตร จัดการบ้านเรือน เริ่มต้นประกอบอาชีพ รับผิดชอบต่อส่วนรวมในสังคม

2. ช่วงอายุผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุ 35-60 ปี มีภารกิจรับผิดชอบในฐานะพลเมืองดี และรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น ก่อสร้างและธำรงรักษามาตรฐานการครองชีพทางเศรษฐกิจ ช่วยบุคคลวัยรุ่นให้กลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ และมีความสุข พัฒนากิจการกรมการใช้เวลาพักผ่อนของผู้ใหญ่ บอกรับและปรับตัวเองให้เข้ากันดี การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจที่เหมาะสมกับวัย

3. ช่วงอายุผู้ใหญ่ตอนปลาย อายุ 60 ปีขึ้นไป จะต้องปรับตัวเองให้เข้ากับความเสื่อมถอยตามสุขภาพ ปรับตัวเองเมื่อออกจากงานและมีรายได้ลดลง บอกรับการตายของญาติพี่น้อง มีบทบาทและความสัมพันธ์กับคนวัยเดียวกัน จัดแจงที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมแก่ความพึงพอใจ

แนวความคิดของ ฮาวิกเฮอรัสต์ เกี่ยวกับลำดับขั้นการพัฒนาการโดยพิจารณาจากภารกิจที่จะต้องกระทำนั้น แม้จะศึกษาและจัดภารกิจโดยอาศัยรูปแบบของสังคมตะวันตกก็ตาม แต่ก็สามารถนำมาปรับใช้กับสังคมไทยได้ ทั้งนี้มีลักษณะร่วมกันอยู่เป็นจำนวนมาก และในการวางแผนจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรก็จำเป็นต้องคำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับลำดับขั้นของพัฒนาการดังกล่าว

สาเหตุที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษานักเรียน

นอกจากการพิจารณาลำดับขั้นของพัฒนาการของผู้ใหญ่แล้ว ก็มีความจำเป็นจะต้องศึกษาถึงสาเหตุที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษานักเรียน ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกัน จากการศึกษาของสุกร ศรีแสน (สุกร ศรีแสน 2523: 167-168) ได้ระบุถึงสาเหตุที่ทำให้การเรียนการสอนผู้ใหญ่ไม่บังเกิดผล เพราะผู้ใหญ่มองความเชื่อยึดติดในการเรียน มีความอายที่ร่วมเรียนกับผู้ที่มีความรู้มากกว่า เกิดความไม่แน่ใจว่าจะเรียนได้และไม่เห็นประโยชน์ที่จะเรียน ขาดแรงจูงใจที่จะเรียน กลัวสังคมไม่ยอมรับนับถือ มีปมค้อยคิดว่ามีความรู้ความสามารถต่ำ เกรงว่าจะพบปัญหาอย่างง่ายและเผชิญกับปัญหายาก ๆ มักจะหลีกเลี่ยงปัญหายาก ๆ จะใช้วิธีแก้ปัญหาย่างง่าย ๆ และเผชิญปัญหาคับความไม่มั่นใจ เพราะขาดประสบการณ์ ขาดความกระตือรือร้นในการเผชิญปัญหา เป็นผู้ที่ไม่ประสบผลสำเร็จมาก่อน เกรงว่าการเรียนจะซ้ำกับที่เคยเรียนรู้อยู่แล้ว ไม่ชอบการเข้มงวดกวดขัน มักมีปัญหากับเกี่ยวกับสุขภาพเพราะอายุมากแล้ว นอกจากนั้นฐานะทางครอบครัวซึ่งยากจนและมีบุตรหลานหลายคน ก็เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้ใหญ่ไม่อยากจะเข้าร่วมการฝึกอบรม เพราะเกิดความรู้สึกค้อยกว่าในฐานะเศรษฐกิจ และมีการกิจอื่นที่จะต้องทำแก่ครอบครัวจนไม่อาจเข้าร่วมการฝึกอบรมได้ ดังนั้นการจัดการศึกษาอบรมแก่ผู้ใหญ่จึงต้องนำเอาสาเหตุที่เป็นอุปสรรคดังกล่าวเหล่านี้มาพิจารณาด้วย เพื่อให้การจัดการศึกษาอบรมบรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวความคิดบางประการในการจัดหลักสูตรการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

มัลเธอร์ (Malthur. 1972: 7) ให้แนวคิดว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แก่เกษตรกร จำเป็นจะต้องจัดหลักสูตรให้เฉพาะ ทั้งในด้านความเฉพาะในพื้นที่และเนื้อหาวิชา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสำรวจสภาพเศรษฐกิจของแต่ละท้องถิ่น แล้วจึงกำหนดหลักสูตรให้เหมาะสมต่อไป

คูบาชิ (Dubashi. 1970: 122-123) เสนอแนวคิดว่า ในหลักสูตรการฝึกอบรม ต้องให้ความรู้และประสบการณ์อย่างแจ่มแจ้ง ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมควรเป็นความรู้ประยุกต์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กลับเข้ามาค้นคว้าหาความรู้หรือประสบการณ์ที่เขาเคยได้เรียนอีก

โคลส์ (Coles. 1979: 25) ตั้งข้อสังเกตว่า การจัดการศึกษาผู้ใหญ่มีสิ่งที่จะต้อง

คำนึงคือ จะต้องคำนึงถึงระดับการศึกษาของผู้เรียนและจัดการศึกษาให้ง่ายที่สุด จะต้องเป็นสิ่งชักจูงใจ แบบฝึกหัดที่ให้จะต้องมุ่งเพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจถูกต้อง และมีทักษะเพิ่มขึ้น และจะต้องคำนึงถึงการรวมกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะสำคัญเหมือนกันเข้าเรียนด้วยกัน

สวัสดี เอกทัต (สวัสดี เอกทัต 2504: 218) กล่าวถึงวิธีการที่ใช้อบรมกรรมการและสมาชิกสหกรณ์ว่า ควรใช้วิธีการที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงพื้นฐานการศึกษาของชาวไรชาวนาเป็นสำคัญ โดยที่บุคคลเหล่านี้หย่อนในการศึกษา การที่จะใช้วิธีอบรมโดยการบรรยายตลอดไปย่อมไม่ได้ผล วิธีที่จะให้ได้ผลควรใช้วิธีการอภิปราย ซึ่งจะเป็นการจูงใจให้สมาชิกกระตือรือร้นที่จะศึกษาหลักการและกิจกรรมของสหกรณ์มากขึ้น แนวความคิดดังกล่าวนี้ตรงกับแนวคิดในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ที่ วี. ปาเทล และคณะ (V. Patel and others. 1978: 44-45) เสนอ

เลดลอร์ (Laidlaw. 1979: 11-13) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ 4 ประการ คือ

1. จะต้องยอมรับบุคคลที่ระดับความรู้ ความเข้าใจปัจจุบันของเขา โดยจะต้องทำการสำรวจให้ทราบระดับความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ และระดับความรู้ทั่วไปของสมาชิกสหกรณ์
2. จะต้องเรียนรู้ด้วยการกระทำ สมาชิกสหกรณ์โดยทั่วไปจะไม่เคยมีโอกาสนำความรู้และไม่เคยมีโอกาสนำความรู้มาใช้ในการกระทำมาก่อน จึงขาดความสนใจและความจงรักภักดีต่อสหกรณ์ จึงต้องกระทำให้หลักการสหกรณ์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ และความรู้ความเข้าใจของสมาชิก
3. จะต้องจัดทำด้วยภาษาง่าย ๆ และเป็นภาษาที่ใช้ในชุมชน เพราะความเชื่อมั่นในสหกรณ์เป็นเรื่องของจิตและใจ ดังนั้น จึงต้องถ่ายทอดความคิดสหกรณ์ด้วยภาษาที่ใช้อยู่ในชุมชน
4. จะต้องเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สมาชิกใหม่ของสหกรณ์ที่เข้ามาภายหลังได้มีโอกาสพัฒนาหลักการและความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ด้วย

ถวิล เลิศประเสริฐ (ถวิล เลิศประเสริฐ ม.ป.ป. ช: 1-3) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันของเลดลอร์ แต่เพิ่มรายละเอียด

มากกว่า กล่าวคือ ได้ให้แนวคิด 6 ประการคือ

1. ควรจะเรียนจากสิ่งที่ประชาชนมีผลประโยชน์ และความสนใจมากที่สุด เพราะผู้ใหญ่จะเรียนจากสิ่งที่สนใจ และเชื่อว่าเป็นประโยชน์
2. จะต้องเริ่มที่ระดับความรู้ของผู้เรียน
3. จะต้องเรียนด้วยการกระทำ
4. จะต้องให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นและตั้งเป้าหมายในการเรียนของตนเองได้
5. จะต้องให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม
6. จะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนเข้าช่วย เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และความสนใจ

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์นั้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักและกระบวนการศึกษาผู้ใหญ่ที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจำเป็นจะต้องศึกษาเพื่อให้ทราบระดับพื้นฐานและความเป็นอยู่ของผู้เข้าศึกษาอบรม และจำเป็นจะต้องจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของผู้เข้าอบรม จะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์เข้าช่วย และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน และเพื่อให้การจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรบรรลุผลดียิ่งขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องศึกษาและนำเอาหลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรมาพิจารณาประกอบด้วย

หลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรมีความหมายแตกต่างกันไปตามทัศนะของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ของแต่ละท่าน เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1966: 5) มีความเห็นว่า หลักสูตรหมายถึง โอกาสในการเรียนรู้ทั้งปวงที่โรงเรียนเป็นผู้จัด ฮาสส์ (Hass. 1977: 5) นีคส์ และอีแวนส์ (Neagly and Evans. 1967: 2) และเคอร์ (Kerr in Hooper. 1977: 181) ได้ให้คำนิยามหลักสูตรไว้เช่นเดียวกันว่า หมายถึงประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับ แต่คำนิยามดังกล่าวมีแตกต่างกันในรายละเอียดคือ ในทัศนะของฮาสส์ หลักสูตรคือ ประสบการณ์ทั้งปวงที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับในโปรแกรมการศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลทั้งในจุดมุ่งหมายกว้างและ

เฉพาะอย่าง โปรแกรมดังกล่าวกำหนดขึ้นโดยอาศัยทฤษฎีการวิจัย หรือการปฏิบัติทางวิชาชีพ ในอดีตและปัจจุบัน แต่นี้คลีและอีแวนส์ ให้ความหมายหลักสูตรว่า เป็นประสบการณ์ทั้งปวงที่ได้วางแผนไว้โดยโรงเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้โดยให้ได้ดีที่สุดเท่าที่ความสามารถของเขาจะอำนวย สำหรับเคอร์เนน ให้ความหมายหลักสูตรว่า คือการเรียนซึ่งโรงเรียนได้วางแผนและชี้แนะ ไม่ว่าการเรียนนั้นจะกระทำในกลุ่มหรือที่ละคน ไม่ว่าจะกระทำในหรือนอกโรงเรียน

พินาร์ (Pinar, 1975: 5) ให้ความหมายของหลักสูตรในลักษณะของการสรุปค่านิยามว่า ความหมายของหลักสูตรในทางแคบคือ เนื้อหาวิชาที่จะต้องเรียน ส่วนในทางกว้างคือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่ผู้เรียนได้รับจากโรงเรียน เช่นเดียวกันกับ ชมพินธุ์ ญชฺร ณ อุษยา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน 2521: 45) กับสเตรทเทอไมเยอร์ (Stratemeyer 1979: 9) ต่างพยายามสรุปค่านิยามของหลักสูตรที่มีผู้พยายามให้ความหมายไว้ และสรุปได้ตรงกันว่ามีค่านิยาม 3 ประการ คือ ความหมายแรกเป็นค่านิยามที่มีความหมายกว้างที่สุดคือ หลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์ชีวิตทั้งหมดของผู้เรียน ความหมายที่สองเป็นค่านิยามที่แคบลงมา คือหมายถึง เฉพาะประสบการณ์ทุกอย่างที่ผู้เรียนพึงได้รับจากโรงเรียน ความหมายที่สามนั้นเป็นความหมายที่แคบที่สุดและตรงกับความหมายในทางแคบที่พินาร์กล่าวไว้ นั่นคือหมายถึง รายวิชาและกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้เด็กเรียนและกระทำ สำหรับสุมิตร คุณานุกร (สุมิตร คุณานุกร 2518: 4-5) ได้สรุปค่านิยามของหลักสูตรในลักษณะที่แตกต่างกันไป คือ ความหมายแรกหมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงสร้างการศึกษาของผู้เรียนที่บรรจุความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระการเรียนรู้ ประสบการณ์และกิจกรรมให้กับผู้เรียน ความหมายที่สองหมายถึง โครงสร้างที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน และความหมายที่สามนั้น หมายถึง วิชาความรู้สาขาหนึ่งที่อาศัยหลักการและแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตร

กล่าวโดยสรุป ความหมายของหลักสูตรทั้งหมดที่ประมวลมาอาจสรุปได้ว่า มีความหมาย 5 ประการ คือ

1. หมายถึง เอกสารที่กำหนดโครงสร้างการศึกษาของผู้เรียน

2. หมายถึงรายวิชาและกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียนเรียนและกระทำ
3. หมายถึงประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียน
4. หมายถึงประสบการณ์ทั้งปวงที่ผู้เรียนได้รับ ไม่ว่าจะโดยอย่างไร และเมื่อใด
5. หมายถึงวิชาความรู้สาขาหนึ่งที่ช่วยหลักการและแนวปฏิบัติในการพัฒนา

หลักสูตร และมักจะจัดสอนระดับมัธยมศึกษา

สำหรับหลักสูตรตามนัยของการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นไปโดยอาศัยความหมายที่สรุปไว้ในข้อ 3 และประยุกต์มาจากคำนิยามของพินาร์ นั่นคือจะหมายถึง ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้รับจากการกระทำของผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษา โดยมีการจัดโปรแกรมการเรียนเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การวางรูปแบบของหลักสูตร จำเป็นจะต้องคำนึงถึงตัวผู้เรียนว่ามีคุณสมบัติอย่างไร มีลักษณะเฉพาะอย่างไร และต้องการจะพัฒนาไปในทิศทางใด ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับตัวผู้เรียน สภาพและความต้องการ สังคมวัฒนธรรม

โดยนัยแห่งความคิดดังกล่าว ไทเลอร์ (Tyler.:1949) และทาบ (Taba.1962:12) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ ไทเลอร์เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในรูปของคำตอบที่ได้รับจากการตอบคำถามหลัก 4 ประการ คือ
 - 1.1 การจัดหลักสูตรมุ่งเพื่อสนองจุดมุ่งหมายอะไร
 - 1.2 การจะบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์อย่างใดบ้าง
 - 1.3 จะจัดประสบการณ์การศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ
 - 1.4 จะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินใจได้ว่าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ไทเลอร์ เน้นว่า คำถามทั้ง 4 ข้อนี้จะต้องถามเรียงลำดับกันลงมา ด้วยเหตุนี้การ

ทั้งจุดมุ่งหมายจึงเป็นข้อที่สำคัญที่สุด ส่วนคำคมอีก 3 ข้อที่เหลือนั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน 2521: 46)

2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของทาบา ทาบาเสนอขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรเป็น 7 ประการ อันเป็นการขยายความจากของไทเลอร์ ขั้นตอนทั้ง 7 ประการประกอบด้วย

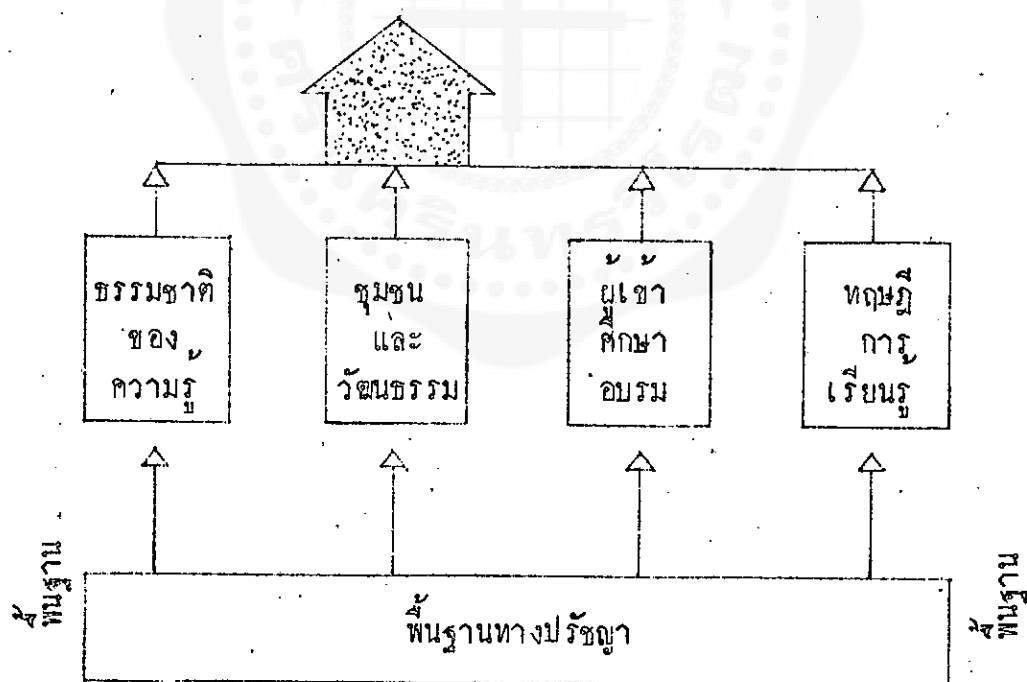
- 2.1 การวิเคราะห์วินิจฉัยความต้องการ
- 2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์
- 2.3 การเลือกสรรเนื้อหาสาระที่ต้องการให้เรียนรู้
- 2.4 การจัดลำดับเนื้อหาที่ต้องการให้เรียนรู้
- 2.5 การเลือกสรรประสบการณ์ที่ต้องการให้เรียนรู้
- 2.6 การจัดลำดับประสบการณ์ที่ต้องการให้เรียนรู้
- 2.7 การกำหนดสิ่งที่จะประเมินผลและวิธีการประเมินผล

3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบผสมผสาน(eclectic model) มีขั้นตอนดังนี้ (Zais. 1976: 97)

- 3.1 การศึกษาถึงปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้ที่จะจัดสอน สังคมและวัฒนธรรม ผู้เข้าศึกษาอบรม และการเรียนรู้
- 3.2 ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะและธรรมชาติของความรู้(nature of knowledge) ที่ประสงค์จะให้ผู้เข้าศึกษาอบรมได้รับ
- 3.3 ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและลักษณะของชุมชนและวัฒนธรรมของชุมชน
- 3.4 ศึกษารายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ที่เข้าศึกษาอบรม
- 3.5 ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีและกระบวนการเรียนรู้

ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานทั้ง 5 ขั้นตอนข้างต้น จะนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงการประสานสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน แล้วนำมาใช้เป็นพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรอันประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการศึกษารวม และการประเมินผลหลักสูตร ขั้นตอนการดำเนินงานตามรูปแบบผสมผสานดังกล่าว อาจแสดงเป็นแผนภูมิ

ได้ดังนี้

แผนภูมิ 2 : กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ตามรูปแบบผสมผสาน

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ สุมิตร คุณานุกร (สุมิตร คุณานุกร 2518: 5-9) มี 5 ขั้นตอน คือ

4.1 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นกิจกรรมเพื่อหาคำตอบว่า "จะให้การศึกษาไปเพื่ออะไร" การจะตอบคำถามนี้ได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อได้มีการสำรวจและวิจัยข้อมูลด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคมและตัวผู้เรียน

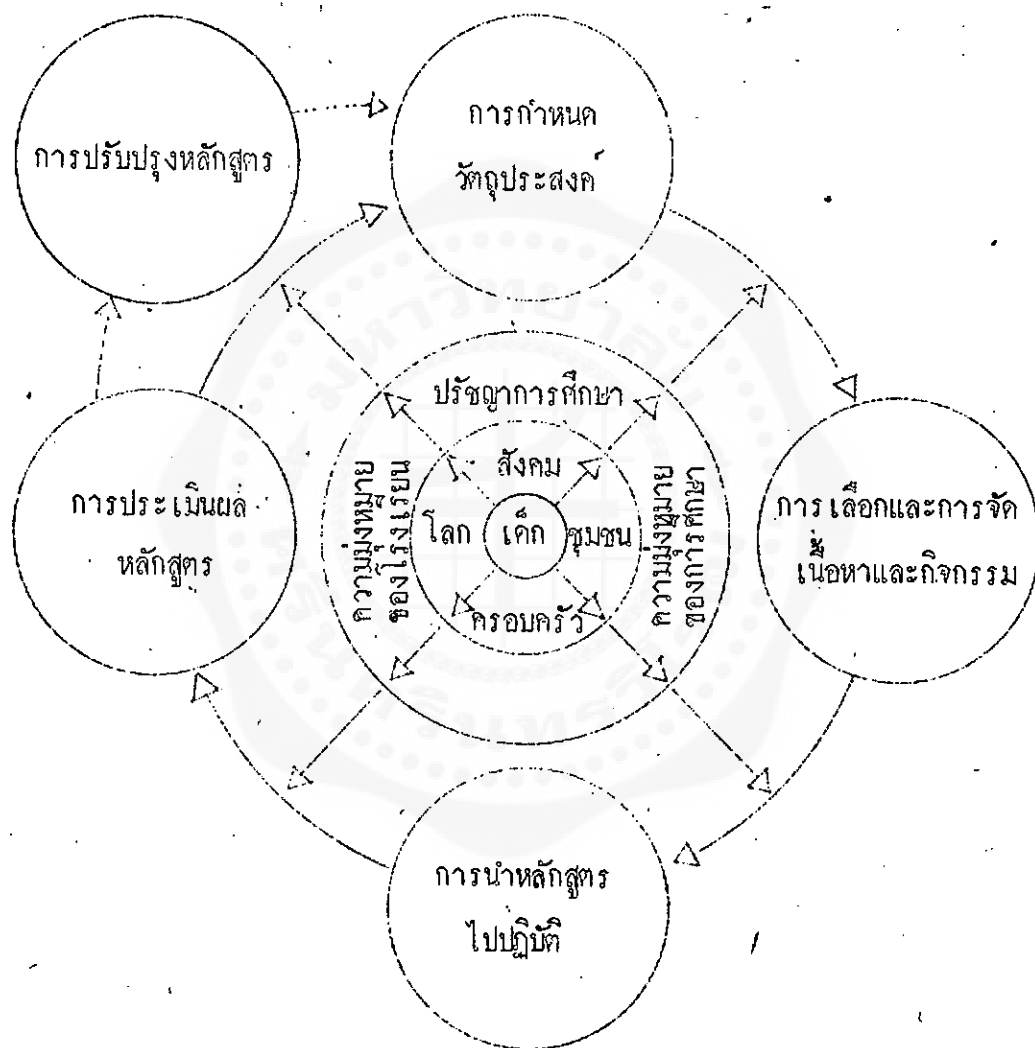
4.2 การเลือกและการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งตอบปัญหาว่า ผู้เรียนควรเรียนรู้และมีประสบการณ์อะไรบ้าง จึงจะบรรลุผลตามความมุ่งหมาย และจะต้องมีการจัดลำดับของการเรียนรู้และประสบการณ์อย่างไร จึงจะทำให้เกิดผลการเรียนรู้สูงสุด

4.3 การนำเอาหลักสูตรไปใช้ ขั้นตอนนี้หมายรวมถึงการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาด้วย แต่ผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในขั้นตอนนี้คือ ครู ซึ่งจะเป็ยผู้นำหลักสูตรที่กำหนดไว้ไปถ่ายทอดแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

4.4 การประเมินผลหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่มุ่งหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ อย่างไร และมีอะไรเป็นสาเหตุ

4.5 การปรับปรุงหลักสูตร ผลที่ได้จากการประเมินผลจะนำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้มีความเหมาะสมต่อไป

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบของสุมิตร คุณานุกรนี้ถือว่า เป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน (ดูแผนภูมิ 3) กล่าวคือ เริ่มต้นด้วยการกำหนดความมุ่งหมาย เลือกและจัดเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความมุ่งหมาย นำหลักสูตรไปปฏิบัติ ทำการประเมินผล นำผลจากการประเมินเป็นพื้นฐานของการปรับปรุงหลักสูตร โดยเริ่มต้นด้วยการพิจารณาความมุ่งหมาย เมื่อมีการปรับปรุงความมุ่งหมาย กระบวนการอื่น ๆ ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตามด้วย

แผนภูมิ 3 : แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของสุมิตร คุณานุภกร

องค์ประกอบของหลักสูตร

ในทัศนะของ ภิญโญ สาร (ภิญโญ สาร 2521: 240) หลักสูตรประกอบด้วย สิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาที่ได้รับการคัดเลือก และจัดเรียงลำดับแล้ว ตามทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีพัฒนาการและโครงการ หรือคำแนะนำ ในการจัดหรือการประเมินผลการเรียนการสอน สำหรับ เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1966: 37) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย

1. ข้อความทั่วไป (general statement) ซึ่งกล่าวถึง จุดมุ่งหมาย ขอบเขต และลำดับของโอกาสเรียนรู้ซึ่งโดยทั่วไปแสดงในรูปกลุ่มวิชาที่เรียน คำแนะนำในการสอน เป็นต้น
2. รายวิชาที่เรียน (course of study)
3. วัสดุอุปกรณ์การสอนเฉพาะ (specific teaching aids) มีคำแนะนำ เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์และเทคนิคการสอนเฉพาะวิชา เพื่อช่วยให้ครูวางแผนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรในส่วนรวม
4. คำอธิบายแนวปฏิบัติ (description of practice) เพื่อให้ครูได้จัดการเรียนการสอนเหมาะสมแก่หลักสูตรและระบบโรงเรียน

สมิทร คุณานุกร (สมิทร คุณานุกร 2518: 9) แบ่งองค์ประกอบของหลักสูตรออกเป็น 4 ส่วน คือ ความมุ่งหมาย เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล การแบ่งองค์ประกอบของหลักสูตรของสมิทร คุณานุกร นี้เป็นไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกับของจอห์น เคอร์ แต่มีความแตกต่างกันในองค์ประกอบประการที่ 3 ซึ่งของสมิทร เป็นการนำเอาหลักสูตรไปใช้ แต่ของจอห์น เคอร์ เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ กล่าวโดยสรุป จอห์น เคอร์ แบ่งหลักสูตรออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ จุดมุ่งหมาย ความรู้หรือเนื้อหาวิชา ประสบการณ์เรียนรู้ และการประเมินผล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ จะแบ่งองค์ประกอบหลักสูตรออกเป็น 3 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมาย

2. เนื้อหาสาระของหลักสูตรประกอบด้วย จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาสาระของการอบรม กิจกรรมและวิธีการอบรม

3. การประเมินผล

แนวทางในการพัฒนาหลักสูตร

วิทยุ สาร (วิทยุ สาร 2521: 242) ได้จำแนกแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเป็น 5 แนวทาง คือ

1. แนวทางยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก (subject-matter)
2. แนวทางที่ยึดกิจกรรมรวมหลักสูตรเป็นหลัก (core-curriculum activity approach)
3. แนวทางที่ยึดตัวผู้เรียนเป็นหลัก (child-centered approach) กำหนดหลักสูตรให้ยืดหยุ่นได้ตามความต้องการ ความสนใจ และตามพัฒนาการของผู้เรียน
4. แนวทางที่ยึดสังคมเป็นหลัก (social adjustment approach), เป็นการพัฒนาหลักสูตรที่คำนึงถึงความต้องการของสังคม โดยจะปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคตลอดเวลา

สุมิตร คุณานุกร (สุมิตร คุณานุกร 2518: 118) ได้แบ่งแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา ซึ่งยึดการถ่ายทอดเนื้อหาสาระและความรู้ที่กำหนดไว้เป็นหลัก
2. หลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (broad fields curriculum) มุ่งผสมผสานความรู้โดยการรวมเอาวิชาต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกันเข้าด้วยกัน เช่น หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503
3. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (social process and life function) มุ่งเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาในหลักสูตรกับความเป็นจริงในชีวิตของผู้เรียน และภาวะทางสังคมที่ล้อมรอบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
4. หลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ (activity or experience curriculum)

แนวการจัดหลักสูตรจะเน้นการเอากิจกรรม ความสนใจ และประสบการณ์แวดล้อมมาจัดลำดับการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ และเน้นการทำกิจกรรมด้วยตนเอง

5. หลักสูตรแบบแกน (core curriculum) ประกอบด้วยความรู้พื้นฐานที่ทุกคนต้องเรียนส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้มีการเลือก แต่การจัดหลักสูตรจะต้องสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ขำรง บัวศรี (ขำรง บัวศรี 2504: 66-143) จำแนกหลักสูตรออกเป็น 4 ประเภท โดย 3 ประเภทแรกมีลักษณะเช่นเดียวกับการแบ่งของสุมิตร คุณานุภกร กล่าวคือ แบ่งเป็น หลักสูตรรายวิชา หลักสูตรประสบการณ์ และหลักสูตรวิชาแกน ส่วนหลักสูตรประเภทที่ 4 ของขำรง บัวศรี คือหลักสูตรโรงเรียนชุมชน ซึ่งมีเค้าโครงหลักสูตรไม่แตกต่างกับหลักสูตรรายวิชา หรือหลักสูตรอื่น ๆ ที่กล่าวมา จะแตกต่างกันก็ตรงที่จุดมุ่งหมายคือ หลักสูตรโรงเรียนชุมชนมุ่งเน้นการจัดหลักสูตรให้สนองความต้องการของท้องถิ่น และของสังคมมากกว่า หลักสูตรประเภทอื่น ๆ

สำหรับการพัฒนาหลักสูตรสหกรณ์การเกษตรครั้งนี้ จะกระทำโดยยึดแนวทางการจัดหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคมเป็นประการสำคัญ โดยจะเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของการอบรม เข้ากับความเป็นจริงในชีวิตของผู้เรียน และภาวะสังคมที่ล้อมรอบ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

คุณลักษณะของหลักสูตรที่ดี

ภิญโญ สาธร (ภิญโญ สาธร 2521: 245) ได้เสนอแนวทางพิจารณาคุณลักษณะของหลักสูตรที่ดีว่า จะต้องตรงตามความมุ่งหมาย ตรงตามลักษณะของพัฒนาการเด็ก ตรงตามความต้องการและความสนใจของเด็กและสังคม ตรงตามลักษณะของวัฒนธรรมประเพณี มีเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนสมบูรณ์ดี บอกแนวทางการสอนและวิธีสอน บอกแนวทางที่จะวัดและประเมินผล บอกอุปกรณ์และสื่อการสอน ยืดหยุ่น คล่องตัว และเปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ง่าย ช่วยให้ผู้เรียนแก้ปัญหาด้วยตนเอง ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมการทำงานอิสระของผู้เรียน เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของผู้เรียน เพิ่มพูนทักษะและความชำนาญแก่ผู้เรียน มีการจัดลำดับความรู้เป็นลำดับไม่ข้ามชั้น ไม่วกวน และมีความต่อเนื่องกับความรู้เก่า

ของผู้เรียน

มีเรียม (J.L Merian อ้างอิงจาก ชำรง บัวศรี 2504: 81) ได้กำหนดเกณฑ์ของหลักสูตรที่คิดว่าจะต้องสนองความต้องการของผู้เรียนในปัจจุบันเป็นเบื้องต้น และสนองความต้องการในอนาคตเป็นเบื้องรอง เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน สอนความแตกต่างระหว่างบุคคลมากที่สุด เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถและความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน มีความยืดหยุ่น และเกี่ยวข้องกับการทำงานและการพัฒนาพร้อม ๆ กัน

สำหรับสุมิตร คุณานุกร (สุมิตร คุณานุกร 2518: 82) ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาเนื้อหาของหลักสูตร ซึ่งอาจนำมาใช้เป็นเครื่องกำหนดคุณลักษณะของหลักสูตรที่คิดว่า จะต้องประกอบด้วย ความเชื่อได้ของเนื้อหาวิชา และเป็นแกนสาร (concept) ของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม ความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึกซึ้งของเนื้อหาวิชา การสนองตอบต่อจุดมุ่งหมาย ความสอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน และความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของหลักสูตรที่ดีทั้ง 3 ท่านที่นำมากล่าวถึงนี้ จะพบว่ามีความสอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสาระหลัก จะมีความแตกต่างกันเฉพาะในรายละเอียด ซึ่ง วิทยุ สาทร สามารถให้รายละเอียดได้มากที่สุด

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาหลักสูตร เพื่อจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ในการวิจัยครั้งนี้ จะกระทำโดยนับแห่งความหมายของการที่จะให้ผู้เข้าศึกษาอบรมได้มีความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จัดกระทำจากการศึกษาอบรม สำหรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้น ผู้วิจัยจะนำแนวคิดของไทเลอร์ ทาบา และรูปแบบผสมผสานมาประยุกต์เข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสมตรงต่อความต้องการของสังคม และผู้เข้าศึกษาอบรมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พร้อมกันนั้น หลักสูตรที่จะกำหนดขึ้นก็จะเป็นไปโดยการคำนึงถึงพื้นฐานทางค่านิยมต่าง ๆ เช่น ปรัชญา จิตวิทยา (ของผู้ใหญ่) ชุมชน และวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้ด้วยข้อมูลดังกล่าวนี้จะนำมาผสมผสานกับแนวนโยบายของรัฐ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาอบรม เนื้อหาที่ประสงค์จะให้ผู้เข้าอบรมเรียนรู้กิจกรรมที่จะจัดให้มีขึ้น ตลอดจนสภาพและความต้องการทั้ง

ของชุมชนและตัวผู้เข้าศึกษาอบรมเอง นอกจากนี้การพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวจะพยายามจัดให้เป็นไปตามคุณลักษณะที่ดีของหลักสูตรทั้ง 15 ประการที่กล่าวมาแล้ว แต่การจะทราบได้ว่าหลักสูตรที่จัดขึ้นนั้นเป็นหลักสูตรที่ดีหรือไม่ ก็จำเป็นต้องจัดให้มีการประเมินผลตามหลักและกระบวนการประเมินผลที่จะกล่าวถึงต่อไป

ข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และเจตคติที่จะนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษารายละเอียดของข้อมูลด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นรากฐานของการกำหนดความมุ่งหมาย เนื้อหา สาระและกระบวนการเรียนรู้ของหลักสูตร ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

นักพัฒนาหลักสูตรแต่ละท่านต่างก็มีทัศนะแตกต่างกันไป กล่าวคือ สุมิตร คุณานุกร (สุมิตร คุณานุกร 2518: 10-15) ได้จำแนกข้อมูลพื้นฐานตามแหล่งที่มาออกเป็น 6 ประการ คือ

1. ข้อมูลทางบ้านปราชญ์ อันได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำมาบรรจุในหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตรและที่นักพัฒนาหลักสูตรยึดถือ

2. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการของแต่ละสาขา เพื่อช่วยกำหนดความมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาวิชาจากศาสตร์ต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด และเพื่อประโยชน์อะไร ทั้งนี้ เพราะนักวิชาการสาขาต่าง ๆ จะเป็นผู้รู้ธรรมชาติของสาขาวิชาของตนเป็นอย่างดี

3. ข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนทางด้านสติปัญญา ความรู้ อารมณ์ บุคลิกภาพ ค่านิยม และพฤติกรรมนั้น มีลำดับขั้นแตกต่างกันไปตามลำดับ พัฒนาการทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นจะต้องนำเอาความรู้ทางด้านจิตวิทยาประกอบด้วย

4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพของสังคมทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และวัฒนธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม และสามารถมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้

5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อที่จะ

สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

6. ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาหลักสูตรจะต้องกระทำในระดับที่ทัดเทียมกับพัฒนาการทางเทคโนโลยี

สำหรับไทเลอร์ (อ้างอิงจาก ชมพันธุ์ ฤกษ์ ฌ อุษยา ม.ป.ป.: 3-7) นั้น เสนอว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีพื้นฐานของการตัดสินใจ 3 แหล่งด้วยกันคือ จากตัวผู้เรียนเอง จากการศึกษาสังคมนอกโรงเรียนหรือสถานศึกษา อันได้แก่ สภาพการณ์ และประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นนอกสถานศึกษา และจากข้อเสนอแนะของนักวิชาการเกี่ยวกับ จุดมุ่งหมายของการศึกษา

ในทัศนะของไทเลอร์ ข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าว ก่อนที่จะกำหนดเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะต้องผ่านการถ่วงดุลโดยอาศัยหลักปรัชญาและจิตวิทยาการ เรียนรู้ หลักปรัชญาที่ควรคำนึงได้แก่ การยอมรับความสำคัญ และความแตกต่างของมนุษย์ แต่ละคน การเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม และความเชื่อนุมัยจะ สามารถใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาค่าง ๆ ได้ ส่วนจิตวิทยาการ เรียนรู้จะช่วยให้การจัดประสพ การณ์การเรียนให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา อารมณ์ และวัยของผู้เรียน ตลอดจนระดับและความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาที่จะเรียนรู้

ส่วน ทาบา (อ้างอิงจาก ชมพันธุ์ ฤกษ์ ฌ อุษยา ม.ป.ป.: 32-40) นั้น มีความเห็นว่า พื้นฐานที่จะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรมี 3 แนวทาง คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของการศึกษา ว่ามุ่งเพื่อการศึกษาและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือเพื่อเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม หรือเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแต่ละบุคคล แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของการศึกษานี้ จะมีส่วนในการจัดหลักสูตรที่ควรสนองตอบตาม ความแตกต่างของแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของการศึกษาที่ผู้พัฒนาหลักสูตรยึดถือ

2. การวิเคราะห์สังคม เพื่อกำหนดว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาและการจัดการ ศึกษา ควรเป็นอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง อันได้แก่ ข้อมูลทางความก้าวหน้า ในวิชาการค่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวัฒนธรรม ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการ เปลี่ยนแปลงของมนุษย์และสังคม

3. การวิเคราะห์วัฒนธรรม เพื่อให้มีความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม กลไกการปฏิบัติงานของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาและความเป็นไปไม่ได้ของสิ่งแวดล้อม ความรู้จากการวิเคราะห์วัฒนธรรมนี้จะทำให้ทราบถึงบทบาทของวัฒนธรรมต่อการศึกษา และการจัดการศึกษา เพื่อช่วยพัฒนาบทบาททางวัฒนธรรมของสังคม

4. ทฤษฎีการเรียนรู้ จะทำให้ทราบถึงธรรมชาติของมนุษย์และลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ อันจะมีส่วนสัมพันธ์ในการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรในด้านการเลือกและจัดเนื้อหา การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ และการจัดสภาพการเรียนรู้

สำหรับพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบผสมผสานนั้นมีแหล่งที่มา 5 แนวทางคือ จากพื้นฐานทางปรัชญา จากธรรมชาติของความรู้ จากการศึกษาสภาพชุมชนและวัฒนธรรม และจากทฤษฎีการเรียนรู้ ความรู้จาก 5 แหล่งดังกล่าวจะนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดความมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการศึกษา อบรม และการประเมินผลหลักสูตรต่อไป

กล่าวโดยสรุป จากการผสมผสานแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า พื้นฐานสำคัญ ๆ ในการกำหนดหลักสูตร มีแนวคิดเบื้องต้นจากการพิจารณาธรรมชาติของความรู้ที่จะให้ผู้เรียนได้รับ อันเป็นพื้นฐานทางค่านิยม ปรัชญา ความรู้ที่ให้นั้นจะต้องสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนและของสังคม อันหมายรวมถึงพื้นฐานทางค่านิยม เศรษฐกิจ ค่านิยม ระดับการเรียนรู้ ประสบการณ์ ความคาดหวังและระดับพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้ความรู้ที่จัดให้นั้นจะต้องเป็นไปโดยสอดคล้องกับระดับจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในการวิจัยนี้ ก็จะทำโดยนำแนวความคิดของการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวข้างต้นมาเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของความรู้ เกี่ยวกับการสหกรณ์ที่จะสอดคล้องกับการพัฒนาอาชีพ และการดำรงชีวิตของตัวผู้เข้าศึกษาอบรมและสังคม และการจัดหลักสูตรดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับความต้องการ และความสนใจของผู้เข้ารับการอบรม สภาพและปัญหาของสังคมในส่วนรวม สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้นั้น จะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และทฤษฎีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ เพราะผู้เข้าศึกษาอบรมล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่มีอายุเกิน 30 ปี

ที่ผ่านประสบการณ์ชีวิตมามากมาย การจะได้ข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวนี้นอกจากจะอาศัยการศึกษาจากเอกสารแล้ว ยังจะต้องกระทำโดยการสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์การ เกษตรและผู้ที่เกี่ยวข้องกับ ตลอดจนการศึกษาสภาพชุมชน โดยอาศัยกระบวนการวิจัยทั้งทางด้านการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด

การประเมินผลหลักสูตร

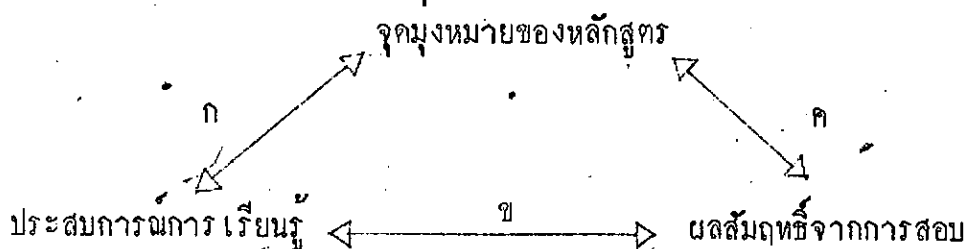
จุดมุ่งหมายของการประเมินผล

จุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินผลหลักสูตรก็คือ ความต้องการที่จะพิจารณาว่าหลักสูตรได้ปฏิบัติหน้าที่ดีเพียงใด เมื่อมีการวัดเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรอื่น (Zais. 1976: 379) การประเมินผลจึงเป็นกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร กล่าวคือ จะช่วยให้ได้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร และขอปรองดอง ตลอดจนแนวทางปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้นต่อไป

รูปแบบของการประเมินผล

อาจแยกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายของโครงการเป็นหลัก (goal attainment model) และรูปแบบที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก (criterion model)

1. รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายของโครงการเป็นหลัก ราล์ฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler. 1942) เป็นผู้นำในการประเมินผลรูปแบบนี้ โดยมุ่งพิจารณาว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดขึ้นนั้นก่อให้เกิดผลอย่างไร และนำไปปฏิบัติได้ผลอย่างไร โดยดูว่าพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ รูปแบบการประเมินดังกล่าวอาจแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

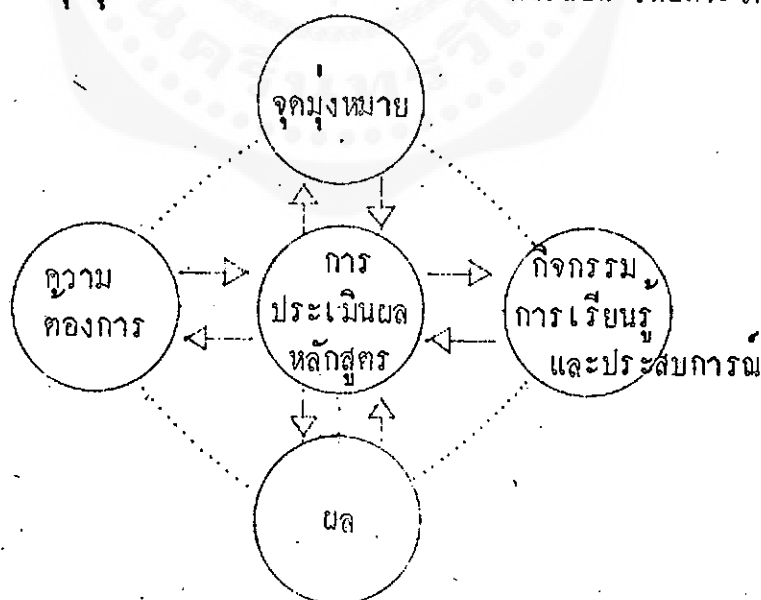

แผนภูมิ 4 : รูปแบบการประเมินผลตามแนวคิดของไทเลอร์

การประเมินผลตามรูปแบบนี้เป็นแนวตามลูกศร ข และ ค เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบทั้งหมด (Ariew Lewy. 1977: 11) ทั้งนี้ โดยคำนึงว่าประสบการณ์การเรียนรู้หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การเรียนรู้จากโรงเรียนกับผลสัมฤทธิ์จากการสอนจะต้องเป็นไปโดยสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ดังนั้น การประเมินผลจึงเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์จากการสอนด้วยการสอบว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด

ตามแนวคิดนี้ อาจสรุปได้ว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายได้แก่ นักเรียน ชุมชน และเนื้อหาสาระของหลักสูตร ส่วนสิ่งที่ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายคือ การเรียนรู้ของนักเรียนและการสอนของครู

เอียน ครอว์ฟอร์ด (Ian Crawford. 1979: 6) ได้เสนอรูปแบบของการประเมินผลในแนวคิดเดียวกันนี้ว่า เป็นกระบวนการต่อเนื่อง ประกอบด้วย การประเมินความต้องการ ความมุ่งหมาย กิจกรรมการสอน ประสบการณ์การเรียนรู้ และผลจากการสอน (ดังรูป) การประเมินผลตามรูปแบบนี้ จะช่วยให้ผู้สอนได้ทราบถึงข้อบกพร่องของหลักสูตร และพิจารณาความแตกต่างระหว่างจุดมุ่งหมายที่บ่งไว้กับที่ได้รับจริงจากการสอน เพื่อที่จะได้มีการพิจารณาปรับปรุงต่อไป

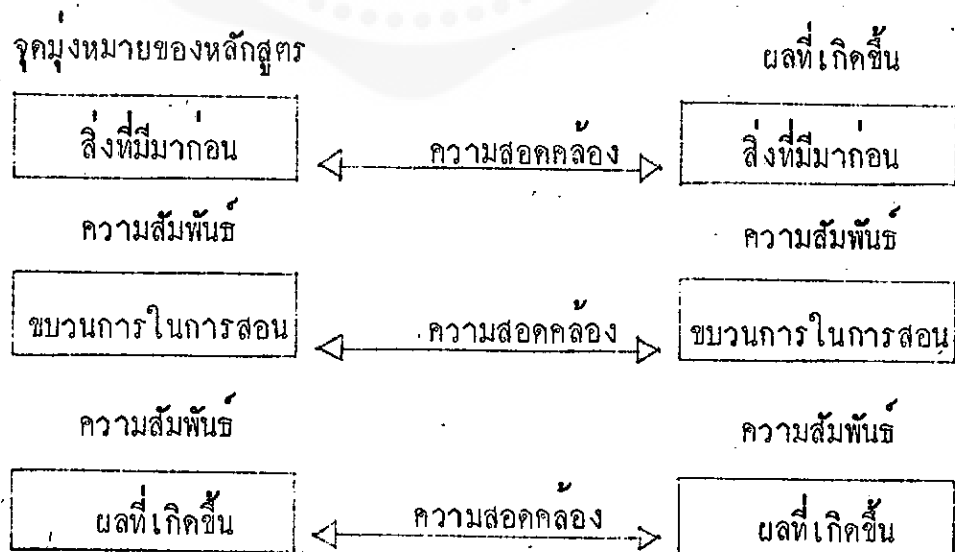
แผนภูมิ 5 : รูปแบบการประเมินผลตามแนวคิดของเอียน ครอว์ฟอร์ด

2. รูปแบบที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก ผู้เสนอรูปแบบคือ โรเบิร์ต อี สเตค (Robert E. Stake. 1967) ทั้งนี้ เพราะพิจารณาว่ารูปแบบของไทเลอร์มีคำจำกัดความถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ไม่ได้วางแผน (unplanned events) หรือสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น (unintended events) โดยสเตคได้วิจารณ์ว่า รูปแบบของไทเลอร์ เพ่งเล็งเฉพาะผลที่ได้รับ แต่ไม่ได้ให้ความสนใจในตัวแปรที่เป็นกระบวนการ หรือการสอบถามความรู้ก่อนเริ่มทำการสอน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรมาก (Stake อ้างอิงจากLewy 1977: 1)

เกณฑ์ที่ใช้เป็นหลักในการประเมินผล แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เกณฑ์ภายในและเกณฑ์ภายนอก เกณฑ์ภายในได้แก่กระบวนการต่าง ๆ ที่จะช่วยการดำเนินงานให้บรรลุจุดหมาย ส่วนเกณฑ์ภายนอกได้แก่ ผลที่ได้จากการดำเนินงานว่าบรรลุเป้าหมายเพียงใด สำหรับเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมิน แบ่งได้เป็น 3 อย่างคือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพก่อนเริ่มโครงการ (antecedence)
2. ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามโครงการ (transactions)
3. ข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากโครงการ (outcomes)

(Taylor and Cowley. 1972: 26) รูปแบบการประเมินผลนี้ อาจแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิ 5 : รูปแบบการประเมินผลที่ยึดเกณฑ์เป็นหลักของโรเบิร์ต อี.สเตค

รูปแบบของการประเมินผลอีกประการหนึ่ง ซึ่งอยู่ในรูปแบบที่ยืดหยุ่นเป็นหลักคือ รูปแบบที่ช่วยการตัดสินใจ (decision model) รูปแบบนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหารที่มีหน้าที่วินิจฉัยสั่งการ (making dicision) ตัดสินใจสั่งการว่า ควรจะดำเนินการต่อไป ปรับปรุงแก้ไข หรือหยุดดำเนินการตามหลักสูตรนั้น ๆ นักประเมินผลที่นำรูปแบบนี้มาใช้ ได้แก่ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam. 1968) และโปรวัส (Provus. 1969)

ระยะแรกจะเป็นการประเมินจุดหมายของหลักสูตรว่า จะสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการการเรียนรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหรือไม่เพียงใด และจุดหมายดังกล่าวจะสามารถทำให้สมาชิกสหกรณ์ได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตรเพียงใด ส่วนการกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตร และวิธีการอบรมนั้น ยึดถือเอาความสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรเป็นแนวการประเมิน

ระยะที่สอง จะเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้าอบรมว่า สัมฤทธิ์ผลตามจุดหมายของหลักสูตรเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการอบรม และวิธีการอบรมมากน้อยเพียงใด เนื้อหาหลักสูตรเหมาะสมเพียงใด ควรจะมีการปรับปรุงอย่างไร การประเมินผลระยะนี้จะกระทำเมื่อนำหลักสูตรทดลองใช้แล้ว

ระยะเวลาของการประเมินผลหลักสูตร

ทิสนา แชนนี (ทิสนา แชนนี 2519: 230) เสนอข้อคิดเห็นว่า ควรจะแยกการประเมินผลออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกเมื่อสร้างหลักสูตรเสร็จแล้ว ควรจะประเมินผลว่าหลักสูตรนั้นใช้ได้หรือไม่เพียงใด ส่วนการประเมินผลระยะที่สองนั้น เป็นการประเมินผลเพื่อตัดสินใจว่า ควรจะใช้หลักสูตรนั้นต่อไปหรือไม่ หรือควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร โดยการประเมินผลดังกล่าวนี้ จะกระทำเมื่อนำหลักสูตรนั้นไปใช้ระยะหนึ่งแล้ว

การประเมินผลหลักสูตรในการวิจัยนี้ จะกระทำเป็น 2 ระยะ ตามแนวของทิสนา แชนนี คือ

1. การประเมินความสอดคล้องกันระหว่างจุดหมายกับสภาพปัญหาและความต้องการการฝึกอบรม ตลอดจนความสอดคล้องกันระหว่างจุดหมาย เนื้อหา ลำดับขั้นของ

เนื้อหา ฯลฯ การประเมินขั้นต้น จะกระทำก่อนการทดลองใช้หลักสูตร และจะใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ประเมินผล

2. การประเมินผลหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว โดยจะใช้ข้อมูลจากการสังเกตของผู้วิจัย จากการทดสอบและการประเมินของผู้เข้าอบรม ข้อมูลที่ได้รับจะนำมาใช้ปรับปรุงรูปแบบของการศึกษาให้เหมาะสมต่อไป

สำหรับรูปแบบของการประเมินผลนั้น ในระยะที่หนึ่งซึ่งเป็นการประเมินก่อนการทดลองหลักสูตร จะนำเอารูปแบบของไทเลอร์และครอว์ฟอร์ดมาประยุกต์ใช้ โดยจะมุ่งประเมินถึงความสอดคล้องต่อกันระหว่าง

1. จุดมุ่งหมาย ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และผู้จัดหลักสูตร
2. กิจกรรมการศึกษาอบรม อันหมายถึง เนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้
- และ 3. ผลที่คาดหวังว่าผู้เข้าศึกษาอบรมจะได้รับและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์

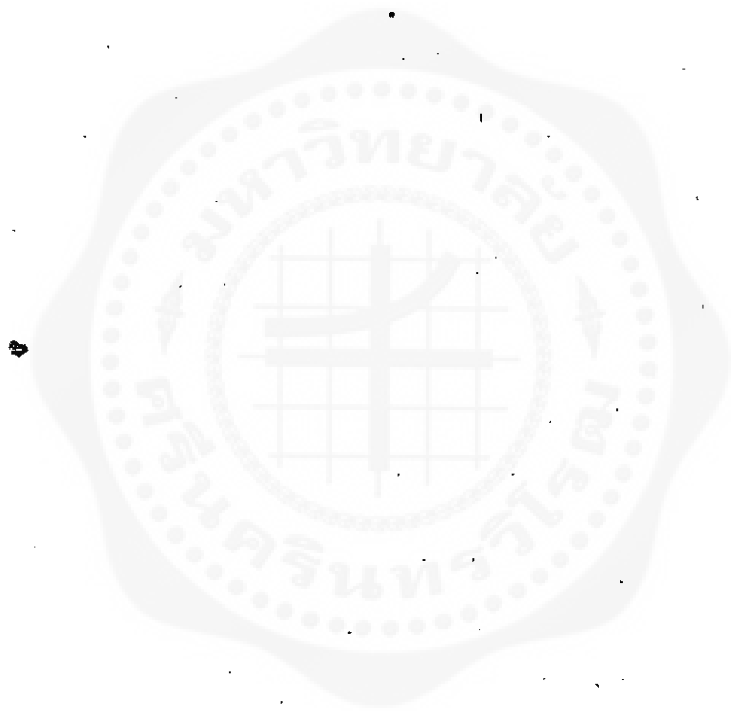
ส่วนการประเมินผลในระยะที่สองนั้น จะนำเอารูปแบบของสแตคมาใช้เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะ จะเป็นการประเมินเพื่อให้ทราบถึงความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างจุดมุ่งหมายหรือความคาดหวังที่มุ่งจะให้เกิดขึ้นตอนพัฒนาหลักสูตร และภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว ซึ่งรูปแบบการประเมินผลของสแตคดังกล่าวจะสามารถนำมาใช้ในการประเมินผลระยะที่สองนี้เป็นอย่างดี

การประเมินผลทั้งสองระยะที่กระทำ จะช่วยให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร และข้อบกพร่อง ตลอดจนแนวทางที่จะปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น พร้อมนั้นจะสามารถสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ว่าเป็นไปโดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากน้อยเพียงใด มีข้อควรปรับปรุงแก้ไขและดำเนินการต่อไปในประการใดบ้าง

สรุปผลการศึกษาจากเอกสาร

การศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่กล่าวถึงมาโดยลำดับนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร และจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ อันได้แก่ลักษณะและ

ธรรมชาติของการสหกรณ์ สภาพและปัญหาเกี่ยวกับการสหกรณ์ ทฤษฎีและกระบวนการ
ประเมินผล เป็นต้น ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และผสมผสานกับข้อมูล
ที่ได้จากการศึกษาและสำรวจต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงในบทที่ 3 แล้วนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตร
เนื้อหาสาระ และกระบวนการศึกษาอบรม ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้ต่อไป

วิธีการศึกษาวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร
ครั้งนี้ นอกจากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งกล่าวในบทที่ 2 แล้ว ยังประกอบด้วย
วิธีการดังนี้

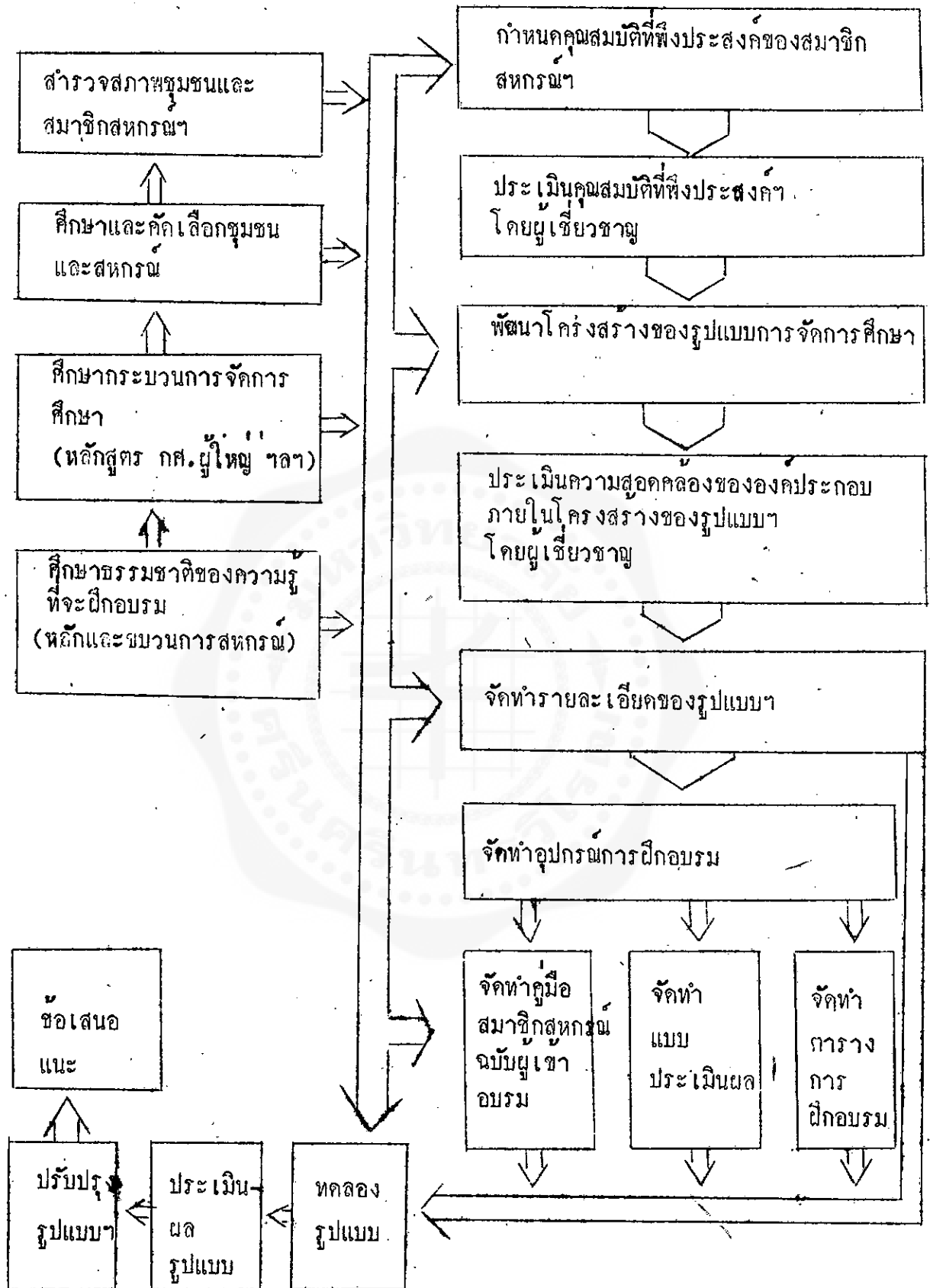
1. การคัดเลือกชุมชนและสหกรณ์การเกษตรที่จะศึกษาและจัดการศึกษา
 2. การสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่ได้รับการคัดเลือกตาม
- ข้อ 1
3. การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่พึงประสงค์
 4. การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา
 5. การจัดทำรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา
 6. การจัดทำอุปกรณ์การฝึกอบรม
 7. การทดลองรูปแบบการจัดการศึกษา
 8. การประเมินผลรูปแบบการจัดการศึกษา

การดำเนินการวิจัยตามวิธีการดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปเป็นแผนภูมิได้ ดังปรากฏใน
แผนภูมิ 7.

การคัดเลือกชุมชนและสหกรณ์การเกษตร

ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชน 1 แห่ง ที่มีสหกรณ์การเกษตรจัดตั้งอยู่ โดยมีเกณฑ์คัดเลือก
ดังนี้

1. เป็นชุมชนถาวรที่มีความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชน
ไม่มากนัก
2. คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่
3. เป็นชุมชนที่มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรมาเป็นเวลานาน กล่าวคือไม่ต่ำกว่า

แผนภูมิ 7 : กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์
แกสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

4. สหกรณ์การเกษตรที่จัดตั้งอยู่นั้น เป็นสหกรณ์เอนกประสงค์และมีฐานะมั่นคง

การกำหนดพื้นที่ของชุมชนนั้นอาศัยขอบเขตพื้นที่การให้บริการของสหกรณ์การเกษตรเป็นหลักการพิจารณา และเกณฑ์การคัดเลือกชุมชน 2 ประการแรกนั้น เพื่อเป็นหลักประกันว่าก่อนเริ่มทำการวิจัยสมาชิกสหกรณ์ฯ มีจุดเริ่มต้นใกล้เคียงกัน และเกณฑ์ 2 ประการหลัง เพื่อแสดงให้เห็นว่าการสหกรณ์มีใช่เป็นของแปลกใหม่ของชุมชน และมีบริการให้ชุมชนมากพอสมควรที่จะดึงดูดความสนใจและการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหกรณ์

การสำรวจสภาพของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

การสำรวจดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาให้ทราบถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพในชุมชน การจัดบริการของสหกรณ์ ทักษะคติ ความคาดหวัง และความรู้ความเข้าใจของสมาชิกสหกรณ์เกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตร ทั้งนี้ เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ ตลอดจนแนวนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาการสหกรณ์

เพื่อให้ได้ข้อมูลตามนัยที่กล่าวข้างต้น จะแบ่งการสำรวจออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. การสำรวจลักษณะและสภาพของชุมชน การสำรวจส่วนนี้มุ่งประสงค์ที่จะให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ลักษณะภูมิศาสตร์ สภาพและปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสภาพของประชากร ความจำเป็นและความต้องการการรวมกลุ่มเป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ให้เห็นถึงความต้องการในการเรียนรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ วิธีการที่จะให้ได้ข้อมูลในส่วนนี้จะกระทำโดย

1.1 ศึกษาจากเอกสาร อันได้แก่ รายงานของจังหวัด อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ รายงานสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 สมุดรายนามสถิติจังหวัดลพบุรี 2518 และ 2519 รายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนรายงานวิจัยต่าง ๆ

1.2 ศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น บุคคลที่สัมภาษณ์คือ สหกรณ์จังหวัด สหกรณ์อำเภอ หัวหน้าหน่วยงานการเพื่อ

การเกษตรและสหกรณ์ประจำอำเภอ ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร และประธานกรรมการสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

1.3 ศึกษาโดยใช้การสังเกตของผู้วิจัย ซึ่งออกเก็บข้อมูลและพักอยู่ในอำเภอเป็นเวลาประมาณ 1 เดือน โดยจะบันทึกเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของอำเภอ ลักษณะของการคมนาคมติดต่อ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากร พืชเศรษฐกิจ ภาวะดินฟ้าอากาศ การเพาะปลูก และการติดต่อค้าขาย

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้ง 3 วิธีดังกล่าว ได้นำเอามาประมวลวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยกระบวนการทั้งทางด้านการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของชุมชน อันเป็นประโยชน์ต่อการนำมาใช้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

2. การสำรวจลักษณะและสภาพของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร เป็นการสำรวจเกี่ยวกับลักษณะความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพการประกอบอาชีพ ปัญหาและความต้องการเพื่อการประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมและทัศนคติต่อการสหกรณ์ ความรู้ ความเข้าใจและความต้องการการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการสหกรณ์ การสำรวจดังกล่าวนี้นำไปเกิดความเข้าใจในสภาพที่เป็นอยู่ ปัญหาและความต้องการ การเรียนรู้ทางด้านสหกรณ์ของสมาชิก เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการจัดหลักสูตรและกิจกรรมการศึกษาอบรมให้เหมาะสมแก่ลักษณะและสภาพของสมาชิกต่อไป

การสำรวจลักษณะและสภาพของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรนี้ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คล้าย ๆ กับการสำรวจลักษณะและสภาพของชุมชน ดังมีรายละเอียดของวิธีการศึกษา คือ

2.1 ศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสหกรณ์ โดยศึกษาจากเอกสารของสหกรณ์ อันได้แก่ รายงานประจำปีของสหกรณ์ รายงานการประชุมกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์ รายงานการประชุมและให้การศึกษาอบรมสมาชิก และเอกสารต่างๆ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของสมาชิกกับสหกรณ์การเกษตรที่มีปรากฏอยู่ ณ สำนักงานสหกรณ์การเกษตร

2.2 ศึกษาโดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร เช่น สหกรณ์จังหวัด สหกรณ์อำเภอ เจ้าหน้าที่สหกรณ์อำเภอ ผู้จัดการสหกรณ์ พนักงานสหกรณ์ และ

ประธานกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ เป็นต้น ข้อมูลที่สอบถามจะเป็นเรื่องราวละเอียดที่เกี่ยวกับลักษณะและสภาพทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของสมาชิก ความสนใจ ความรู้ความเข้าใจ และความสัมพันธ์ของสมาชิกกับสหกรณ์ และทัศนคติของบุคคลดังกล่าวต่อสมาชิกสหกรณ์

2.3 การสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ความเข้าใจ ความต้องการและความสัมพันธ์กับสหกรณ์การเกษตรของสมาชิกสหกรณ์ ในแบบสัมภาษณ์ได้แบ่งข้อมูลที่สัมภาษณ์ออกเป็น 14 เรื่อง คือ ข้อมูลทั่วไป สภาพการประกอบอาชีพ การดำรงตำแหน่งในชุมชน ความสัมพันธ์กับสหกรณ์การเกษตร การกู้เงิน การซื้อสินค้า การขายผลิตผล การขอคำปรึกษา ความคาดหวังและความต้องการในการศึกษาอบรม ความรักต่อสหกรณ์ การเลือกตั้งประธานกลุ่มและคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ ทัศนคติต่อการสหกรณ์ และความต้องการที่จะให้สหกรณ์มีบทบาทและดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ เพิ่มเติม ข้อมูลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง และตรงกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

2.4 ข้อมูลจากการสังเกตของผู้วิจัย อันได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์ในส่วนที่เกี่ยวกับฐานะความเป็นอยู่ ความสนใจ ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติของสมาชิกสหกรณ์เกี่ยวกับสหกรณ์การเกษตร

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวสมาชิกสหกรณ์ที่ได้มาทั้ง 4 วิธีดังกล่าวกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจลักษณะและสภาพของชุมชน เมื่อนำมาพิจารณาตรวจสอบ วิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกันแล้ว ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงยิ่งขึ้น และทำให้ได้ข้อมูลที่จะใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องและตอบสนองตามแนวนโยบายของรัฐบาล และความต้องการของชุมชน ตลอดจนสมาชิกสหกรณ์ทั้งในรูปของสมาชิกส่วนรวม และสมาชิกแต่ละคนด้วย

การกำหนดคุณสมบัติสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่พึงประสงค์

เพื่อพัฒนาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงคุณสมบัติสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่พึงประสงค์ ในอันที่แสดงบทบาทที่เหมาะสม ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของและผู้ให้บริการ

สหกรณ์ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ดังกล่าว เป็นส่วนสำคัญของการกำหนดจุดหมายปลายทางและเนื้อหาสาระของการจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับหลักและขบวนการสหกรณ์ และจากการสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตรมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาของการสหกรณ์ในประเทศไทย ตลอดจนบทบาท ความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกของสมาชิกสหกรณ์ต่อสหกรณ์ จากผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมากำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของและผู้ให้บริการสหกรณ์ และเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าคุณสมบัติที่พึงประสงค์มีความเหมาะสมตรงกับความเป็นจริง และสามารถพัฒนากิจการสหกรณ์ได้ ผู้วิจัยจึงได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสหกรณ์ 6 คน ทำการประเมินความเหมาะสม ทั้งนี้ โดยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญจากผู้ปฏิบัติงานทางบ้านสหกรณ์โดยตรง 2 คน นักวิชาการสหกรณ์ 2 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอบรมสหกรณ์ 2 คน

การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา

เป็นการดำเนินงานต่อจากการสำรวจและวิเคราะห์ลักษณะ และสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และการกำหนดคุณสมบัติสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่พึงประสงค์ การดำเนินงานประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการการศึกษาอบรม การดำเนินงานในขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์แนวนโยบายของรัฐในการจัดตั้งและพัฒนาสหกรณ์การเกษตร ทั้งที่เป็นนโยบายระยะยาว และนโยบายในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการสหกรณ์ที่กล่าวมาในบทที่ 2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลที่ได้จากการสำรวจชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ รวมทั้งการวิเคราะห์พื้นฐานทางปรัชญา และความเชื่อเกี่ยวกับการศึกษาอบรมที่ผู้วิจัยนำมาใช้ ผลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่อ้างถึงข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้นำมาประมวลเป็นสภาพปัญหาและความต้องการการศึกษาอบรม รวมทั้งความจำเป็นที่ต้องจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

2. การกำหนดจุดหมายของการศึกษาอบรม เป็นการดำเนินงานต่อจากขั้นตอนที่ 1

โดยนำเอาสภาพปัญหา ความต้องการการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และความจำเป็นในการจัดการศึกษา
 อบรม และผลที่ได้จากการประเมินคุณสมบัติสมาชิกสหกรณ์ที่พึงประสงค์ มาเป็นพื้นฐานในการ
 กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาอบรม เพื่อให้สนองตอบปัญหาและความต้องการของ
 สมาชิกสหกรณ์ นอกจากนั้นเพื่อให้บรรลุผลตามแนวนโยบายของรัฐ ในการที่จะให้สมาชิก
 สหกรณ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสหกรณ์ และการรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์แก่
 สังคม

3. การกำหนดองค์ประกอบภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาอบรม
 ซึ่งประกอบด้วยเรื่องที่ทำการศึกษาอบรม จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาการศึกษาอบรม
 การจัดกิจกรรมและวิธีการศึกษาอบรม การประเมินผลผู้เข้าศึกษาอบรม การดำเนินงานใน
 ขั้นนี้กระทำไปตามกรอบของความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาอบรมที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 2
 โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

3.1 การกำหนดเรื่องที่ทำการศึกษาอบรม จากแนวความมุ่งหมายที่กำหนด
 ไว้ได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานของการกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษาอบรม เพื่อหวังผลให้ผู้เข้า
 ศึกษาอบรมมีความรู้ความเข้าใจ สามารถแก้ไขปัญหและสนองความต้องการของตน และ
 ของรัฐได้

3.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมเป็น
 เกณฑ์ที่นำมาใช้ระบุผลสำเร็จในการให้การศึกษาอบรมแต่ละเรื่อง ว่ามุ่งผลให้เกิดพฤติกรรม
 แก่ผู้เข้าศึกษาอบรมประการใดบ้าง และจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนี้ได้จัดทำให้สอดคล้อง
 กับจุดมุ่งหมายของการศึกษาอบรม

3.3 การกำหนดเนื้อหาของการศึกษาอบรม กระทำโดยคำนึงถึงธรรมชาติ
 และจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของแต่ละเรื่อง กล่าวคือ การจัดเรียงลำดับเรื่องนั้นกระทำ
 ตามธรรมชาติของเนื้อหาที่ฝึกอบรม และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของแต่ละเรื่อง
 นั้นด้วย นอกจากนี้ การจัดเนื้อหาดังกล่าวยังนำเอาทฤษฎีของการเรียนรู้ และหลักการจัด
 การศึกษาผู้ใหญ่มาพิจารณาประกอบกันด้วย

3.4 การจัดกิจกรรมและวิธีการศึกษาอบรม การนำเอาเนื้อหาของการศึกษา
 อบรมมาจัดเป็นกิจกรรมและวิธีการศึกษาอบรมนั้น นอกจากนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้และหลัก

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่มาพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยยังได้พิจารณาถึงความต้องการพื้นฐาน และระดับความพร้อมของผู้เข้าศึกษาอบรมด้วย

3.5 การประเมินผลผู้เข้าศึกษาอบรมกระทำใน 3 ลักษณะคือ การใช้แบบทดสอบให้ผู้เข้าศึกษาอบรมทดสอบตามเนื้อหาและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของหลักสูตร นอกจากนั้นก็ได้จัดทำแบบประเมินผลให้ผู้เข้าศึกษาอบรมเป็นผู้ประเมิน และแบบสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมที่ผู้ให้การศึกษาอบรมเป็นผู้ประเมิน ผลที่ได้จากการประเมินผลผู้เข้าศึกษาอบรมทั้ง 3 ลักษณะ ผู้วิจัยได้ประมวลและเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม โดยถือว่าผู้เข้าศึกษาอบรมมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นจากการทดสอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นผู้สำเร็จผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และในการประเมินผลผู้เข้าศึกษาอบรมนี้ได้กระทำโดยคำนึงถึงพื้นฐานการศึกษา หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ และจิตวิทยาพัฒนาการ ตลอดจนหลักการศึกษายผู้ใหญ่

4. การประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา เป็นการประเมินความสอดคล้องระหว่าง สภาพปัจจุบันและปัญหา กับจุดมุ่งหมายของการศึกษาอบรม ระหว่างจุดมุ่งหมายของการศึกษาอบรมกับองค์ประกอบภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น นอกจากนั้นก็เป็น การประเมินความสอดคล้องของแต่ละองค์ประกอบที่ได้กำหนดขึ้นนั้น

การประเมินความสอดคล้องดังกล่าวนี้ กระทำโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 12 คนเป็นผู้ประเมิน ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 12 คนคัดเลือกมาจาก ผู้เชี่ยวชาญด้านสหกรณ์ 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษายผู้ใหญ่ 3 คน และผู้ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผล 3 คน การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญได้ยึดถือเกณฑ์พิจารณาจาก ความรู้ ประสบการณ์ ภาระความรับผิดชอบ และผลงานทางวิชาการของแต่ละท่านในเรื่องดังกล่าว สำหรับวิธีการประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาอบรมนั้น ได้ใช้วิธีการวิจัยแบบเดลไฟ เทคนิค (Delphi Technique) โดยนำผลที่ได้รับจากการสอบถามผู้เชี่ยวชาญรวมทั้งข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขจุดมุ่งหมาย และโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาอบรม และผู้วิจัยได้นำผลของการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญนี้จัดทำโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์ต่อไป

การจัดทำรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา

จากโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาแกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่ได้จัดทำขึ้นดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาประกอบกับการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การศึกษาพื้นฐานและธรรมชาติของความรู้ที่จะให้การศึกษาอบรม การสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ที่จะให้การศึกษาอบรม และการศึกษาสภาพและการบริหารสหกรณ์การเกษตรในพื้นที่ จะทำการศึกษาอบรม แล้วจัดทำเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แกสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดของสภาพปัจจุบันและปัญหา จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เรื่องที่จะทำการฝึกอบรม เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม กิจกรรม และวิธีการฝึกอบรม และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลการฝึกอบรม รูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีรายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ ใช้เป็นคู่มือจัดการศึกษาอบรมแกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

การจัดทำอุปกรณ์การฝึกอบรม

เมื่อได้จัดทำรูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้การดำเนินการทดลองรูปแบบเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้จัดทำอุปกรณ์การฝึกอบรม อันประกอบด้วย

1. คู่มือสมาชิกสหกรณ์ฉบับผู้เข้าอบรม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการสหกรณ์ที่จะใช้ฝึกอบรมสมาชิก คู่มือสมาชิกสหกรณ์ดังกล่าวนี้จะแจกให้แก่ผู้เข้าอบรม เพื่อใช้ในการศึกษาก่อนเริ่มการฝึกอบรมแต่ละเรื่อง และใช้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ต่อไปภายหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว

2. การพัฒนาเครื่องมือประเมินผลการฝึกอบรม เพื่อให้การประเมินผลการฝึกอบรมเป็นไปอย่างเที่ยงตรง และมีรูปแบบการประเมินผลที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงได้จัดทำแบบประเมินผลผู้เข้าอบรมใน 3 ลักษณะ คือ

2.1 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ เป็นการประเมินผลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ของผู้เข้าอบรม โดยจะทำการสอนทั้งก่อนและเมื่อเสร็จ

สิ้นการฝึกอบรม และจะใช้แบบทดสอบนี้แก่มหาชีวสหกรณ์การเกษตรที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มควบคุมด้วย แบบทดสอบดังกล่าวนอกจากจะประเมินผลในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์แล้ว ยังมีเนื้อหาสำหรับการประเมินผลด้านความสำนึก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ด้วย

2.2 แบบประเมินผลที่ให้ผู้เข้าอบรมเป็นผู้ประเมิน ประกอบด้วยแบบประเมินผลหัวข้อการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการฝึกอบรม แบบประเมินผลผู้อบรม แบบประเมินผลระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม แบบประเมินผลกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม และแบบประเมินความคิดเห็นต่อหนังสือคู่มือสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม

2.3 แบบสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรม ซึ่งผู้อบรมจะเป็นผู้ประเมินในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม

3. การจัดทำตารางการฝึกอบรม ซึ่งจะกำหนดระยะเวลาการฝึกอบรมที่เหมาะสม ต่อเนื้อหาของการจัดการศึกษาอบรมในแต่ละเรื่อง รวมทั้งช่วงเวลาของการจัดทำกิจกรรมการศึกษาอบรมแต่ละอย่างด้วย ตารางการฝึกอบรมทำหน้าที่คล้ายคลึงกับตารางสอนที่จัดทำในการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน และเป็นคู่มือให้ผู้อบรมจัดการศึกษาอบรมตามลำดับเนื้อหาในแต่ละช่วงระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้

การทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษา

รูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์ที่ได้จัดเตรียมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นำไปทดลองใช้ ในการฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี โดยคัดเลือกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านชนอุดม ต.เกาะแก้ว เป็นกลุ่มทดลอง และคัดเลือกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านวังกะเบียน ต.วังจั่น เป็นกลุ่มควบคุม ก่อนทำการทดลองผู้วิจัยได้ทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์ที่เป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง จากนั้นก็ให้การศึกษอบรมแก่มหาชีวที่คัดเลือกมาเป็นกลุ่มทดลอง และทดสอบความรู้ความเข้าใจของกลุ่มทดลอง ภายหลังการให้การศึกษอบรมในแต่ละเรื่องอีกด้วย เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองแล้ว ผู้วิจัยได้ทดสอบทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง เพื่อดูผลแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนทำการทดลอง กับเมื่อทำการทดลองเสร็จสิ้นแล้ว และระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง ความแตกต่างดังกล่าวนี้หากมีนัยสำคัญทางสถิติก็ถือว่าเป็นผลเนื่องมาจากหลักสูตร และจากการพิจารณาโดยนำเอาข้อ

สังเกตของผู้วิจัยและความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทดลองเกี่ยวกับหลักสูตรที่ใช้ฝึกอบรม ให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของการทดลองใช้หลักสูตร และความเหมาะสมของหลักสูตรดังกล่าว

การทดลองใช้รูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในการวิจัยนี้กระทำโดยประยุกต์แนวความคิดของการจัดกลุ่มสนใจของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 2) กิจกรรมกลุ่ม (group activities) (I.C.A. : 1967, 145) และวงศึกษา (study circles) ของอินเคีย (Bonner: 1970, 114) แนวความคิดหลักของการจัดการศึกษาตามรูปแบบนี้ คือ การจัดกลุ่มผู้สนใจและประสงค์จะศึกษาค้นคว้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องเข้าด้วยกัน แต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกตั้งแต่ 15-30 คน สมาชิกในกลุ่มมีเสรีภาพที่จะเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาและทำกิจกรรม การจัดการศึกษาจะมุ่งเน้นการอภิปราย และการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตเป็นประการสำคัญ โดยผู้จัดการศึกษาจะทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ข้อเท็จจริงและชี้แจงแนวคิดหลักเท่านั้น การจัดการศึกษาอบรมมิได้เน้นที่การสอน แต่มุ่งให้ผู้เข้าอบรมเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่า เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมมีตั้งแต่ 5-30 ชั่วโมง ทั้งนี้ สิ้นสุดแล้วแต่เรื่องและเนื้อหาของการศึกษาอบรม

การจัดการศึกษาอบรมในการวิจัยนี้ ได้จัดกลุ่มสมาชิกประมาณ 17 คน โดยผู้จัดการศึกษาได้ยกปัญหาและแนวความคิดหลักของการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับหลักการสหกรณ์ขึ้นเป็นแนวทางให้ผู้เข้าศึกษาอบรมอภิปราย เพื่อหาสาเหตุแห่งปัญหา และความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับหลักการสหกรณ์ ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหา และได้มีการใช้วัสดุอุปกรณ์การศึกษา เพื่อเร้าความสนใจและการมีส่วนร่วมของสมาชิกมากยิ่งขึ้นด้วย

การประเมินผลรูปแบบการจัดการศึกษา

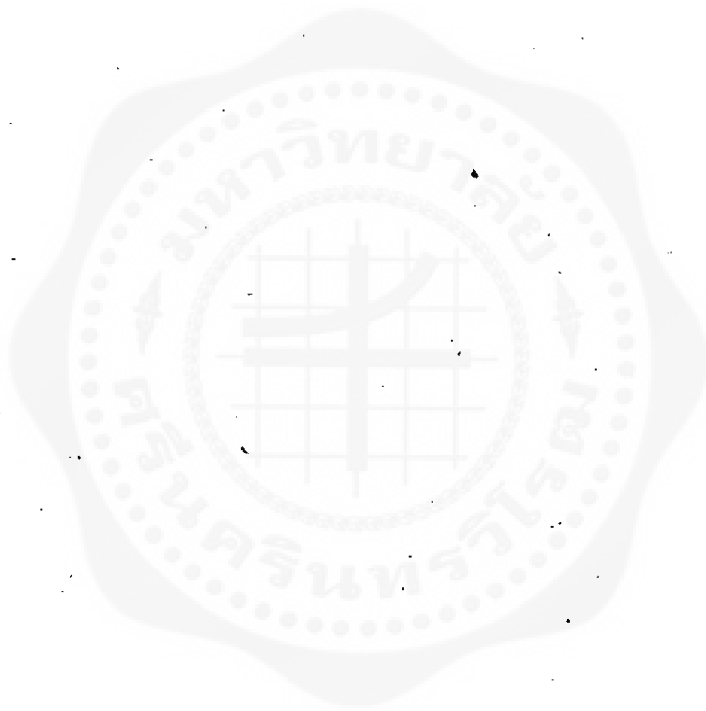
การประเมินผลรูปแบบการจัดการศึกษานี้ มีจุดประสงค์ที่ต้องการทราบถึงผลของการทดลองใช้หลักสูตรว่า

1. ผู้เข้าศึกษาอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์สมตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่
2. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด ในระหว่างจุดมุ่งหมาย

กับโครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาสาระและกระบวนการฝึกอบรม

3. มีปัญหาและอุปสรรคประการใดบ้างเกี่ยวกับการดำเนินงานให้การศึกษาอบรม

วิธีการประเมินผล กระทำโดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าศึกษาอบรม และข้อสังเกตของผู้ให้การศึกษาอบรม ผลที่ได้รับนำมาประมวลเพื่อนำมาไปใช้ปรับปรุงจุดมุ่งหมายและโครงสร้างของหลักสูตร ตลอดจนใช้เป็นข้อสังเกตในการนำเอาไปใช้จัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกในวงกว้างออกไป

การสำรวจสภาพของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อทำการทดลองรูปแบบ

การทดลองรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์ที่พัฒนาขึ้นนี้ จะจัดทำแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง ซึ่งได้รับการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กล่าวในบทที่ 3 โดยได้คัดเลือกสมาชิกสหกรณ์กลุ่มที่ 31 หมู่ 7 บ้านซอนอุดม ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มทดลอง ซึ่งจะมีการสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและความต้องการเพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา และเพื่อเป็นพื้นฐานของการฝึกอบรม สำหรับกลุ่มควบคุมนั้นได้คัดเลือกสมาชิกสหกรณ์บ้านวังกะเปียน ตำบลวังจั่น อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี การคัดเลือกกลุ่มควบคุมนี้ต้องอาศัยเกณฑ์การคัดเลือก เช่นเกี่ยวกับการคัดเลือกกลุ่มทดลอง สำหรับกลุ่มควบคุมนี้จะทำการทดสอบความรู้ความเข้าใจและความสำนึกเกี่ยวกับการสหกรณ์เพียงอย่างเดียว ไม่ได้ทำการฝึกอบรมและไม่ได้แจกคู่มือการฝึกอบรมให้ ทั้งนี้ เพื่อผลในการเปรียบเทียบความแตกต่างในความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกเกี่ยวกับการสหกรณ์ของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมว่ามีสาเหตุมาจากการฝึกอบรมหรือการใช้รูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์ที่จัดทำขึ้นหรือไม่ อย่างไร

สภาพโดยทั่วไปของอำเภอโคกสำโรง

สภาพภูมิศาสตร์และการปกครอง บริเวณที่ทำการวิจัยคือ บ้านซอนอุดม หมู่ 7 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอโคกสำโรงไปทางเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร กล่าวคือ เป็นระยะทางตามถนนพหลโยธิน 9 กิโลเมตร และอีก 3 กิโลเมตร เป็นถนนลำลองซึ่งสร้างแยกจากถนนพหลโยธินเพื่อเข้าหมู่บ้าน ถนนเข้าหมู่บ้านนี้อັบคดด้วยลูกวังซึ่งในช่วงฤดูฝนการเดินทางโดยรถยนต์หรือจักรยานยนต์ยากลำบากมากหรือในบางครั้งใช้ไม่ได้เลย จะใช้เดินทางได้เฉพาะรถไถหรือเกวียนเท่านั้น

อำเภอโคกสำโรง ตั้งอยู่ตอนกลางของเขตจังหวัดลพบุรี ทางเหนือติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ ทางด้านตะวันออกติดต่อกับอำเภอชัยบาดาล ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอพัฒนานิคมและ

..๗๗๓๖

๑. บ้านนาขมิ้น

১. মহাভারত

อำเภอเมืองลพบุรี อยู่ห่างจากตัวเมืองลพบุรี 35 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 229 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 2,049 ตารางกิโลเมตร (สภาพร. ชันโต. 2521: 9) หรือประมาณหนึ่งในสามของพื้นที่จังหวัดลพบุรี

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีภูเขาและเนินเขาอยู่ทั่วไป ทางตอนใต้มีที่ราบอยู่บ้าง สามารถใช้ทำนาได้ ทางตอนเหนือและตะวันออกเป็นภูเขาเตี้ย ๆ อยู่หลายลูก จึงทำให้ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง บางปีไม่มีน้ำทำนา สภาพอากาศของอำเภอโคกสำโรงนั้น ฤดูร้อนร้อนจัดฝนตกน้อย ต้องอาศัยฝนเทียมช่วยในการเพาะปลูก ขาดแหล่งน้ำและไม่มีแม่น้ำไหลผ่านบริเวณอำเภอ ฤดูหนาวอากาศหนาวพอสมควร อุณหภูมิของอากาศสูงสุดประมาณ 40 องศาเซลเซียส

การแบ่งเขตพื้นที่การปกครอง อำเภอโคกสำโรงแบ่งออกเป็น 20 ตำบล 188 หมู่บ้าน และมีจำนวนบ้านทั้งหมด 18,130 หลัง และมี 18,454 ครอบครัว มีประชากรทั้งสิ้น 107,333 คน เป็นชาย 54,751 คน และหญิง 52,582 คน (ข้อมูลจากที่ว่าการอำเภอโคกสำโรง วันที่ 3 กันยายน 2525) กล่าวได้ว่า ลักษณะครอบครัวของประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอนี้เป็นครอบครัวเดี่ยว มีคนประมาณครอบครัวละ 6 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและทำไร่ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฝ้าย และถั่วเขียวมัน นอกจากนั้นยังเป็นผู้ประกอบการจำหน่ายหมูของภาคกลางอีกด้วย

2. สภาพเศรษฐกิจ ย่านธุรกิจการค้าส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเส้นทางที่จะไปอำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ มีบางส่วนตั้งอยู่ในเส้นทางที่จะไปอำเภอชัยบาดาล ลักษณะของการค้าเป็นธุรกิจเกี่ยวกับการรับซื้อผลิตภัณฑ์การเกษตร ส่วนใหญ่ทำการค้าหรือธุรกิจหลายประเภทหลายชนิดคละกัน ทั้งนี้ เพราะผลผลิตออกสู่ตลาดในช่วงระยะเวลาต่างกัน การบรรทุกผลผลิตจากแหล่งใกล้เคียงกันในแต่ละช่วงเวลาจึงทำได้สะดวก

จากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2513 ประชากรในเขตอำเภอโคกสำโรงเป็นผู้ที่ทำการเกษตรร้อยละ 85.4 และเป็นอำเภอที่ผู้ถือครองที่ดินเป็นเจ้าของที่ดินถึงร้อยละ 89.9 นับเป็นอัตราสูงสุดของจังหวัด มีพื้นที่เพาะปลูก 4 ไร่ต่อประชากรที่เป็นเกษตรกร 1 คน

(อรรถย เจริญศิลป์ : 2513, 150 และ 96) ซึ่งนับเป็นอัตราค่อนข้างต่ำ พืชผลหลักที่เพาะปลูกคือ ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฝ้าย และถั่วเขียว เนื่องจากไม่มีสถิติเกี่ยวกับการเพาะปลูกที่ละเอียดค่อยไปถึงระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน สถิติการเพาะปลูกมีเฉพาะระดับจังหวัดเท่านั้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบผลผลิตของพืชหลัก คือ ข้าวโพด ข้าว ฝ้าย ข้าวฟ่าง และถั่วเขียว กับผลผลิตในส่วนรวมของประเทศ (ดูตาราง 2) จะพบว่าผลผลิตต่อไร่ของจังหวัดพบุรีสูงกว่าผลผลิตต่อไร่เฉลี่ยทั่วประเทศ และผลผลิตดังกล่าวของจังหวัดพบุรีส่วนหนึ่งได้ไปจากอำเภอโคกสำโรง

ตาราง 2 พื้นที่เพาะปลูกผลผลิต และผลได้ต่อไร่ ในปีการเพาะปลูก
2524/25 (เฉพาะฝ่ายปี 2523/24)

พืชผล	พื้นที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	ผลผลิตต่อไร่ (ก.ก.)
ข้าวโพด ^{1/} (รวมทั้งประเทศ)	9,795,519	3,448,538	352
(ลพบุรี)	1,073,654	427,145	398
ข้าว ^{2/} (รวมทั้งประเทศ)	56,392,231	15,757,745	279
(ลพบุรี)	933,061	381,622	409
ข้าวฟ่าง ^{3/} (รวมทั้งประเทศ)	1,748,596	273,506	156
(ลพบุรี)	629,678	109,605	174
ถั่วเขียว ^{4/} (รวมทั้งประเทศ)	3,039,985	283,650	94
(ลพบุรี)	424,066	30,957	93
ฝ้าย ^{5/} (รวมทั้งประเทศ)	948,656	192,570	203
(ลพบุรี)	103,100	24,332	236

หมายเหตุ 1/ ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รายงานผลการสำรวจ
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปีเพาะปลูก 2524/25 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2524 : 4) (9 หน้า)

2/ ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รายงานผลการสำรวจ
เนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตข้าวนาปี ปีเพาะปลูก 2524/25 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
2526 : 6) (6 หน้า)

3/ ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รายงานผลการสำรวจ
ข้าวฟ่างเลี้ยงสัตว์ ปีเพาะปลูก 2524/25 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2525 : 3) (6 หน้า)

4/ ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รายงานผลการสำรวจ
เนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตถั่วเขียว ปีเพาะปลูก 2524/25 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
2525 : 3) (7 หน้า)

5/ ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สถิติการเกษตรของ
ประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2523/24 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2524 : 58) (210 หน้า)

สภาพของสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง

สภาพทั่วไป สหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง เกิดจากการควบสหกรณ์ประเภท
หาทุนที่จัดตั้งในอำเภอโคกสำโรงจำนวน 71 สหกรณ์ ในปี 2517 โดยสหกรณ์ประเภทหาทุน
ดังกล่าวได้เริ่มจัดตั้งมาตั้งแต่ปี 2483 จำนวน 9 สหกรณ์ และขยายตัวมาเป็น 71 สหกรณ์ใน
ปี พ.ศ. 2510 (สหกรณ์การเกษตรโคกสำโรง ม.ป.ป. : 7) และในปี 2521 ได้รวมเอา
ร้านสหกรณ์โคกสำโรงจำกัดเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสหกรณ์การเกษตรโคกสำโรงด้วย

ในปี พ.ศ. 2525 สหกรณ์การเกษตรโคกสำโรงมีสมาชิกจำนวน 2,800 คน แยก
สมาชิกออกเป็น 51 กลุ่ม มีทุนดำเนินการของสหกรณ์เป็นเงิน 26,398,991.95 บาท ในปี
พ.ศ. 2522 โดยแยกรายละเอียดได้ดังนี้

ตาราง 3 ทุนดำเนินการของสหกรณ์การเกษตรโคกสำโรง ปี 2522

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ
ทุนเรือนหุ้น	3,043,600.00	11.54
เงินสำรอง	3,512,027.88	20.88
ทุนอื่น ๆ	391,246.25	1.48
เงินรับฝาก	734,601.97	2.78
เงินกู้	15,625,536.12	59.19
กำไรสุทธิ	1,091,979.73	4.13
รวม	26,398,991.95	100

ที่มา : สหกรณ์การเกษตรโคกสำโรง

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีธุรกิจการเงิน การซื้อ และการขาย โดยมีรายได้จากการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ในปี 2522 เป็นจำนวน 3,159,546.46 บาท แยกเป็นธุรกิจการเงิน มีรายได้จากดอกเบี้ยเงินกู้ 2,735,120.82 บาท ธุรกิจการขาย มีรายได้จากการซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวสาร ยามาแมลง และพันธุ์พืช เป็นจำนวนทั้งสิ้น 224,406.62 บาท สำหรับธุรกิจการรับซื้อพืชผลของสมาชิกไปจำหน่ายนั้น เป็นการรับซื้อและขายตามราคาทุน อันมีผลทำให้สหกรณ์มีรายจ่ายทางค่านดอกเบี้ยเงินกู้จากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ค่าเสื่อมราคาทรัพย์สินและรายจ่ายอื่น ๆ ทำให้ต้องขาดทุนในปี 2522 จำนวน 27,565.99 บาท นอกจากนั้นสหกรณ์มีรายได้อื่น ๆ เช่น จากดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร และธุรกิจการซื้อและการขายสินค้าประเภทอื่น ๆ เป็นจำนวนเงิน 227,585.01 บาท นับตั้งแต่ปี 2519 เป็นต้นมา สหกรณ์มีกำไรสุทธิเพิ่มขึ้นทุกปี และในปี พ.ศ. 2522 มีกำไรสุทธิ 1,091,979.73 บาท

ปัญหาและอุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่สหกรณ์ประสบอยู่ อาจแยกได้ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับส่งเงินชำระหนี้เงินกู้และดอกเบี้ยของสมาชิกต่อสหกรณ์ เป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ ทั้งนี้ เพราะรายได้จากการเพาะปลูกของสมาชิกมีความไม่แน่นอน และมักประสบความเสียหาย จึงทำให้การเรียกเก็บดอกเบี้ยและเงินกู้ไม่ได้เต็มที่ตามที่ควรจะเป็น อันเป็นผลให้สหกรณ์ขาดเงินทุนที่จะหมุนเวียน และขยายการประกอบธุรกิจ และให้บริการแก่สมาชิกอย่างเพียงพอ
2. ปัญหาเกี่ยวกับการรับซื้อพืชผลจากสมาชิกมาจำหน่าย ยังไม่อาจจัดทำได้ดีเต็มที่ เพราะมีปัญหาด้านการตลาดและเงินทุนหมุนเวียน ทำให้สามารถรับซื้อได้เพียงข้าวและข้าวโพด ไม่สามารถรับซื้อพืชผลทุกประเภทที่สมาชิกเพาะปลูกได้ นอกจากนี้การขาดแคลนยานพาหนะ จึงทำให้ไม่อาจจัดบริการรับซื้อพืชผลถึงสถานที่เพาะปลูกได้ จึงต้องให้สมาชิกจัดยานพาหนะนำพืชผลมาจำหน่ายแก่สหกรณ์เอง อันมีผลทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ไม่สะดวกต่อการนำพืชผลมาขายให้สหกรณ์ และจำต้องขายให้แก่พ่อค้าคนกลาง ทำให้ถูกเอารัดเอาเปรียบด้านการชั่งตวงวัด
3. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดซื้อสินค้ามาบริการแก่สมาชิก ซึ่งจำหน่ายแก่สมาชิก

ด้วยเงินเชื่อ จึงต้องใช้เงินทุนหมุนเวียนมาก แต่สหกรณ์มีเงินทุนหมุนเวียนไม่มากพอ จึงบริการสมาชิกได้ไม่เต็มที่

ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นเรื่องที่สหกรณ์พยายามปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลา และจำเป็นจะต้องชี้แจงและทำความเข้าใจแก่สมาชิกให้เข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนให้เกิดความสำนึกในการร่วมมือกับสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ชำระหนี้และคอกเบี้ยตามกำหนดเวลา

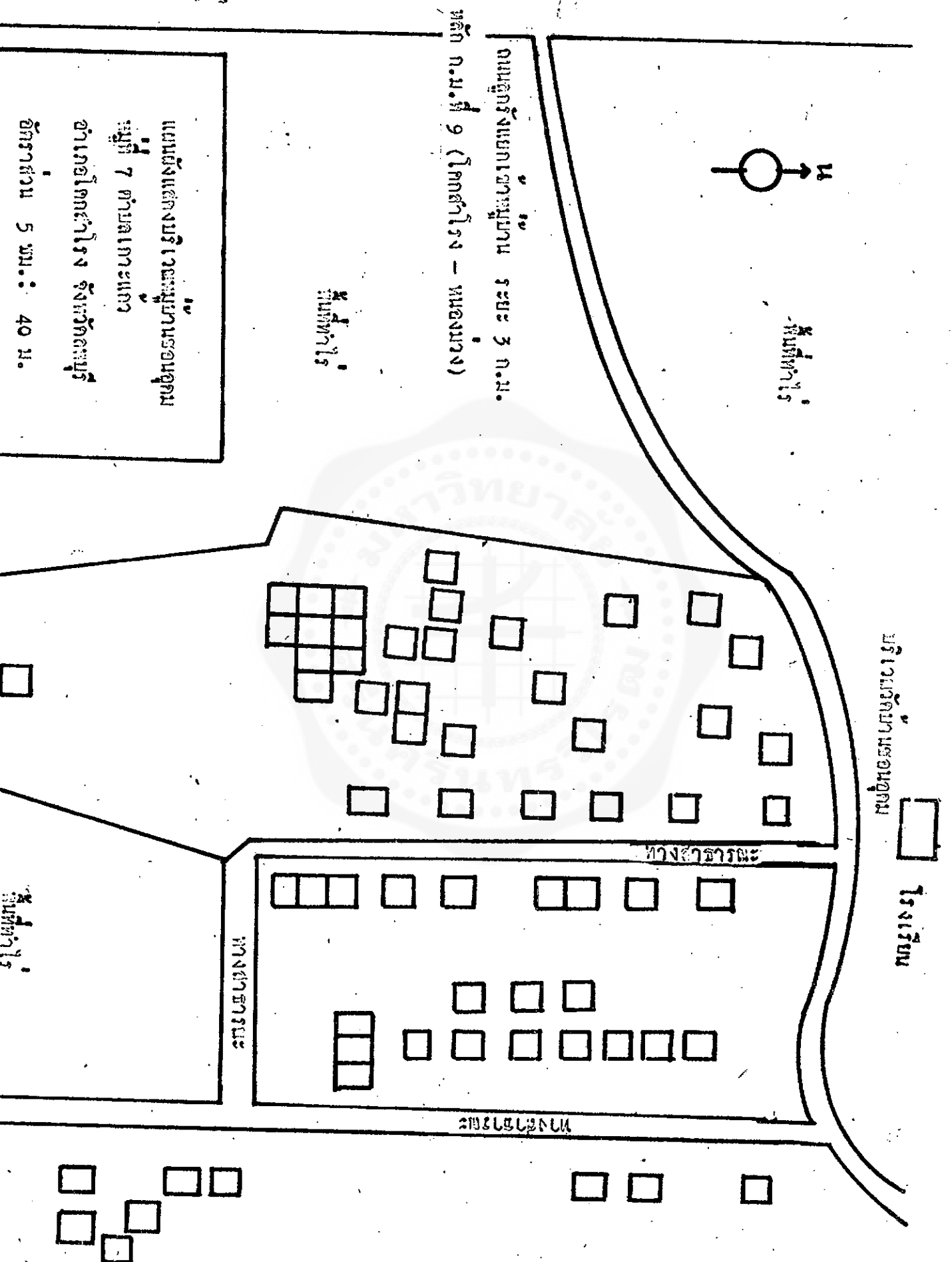
สภาพสังคมและเศรษฐกิจของบ้านขอนแก่น

จากการศึกษาด้วยการสำรวจ สัมภาษณ์และการสังเกตของผู้วิจัย สามารถนำเสนอได้ในรายละเอียดดังนี้

สภาพสังคม บ้านขอนแก่นเดิมชื่อบ้านแห้ง เมื่อมีการจัดสร้างโรงเรียนประชาบาลเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา ได้มีการพิจารณาว่า หากจะใช้ชื่อหมู่บ้านดั้งเดิมจะเกิดปัญหาเกี่ยวกับการตั้งดูครูให้มาสอนในโรงเรียนนี้ ฉะนั้น จึงได้คิดหาทางแก้ไขด้วยการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านมาเป็นหมู่บ้านขอนแก่นซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน

อาณาเขตของหมู่บ้าน ทิศเหนือจรดบ้านขอนแก่นสรเคช(บ้านหนองขอย) ตำบลเกาะแก้ว และทิศใต้จรดบ้านวังหัวแหวน (หมู่ 2) ตำบลสะแกกราช ทิศตะวันออกจรดบ้านซุดตะเซ และบ้านหน้าพระ ตำบลเกาะแก้ว ส่วนทิศตะวันตกจรดถนนพหลโยธิน

การตั้งบ้านเรือนของประชาชน ตั้งตามแนวถนนเข้าหมู่บ้าน อาจแยกได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกประมาณ 60 หลัง ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตรงข้ามของวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นวัดเดียวในหมู่บ้าน ส่วนอีก 2 กลุ่มตั้งอยู่ตอนปลายของหมู่บ้านด้านตะวันออกเฉียงใต้ และด้านตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีบ้านตั้งกระจายกันอยู่กลุ่มละประมาณ 10 หลังคาเรือน ปัจจุบันหมู่บ้านขอนแก่นมีบ้านเรือนประมาณ 80 หลังคาเรือน และมีประชากรประมาณ 400 คน จำนวนประชากรที่อยู่จริงไม่เป็นที่แน่ชัดว่าเท่าไร เพราะมีการเคลื่อนย้ายไปหากินยังถิ่นอื่นโดยมิได้มีการย้ายออกลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวอยู่กันเฉพาะพ่อแม่ลูกเป็นส่วนใหญ่ และหากมีบุตรโตและแต่งงานแล้วจะแยกครอบครัว และผู้เป็นพ่อแม่จะแบ่งที่หากินให้ ส่วนบ้านที่อยู่อาศัยก็จะสร้าง

ในบริเวณใกล้เคียงกับบ้านของพ่อแม่ตน

สภาพของบ้านเรือน ส่วนใหญ่เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง เพื่อใช้บริเวณใต้ถุนเลี้ยงสัตว์ และทำฉางเก็บข้าวโพด สัตว์ที่เลี้ยงกันแทบทุกบ้านคือวัวและควาย ซึ่งเลี้ยงไว้ใช้งานในการลากเกวียนเป็นสำคัญ การใช้งานคานไถคราดและการเพาะปลูกใช้น้อย มักนิยมจ้างรถไถมากกว่า เพราะสะดวกและรวดเร็ว แต่ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกสูงขึ้น นอกจากวัวและควายแล้วยังนิยมเลี้ยงหมูเพื่อขายอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะมีอาหารสำหรับเลี้ยงอย่างอุดมสมบูรณ์ทั้งข้าวโพดและข้าวฟ่าง ฉางเก็บข้าวโพดนั้นจะยกพื้นสูง เพื่อป้องกันการเปียกชื้นจากน้ำฝน สำหรับบ้านที่มีบริเวณกว้างขวางจะจัดสร้างฉางข้าวโพดไว้ข้างบ้าน ซึ่งก็ต้องมุงหลังคา หลังคาที่มุงก็เป็นหลังคาสังกะสีเป็นส่วนใหญ่ และบ้านที่มีบริเวณกว้างขวางและฐานะดีก็มักจะขุดบ่อน้ำใช้เอง สำหรับบ้านที่ฐานะไม่ดีหรือบ้านที่อยู่ไม่ห่างจากวัดมากนัก ก็จะใช้น้ำจากบ่อบาดาลที่กรมอนามัยมาชุดให้เป็นบ่อน้ำสำหรับหมู่บ้าน

วัดบ้านขอนแก่น เป็นวัดเดียวของหมู่บ้าน ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของฝั่งถนนเข้าหมู่บ้าน มีอาณาบริเวณกว้างขวาง เป็นวัดที่ไม่มีโบสถ์ อาคารวัดแบ่งเป็น 2 หลัง หลังแรกเป็นศาลาการเปรียญสำหรับการจัดเลี้ยง และเป็นที่พักชุมชาวนบ้าน สร้างเป็นอาคารไม้ ใต้ถุนค้ำขนาดบรรจุคนได้ประมาณ 200 คน ส่วนอาคารอีกหลังเป็นอาคารชั้นเดียว ใต้ถุนสูง สร้างด้วยไม้ อาคารหลังนี้ส่วนแรกเป็นห้องโถงยาว ใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรมของพระแทนโบสถ์ อีกส่วนสร้างเป็นห้อง ๆ สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ ภิกษุที่จำวัดนี้ในระหว่างพรรษาจะมีประมาณ 6-7 องค์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพระบวชใหม่ที่เป็นลูกหลานของคนในหมู่บ้าน การบวชต้องไปบวชวัดอื่นที่มีโบสถ์ แล้วกลับมาจำวัดในวัดนี้ ส่วนเมื่อออกพรรษาแล้วจะมีพระอยู่เพียง 2 องค์ คือเจ้าอาวาสกับพระลูกวัดอีกองค์หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวนบ้านเป็นไปด้วยดี วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน การประชุมชาวนบ้านจะใช้บริเวณศาลาการเปรียญเป็นที่ประชุม และเจ้าอาวาสก็มีความกระตือรือร้นมาก เมื่อมีอะไรมักบอกกล่าวชาวนบ้านโดยกระจายเสียงผ่านลำโพง 2 ตัวซึ่งตั้งอยู่บนหลังคาวัดให้ชาวนบ้านทราบอยู่เสมอ ๆ

บริเวณวัดทางด้านหลัง คือด้านทิศเหนือของวัด เป็นที่ตั้งของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช.) เป็นโรงเรียนที่สร้างเป็นอาคารไม้ ใต้ถุน

สูง 6 ห้องเรียน เปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 โดยมีนักเรียนทั้งสิ้น 103 คน ครูจำนวน 8 คน ครูหนึ่งคนถูกยืมตัวไปช่วยงานที่สำนักงานประถมศึกษาอำเภอโคกสำโรง จึงเหลือครูที่สอนอยู่จริง 7 คน นักเรียนส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชาวบ้านเป็นไปด้วยดี ชาวบ้านให้ความเกื้อหนุนโรงเรียนในด้านวัสดุและแรงงานมาก สำหรับกับวัดก็มีความสัมพันธ์ด้วยดี โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้อุทิศที่ดินโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ทั้งยังให้ที่อยู่อาศัยแก่ครู 2 คน ซึ่งเป็นคนจากถิ่นอื่นได้อาศัยอยู่ในวัด และอาศัยกินอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตของพระ อาหารดังกล่าวนี้มีใช้จะเผื่อแผ่ไปเฉพาะครูเท่านั้น ยังเผื่อแผ่ไปถึงเด็กนักเรียนอีกด้วย

ลักษณะผู้นำในหมู่บ้าน บุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในฐานะผู้นำมีด้วยกัน 5 คน คือ

1. เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองชุม (เทียน ภัทจารี) เป็นผู้นำทางด้านจิตใจ เป็นคนในหมู่บ้าน อายุประมาณ 47 ปี ก่อนออกบวชเป็นบุคคลค่อนข้างเกรงและคึกคัก ออกบวชเพื่อเลิกดื่มและไม่ยอมดาสึกขา เป็นพระที่กระตือรือร้น ชอบสร้างอาคารโดยเฉพาะอาคารวัด เมื่อก่อสร้างก็ต้องเรียกรื้อจากชาวบ้าน จึงทำให้ชาวบ้านบางคนติฉิน ไม่เห็นด้วยกับการก่อสร้างเพิ่มเติม เพราะอาคารวัดก็กว้างขวางใหญ่โตอยู่แล้ว และพระในวัดก็มีเพียง 2 องค์เท่านั้น อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ถวายเงินทำบุญด้วยดี และเจ้าอาวาสก็เป็นพี่น้าถือนของชาวบ้าน มีชาวบ้านมากราบนมัสการปรึกษาหารืออยู่เสมอ และขอใช้บริเวณวัดเป็นที่จัดงานต่าง ๆ อยู่เนือง ๆ

2. ผู้ใหญ่บ้านหนองชุม นายโอด ผลมูล อายุประมาณ 57 ปี เป็นผู้นำท้องถิ่นในทางนิติบัญญัติ แต่เนื่องจากสุขภาพไม่ดี เจ็บป่วยอยู่เสมอ และตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากศูนย์กลางของหมู่บ้านมาก จึงขาดการติดต่อกับชาวบ้าน ความสัมพันธ์และความเคารพนับถือของชาวบ้านในฐานะผู้นำจึงมีน้อยลง และน้อยกว่าผู้นำอื่น ๆ

3. ประธานกลุ่มที่ 31 ของสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง คือ นายแอ บัฒสร อายุประมาณ 60 ปี เป็นผู้นำทางพฤตินัยของหมู่บ้านที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในหมู่บ้าน ทั้งในด้านความประพฤติ ฐานะความเป็นอยู่ และวัชปฏิบัติ เป็นผู้

กระตือรือร้นและริเริ่มสิ่งใหม่ต่าง ๆ ทั้งพยายามจะสร้างผู้นำรุ่นใหม่มาแทนตน เคยเป็นกรรมการโรงเรียนวัดบ้านซอนอุดม แต่ลาออกไม่ยอมเป็นต่อ เพื่อเปิดทางให้บุคคลอื่นได้มีโอกาสทำงานบ้าง สำหรับตำแหน่งประธานกลุ่มที่ 31 นั้นได้รับเลือกตั้งให้เป็นทุกครั้งที่หน้าหนึ่งของประธานกลุ่มซึ่งรับผิดชอบให้ความเห็นในคำขอกู้เงินของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกลุ่มที่ 31 ซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านนี้ ทำให้เป็นที่ยอมรับนับถือ และจากการสอบถามสมาชิกสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ให้ความนับถือ อย่างไรก็ตามเนื่องจากมีธุรกิจมาก เวลาที่จะใช้ในการแจ้งข่าวสารและติดต่อกับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรจึงมีน้อย ทำให้สมาชิกส่วนหนึ่งมีความรู้สึกว่ ประธานกลุ่มขาดความเอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่เท่าที่ควร และอยากจะให้มีการเปลี่ยนแปลง โดยเลือกบุคคลอื่นมาดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มแทน

4. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซอนอุดม นายสุบิน ไชยา อายุ 37 ปี เป็นคนรุ่นหนุ่ม ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่บ้าน ปัจจุบันรับผิดชอบดำเนินงานต่าง ๆ ในหมู่บ้านแทนผู้ใหญ่บ้าน การติดต่อกับชาวบ้านจึงมีมาก

5. ครูใหญ่โรงเรียนวัดบ้านซอนอุดม นายเทริยมพล รักษาผล อายุประมาณ 50 ปี เข้ามาอยู่เป็นครูใหญ่ประมาณ 10 ปี โดยอพยพครอบครัวมาอยู่ในหมู่บ้าน และพยายามปรับปรุงโรงเรียนให้มีความเจริญขึ้น ทั้งเป็นผู้ดำเนินการสำคัญในการติดต่อขอไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน ซึ่งได้ไฟฟ้าในต้นปี 2525 การเป็นผู้มีความรู้ อีกทั้งเป็นข้าราชการ และเป็นผู้ที่เข้ากับชาวบ้านได้ดี ทำให้ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

ถึงแม้บ้านซอนอุดมจะมีผู้นำถึง 5 คนก็ตาม แต่การแสดงบทบาทของผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นและร่วมมือกันคิดแก้ไขปัญหาซึ่งกันและกัน และของหมู่บ้านยังกระทำอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่มุ่งไปทางการก่อสร้างเป็นสำคัญ การร่วมมือกันคิดและการชักนำเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับ การอาชีพ และปัญหาทางเศรษฐกิจสังคม อาจกล่าวได้ว่ายังไม่มีมีการจัดทำเลย

ปัจจุบันหมู่บ้านซอนอุดมมีไฟฟ้าเข้าถึงตั้งแต่ต้นปี 2525 โดยชาวบ้านได้ร่วมกันจ่ายเงินสมทบเป็นค่าเสไฟฟ้าบ้านละ 1,500 บาท อย่างไรก็ตามไฟฟ้าก็ยังไปไม่ถึงตลอดหมู่บ้านจะได้เฉพาะบ้านที่อยู่ตรงข้ามกับวัด และที่อยู่ใกล้เคียงกับบ้านผู้ใหญ่บ้าน ส่วนพวกที่อยู่ตอนท้ายหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เพราะบ้านตั้งอยู่ห่างกันมาก และจำนวนบ้านในกลุ่มก็มีจำนวนน้อย

การมีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน ทำให้แต่ละบ้านแข่งขันกันซื้อโทรทัศน์ ตู้เย็น และหม้อหุงข้าวไฟฟ้า ซึ่งส่วนใหญ่ซื้อด้วยระบบเงินผ่อนกับพ่อค้าในตลาด อันนับเป็นจุดเริ่มต้นของความฟุ่มเฟือยและเอาอย่างคนในเมือง

สภาพเศรษฐกิจ บ้านซอนอุดมเป็นป่าลานและป่าไม้รวก มีชาวบ้านอยู่ทำการเพาะปลูกแต่ไม่ได้ผล เพราะมีโรคและแมลงรบกวนประกอบกับการขาดแคลนแหล่งน้ำ ชาวบ้านที่อยู่แต่เดิมจึงอพยพเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่อื่น พวกที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ซึ่งก็คือชาวบ้านที่อยู่ในปัจจุบัน อพยพเข้ามาอยู่เมื่อประมาณ 20 ปีเศษ เป็นพวกที่มาจากอำเภอเมืองลพบุรีเป็นส่วนใหญ่

การเพาะปลูกอาศัยฝนและธรรมชาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะขาดแหล่งน้ำ จะมีอยู่บ้างก็คือ ชัยน้ำ ซึ่งมีน้ำไหลตลอดปี แต่ทำประโยชน์ให้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงชัยน้ำซึ่งมีอยู่ไม่มากนักเท่านั้น พื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่ต้องอาศัยน้ำฝนและธรรมชาติ และในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาก็ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากฝนแล้งและฝนมาล่า ผลผลิตจึงได้ไม่เต็มที่และไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จำต้องกู้หนี้ยืมสินทั้งจากสหกรณ์และจากพ่อค้ามาใช้จ่ายตลอดปี ภาวะหนี้สินของชาวบ้านจึงมีอยู่สูง

พื้นดินที่ใช้เพาะปลูกของบ้านซอนอุดมเป็นดินสีคล้ำ มีความอุดมสมบูรณ์มาก การเพาะปลูกจึงเกือบไม่ต้องใช้ปุ๋ยเลย โดยเฉพาะการปลูกข้าว พืชสำคัญที่เกษตรกรเพาะปลูกแบ่งออกได้เป็น 5 ชนิด คือ ข้าว ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฝ้าย และถั่วเขียว มีระยะเวลาปลูกโดยประมาณดังนี้

ตาราง 4 ระยะเวลาการเพาะปลูก

พืชที่เพาะปลูก	ระยะเวลาการเพาะปลูก
ข้าว	กรกฎาคม - กุมภาพันธ์
ข้าวโพด	พฤษภาคม - กันยายน
ฝ้าย	มิถุนายน - กันยายน
ข้าวฟ่าง	กันยายน - กุมภาพันธ์
ถั่วเขียว	กันยายน - กุมภาพันธ์

ช่วงระยะเวลาของการเพาะปลูกดังกล่าว ถึงแม้ว่าจะมีการเพาะปลูกพืชหลายชนิดในระยะเวลาต่าง ๆ กัน แต่ก็เป็นการเพาะปลูกในฤดูฝนเป็นประการสำคัญ ฤดูแล้งไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เพราะขาดน้ำ เกษตรกรจึงมีเวลาว่างมาก จึงควรที่จะได้มีการศึกษาและหาทางให้เกษตรกรใช้เวลาดังกล่าวไปในทางที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนให้ได้มากที่สุดเท่าที่ควรจะเป็น

สภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรในทัศนะของผู้เกี่ยวข้องกับกิจการ เกษตรและสหกรณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง สหกรณ์จังหวัดลพบุรี สหกรณ์อำเภอโคกสำโรง พนักงานส่งเสริมสหกรณ์อำเภอโคกสำโรง เกษตรอำเภอโคกสำโรง หัวหน้าหน่วยงานการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ประจำอำเภอโคกสำโรง และประธานกรรมการสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

การประกอบอาชีพของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ปรากฏว่าสมาชิกส่วนใหญ่ปลูกพืชไร่และทำนา มีฐานะยากจน มีหนี้สินมาก การเพาะปลูกมักจะเสียหายโดยเฉพาะข้าวโพดต้องปลูกใหม่หลายครั้งกว่าจะได้ผลหรือมีฝน ทั้งนี้ เพราะการเพาะปลูกต้องอาศัยน้ำฝนแต่อย่างเดียว ไม่มีการชลประทาน และสภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวยแก่การเพาะปลูกมาหลายปี เพราะฝนมาล่า เมื่อเพาะปลูกไปแล้วไม่มีน้ำหล่อเลี้ยงก็แห้งตาย ทำให้ต้องปลูกใหม่ บางรายต้องปลูกซ้ำถึง 5 ครั้ง การลงทุนจึงสูงมาก ดังนั้น ผลผลิตส่วนใหญ่ก็ใช้ในการชำระหนี้เงินกู้ และมีเงินเหลือเพียงเล็กน้อย ต้องกู้ใหม่อีกเพื่อนำมาใช้จ่ายระหว่างปี

แม้ว่าจะประสบความเสียหายจากการเพาะปลูกแทบทุกปี แต่เกษตรกรไม่ต้องการจะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น และไม่คิดหาทางร่วมมือกันแก้ไข ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะขาดการแนะนำและชักจูงจากทางราชการ และเกษตรกรเองก็มีความรู้ต่ำ ส่วนใหญ่จบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ยากที่จะคิดอะไรได้ลึกซึ้ง และมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น หรือพัฒนาอาชีพเดิมให้ดีขึ้น

การที่ผลผลิตไม่ดี ทำให้เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่น อันได้แก่ จากพ่อค้าและนายทุนในท้องถิ่น เมื่อได้ผลผลิตมาก็ต้องนำไปใช้คืนแก่พ่อค้าและนายทุนก่อน ที่เหลือจึงจะใช้คืนสหกรณ์ จึงมีสมาชิกที่ค้างการส่งเงินต้นและดอกเบี้ยคืนแก่สหกรณ์จำนวนมากในแต่ละปี

กล่าวคือมีถึงประมาณร้อยละ 42 และจากสภาพการเพาะปลูกและดินฟ้าอากาศดังกล่าว มีผลทำให้เกษตรกรจำนวนหนึ่งต้องเสียกรรมสิทธิ์ในที่ดินไปให้แก่พ่อค้าและนายทุนเพื่อเป็นการชำระหนี้

สำหรับแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพนั้นมีมาก หากไม่เลือกอัตราดอกเบี้ย แต่การปล่อยเงินทุนของพ่อค้าและนายทุนมักจะคำนึงผลผลิตที่ได้ในปีก่อน ๆ ทองถิ่นใดที่ผลผลิตเสียหายมาก พ่อค้าและนายทุนมักจะไมยอมให้กู้เงิน ความต้องการเงินทุนเพื่อการเพาะปลูกมีสูงมาก เพราะค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกสูง เกษตรกรต้องจ่ายค่าพันธุ์พืช ค่าแรงคราดไถ คายาฆ่าแมลง ส่วนการใช้ปุ๋ยมีน้อย เพราะสภาพน้ำไม่อำนวย และการที่เกษตรกรสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ก็มีผลส่วนใหญ่จากความต้องการเงินทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าของพ่อค้าและนายทุน อย่างไรก็ตามก็มีสหกรณ์จำนวนมากที่ลาออกจากสหกรณ์เพื่อไปกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ช.ก.ส.) เพราะได้เงินทุนสูงกว่า และอัตราดอกเบี้ยเท่ากับของสหกรณ์ ทั้งนี้ เพราะระเบียบของสหกรณ์และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ช.ก.ส.) กำหนดว่า เกษตรกรจะกู้เงินได้จากสหกรณ์ หรือ ช.ก.ส. ในเวลาเดียวกันไม่ได้ กล่าวคือ หากกู้จากสหกรณ์แล้ว จะกู้เงินจาก ช.ก.ส. อีกไม่ได้ และการกู้เงินจาก ช.ก.ส. นั้นจะต้องมีที่ดินค้ำประกัน จึงปล่อยเงินทุนได้เฉพาะเกษตรกรที่มีฐานะดี สาเหตุดังกล่าวเป็นข้อยืนยันว่า สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังมุ่งหวังที่จะได้รับเงินทุนเป็นประการสำคัญ การเข้าเป็นและการดำรงสมาชิกอยู่นั้น มิได้เนื่องมาจากความรู้ความเข้าใจ และการเห็นประโยชน์ตามหลักสหกรณ์ แต่เป็นการคำนึงถึงสหกรณ์ในลักษณะของแหล่งเงินทุนที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าของพ่อค้าและนายทุน และหากมีแหล่งเงินทุนอื่นที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าก็พร้อมที่จะลาออกจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์ โดยไม่คำนึงถึงคุณประโยชน์อย่างอื่นของสหกรณ์

ค่านิยมอย่างหนึ่งที่มักจะก่อให้เกิดผลเสียแก่เกษตรกรคือ การทำอะไรตามแบบกันโดยไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ของตน ความจำเป็นและประโยชน์ที่จะได้รับจากการกระทำดังกล่าว อย่างเช่น การซื้อรถไถ รถบรรทุกเล็กเพื่อมารับจ้าง ซึ่งก็ทำตาม ๆ กัน จนในที่สุดก็ใช้เพียงไถที่นา และบรรทุกผลผลิตของตนเพียงเท่านั้น การไปรับจ้างมีเพียง

เล็กน้อย เพราะความต้องการมีจำกัด

หากพิจารณาด้านความต้องการฝึกอบรมของสมาชิกสหกรณ์นั้น ก็จะทำให้เห็นว่ามีความต้องการมาก เพราะเกษตรกรมีความรู้ต่ำ โอกาสที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองมีอยู่น้อย แต่เมื่อศึกษาถึงความสนใจของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จะมีความสนใจเฉพาะเรื่อง การเข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีขึ้นเป็นเพราะต้องการหาความรู้ แต่เป็นเพราะความเกรงใจส่วนความสนใจในการฝึกอบรมมีน้อย ฉะนั้น จำเป็นจะต้องหาเทคนิควิธีกระตุ้นความสนใจให้มาก มิฉะนั้นจะไม่ประสบผล

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

1. การให้กู้เงินแก่สมาชิก สหกรณ์จะจำกัดให้กู้ได้ไม่เกินรายละ 80,000 บาทต่อปี และเป็นระยะเวลาสั้นภายในหนึ่งปี สำหรับเงินกู้ระยะยาวจะให้เป็นไม่เกิน 3 ปี และให้เฉพาะเพื่อไปซื้อที่ดิน เกี่ยวกับการกู้เงินนั้นสมาชิกต้องเสนอเป็นโครงการ โดยมีสมาชิก 2 คนค้ำประกัน และให้ประธานกลุ่มรับรอง การจะให้กู้หรือไม่และการให้กู้จำนวนเท่าใดนั้นกระทำโดยอาศัยแนวโน้มนเกี่ยวกับการกู้เงินและการใช้คืนของสมาชิกแต่ละคนพิจารณาควบคู่ไปกับภาวะตลาดรองชีพ

เงินที่สหกรณ์ใช้หมุนเวียนให้กู้นั้นมีที่มา 4 ทางคือ เงินทุนของสหกรณ์เอง จำนวนหนึ่ง เงินฝากของสมาชิกอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งสหกรณ์กำหนดเป็นระเบียบให้สมาชิกแต่ละคนฝากเงินกับสหกรณ์ประเภทฝากประจำปีละ 200 บาทโดยไม่ถอน ขณะนี้มีเงินฝากประเภทดังกล่าวถึงล้านบาทเศษ เงินที่ให้กู้อีกจำนวนหนึ่งมาจากการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งจะให้สหกรณ์กู้ปีละ 2 ล้านบาท นอกจากนี้ก็มีเงินที่สหกรณ์กู้มาจากธนาคารกรุงเทพ จำนวน 7 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยที่คิดจากสมาชิกคือ ร้อยละ 15 ต่อปี

อย่างไรก็ดี จำนวนเงินที่ให้กู้ก็มีไม่เพียงพอกับความต้องการของสมาชิก ทำให้สมาชิกต้องไปกู้จากแหล่งอื่น อันได้แก่ จากพ่อค้าและนายทุนอีก และเมื่อขายผลผลิตได้สมาชิกก็มักจะใช้นั้นนายทุนอื่นก่อน ที่เหลือจึงจะมาคืนให้สหกรณ์ ซึ่งก็จะใช้คืนได้ไม่หมด

สหกรณ์จึงพยายามหาทางที่จะให้สมาชิกใช้คืนแก่สหกรณ์ก่อน

2. การรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกนั้น สหกรณ์รับซื้อแต่เพียงข้าวและข้าวโพด ส่วนผลผลิตอื่นยังไม่อาจรับซื้อได้ เพราะตลาดยังไม่แน่นอน และสหกรณ์เองก็ขาดผู้เชี่ยวชาญในการรับซื้อ แยกประเภท และตีราคา ทั้งสมาชิกเองก็มีเล่ห์เหลี่ยม โดยพยายามเพิ่มน้ำหนักผลผลิตด้วยการทำให้ผลผลิตเปียก จะทำให้ขึ้นราและเน่าเสียได้ง่าย จำต้องตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบ

การรับซื้อข้าวและข้าวโพดนี้ วิธีการของสหกรณ์แตกต่างไปจากพ่อค้า กล่าวคือ พ่อค้าจะรับซื้อถึงที่ ส่วนสหกรณ์นั้นจะให้สมาชิกขนส่งมาขายยังสหกรณ์ ซึ่งจะมีปัญหาลำบากสำหรับสมาชิกที่มีผลผลิตน้อย การนำมาขายแก่สหกรณ์จะไม่คุ้มค่าขนส่ง ทำให้ต้องขายแก่พ่อค้า ส่วนสมาชิกที่มีผลผลิตมาก จะนิยมนำมาขายแก่สหกรณ์ เพราะสหกรณ์รับซื้อในราคาที่สูงกว่าราคาที่พ่อค้ารับซื้อ กล่าวคือ กรณีของการรับซื้อข้าว จะรับซื้อในราคาประกันซึ่งสูงกว่าที่พ่อค้ารับซื้อถึงเกวียนละ 400 บาท ส่วนการรับซื้อข้าวโพดนั้น สมาชิกจะต้องขนส่งไปยังชุมนุมสหกรณ์ในกรุงเทพฯ โดยคิดราคารับซื้อตามราคาท้องตลาดในกรุงเทพฯ เมื่อสมาชิกส่งของแล้วก็จะมารับเงินที่สหกรณ์โคกสำโรง สมาชิกส่วนใหญ่พอใจต่อการค้าข้าวและข้าวโพดทั้ง 2 อย่าง ทั้งนี้ เพราะได้ราคาสูงกว่าท้องตลาด และการขนส่งน้ำหนักผลผลิตก็เที่ยงตรง จะมีผลเสียก็ตรงที่สมาชิกที่มีผลผลิตน้อยไม่อาจรับบริการได้ เพราะไม่คุ้มกับค่าขนส่ง

3. การขายสินค้านั้น สหกรณ์จะขายสินค้าเฉพาะที่จำเป็นแก่การเพาะปลูกและการยังชีพ เช่น ยาฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์พืช และข้าวสาร กรณีที่ข้าวขาดแคลนเท่านั้น สหกรณ์ไม่มีจุดประสงค์จะตั้งเป็นร้านค้าขายสินค้าทุกอย่างเหมือนร้านค้าในตลาด เพราะไม่คุ้มประโยชน์ เนื่องจากตลาดจำกัดและมีคู่แข่งอยู่ในย่านชุมนุมชน การขายสินค้าของสหกรณ์กับสมาชิกจะซื้อโดยเงินเชื่อ แต่หากมีเงินสดมักนิยมไปซื้อที่อื่น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นตรงกันว่า ยังขาดวินัยในการสหกรณ์อยู่มาก ยังมุ่งหวังประโยชน์เฉพาะและประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ในการขายผลผลิตให้สหกรณ์ มักจะเอาเปรียบ มีการปลอมปน หรือกระทำการอื่นใดที่จะให้ได้ผลประโยชน์เกินความจริง ทำให้สหกรณ์ต้องตรวจตราดูแลกันอย่างใกล้ชิด

สมาชิกสหกรณ์มักเข้าใจว่าตนเป็นลูกหนี้ของสหกรณ์ หรือไม่ก็เข้าใจว่าสหกรณ์เป็นหน่วยงานของรัฐบาลช่วยเหลือประชาชน ความผูกพันกับสหกรณ์จึงมีน้อย การติดต่อจะกระทำเฉพาะในส่วนที่ตนได้ผลประโยชน์ เช่น การกู้เงิน และขายผลผลิต เป็นต้น สำหรับการติดต่อขายผลผลิตกับสหกรณ์นั้น ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านมีความเห็นว่า เป็นเพราะสหกรณ์รับซื้อในราคาประกันที่สูงกว่าราคาที่เป็นจริงในท้องตลาด แต่หากเมื่อใดก็ตามที่ราคาในท้องตลาดสูงกว่าราคาประกันแล้ว สมาชิกสหกรณ์ก็จะหันไปขายผลผลิตแก่พ่อค้าทันที การชำระหนี้เงินกู้ก็เช่นเดียวกัน จะจ่ายเงินให้พ่อค้าและนายทุนก่อน ส่วนที่เหลือจึงจะจ่ายเงินแก่สหกรณ์ ซึ่งมักจะมีไม่พอชำระ จึงจ่ายเงินให้ไม่หมดหรือค้างชำระ เงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์จึงมีน้อยลง ส่วนการติดต่อกับสหกรณ์ในด้านอื่น ๆ เกือบจะไม่มีเลย ทั้ง ๆ ที่สหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรงมีพนักงานส่งเสริมการเกษตรที่จะคอยให้คำแนะนำด้านการเพาะปลูก การใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ตลอดจนการใช้พันธุ์พืชที่ดี แต่สิ่งเหล่านี้ได้รับความสนใจจากสมาชิกสหกรณ์น้อย อาจเป็นเพราะไม่ทราบว่าสหกรณ์มีบริการดังกล่าวอยู่ หรือเป็นเพราะมีความเชื่อถือในคำแนะนำของพ่อค้ามากกว่าของสหกรณ์ก็อาจจะเป็นได้ เพราะสมาชิกสหกรณ์มักมีทัศนคติว่า ของที่พ่อค้าจำหน่ายมักจะดีกว่าของที่สหกรณ์จัดจำหน่าย และราคาที่ซื้อจากพ่อค้าก็สูงกว่าซื้อจากสหกรณ์ด้วย

การเลือกตั้งประธานกลุ่มก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำนึกในความรับผิดชอบและความผูกพันต่อสหกรณ์ว่ามีอยู่น้อย กล่าวคือ สมาชิกมักจะเลือกคนเก่าเป็นต่อด้วยความเกรงใจ และเห็นแก่หน้ามากกว่าความสามารถในการทำงาน ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการบริหารสหกรณ์เป็นไปได้น้อย

ปัญหาและความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ดังกล่าวได้แสดงความคิดเห็นอันอาจสรุปได้เป็น 4 ประการ คือ

1. ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ เป็นปัญหาสำคัญที่สุดของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และเกษตรกรโดยทั่วไปในอำเภอโคกสำโรง เพราะขาดแหล่งน้ำที่จะใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติหรือแหล่งน้ำที่เกิดจากระบบชลประทาน การเพาะปลูกจำต้องอาศัยธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้ผลผลิตได้ผลไม่เต็มที่ เพราะประสบ

ความเสียหายจากฝนแล้ง และฝนมาล่าอยู่เกือบตลอดเวลา ทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่พอ กับรายจ่าย ต้องกู้หนี้ยืมสินและตกเป็นเบี้ยล่างแก่นายทุนอยู่ตลอดเวลา สำหรับแนวทาง แก้ไขเรื่องนี้เกินความสามารถของสหกรณ์จะช่วยให้ ต้องกระทำในระดับชาติในรูปของการ สร้างอ่างเก็บน้ำ ซึ่งทางราชการก็ได้ทำการสำรวจหลายครั้งแล้ว แต่ยังไม่มีการก่อสร้าง

2. ปัญหาเกี่ยวกับเงินกู้ ปัจจุบันสมาชิกสหกรณ์และเกษตรกรต้องการเงินกู้ เพื่อใช้ประกอบอาชีพมาก เพราะค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกสูงขึ้น คือต้องจ้างแรงงานใน การไถคราด หวาน ค่า และเก็บเกี่ยว แต่แหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมีจำกัด สหกรณ์ ให้กู้ได้ไม่เพียงพอ จำต้องไปกู้จากพ่อค้าและนายทุนเพิ่ม ซึ่งเสียดอกเบี้ยเป็นผลผลิตในอัตรา ที่สูงมาก ทั้งยังถูกเบียดบังหาประโยชน์จากการซิง ทวง วัค ของพ่อค้าและนายทุนอีก ใน บางครั้งเกษตรกรต้องเสียดอกเบี้ยถึงร้อยละ 60 ต่อปี ทำให้ต้องตกเป็นหนี้พ่อค้านายทุน อยู่ตลอดเวลา อันส่งผลกระทบไปถึงการตกอยู่ภายใต้อำนาจของการกำหนดราคา และ จำนวนรับซื้อผลิตภัณฑ์ที่เกษตรกรผลิตได้ด้วย

3. ปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้า ราคาสินค้าทางการเกษตรมีความไม่ แน่นนอนมาก ทั้งมิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง แต่ตกอยู่ใต้อำนาจของพ่อค้าและ นายทุนเพียงไม่กี่คนมีสายสัมพันธ์กัน และมีขอมข่ายการดำเนินงานกว้างขวางครอบคลุมพื้นที่ หลายอำเภอและหลายจังหวัด การกำหนดราคาจึงเป็นอย่างเดียวกันหมด เกษตรกรจึง หมดทางเลือก จำต้องขายในราคาที่พ่อค้ากำหนด สหกรณ์เองมีส่วนช่วยเหลือได้เฉพาะ การรับซื้อข้าวและข้าวโพดเท่านั้น ซึ่งรับซื้อในราคาประกันและต้องขนส่งมาขายแก่สหกรณ์ เอง ต่างกับพ่อค้าซึ่งรับซื้อถึงที่ เกษตรกรรายย่อยและลูกหนี้ของพ่อค้าจึงต้องขายแก่พ่อค้า ก่อน สหกรณ์จะรับซื้อได้ก็เฉพาะเกษตรกรรายใหญ่ และพวกที่ไม่ได้เป็นหนี้พ่อค้าเท่านั้น การตลาดจึงอยู่ในวงจำกัด ผู้ให้สัมภาษณ์จึงมีความเห็นว่า สหกรณ์ควรจะขยายประเภท ของผลิตภัณฑ์รับซื้อจากสมาชิกให้มากขึ้นกว่าเดิม และควรจะเปลี่ยนแปลงวิธีการรับซื้อโดย พยายามไปรับซื้อถึงที่ เพื่อแข่งขันกับพ่อค้าและนายทุน อันจะเป็นส่วนช่วยเหลือสมาชิกที่เป็น เกษตรกรรายย่อยได้มากยิ่งขึ้น

4. ปัญหาเกี่ยวกับค่าแรงและค่าเช่า ปัจจุบันการที่เกษตรกรจะร่วมมือ ช่วยเหลือกันในการเพาะปลูกด้วยความสมัครใจในรูปของการลงแขกเกี่ยวจะไม่มีเลย

การกระทำทุกอย่างจะเป็นในรูปของการจ้างแรงงาน และเกษตรกรมักจะใช้วิธีจ้างแรงงานมากกว่าทำเอง เพราะสะดวกกว่า เร็วกว่า ค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกจึงเพิ่มขึ้น เพราะต้องจ่ายเป็นค่าแรงในการไถคราด หว่าน ต่ำ, เก็บเกี่ยว การจ้างไถคราดด้วยรถไถเป็นราคาไร่ละ 100 บาท ค่าจ้างรถ (ชุดรถสำหรับปลูกข้าวโพด) ราคาไร่ละ 40 บาท ค่าจ้างวัชพืชไร่ละ 60 บาท ส่วนค่าเก็บเกี่ยวสำหรับข้าวโพด ข้าวฟ่าง คิดราคากระสอบละ 10 บาท หากเป็นฝ่ายคิดราคาตามน้ำหนัก คือกิโลกรัมละ 1.50 บาท นอกจากนี้สำหรับเกษตรกรและสมาชิกสหกรณ์ที่ไม่มีที่ทำกินหรือมีที่ทำกินไม่เพียงพอ ก็จำต้องเช่าที่นาทำกิน ราคาเช่าคิดไร่ละ 400 บาท และราคาเช่าจะสูงขึ้นทุกปี เนื่องจากเกษตรกรมีที่ทำกินน้อยลง เพราะต้องสูญเสียไปด้วยประการต่าง ๆ เช่น ถูกยึดเพราะค้างชำระหนี้สิน และการขายที่ดินเพื่อไปประกอบกิจการประเภทอื่น เป็นต้น เหตุนี้จึงกล่าวทำให้จำนวนเกษตรกรที่ต้องการเช่าที่ดินเพื่อเพาะปลูกมีมากกว่าจำนวนที่ดินจะให้เช่า ราคาเช่าจึงสูงขึ้นทุก ๆ ปี เมื่อคิดราคาประกอบกับค่าจ้างแรงงานที่จะต้องจ่ายรวมกับค่าปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และพันธุ์พืชแล้ว ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกเพิ่มสูงมากขึ้นทุกปี ในขณะที่ราคาขายผลิตผลมีอัตราเพิ่มระดับต่ำและมีราคาไม่แน่นอน อันจะทำให้เกิดปัญหาขายผลิตผลได้ต่ำกว่าการลงทุน กรณีดังกล่าวนี้สหกรณ์จำเป็นที่จะช่วยเหลือด้วยการหาตลาดผลิตผลให้กว้างและให้ราคาสูง ขณะเดียวกันก็ควรพยายามหาทางใช้วิธีการสหกรณ์เข้าไปช่วยลดต้นทุนการผลิตให้ต่ำลงด้วยการจ้างแรงงานน้อยลง และร่วมมือช่วยเหลือกันมากยิ่งขึ้น

สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกลุ่มที่ 31 บ้านขอนแก่น

สภาพทั่วไป จากการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่อาศัยอยู่ในหมู่ 7 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง จ.บุรีรัมย์ จำนวน 25 คน ด้วยการสัมภาษณ์ สมาชิกดังกล่าวนี้สังกัดอยู่ในกลุ่ม 31 ของสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่สัมภาษณ์และศึกษารายละเอียดดังกล่าวเป็นชาย 19 คน หญิง 6 คน อายุมีตั้งแต่ 25 ปี ถึง 70 ปี อายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 41-50 ปี ซึ่งมีถึงร้อยละ 48 ทั้งหมดทำการสมรสแล้ว และมี 7 รายที่คู่สมรสถึงแก่กรรม สำหรับการศึกษาของสมาชิกปรากฏว่า เกือบทั้งหมดจบการศึกษาระดับประถมศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับขนาดของครอบครัว

ส่วนใหญ่มีผู้อยู่อาศัยจำนวน 4-6 คน จึงอาจกล่าวได้ว่ามีขนาดครอบครัวไม่ใหญ่นัก

สภาพการประกอบอาชีพ ทุกครอบครัวปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปี โดยมี 9 ครัวเรือนทำนา ทุกครัวเรือนปลูกข้าวโพด ส่วนการปลูกฝ้ายและข้าวฟ่างมีปลูก 16 และ 12 ครอบครัวตามลำดับ และ 1 ครอบครัวปลูกถั่วเขียวฉิวมัน หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่าถั่วเขียวมัน

เกี่ยวกับพื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกนั้น สมาชิกสหกรณ์แต่ละคนใช้พื้นที่ทำนาเฉลี่ย 16.6 ไร่ (สูงสุด 37 ไร่ ต่ำสุด 5 ไร่) พื้นที่ปลูกข้าวโพดเฉลี่ย 42.48 ไร่ (สูงสุด 90 ไร่ ต่ำสุด 4 ไร่) พื้นที่ปลูกฝ้ายเฉลี่ย 10.56 ไร่ (สูงสุด 31 ไร่ ต่ำสุด 4 ไร่) พื้นที่เพาะปลูกข้าวฟ่างเฉลี่ย 32 ไร่ (สูงสุด 80 ไร่ ต่ำสุด 4 ไร่) และพื้นที่ปลูกถั่วเขียวเฉลี่ย 25 ไร่

ตาราง 5 พื้นที่เพาะปลูกของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ขนาดพื้นที่ เพาะปลูก (ไร่)	พื้นที่ปลูก	ข้าว	ข้าวโพด	ฝ้าย	ข้าวฟ่าง	ถั่วเขียว
1 - 10		3	3	12	3	-
11 - 20		5	5	2	3	-
21 - 30		1	2	1	3	1
31 - 40		-	5	1	1	-
41 - 50		-	3	-	2	-
51 - 60		-	1	-	1	-
60 ขึ้นไป		-	6	-	1	-

หมายเหตุ การปลูกข้าวฟ่าง และถั่วเขียว จะทำภายหลังเก็บเกี่ยวข้าวโพดแล้ว และจะทำโดยใช้พื้นที่ทำไร่ข้าวโพด

ผลผลิตจากการเพาะปลูก การทำนาโคกผลผลิตค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ โคกผลผลิตเฉลี่ย 3 เกวียนต่อหนึ่งครอบครัว และมีรายได้จากการทำนาเฉลี่ย 11,155.55 บาทต่อครอบครัว และมีถึง 3 ครอบครัวที่ผลผลิตต่ำมากโคกผลเพียงพอใช้รับประทานกันในครอบครัวเท่านั้น พื้นที่ที่ใช้ทำนาส่วนใหญ่เป็นที่ดินของสมาชิกสหกรณ์เอง มีเพียง 2 รายเท่านั้นที่เขาเช่าทำนา และมีอีก 1 รายที่มีทั้งที่ดินของตนเองและเขาเช่าทำนา การจ่ายค่าเช่านานั้นจะจ่ายเป็นเงินไร่ละ 400 บาท โดยผู้เช่าต้องจ่ายก่อนฤดูทำนา ดังนั้นเงินกู้ที่สมาชิกสหกรณ์กู้ไม่ว่าจะจากสหกรณ์หรือพ่อค้าส่วนหนึ่ง จะนำมาใช้เป็นค่าเช่าที่ดินเพาะปลูก

การทำไร่ข้าวโพดผลผลิตเฉลี่ยจะได้ครอบครัวละ 8.74 เกวียน และมีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละ 27,456.04 บาท โดยครอบครัวที่มีรายได้สูงสุด 60,000 บาท และต่ำสุด 3,000 บาท พื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกเป็นของสมาชิกเอง 23 ราย และเช่าอย่างเคียว 2 ราย นอกจากนั้นมีอีก 6 รายที่เขาที่ปลูกข้าวโพดเพิ่มเติมจากที่ดินของตนเองอีกด้วย การจ่ายค่าเช่าทำไร่ข้าวโพดก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการจ่ายค่าเช่าที่ทำนา

การเพาะปลูกฝ้ายจะทำระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน ฝ้ายเป็นพืชที่ขายได้ราคาค่อนข้างต่ำต้องลงทุนสูง เพราะมีเชื้อโรคและหนอนแมลงมาก ฉะนั้นการปลูกฝ้ายจึงจำเป็นต้องเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด มีการฉีดยาฆ่าแมลงเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ และในช่วงออกปุย จะต้องไม่มีฝนตก มิฉะนั้นจะทำให้เสียหายไม่ได้ ราคาค่า ผลิตฝ้ายที่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านชอนอุมผลผลิตเฉลี่ยได้ครอบครัวละ 5.1 ตัน ผลิตสูงสุด 10 ตัน และต่ำสุดไม่ได้ผลเลย รายได้จากการผลิตเฉลี่ยครอบครัวละ 19,343.75 บาท ผู้มีรายได้สูงสุด 100,000 บาท และต่ำสุดไม่ได้เลย การปลูกฝ้ายนับเป็นพืชเศรษฐกิจที่กำลังเป็นที่สนใจของเกษตรกรในหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น แม้จะต้องลงทุนลงแรงสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการฉีดยาฆ่าแมลง ซึ่งเกษตรกรจะเป็นผู้ฉีดยาเอง โดยซื้อยาฆ่าแมลงจากสหกรณ์หรือจากพ่อค้าในตลาดมาผสมกับน้ำ แต่เนื่องจากการกำจัดหนอนฝ้ายจะต้องใช้ยาฆ่าแมลงที่มีความเข้มข้น

สูง ฉะนั้นอันตรายอันอาจจะเกิดแก่เกษตรกรผู้ฉีดฆ่าแมลงจึงมีอยู่มาก เฉพาะอย่างยิ่งหากมิได้ปฏิบัติตามคำแนะนำที่ให้ปกปิดร่างกายและใบหน้าอย่างมิดชิดในระหว่างฉีดฆ่าแมลงเข้าสู่ร่างกายในทางต่าง ๆ แต่มีเกษตรกรจำนวนมากมิได้เอาใจใส่ และให้ความสำคัญต่อการปกปิดร่างกายขณะฉีดฆ่าแมลงอยู่เสมอ ๆ ในทุกฤดูเพาะปลูกฝ้าย สำหรับการขายฝ้ายที่ผลิตได้นั้น เกษตรกรต้องขายให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อถึงที่ เพราะทางสหกรณ์ยังไม่รับซื้อ

การเพาะปลูกข้าวฟ่าง ข้าวฟ่างเป็นพืชเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่งที่เริ่มจะมีความสำคัญ และเกษตรกรให้ความสนใจเพาะปลูกมากขึ้นทุกปี โดยจะเพาะปลูกต่อจากข้าวโพดและปลูกในไร่อ้อย ข้าวโพด คือ ปลูกระหว่างเดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงปี 2524 ผลผลิตเฉลี่ยข้าวฟ่างของแต่ละครอบครัวจะเป็นประมาณ 3.59 ตัน โดยครอบครัวที่ได้ผลผลิตมากที่สุด 8.5 ตัน และต่ำสุด 0.2 ตัน รายได้เฉลี่ยที่ได้รับคือ 9,854.69 บาท โดยครอบครัวที่ได้รับสูงสุด 25,000 บาท และต่ำสุด 2,625 บาท การเพาะปลูกข้าวฟ่าง เกษตรกรต้องใช้แรงงานและการลงทุนน้อยกว่าฝ้าย และแม้แต่การเพาะปลูกข้าวฟ่างก็ตาม สำหรับราคาผลผลิตที่ได้รับในระดับเดียวกันกับการขายข้าว แต่การขายจะต้องขายให้แก่พ่อค้าแต่เพียงอย่างเดียว เพราะสหกรณ์ยังไม่รับซื้อข้าวฟ่าง เพราะการตลาดสำหรับสหกรณ์ยังไม่กว้างขวางพอ

สำหรับตัวเขียวฉนวนนั้น มีเกษตรกรเพียง 1 คนเท่านั้นที่ปลูกโดยใช้พื้นที่เพาะปลูก 25 ไร่ เป็นของตนเอง ระยะเวลาเพาะปลูกก็เป็นระยะเวลาเดียวกันกับการปลูกข้าวฟ่าง ผลผลิตที่ได้รับจำนวน 1.5 ตัน ขายได้ 18,750 บาท

ปัญหาการประกอบอาชีพ จากการสัมภาษณ์ถึงผลการผลิตในรอบปี 2524 ทั้งหมดกล่าวว่า ผลผลิตได้ต่ำกว่าปี 2523 โดย 18 รายกล่าวว่า เสียหายเพียงเล็กน้อย และอีก 6 รายระบุว่า เสียหายมาก มี 1 รายระบุว่า ฝ้ายเสียหายมาก แต่ข้าวโพดได้รับผลดี

สำหรับปัญหาการประกอบอาชีพที่สำคัญคือ การขาดระบบชลประทาน การผลิตต้องอาศัยน้ำจากฝนเป็นประการสำคัญ ดังนั้นถ้าปีใดฝนตกตามฤดูกาล ผลผลิตก็จะได้ดี

แต่หากปีใดฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตก็จะเสียหายมาก การเพาะปลูกในหมู่บ้านในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาประสบกับฝนแล้ง และฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาลมาก ทำให้ผลผลิตได้น้อย ในการเพาะปลูกปี 2524 ตอนต้นฤดูประสบปัญหาฝนแล้ง แต่ตอนปลายฤดูประสบปัญหาฝนตกหนักมากเกินไป ทำให้ผลผลิตเน่าเสียหายมาก ส่วนการผลิตในปี 2525 นั้นประสบปัญหาฝนแล้งอย่างรุนแรง แม้จะมีการเรียกร้องให้ทางราชการจัดทำฝนเทียมให้ก็ปรากฏว่าไม่มีฝนตก เพราะอากาศแห้งแล้งมาก การผลิตข้าวโพดเสียหายเป็นส่วนใหญ่ในช่วงที่ข้าวโพดกำลังจะออกฝัก ทั้งนี้เพราะฝนทิ้งช่วงทำให้ข้าวโพดแห้งตายเกือบหมด

ปัญหาสำคัญที่รองลงมาก็คือ การขายผลผลิต ผลผลิตเกือบทั้งหมดจะต้องขายให้กับพ่อค้า ทั้งนี้เพราะเกษตรกรกู้เงินพอกำมาประการหนึ่ง สหกรณ์การเกษตรไม่เข้ามารับซื้ออีกประการหนึ่ง ทั้งนี้เพราะการรับซื้อผลผลิตของสหกรณ์สมาชิกต้องนำไปขายยังสหกรณ์เอง เพราะสหกรณ์มีรถขนส่งผลผลิตไม่เพียงพอ ต่างกับพ่อค้าที่มารับซื้อถึงที่ เกษตรกรไม่ต้องเป็นกังวลต่อการหาขนพาหนะไปขายผลิตผล ดังนั้นแม้จะถูกกดราคา เกษตรกรส่วนใหญ่ก็พอใจจะขายให้กับพ่อค้า นอกจากนั้นการขายให้พ่อค้าก็เป็นผลเนื่องมาจากเกษตรกรหวังจะได้ประโยชน์ต่อการติดต่อกับพ่อค้าในภายหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน ในกรณีที่ไม่อาจกู้เงินจากสหกรณ์ได้หรือกู้ได้ไม่เพียงพอ

การขายผลผลิตให้พ่อค้านั้น เกษตรกรกระทำไปตามลำพังของแต่ละบุคคลตามราคาที่พ่อค้ากำหนด มิได้มีการรวมปรึกษาร่วมกันเกี่ยวกับการขายผลิตผล ทั้ง ๆ ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์อยู่ ซึ่งหากสมาชิกสหกรณ์ร่วมปรึกษาร่วมกัน เฉพาะในเรื่องราคาและการชั่งตวงวัดก็จะทำให้เกิดพลังและมีอำนาจที่จะทำให้ได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้น

การดำรงตำแหน่งในชุมชน สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่สอบถาม 25 คน เป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน กรรมการพัฒนาตำบล 1 คน และกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน 4 คน ส่วนที่เหลือมิได้เคยดำรงตำแหน่งหรือมีส่วนช่วยในกิจกรรมสังคมแต่ประการใดเลย

สำหรับโอกาสที่จะได้รับการฝึกอบรมปรากฏว่า มีสมาชิกสหกรณ์ที่เป็นกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน 4 คนเท่านั้น ที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมที่ทางราชการจัดให้ นั่นคือ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านที่กรมการพัฒนาชุมชนจัดขึ้นเป็นเวลา 3 วัน สำหรับบุคคลที่ดำรงตำแหน่งกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์กับสหกรณ์การเกษตร เขตบริการของสหกรณ์ไคยบายนา ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่บ้านนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ดังนั้นสมาชิกสหกรณ์จำนวน 25 คนที่ ถูกสัมภาษณ์ เป็นผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกใน พ.ศ. 2519 - 2520 จำนวน 17 คน ส่วนที่เหลือ 5 คนสมัครเป็นสมาชิกในปี พ.ศ. 2521 - 2522 และอีก 3 คนเป็นสมาชิกใน พ.ศ. 2523 - 2524

เหตุผลของการสมัครเข้าเป็นสมาชิก สมาชิกที่สอบถามจำนวน 23 คนตอบว่า หวังได้เงินทุน ส่วนอีก 2 รายตอบว่า เพราะเคารพในอุดมการณ์ของสหกรณ์ แต่เมื่อให้อธิบายเกี่ยวกับหลักและอุดมการณ์สหกรณ์การเกษตรโดยละเอียดแล้ว ก็ปรากฏว่า สมาชิกทั้งสองคนมีความรู้ความเข้าใจในหลักและอุดมการณ์ค่อนข้างน้อย

สำหรับการติดต่อของสมาชิกกับสหกรณ์ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ กล่าวคือ สมาชิก 23 คน กล่าวยืนยันในเรื่องนี้ รองลงมาคือซื้อสินค้า 11 คน รองลงไปคือการเข้าร่วมประชุมและการขายผลผลิต ซึ่งมีผู้ตอบอย่างละ 5 คน และมี 2 คนติดต่อกับสหกรณ์ในเรื่องของการขอคำปรึกษาเกี่ยวกับการผลิต และอีก 1 รายระบุว่า ติดต่อกับสหกรณ์การเกษตรเพื่อขอคำปรึกษาเกี่ยวกับการซื้อที่

เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมนั้น สมาชิกจำนวน 22 รายระบุว่า เพื่อเอาไปทำไร่นา และอีก 1 รายตอบว่าเพื่อซื้อรถไถ เกี่ยวกับจำนวนเงินที่สามารถกู้ได้นั้นได้เงินเท่ากับจำนวนที่ขอกู้ไป 22 ราย และอีก 9 รายได้รับเงินกู้้น้อยกว่าที่ขอไป จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่สัมภาษณ์แจ้งว่า ต้องกู้เงินจากพ่อค้าในตลาดมาจุนเจือบ้างโดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ 3-5 ต่อเดือน และอีก 11 รายกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว

ในด้านขั้นตอนการกู้ยืมเงิน สมาชิกทั้งหมดตอบว่าไม่มีความยุ่งยากนัก
เจ้าหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ผู้กู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การชำระเงินต้นและดอกเบี้ยเงินกู้นั้น สมาชิกสหกรณ์การเกษตรจำนวน
20 ราย ชำระเงินต้นและดอกเบี้ยตามกำหนดเวลา มี 2 รายชำระแต่ดอกเบี้ย
เพราะไม่มีเงินจะชำระ เนื่องจากทำการเพาะปลูกไม่ได้ผล 1 ราย อีก 1 ราย
เป็นเพราะคนในครอบครัวเสียชีวิต จึงต้องใช้เงินในการทำศพ สมาชิกสหกรณ์
การเกษตรจำนวน 2 ราย แจ้งว่า ชำระเงินต้นและดอกเบี้ยตามแต่จะมี ซึ่งเป็น
ผู้ที่กู้เงินไปซื้อรถไถและซื้อที่ดิน อันเป็นการกู้เงินระยะยาว ต้องใช้เวลาผ่อนส่ง
นานกว่าการกู้ยืมระยะสั้น เพื่อการเพาะปลูกประจำปี ส่วนผู้ที่ไม่ชำระเงินต้นและ
ดอกเบี้ยเลยมี 1 ราย โดยให้เหตุผลว่า การเพาะปลูกไม่ได้ผล อย่างไรก็ตาม
ก็มีความตั้งใจที่จะชำระเงินคืนแก่สหกรณ์

สมาชิกทั้ง 25 คน แจ้งว่า สหกรณ์มีการติดตามทวงหนี้สมาชิกที่ค้างชำระ
ด้วยวิธีการส่งหนังสือทวง นอกจากนั้นยังแจ้งผ่านประธานกลุ่มให้เร่งรัดการชำระ
เงินกู้แก่สมาชิกที่ยังค้างชำระ วิธีการทวงหนี้อีกอย่างหนึ่งที่ใช้ก็คือ การประกาศ
ทวงหนี้ในที่ประชุมสมาชิกประจำปี

การซื้อขายสินค้าจากสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรทั้ง 25 ราย ทักท้วง
ซื้อขายสินค้าจากสหกรณ์ดังนี้ ข้าวปุย 8 ราย พันธุ์พืช 9 ราย ข้าวสาร 10 ราย
วัสดุ 2 ราย และไม่เคยซื้ออะไรจากสหกรณ์เลย 2 ราย โดยบางรายซื้อมากกว่า
1 อย่าง สหกรณ์ไม่มีสินค้าวางขายโดยตรง และไม่ได้ทำการค้าแข่งขันกับธุรกิจ
อื่น การให้บริการแก่สมาชิกก็เฉพาะสินค้าจำเป็นต่อการเพาะปลูกและการยังชีพเท่านั้น
การซื้อขายนั้นสมาชิกจะแจ้งจำนวนที่ต้องการแก่สหกรณ์ แล้วสหกรณ์จะติดต่อหาซื้อมาให้
การส่งชื่อนั้น สมาชิกไม่ได้จ่ายเงินสด จะจ่ายเมื่อขายผลผลิตแล้ว

เหตุผลของการติดต่อซื้อขายสินค้าจากสหกรณ์นั้น สมาชิก 15 รายแจ้งว่าเพราะ
ได้รับสินเชื่อไม่ต้องจ่ายเงินสด อีก 5 รายให้เหตุผลว่าเพราะ เป็นหลักประกันว่า

จะได้ของแท้ที่มีคุณภาพมิใช่ของปลอม ส่วนอีก 1 รายระบุว่า ราคาถูกกว่าท้องตลาด โดยทั่วไป และต่อข้อถามว่า หากสหกรณ์ไม่ให้สินเชื่อเพื่อสั่งซื้อสินค้าดังกล่าวแล้ว จะยังคงซื้อของจากสหกรณ์อีกหรือไม่ ส่วนใหญ่ตอบว่าหากไม่ได้รับสินเชื่อจะไปซื้อสินค้าดังกล่าวจากร้านค้า เพราะพ่อค้าให้เชื่อได้ แม้ว่าราคาจะสูงกว่าสหกรณ์ก็ตาม และสมาชิกเองก็ไม่มีเงินสดที่จะซื้อได้ สำหรับผู้ที่บอกว่า จะยังคงซื้อของจากสหกรณ์ต่อไปแม้ไม่ให้สินเชื่อมีจำนวน 9 ราย โดยให้เหตุผลว่า จะได้ของแท้ 1 ราย และได้เงินเฉลี่ยคืน 1 ราย ส่วนอีก 7 รายระบุว่า เพราะราคาถูกกว่าร้านค้าทั่วไป ซึ่งแสดงว่าสมาชิกที่นำหลักสหกรณ์มาตอบมีเพียง 1 รายเท่านั้น

การขายผลิตผลแก่สหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่ศึกษา คือคอกชาย ชาวกับสหกรณ์การเกษตรโคกสำโรง 5 ราย และคอกชายชาวโพธิ์ 6 ราย ส่วนอีก 13 รายนั้น ขายให้แก่พ่อค้า เหตุผลสำคัญที่ขายให้แก่พ่อค้าก็เนื่องมาจากการกู้เงินจากพ่อค้าเป็นประการหลัก ส่วนประการรองนั้นก็เนื่องมาจากได้ติดต่อกับชายกันมาเป็นเวลานาน ทั้งโคกสำโรงทั้งพาคอกชาย กรณีเกิดความจำเป็นทางการเงินในประการต่าง ๆ ที่ไม่อาจกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ได้ เช่น การกู้มาเพื่อใช้รักษาพยาบาล เจ็บไข้ การกู้เงินมาเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อันได้แก่ การบวช การแต่งงาน เป็นต้น ฉะนั้นความคุ้นเคยของสมาชิกสหกรณ์กับพ่อค้าจึงมีความสัมพันธ์แนบแน่น และเกษตรกรส่วนใหญ่ก็เคยพูดเสมอว่า หากกู้ยืมเงินพ่อค้ามาแล้วก็เป็นภาระความรับผิดชอบของเกษตรกร เมื่อได้ผลิตแล้วจะต้องคืนให้แก่พ่อค้าที่ตนกู้ยืมเงินมา ทั้งนี้เพื่อใช้พึ่งพาต่อกันในอนาคต หากบิดพริ้วไปขายแหล่งอื่น อาจไม่ได้รับการให้กู้ยืมเงินอีก นอกจากนี้ความสะดวกในการขายผลิตผล เพราะบรรดาพ่อค้าล้วนตระเวนรับซื้อพืชผลถึงไร่นา ต่างกับของสหกรณ์ที่สมาชิกเกษตรกรต้องขนมายังสหกรณ์เอง ซึ่งต้องเสียค่าเช่ารถ ต้องเสียเวลาขนส่งไปให้ ควดยเหตุนี้แม้ส่วนใหญ่จะเชื่อว่าการขายผลิตผลให้พ่อค้าจะถูกเอาเปรียบประการต่าง ๆ เช่น การถ่วงเครื่องชั่งหรือการทวงวัด แต่เกษตรกรก็ยอมเพราะสะดวกกว่าขายให้แก่สหกรณ์ทั้ง ๆ ที่สหกรณ์รับซื้อตรงตามจำนวนน้ำหนักที่เป็นจริง

ในส่วนของการรับซื้อผลิตภัณฑ์ปรากฏว่า สหกรณ์รับซื้อเพียง 2 อย่างเท่านั้น คือ ข้าวและข้าวโพด ส่วนผลิตภัณฑ์อื่นยังไม่รับซื้อเพราะตลาดขายไม่มี และชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยยังมิได้ดำเนินการธุรกิจทางค้านี้ ด้วยเหตุนี้ การปลูกพืชไร่อื่น ๆ เช่น ข้าวฟ่าง ถั่ว และถั่วเขียวผิวมัน ก็จำเป็นต้องขายให้พ่อค้าเพราะสนองความต้องการของสมาชิกได้มากกว่า เร็วกว่าและสะดวกกว่า

สำหรับราคาที่สหกรณ์รับซื้อนั้นเป็นราคาประกัน และรับซื้อหมักตามที่สมาชิกเสนอขาย โดยสมาชิกต้องแจ้งแก่สหกรณ์ว่าจะขายผลิตภัณฑ์ให้แก่สหกรณ์เป็นจำนวนเท่าใด นอกจากนี้ในการรับซื้อข้าวโพดนั้น สมาชิกต้องจัดรถบรรทุกมาส่ง ณ รางข้าวของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย ที่ตั้งในกรุงเทพมหานคร ถึงแม้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการขนส่งเอง แต่สมาชิกก็ได้เปรียบในแง่ของการขึ้นน้ำหนักของผลิตภัณฑ์ตรงกับความเป็นจริง นอกจากนั้นราคาที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ก็เป็นราคาตามความเป็นจริงของสินค้า ณ วันที่จัดขาย ซึ่งจะสูงกว่าราคาผลผลิตที่ขาย ณ แหล่งผลิตค่อนข้างมาก ดังนั้นการซื้อขายกับสหกรณ์จึงมักจะได้ราคาดีกว่า ส่วนการการขายกับพ่อค้าอาจจะขาดทุนมากหรือกำไรมากก็ได้ ทั้งนี้สุดแต่พ่อค้าเป็นผู้กำหนด ส่วนใหญ่แล้วราคาที่พ่อค้ารับซื้อจะต่ำกว่าราคาตลาด และ/หรือราคาประกันที่ทางราชการกำหนดไว้มาก

การขอคำปรึกษาจากสหกรณ์ ตามหลักสหกรณ์ สหกรณ์พร้อมที่จะให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาปรากฏว่า มีสมาชิกเพียง 9 คนเท่านั้นที่ขอคำปรึกษาจากสหกรณ์ ส่วนที่เหลือไม่เคยขอคำปรึกษาเลย ทั้ง ๆ ที่ทราบเป็นอย่างดีว่าสหกรณ์มีบริการเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาหารือ

เรื่องที่สมาชิก 9 รายขอคำปรึกษาจากสหกรณ์มีเรื่องการขายผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมผลิตได้ 3 ราย ส่วนอีก 5 รายปรึกษาเกี่ยวกับพันธุ์พืชที่จะใช้ในฤดูการเพาะปลูก ที่เหลืออีก 1 ราย ปรึกษาเกี่ยวกับการไถพรวน

จากการศึกษาความพอใจของสมาชิกต่อการให้คำปรึกษาปรากฏว่าต่างกล่าวว่าได้รับคำแนะนำที่ดีจากสหกรณ์

ความจริงรักภักดีต่อสหกรณ์ จากการสัมภาษณ์สมาชิก 20 รายระบุว่า

หากสหกรณ์ไม่มีการให้บริการกู้ยืมเงินแล้วก็ไม่เป็นประโยชน์ที่จะเป็นสมาชิกอีกต่อไป อีก 5 คนจะเป็นสมาชิกต่อไปแม้ไม่มีการให้กู้ยืมเงิน ทั้งนี้โดย 2 รายให้เหตุผลว่า สินค้าที่สหกรณ์ขายมีราคาถูกกว่าพ่อค้า อีก 1 รายกล่าวว่า หวังผลในประการอื่น อีก 2 รายนั้น รายหนึ่งหวังผลจากการแนะนำเรื่องการเพาะปลูก อีก 1 รายหวังขายสินค้าที่ผลิตได้ให้แก่สหกรณ์ เหตุผลดังกล่าวจึงแสดงว่า การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์นั้นมุ่งหวังจะได้รับเงินกู้มากกว่าอย่างอื่น และมีได้เป็นสมาชิกเพราะเลื่อมใสในอุดมการณ์สหกรณ์

ในกรณีที่เราได้รับข้อผลิตผลของสหกรณ์เท่ากับพ่อค้ารับซื้อ ปรากฏว่าสมาชิกที่สอบถาม 15 รายระบุว่า จะขายให้พ่อค้า โดยให้เหตุผลว่าสะดวกกว่า (7 ราย) กู้เงินพ่อค้ามา (4 ราย) และเคยติดต่อกันมาแต่เดิม (2 ราย) ส่วนอีก 8 รายแจ้งว่า จะขายให้แก่สหกรณ์ โดยให้เหตุผลว่าเป็นสมาชิกสหกรณ์อยู่ (3 ราย) หวังได้เงินเฉยสิ้น (1 ราย) ส่วนอีก 4 รายไม่ให้เหตุผล สำหรับอีก 2 รายระบุว่า จะแบ่งขายให้ทั้งสหกรณ์และพ่อค้า เพราะกู้เงินมาเป็นสำคัญ จากคำตอบที่ได้ชี้ให้เห็นว่า สมาชิกสหกรณ์จะขายผลผลิตของตนโดยคำนึงถึงความสะดวกของตน และภาระความรับผิดชอบในการกู้เงินเป็นสำคัญ กล่าวคือใครอำนวยความสะดวกให้มากกว่าหรือหากกู้เงินใครมาก็จะขายให้ผู้นั้นเป็นสำคัญ

เมื่อถามว่าหากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกู้เงินทั้งจากสหกรณ์และจากพ่อค้า จะใช้เงินกู้คืนให้ใครก่อน ปรากฏว่าส่วนใหญ่ (จำนวน 16 ราย) จ่ายคืนให้สหกรณ์ก่อน เพื่อจะกู้เงินจากสหกรณ์ต่อไปอีกเพื่อใช้คืนเงินกู้ที่กู้มาจากพ่อค้า ทั้งนี้เพราะระเบียบสหกรณ์เปิดโอกาสให้กู้เงินได้อีกเมื่อชำระเงินกู้เก่าคืนแล้ว สมาชิกจำนวนหนึ่งจึงรีบคืนเงินกู้และคอกเบี้ยคืนแก่สหกรณ์แล้วกู้ใหม่ โดยเอาเงินกู้จำนวนใหม่ไปใช้หนี้พ่อค้า เพราะคอกเบี้ยที่กู้จากสหกรณ์ถูกกว่าของพ่อค้า ส่วนสมาชิกอีก 9 รายตอบว่า ต้องใช้คืนให้พ่อค้าก่อน เพราะพ่อค้ามารับซื้อผลิตผลและหักหนี้ถึงบ้าน ดังนั้นถ้าไม่ขายให้แก่พ่อค้า ก็จะไม่มีโอกาสได้กู้เงินอีก คำตอบในส่วนหลังนี้เป็น

ข้อเท็จจริงที่เกษตรกรส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่มากกว่าคำตอบที่ได้ในส่วนแรก ถึงแม้คำตอบส่วนแรกจะเป็นคำตอบของสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ก็ตาม การที่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรตอบเช่นนั้นเพราะเห็นว่า ผู้ทำวิจัยจะทำการศึกษาเรื่องสหกรณ์ จึงต้องตอบโดยให้เหตุผลที่แสดงให้เห็นว่าตนให้ความสำคัญแก่สหกรณ์มากกว่าพอคำ แม้คำตอบที่ให้จะขัดกับข้อเท็จจริงที่ตนปฏิบัติอยู่เป็นส่วนใหญ่ก็ตาม

เกี่ยวกับคำถามที่ว่าหากซื้อสินค้าจากสหกรณ์โดยเงินเชื่อไม่ได้ จะยังคงซื้อของสหกรณ์ต่อไปโดยใช้เงินสดหรือจะซื้อของจากร้านค้า คำตอบที่ได้รับส่วนใหญ่ (16 ราย) จะซื้อของจากร้านค้าเพราะซื้อเชื่อได้ และตนไม่มีเงินสดจะซื้อ ส่วนอีก 9 รายตอบว่า จะยังคงซื้อจากสหกรณ์โดยให้เหตุผลว่า โค้ชของราคาถูกกว่า (5 ราย) โค้ชเงินเฉลี่ยคืน โค้ชของแท้ และเคยซื้อของโดยใช้เงินสดอย่างละ 1 ราย คำตอบนี้แสดงให้เห็นว่าในการเพาะปลูกแต่ละปีนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะต้องกู้เงินมาในรูปของการซื้อของด้วยเงินเชื่อหรือเครดิตเป็นส่วนใหญ่ และเครดิตที่ได้รับนี้จะจ่ายคืนเมื่อได้รับผลจากการเพาะปลูกแล้ว ซึ่งจะส่งผลไปถึงการขายผลิตผลให้แก่ใคร โดยส่วนใหญ่ก็จะขายให้แก่ผู้ที่ตนกู้เงินมาทำการเพาะปลูก ทั้งในรูปของการกู้เงินโดยใช้เงินสด หรือกู้ยืมเงินโดยเอาสินค้าที่จำเป็นมา เช่น ปุ๋ย พันธุ์พืช ยาฆ่าแมลง อุปกรณ์การเพาะปลูกรวมทั้งรถไถ เป็นต้น

ต่อคำถามที่ว่า เมื่อมีปัญหาและเรื่องเดือดร้อนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ สมาชิกสหกรณ์จะเลือกปรึกษาใคร ปรากฏว่าเกือบทั้งหมด (จำนวน 23 ราย) ตอบว่า ปรึกษากันเองภายในครอบครัวเพราะไม่รู้จะปรึกษาใคร อีก 2 รายตอบว่า ปรึกษาสหกรณ์เพราะทราบว่ามีความรู้แนะนำให้ได้ คำตอบดังกล่าวแสดงว่า สมาชิกสหกรณ์ยังมีการช่วยเหลือกันและกันน้อยมาก ทั้งนี้คงเนื่องมาจากความรู้ความเข้าใจในหลักและกระบวนการสหกรณ์น้อย และไม่นำเอาอุดมการณ์สหกรณ์มาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเท่าที่ควร และแสดงให้เห็นสภาพการประกอบอาชีพของเกษตรกรไทยเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่มีการร่วมมือกันปรึกษาหรือช่วยกันแก้ปัญหาของกันและกันเลย

การเลือกประธานกลุ่ม ประธานกลุ่มเป็นตัวแทนของสหกรณ์ที่ติดต่อ

กับสมาชิก ในขณะที่เดียวกันก็เป็นตัวแทนของสมาชิกในกลุ่มติดต่อกับสหกรณ์ ดังนั้นจึงมีความสำคัญมากในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างสหกรณ์กับสมาชิก และระหว่างสมาชิกกับสหกรณ์ ตำแหน่งประธานกลุ่มเป็นตำแหน่งที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิก เนื่องจากประธานกลุ่มมีความสำคัญมากต่อทั้งสมาชิกและสหกรณ์ดังกล่าว การเลือกให้ได้คนดี มีคุณสมบัติเหมาะสม และมีประสิทธิภาพในการทำงาน จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ดังนั้นในการศึกษาสภาพการสหกรณ์ในหมู่บ้านจึงได้สอบถามเกี่ยวกับการเลือกบุคคลเข้าเป็นประธานกลุ่มว่า สมาชิกใช้เหตุผลในการเลือกบุคคลอย่างไร ปรากฏว่าสมาชิกให้ความสำคัญต่อความซื่อสัตย์ ขยัน และการไม่เป็นหนี้สินเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่สมาชิก ส่วนคุณสมบัติประการอื่น เช่น ความสามารถในการทำงาน ความคิดริเริ่ม การมีมนุษยสัมพันธ์ดีนั้น มีความสำคัญเป็นลำดับรองลงไป

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับประธานกลุ่มคนปัจจุบันนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ ขยัน ไม่มีหนี้สิน และประสานสัมพันธ์กับสมาชิกได้เป็นอย่างดี

เกี่ยวกับการทำงานของคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ปัจจุบัน และผู้ที่ เป็นคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ปัจจุบันนั้น สมาชิกส่วนใหญ่ไม่อาจบอกได้ว่าเป็นอย่างไร และประจบสอพลอใครบ้าง เพราะไม่เคยติดต่อกัน จะทราบก็แต่เพียงผู้ที่เป็นผู้จัดการสหกรณ์ ซึ่งทุกคนยอมรับในความสามารถ ความซื่อสัตย์และความรู้

ทัศนคติต่อสหกรณ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์ ทั้งในด้านการ

การสนองความต้องการของสมาชิก ประสิทธิภาพของผู้จัดการ ความเป็นธรรมในการรับซื้อผลผลิต ความสะดวกในการฝากเงิน ความซื่อสัตย์ของผู้บริหารสหกรณ์และของสมาชิก รวมทั้งประโยชน์ของการสหกรณ์ที่มีต่อสมาชิกและชุมชน การมีทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์ดังกล่าว เป็นช่องทางที่จะช่วยให้การพัฒนาความรู้ความเข้าใจในกิจการสหกรณ์ โดยหวังผลเพื่อให้ไปพัฒนาการสหกรณ์ต่อไปนั้น เป็นสิ่งที่จะเป็นไปได้

สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านวังกะเบียนซึ่งถูกเลือกเป็นกลุ่มควบคุม

การทดลองรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์แกลสมาชิกสหกรณ์การเกษตรใน
ครั้งนี้ ได้คัดเลือกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านวังกะเบียน ตำบลวังจั่น อำเภอ
โคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มควบคุม เพราะมีลักษณะสภาพพื้นที่คล้ายคลึงกับ
หมู่บ้านขอนแก่น และผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรงได้ให้ข้อมูล
เกี่ยวกับพฤติกรรมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านวังกะเบียนว่า มีลักษณะเช่น
เดียวกันกับสมาชิกสหกรณ์หมู่บ้านขอนแก่น

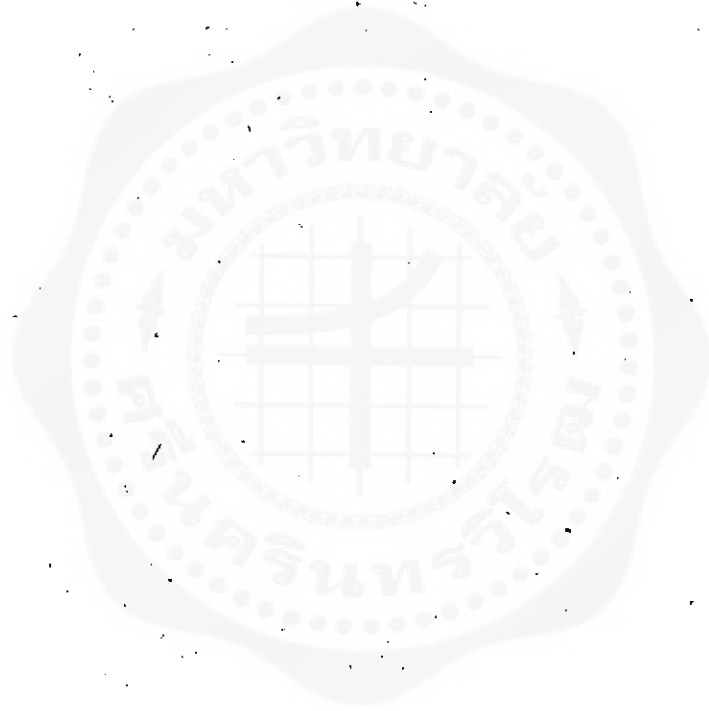
สมาชิกสหกรณ์หมู่บ้านวังกะเบียนประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ข้าวโพด ข้าวฟ่าง
ฝ้าย และถั่วเขียว เช่นเดียวกับหมู่บ้านขอนแก่น ที่ดินทำกินเป็นกรรมสิทธิ์ของ
เกษตรกรเองเป็นส่วนใหญ่ จะมีเช่าก็เพียงเล็กน้อย และเป็นการเช่าเพื่อมาเพิ่ม
ที่ดินทำกินของตน มิใช่เช่าเพราะขาดที่ดินทำกิน พื้นที่ทำนา/ไร่อยู่ห่างจากตัว
หมู่บ้าน เกษตรกรตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม โดยมีวัดบ้านวังกะเบียนและโรงเรียน
บ้านวังกะเบียนเป็นศูนย์กลาง วัดบ้านวังกะเบียนก็มีลักษณะเช่นเดียวกับวัดบ้านขอนแก่น
คือ มีพระเพียง 2 องค์ สำหรับโรงเรียนบ้านวังกะเบียนนั้น เป็นโรงเรียน
ประถมศึกษา เพิ่งเริ่มสอนชั้น ป.5 ในปีการศึกษา 2525 มีนักเรียนทั้งสิ้น 70 คน
และมีครู 4 คน โรงเรียนตั้งอยู่ในบริเวณวัด

การเพาะปลูกพืชของหมู่บ้านวังกะเบียนทำได้เฉพาะฤดูฝน ฤดูแล้งกันดารน้ำ
เพราะขาดการชลประทาน การเพาะปลูกอาศัยธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว หมู่บ้าน
มีลำคลองเล็กๆ ซึ่งน้ำแห้งในฤดูแล้ง การใช้น้ำฤดูแล้งใช้น้ำจากสระที่ขุดอยู่หน้า
บริเวณวัด

การศึกษาชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่กล่าวในบทนี้ ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านขอนแก่นและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง และจากการสังเกตของผู้วิจัย อาจสรุปได้ว่า สภาพการตั้งบ้านเรือนของประชาชนในหมู่บ้านขอนแก่นส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณตรงข้ามวัดบ้านขอนแก่น ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน จำนวนประชากรของหมู่บ้านประมาณ 400 คนและประกอบอาชีพการเกษตร พืชที่เพาะปลูกคือ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฝ้าย และถั่วเขียว นอกจากนั้นก็มีการเลี้ยงวัว ควาย เพื่อใช้แรงงาน และเลี้ยงหมูเพื่อจำหน่าย การเพาะปลูกอาศัยธรรมชาติอย่างเดียว เพราะขาดแหล่งน้ำธรรมชาติ และระบบชลประทาน เกษตรกรจึงมีเวลาร้างหลังฤดูเพาะปลูกมาก เพราะไม่มีอะไรจะทำ สำหรับผู้นำชุมชนที่สำคัญมี 5 คน คือ ผู้ใหญ่บ้าน-ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกลุ่มที่ 31 ครูใหญ่โรงเรียนวัดบ้านขอนแก่น และเจ้าอาวาสวัดบ้านขอนแก่น เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านมีเชื้ออยู่ที่อยู่ในบริเวณศูนย์กลางของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงอยากจะเปลี่ยนตัวผู้ใหญ่บ้านใหม่

สภาพของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกลุ่มที่ 31 ทุกครัวเรือนปลูกข้าวโพด และปลูกพืชหมุนเวียนอื่น ๆ ปัญหาการขาดแคลนน้ำและระบบชลประทานเป็นปัญหาดังที่ทุกคนกล่าวถึง นอกจากนั้นเป็นปัญหาการขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ และต้องรีบขายเพื่อมาใช้น้ำทั้งแกสสหกรณ์และพ่อค้าคนกลาง เงินกู้ที่ได้รับจากสหกรณ์ไม่เพียงพอ เกษตรกรจึงต้องกู้จากพ่อค้าคนกลางเพิ่มเติม การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรก็โดยหวังจะได้เงินกู้ และสนใจเกี่ยวกับการกู้เงินเป็นประการสำคัญ สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวและการดำเนินงานสหกรณ์น้อย ความสัมพันธ์กับสหกรณ์นอกจากการกู้เงินแล้ว ก็ได้ติดต่อเกี่ยวกับการซื้อขายแม่ลงและปุ๋ย เนื่องจากซื้อเชื่อได้ การขายผลผลิตส่วนใหญ่ขายแก่พ่อค้าซึ่งมาซื้อถึงที่ หากจะขายให้สหกรณ์ต้องจัดหามาพาหนะไปส่งเอง ซึ่งสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเห็นว่า เป็นความยุ่งยาก และไม่คุ้มค่า การติดต่อกับสหกรณ์การเกษตรด้านอื่นเกือบไม่มีเลย สมาชิกสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ต่อสหกรณ์และผู้บริหารสหกรณ์การเกษตรอำเภอ โลกส่วนตัว และต้องการให้สหกรณ์ขยายการรับซื้อผลผลิตเพิ่มมากขึ้น และรับซื้อถึงที่เช่นเดียวกับพ่อค้า

การศึกษาชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดังกล่าว ได้นำไปเป็นพื้นฐานของการกำหนดรูปแบบของการจัดการศึกษา และเป็นพื้นฐานที่ผู้อบรมใช้ในการเชื่อมโยงสภาพและปัญหาของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร เข้ากับหลักและขบวนการสหกรณ์และเรื่องที่ทำกรฝึกอบรม

การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์

การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ที่พึงประสงค์

การกำหนดรูปแบบเกี่ยวกับการฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์การเกษตร มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดจุดหมายปลายทาง (ultimate goal) ของการฝึกอบรมว่า ประสงค์จะให้สมาชิกสหกรณ์ผู้เข้ารับการอบรมมีคุณสมบัติอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางกำหนดหลักสูตร และจัดกิจกรรมนำไปสู่จุดหมายปลายทางดังกล่าว

การดำเนินงานเพื่อให้ได้คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่ดีขึ้น โดยการจัดทำร่างคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังกล่าวถึงในบทที่ 2 ร่างคุณสมบัติที่พึงประสงค์ดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกประกอบด้วยคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์ในฐานะเจ้าของสหกรณ์และในฐานะผู้ใช้บริการสหกรณ์ ซึ่งจะสังเกตได้ความหมายของทั้ง 2 ฐานะ มีคุณสมบัติที่คาบเกี่ยวกันมาก ดังนั้น ในส่วนที่ 2 จึงได้สรุปคุณสมบัติในส่วนรวมของสมาชิกสหกรณ์ที่ดี อันเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ไว้ โดยไม่แยกว่าจะแสดงบทบาทในฐานะอะไร ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่ว่าจะแสดงบทบาทในฐานะอะไรก็เป็นบุคคลเดียวกัน

เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าคุณสมบัติที่พึงประสงค์ที่จัดสร้างขึ้นดังกล่าวมีความเหมาะสม จึงได้จัดทำแบบประเมินคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรขึ้น (ดูรายละเอียดภาคผนวก ก.2 แบบประเมินแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนแรกเป็นคุณสมบัติตามบทบาท และส่วนที่ 2 เป็นคุณสมบัติในส่วนรวม การประเมินนั้นจะแบ่งมาตราวัดออกเป็น 4 มาตรา คือ มากที่สุด มาก น้อย และน้อยที่สุด โดยกำหนดคะแนนให้เป็น 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับ คุณสมบัติข้อใดที่มีความถี่ฐานต่ำกว่า 3 จะถือว่าเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์น้อย จะถูกตัดออกไป

สำหรับตัวผู้ประเมินนั้น ได้คัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านสหกรณ์จำนวน 6 คน

โดยจัดแบ่งคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มาจากผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับการสหกรณ์ 2 คน คือ อธิบดีกรมการสหกรณ์ (นายประวัติ จาติกวณิช) และผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง (นายชูป ชุมวิริยะ) ผู้เชี่ยวชาญที่มาจากนักวิชาการสหกรณ์ คัดเลือกจากผู้สอนวิชาการสหกรณ์ในมหาวิทยาลัย 2 คน ได้แก่ ศาสตราจารย์เทพ ไสยานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ถวิล เลิศประเสริฐ จากภาควิชาสหกรณ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญอีก 2 ท่าน คัดเลือกจากผู้รับผิดชอบการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสหกรณ์ คือ หัวหน้าฝ่ายฝึกอบรม กองวิชาการกรมส่งเสริมสหกรณ์ (นายพยุ่งศักดิ์ เพ็ชรจำเริญสุข) และรองผู้อำนวยการสำนักสหกรณ์แห่งประเทศไทย (นายทวีวัฒน์ เจริญสุข) สำหรับผู้เชี่ยวชาญ 4 คนหลังนี้มีคุณสมบัติคาบเกี่ยวกัน กล่าวคือ ถือได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการอบรมเกี่ยวกับการสหกรณ์ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดอบรมสหกรณ์ได้

จากผลการประเมินคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้เชี่ยวชาญการสหกรณ์ทั้ง 6 คน ปรากฏผล (ดูรายละเอียดตาราง 6) ข้อ 4.5 และ 4.7 ของบทบาทในฐานะเจ้าของสหกรณ์ คือ การเสนอแนะความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานสหกรณ์ และการศึกษาความต้องการของสมาชิกอื่น มีค่ามัธยฐานเพียง 2.75 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ฉะนั้น จึงต้องตัดออกไป ส่วนข้ออื่น ๆ นั้น มีค่ามัธยฐานสูงกว่า 3 ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม และวิธีการ ตลอดจนแบบทดสอบการฝึกอบรม เพื่อให้สามารถพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ที่เข้าฝึกอบรมให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามแนวที่ได้รับการประเมินของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวต่อไป

ตาราง 6 ผลการประเมินความสอดคล้องระหว่างคุณสมบัติที่เหมาะสมกับบทบาทตามจุดมุ่งหมาย

บทบาทตาม จุดมุ่งหมาย	คุณสมบัติที่ เหมาะสม ข้อที่	ความถี่ของคำตอบใน ความสามารถสนอง ตอบของ(2)ต่อ(1)				ค่าสถิติ	
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	มัช ฐาน	ค่าความ แตกต่าง
บทบาทในฐานะ เจ้าของสหกรณ์	1.	5	1	-	-	3.90	0.60
	2	2	3	-	-	3.33	0.96
	3	4	2	-	-	3.75	0.87
	4.1	4	2	-	-	3.80	0.79
	4.2	4	2	-	-	3.75	0.87
	4.3	4	2	-	-	3.75	0.87
	4.4	2	4	-	-	3.25	0.87
	4.5	-	4	2	-	2.75	0.87
	4.6	2	3	1	-	3.16	1.08
	4.7	1	3	2	-	2.75	1.25
	4.8	2	4	-	-	3.25	0.87
บทบาทในฐานะ ผู้ใช้บริการ	1	4	2	-	-	3.95	0.87
	2	2	4	-	-	3.25	0.87
	3	3	3	-	-	3.50	1.00
	4.1	4	2	-	-	3.75	0.87
	4.2.1	5	1	-	-	3.90	0.60
	4.2.2	4	2	-	-	3.75	0.87
	4.2.3	5	1	-	-	3.90	0.60
	5	2	4	-	-	3.25	0.87
บทบาทในฐานะ เจ้าของและ ผู้ใช้สหกรณ์	1	4	2	-	-	3.75	0.87
	2	4	2	-	-	3.75	0.87
	3	4	2	-	-	3.75	0.87
	4.1	5	1	-	-	3.95	0.60
	4.2	5	-	1	-	3.90	0.60
	4.3	5	-	1	-	3.90	0.60

การพัฒนาและการประเมินโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์

การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา

คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว จะนำมาใช้เป็นคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่ผ่านการอบรมแล้ว ดังนั้น การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์จะต้องเป็นไปโดยมีจุดหมายปลายทางให้ผู้เข้าอบรมมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ดังกล่าวข้างต้น

โครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบต่าง ๆ คือ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม และวิธีการประเมินผล ทั้งนี้ พัฒนาขึ้นโดยอาศัยข้อมูลจากสภาพปัจจุบันและปัญหาของการสหกรณ์ และผลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 จากการสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านหนองอุดม ตำบลเกาะแก้ว อำเภอลือสาโรง จังหวัดลพบุรี ซึ่งจะใช้ทำการทดลองดังกล่าวในบทที่ 4 และความสัมพันธ์กับคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่ผ่านการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแล้ว โดยเฉพาะการพัฒนาเนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม และวิธีการประเมินผลได้นำเอาพื้นฐานทางการศึกษาของสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นส่วนใหญ่ สมาชิกส่วนใหญ่อายุเกิน 40 ปี ดังนั้นจึงได้นำเอาหลักจิตวิทยาพัฒนาการและหลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ จากที่ได้ศึกษาในบทที่ 2 มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมแก่ผู้วัย และสภาพแวดล้อมของผู้เข้าอบรม ตลอดจนความต้องการที่จะพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ดังกล่าวข้างต้น โครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้นแสดงในภาคผนวก ข.1

การประเมินองค์ประกอบภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดความมั่นใจในความเหมาะสมของโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา และความสอดคล้องกันระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสหกรณ์ และความสอดคล้องกันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา ผู้วิจัย

จึงทำโครงสร้างของรูปแบบดังกล่าวให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและประเมินความสอดคล้อง
 ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกมีจำนวน 12 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการฝึกอบรม
 เกี่ยวกับการสหกรณ์ 3 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตร 3 คน ผู้เชี่ยวชาญ
 การศึกษาผู้ใหญ่ 3 คน ผู้เชี่ยวชาญการประเมินผล 3 คน การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว
 อาศัยผลงานที่ปรากฏจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และภาระหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว
 โดยตรง ทั้งในอดีตและปัจจุบัน รายชื่อปรากฏในเอกสารผนวก ง.2 ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 12
 คน ไม่มีโอกาสพบและทราบว่าผู้เชี่ยวชาญอื่นเป็นใคร ตลอดจนไม่ทราบผลการประเมิน
 ของผู้เชี่ยวชาญอื่น ดังนั้น การประเมินจึงเป็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจริงๆ
 มิได้มีอิทธิพลของผู้เชี่ยวชาญอื่นมาเกี่ยวข้องและการจัดส่งแบบทดสอบให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน
 นั้น ผู้วิจัยจัดส่งให้ด้วยตนเอง และให้ผู้เชี่ยวชาญจัดส่งคืนกลับทางไปรษณีย์ หรือให้ผู้วิจัย
 ไปรับกลับคืน โดยสรุปแล้วการประเมินใช้เวลาประมาณ 10 วัน และผู้เชี่ยวชาญทุกคนที่
 ได้รับการคัดเลือกตอบแบบประเมินคืนให้หมด

แบบประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัด
 การศึกษา แบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษากับ
 สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสหกรณ์

ตอนที่ 2 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษากับ
 จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

ตอนที่ 3 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมกับเนื้อหา
 การฝึกอบรม

ตอนที่ 4 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาการฝึกอบรมกับกิจกรรมและ
 วิธีการฝึกอบรม

ตอนที่ 5 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมกับวิธีการ
 ประเมินผล

แบบประเมินความสอดคล้องในแต่ละตอน จะแบ่งเป็นหัวข้อตามลักษณะเด่นที่ต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน โดยแบ่งมาตรวัดออกเป็น 4 มาตรวัด คือ มากที่สุด มาก น้อย และน้อยที่สุด (ดังปรากฏในภาคผนวก ก.3) ค่าของความสอดคล้องดังกล่าวกำหนดคะแนนให้เป็น 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับข้อใดที่ผลการประเมินมีค่ามัธยฐานต่ำกว่า 3 จะถูกตัดออก โดยถือว่ามีความสอดคล้องต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

จากผลการประเมิน (ตาราง 7) ปรากฏว่า ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของหน่วยการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ข้อ 4 (จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม : เปรียบเทียบได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการสหกรณ์กับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์) มีค่ามัธยฐานของการประเมินความสอดคล้องเป็น 2.84 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จึงถูกตัดออกไปและจะต้องตัดข้อ 11 ของตอนที่ 5. การประเมินความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาการฝึกอบรมกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมออกด้วย ทั้ง ๆ ที่มีค่ามัธยฐานเป็น 3.1 ก็ตาม ทั้งนี้ เพราะเนื้อหาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้นั้นเอง ส่วนความสอดคล้องในตอนและข้ออื่น ๆ นั้น ค่ามัธยฐานจากการประเมินสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จึงอาจสรุปได้ว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 12 คน เห็นชอบด้วยกับโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น

ตาราง 7 ความรู้พื้นฐานจากการประเมินผลคลองของคณะกรรมการในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา

ข้อ สอบ	ความรู้พื้นฐานจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ															
	ข้อ สอบ	ข้อ สอบ 2				ข้อ สอบ	ข้อ สอบ	ข้อ สอบ 5								
		1	2.1	2.2	2.3			2.4	3	4	1,2	3	4	5,6	7,8	9,10
1	3.85	3.65	3.36	3.22	3.36	3.59	3.43	3.5	3.64	3.30	3.64	3.34	3.50	3.50	3.50	3.50
2	3.75	3.3	3.64	3.22	3.26	3.65	3.26	3.34	3.30	3.30	3.56	3.50	3.50	3.50	3.50	3.50
3		3.08	3.75	3.23	3.00	3.50	3.41			3.12	3.18	3.30	3.34			
4			3.36	2.84		3.36	3.00									
5						3.10	3.36									
6						3.36	3.26									
7						3.65	3.34									
8						3.36	3.13									
9						3.26	3.26									
10						3.26	3.26									
11						3.10	3.18									
12						3.50	3.07									
13						3.17	3.22									
14						3.26	3.30									
15						3.07	3.5									
16																

การจัดทำรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา

จากโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาที่ผ่านการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยนำโครงร่างดังกล่าวมาจัดทำรายละเอียดของการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดลำดับหัวข้อ การจัดลำดับกิจกรรม เนื้อหาสาระของแต่ละเรื่อง/ตอน และแผนภาพที่จะใช้ในการอบรม รวมทั้งเวลาที่จะใช้ในการอบรมในแต่ละหน่วยละตอน เพื่อให้การอบรมมีความต่อเนื่องและสอดคล้องกัน ในระยะเวลาและกิจกรรมที่เหมาะสมที่จะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้เข้าอบรมให้ติดตามการอบรมตลอดเวลา สำหรับการกำหนดเนื้อหาสาระของแต่ละเรื่องที่จะทำการฝึกอบรมนั้นเป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักและขบวนการสำรวจสภาพของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร การจัดรูปแบบของการจัดการศึกษานี้กระทำโดยคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เข้าอบรมว่า เป็นผู้ที่มีวัยกลางคน (อายุประมาณ 40 ปีเป็นส่วนใหญ่) ซึ่งพ้นวัยจากการศึกษาอบรมแบบเป็นทางการ (formal education) มานานแล้ว ดังนั้น การฝึกอบรมจึงไม่ควรเน้นการบรรยาย หรือการชี้แนะของผู้อบรม แต่จะต้องเน้นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและการร่วมกิจกรรมของผู้เข้าอบรมเป็นประการสำคัญ ผู้อบรมควรจะทำหน้าที่เฉพาะการกระตุ้นเพื่อให้เกิดความร่วมมือกันในพฤติกรรมดังกล่าว และการสรุปผลการอบรมและการอภิปรายเป็นส่วนใหญ่ แนวความคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกลุ่มสนใจ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคกลาง : ม.ป.ป. 12, 32 และ 39-41)

รายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา ภาคผนวก ข.2 นี้ จะนำไปใช้เป็นพื้นฐานการจัดทำคู่มือการอบรมและการจัดการอบรมต่อไป

การจัดทำคู่มือการฝึกอบรม

รายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษาที่จัดทำขึ้นนั้น นอกจากจะนำไปใช้เป็นพื้นฐานของการจัดการฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยยังได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานในการจัดทำคู่มือการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้อ่านและศึกษาในระหว่างและภายหลังการฝึกอบรม

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระหว่างการอบรมผู้เข้าอบรมจะสามารถใช้เป็นประโยชน์ใน

การศึกษารายละเอียดเพื่อรวมอภิปราย แสดงความคิดเห็น การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงความคิดเห็นในกลุ่มและการรายงานผลการประชุมกลุ่มต่อที่ประชุมใหญ่ คู่มือการอบรมที่จัดทำขึ้นนี้ ให้ชื่อว่าคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม

การจัดทำคู่มือการฝึกอบรมนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาเนื้อหาจากรายละเอียดของหลักสูตรมาเขียนด้วยภาษาง่าย ๆ และสรุปให้เข้าใจความกระชับ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพื้นฐานของผู้อ่าน และผู้เข้าอบรม ที่จบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พื้นฐานความเข้าใจในภาษาหนังสือค่า การเขียนด้วยภาษายาวและให้รายละเอียดมากมายนั้น ย่อมจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ยาก และเพื่อเพิ่มความเข้าใจในสาระของคู่มือมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำภาพประกอบ โดยบางส่วนผู้วิจัยจัดทำภาพขึ้นเอง และบางส่วนมาจากภาพตีพิมพ์ในเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์และของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย การจัดทำคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมนี้ ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าจะช่วยให้ผู้เข้าอบรมเกิดความรู้สึกสนใจ และมีความเข้าใจในการอบรมมากยิ่งขึ้น และการแจกให้แก่ผู้เข้าอบรมก็จะใช้วิธีแจกวันละหน่วยการอบรม ซึ่งมีจำนวนหน้าไม่มากนัก เพียงพอที่ผู้เข้าอบรมจะนำไปอ่านต่อหลังการฝึกอบรมในแต่ละวันได้ ทั้งจะเป็นการกระตุ้นให้มาเข้าอบรมในวันต่อไปเพื่อรับเอกสารในส่วนที่เหลือ

คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมที่จัดทำขึ้น แบ่งออกเป็น 4 หน่วย คือ หน่วยหลักและระเบียบสหกรณ์ หน่วยโครงสร้าง และการบริหารสหกรณ์ หน่วยการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร และหน่วยหน้าที่และพันธะของสมาชิกต่อสหกรณ์การเกษตร แต่ละหน่วยเนื้อหาสาระครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา (ดูภาคผนวก ข.3)

การสร้างเครื่องมือประเมินผลการฝึกอบรม

การประเมินผลสัมฤทธิ์ผลของการฝึกอบรม จะกระทำใน 3 วิธีการ คือ การประเมินผลด้วยแบบทดสอบ การประเมินผลโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม และการประเมินผลจากการสังเกตของผู้อบรม

1. การประเมินผลด้วยแบบทดสอบ จะใช้แบบทดสอบที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้นเป็นแบบทดสอบเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจ และความสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ โดยแบ่งแบบทดสอบออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการทดสอบโดยอาศัยเนื้อหาจากการฝึกอบรมในหน่วยต่าง ๆ เป็นพื้นฐานการตอบ จำนวน 25 ข้อ ส่วนที่ 2 เป็นการประเมินความสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์จำนวน 5 ข้อ (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก ก.4)

การสร้างแบบทดสอบดังกล่าว โดยเฉพาะในส่วนแรกเกี่ยวกับการทดสอบโดยอาศัยเนื้อหาจากการฝึกอบรมนั้น ได้จัดทำให้มีความกระจายที่จะวัดเนื้อหาต่าง ๆ ได้ครบถ้วน โดยในชั้นแรกได้จัดทำขึ้นจำนวน 30 ข้อ แล้วจัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการสหกรณ์ 3 ท่าน พิจารณาถึงพิจารณาความตรง (face validity) และดูการใช้ภาษาในแบบทดสอบว่าจะทำให้เกิดความเข้าใจตรงกับจุดประสงค์ของการประเมินผล และการจัดสร้างข้อสอบหรือไม่ ส่วนแบบทดสอบความสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์นั้น ได้จัดสร้างไว้ 5 ข้อ และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบก่อนในลักษณะเดียวกันกับส่วนแรก

เมื่อได้มีการปรับปรุงแก้ไขเรื่องภาษาแล้ว ได้นำไปทดลองใช้กับสมาชิกสหกรณ์ การเกษตรอำเภอเมืองบุรีรัมย์ เขตเมืองบุรีรัมย์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 58 คน เพื่อวิเคราะห์คุณภาพของแบบทดสอบ และเพื่อกำหนดเวลาที่จะใช้ทำการทดสอบได้อย่างเหมาะสม ปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยของการทดลองสอบเท่ากับ 12.276 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.308 และภายหลังการวิเคราะห์เพื่อหาคุณภาพของแบบทดสอบแล้วได้คัดเลือกแบบทดสอบส่วนแรกไว้ 25 ข้อ ซึ่งมีค่าความยาก (P) อยู่ระหว่าง .21-.79 และมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .17 ขึ้นไป (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก ก.4. แล้วนำไปวิเคราะห์ความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรคูเปอร์-ริชาร์ดสัน (K.R. - 20) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.5189 ดังแสดงในตาราง 8 ค.)

ตาราง 9 แสดงคุณภาพของแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเรื่องสหกรณ์

จำนวนคน	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	rtt (K.R.-20)
58	25	12.276	3.308	0.5189

สำหรับแบบทดสอบความสำคัญในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์นั้น ได้ใช้แบบทดสอบที่จัดทำขึ้น 5 ข้อ โดยให้ค่าคะแนนแก่คำตอบที่มีค่าตามสำคัญมากที่สุด 6 คะแนน ปานกลาง 4 คะแนน และน้อย 2 คะแนน แบบทดสอบทั้ง 30 ข้อนี้ จะนำไปใช้ทดสอบกับผู้เข้าอบรม และสมาชิกสหกรณ์ที่ได้คัดเลือกเป็นกลุ่มควบคุม โดยจะทำการทดสอบกลุ่มละ 2 ครั้ง เป็นการทดสอบก่อนการอบรม และหลังการอบรม รายละเอียดของแบบทดสอบแสดงในภาคผนวก ก.4

2. การประเมินผลโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม เพื่อให้ทราบผลของการฝึกอบรมจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม (feedback) อันจะนำไปใช้ปรับปรุงการฝึกอบรม และประเมินผลการฝึกอบรมต่อไป ผู้วิจัยจึงได้จัดทำแบบประเมินความคิดเห็น เพื่อให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็น แบบประเมินดังกล่าวมีอยู่ 3 ชนิด คือ

2.1 แบบประเมินผลการฝึกอบรมแต่ละหน่วยการฝึกอบรม เป็นแบบประเมินผลเพื่อให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นภายหลังการฝึกอบรมในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม เนื้อหาของแบบประเมินผลแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ การประเมินผลหัวข้อและสาระการฝึกอบรม การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวผู้อบรม การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับช่วงระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมและการแสดงความคิดเห็นในประการอื่น ๆ เพิ่มเติม (ภาคผนวก ก.5)

2.2 แบบประเมินผลกิจกรรมและวิธีการอบรม เพื่อรับทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการฝึกอบรมนั้น ทำให้เกิดความสนใจ ทำให้เกิดความเข้าใจ และวิธีการที่ใช้เหมาะสมมากน้อยเพียงใด แบบทดสอบนี้จะให้ผู้เข้าอบรมตอบหลังจากการฝึกอบรมในหน่วยที่ 4 อันเป็นหน่วยอบรมสุดท้ายแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ใช้วิจารณญาณใคร่ครวญอย่างละเอียด และได้ผ่านกิจกรรมและวิธีการอบรมมาทั้งหมดแล้ว แบบประเมินผลในส่วนนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลสำเร็จของการทดลองใช้หลักสูตร (รายละเอียดของแบบประเมินผลปรากฏในภาคผนวก ก.6)

2.3 แบบประเมินผลคู่มือสหกรณ์ เป็นการประเมินผลคู่มือสมาชิกสหกรณ์ การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น และแจกให้ผู้เข้าอบรมเป็นหน่วย ๆ ทุกวัน แบบ

ประเมินผลนี้มุ่งเพื่อให้ทราบความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมเกี่ยวกับการใช้ภาษา การเสนอภาพ ประโยชน์ และการมีส่วนช่วยให้เข้าใจการฝึกอบรมของคู่มือสมาชิกสหกรณ์ ความคิดเห็นดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการปรับปรุงคู่มือการอบรมให้มีความเหมาะสม ดังปรากฏใน ภาคผนวก ก.7

3. การประเมินผลโดยการสังเกตของผู้อบรม ในระหว่างการอบรมและภายหลัง การอบรม ผู้อบรมจะใช้วิธีการสังเกตผลของการฝึกอบรม ตลอดจนพฤติกรรมของผู้เข้าอบรม แต่ละคนที่แสดงออกต่อการอบรม ทั้งในด้านการตรงต่อเวลาความสนใจในการฝึกอบรม การรวมกิจกรรมที่กำหนดขึ้น และการแสดงความคิดเห็นระหว่างการอบรม โดยผู้อบรมตั้ง โทษของการให้คะแนนเป็น 5, 4, 3, 2 และ 1 โดย 5 เป็นคะแนนที่มีพฤติกรรมดีที่สุด และเรียงตามลำดับลงมาจาก คือ ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (รายละเอียดของแบบประเมินผลโดยการสังเกตของผู้อบรมปรากฏในภาคผนวก ก.8) การประเมินผลดังกล่าวผู้วิจัย จะทำการประเมินภายหลังจบการฝึกอบรมแต่ละหน่วย

สำหรับการสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เข้าอบรมด้วยการสังเกตของผู้วิจัยซึ่งทำ หน้าที่ผู้อบรมนั้น ได้ยึดถือเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมดังนี้

การประเมินการตรงต่อเวลา ยึดถือเกณฑ์ว่าผู้ที่มาก่อน 8.30 น. เป็นผู้ตรงเวลา มากที่สุด ได้คะแนน 5 ผู้ที่มาระหว่าง 8.30 - 9.00 น. จะเป็นผู้ที่ตรงเวลามาก ได้ คะแนน 4 ผู้ที่มาระหว่าง 9.00 - 9.30 น. เป็นผู้ตรงเวลาปานกลาง ได้คะแนน 3 ผู้ที่มา ระหว่าง 9.30 - 10.00 น. เป็นผู้ตรงต่อเวลาน้อย ได้คะแนน 2 ส่วนผู้ที่มาทีหลัง 10.00 น. เป็นผู้ตรงต่อเวลาน้อยที่สุด ได้คะแนน 1

การประเมินความสนใจ ยึดถือเกณฑ์ว่า ผู้แสดงความสนใจมากที่สุด (5) คือผู้ที่ สอบถามผู้อบรมทั้งในเนื้อหา และการขอให้อธิบายเพิ่มเติม หรือแสดงพฤติกรรมในลักษณะ เดียวกันนั้นก่อนและหลังการอบรมเสมอ ๆ ผู้ที่ได้คะแนนความสนใจมาก (4) คือผู้ที่สอบถาม และซักถามระหว่างการอบรมอยู่เสมอ ๆ ผู้ที่ได้คะแนนความสนใจปานกลาง (2) คือผู้ที่ สอบถามและขอคำชี้แจงระหว่างการอบรมที่มีความถี่ไม่มากนัก ผู้ที่สนใจน้อย (2) คือผู้ที่ สอบถามและขอคำชี้แจงระหว่างการอบรม 1-3 ครั้ง ส่วนผู้ที่สนใจน้อยที่สุด (1) หมายถึง

ผู้ที่ไม่เคยสอบถามและขอคำชี้แจงระหว่างการอบรมเลย

การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หมายถึงการร่วมแสดงบทบาทสมมุติการเป็น
ผู้แทนกลุ่มชี้แจงต่อที่ประชุมใหญ่ การทำหน้าที่เลขานุการกลุ่ม การซักถามและการตอบ
คำถามแทนกลุ่ม เป็นต้น การประเมินการรวมกิจกรรมจะพิจารณาจากความคิดของการมี
ส่วนรวมกิจกรรม แล้วจัดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย จนถึงผู้ที่ไม่เข้าร่วมในกิจกรรมเลย

การประเมินผลการแสดงความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็นในที่นี้หมายถึงการ
รวมอภิปราย และแสดงความคิดเห็นทั้งในรูปการตอบคำถาม และการอภิปราย ทั้งในที่
ประชุมและการร่วมแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมใหญ่ การประเมินจะพิจารณาจากความคิด
และคุณภาพของความคิดเห็นที่แสดงออกเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย สำหรับผู้ที่ไม่ได้
แสดงความคิดเห็นเลยจะได้คะแนนเป็น 1

การจัดทำตารางการฝึกอบรม

ภายหลังจากพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา และแบบประเมินผลต่างๆ
แล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำตารางการฝึกอบรมขึ้น เพื่อกำหนดเวลาและกิจกรรมการฝึกอบรมที่จะนำ
ไปใช้ทดลองลำดับกิจกรรมที่จะฝึกอบรมนั้นเป็นไปตามที่กำหนดในโครงสร้างของรูปแบบการ
จัดการศึกษา ส่วนเวลาที่จะใช้ในแต่ละกิจกรรมนั้น พิจารณาจากเนื้อหาของเรื่องและ
วิธีการฝึกอบรม โดยให้มีเวลาเพียงพอที่จะถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมาย
และการฝึกอบรมจะต้องไม่นานเกินไป จนทำให้เกิดความเบื่อหน่าย หรือขาดความต่อเนื่อง
ในกิจกรรมการฝึกอบรม ตารางการฝึกอบรมที่กำหนดปรากฏในภาคผนวกที่ ข.4

สรุป

การพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์ได้จัดทำโดยการกำหนดคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของและผู้ใช้บริการสหกรณ์ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นพิจารณาโดยอาศัยสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการสหกรณ์ ตลอดจนหลักการและกำเนิการสหกรณ์ที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 ของรายงานวิจัยฉบับนี้ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ที่กำหนดขึ้นดังกล่าว จะใช้เป็นจุดหมายปลายทางของการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าคุณสมบัติที่กำหนดขึ้นนั้นมีความเหมาะสมและเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์จริง ๆ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญทางด้านสหกรณ์จำนวน 6 คน ทำหน้าที่ประเมินความสอดคล้องของคุณสมบัตินี้ดังกล่าวกับบทบาทของสมาชิกสหกรณ์ ในฐานะเจ้าของและผู้ใช้บริการสหกรณ์ และจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่าเห็นชอบด้วยกับคุณสมบัติที่พึงประสงค์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเป็นส่วนใหญ่

คุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ที่พึงประสงค์ดังกล่าว ได้นำมาใช้เป็นพื้นฐานการกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาการฝึกอบรมกิจกรรม และวิธีการฝึกอบรม และวิธีการประเมินผล โดยการกำหนดสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเกี่ยวกับการสหกรณ์ จิตวิทยาการเรียนรู้ การจัดการศึกษาผู้ใหญ่และการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 และผลการสำรวจสภาพของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ที่จะทำการอบรมดังกล่าวไว้ในบทที่ 4 มาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา เพื่อประเมินผลความสอดคล้องและความเหมาะสมของโครงสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ 12 คน เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านสหกรณ์ การพัฒนาหลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่ และการวัดผลอย่างละ 3 คน ให้ทำหน้าที่ประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมของโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา ตลอดจนเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติม จากการประเมินปรากฏว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาดังกล่าวว่ามี ความสอดคล้องและเหมาะสมในการที่จะนำไปฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์ให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้

จากโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดทำรายละเอียดของรูปแบบ

การจัดการศึกษาโดยใช้เป็นคู่มือของผู้อบรม โดยกำหนดลำดับของหัวข้อการอบรม ความสัมพันธ์ของกิจกรรมการฝึกอบรม เนื้อหาการฝึกอบรมโดยละเอียดในแต่ละเรื่อง กำหนดเวลาการอบรมในแต่ละเรื่อง และแผนภาพที่จะใช้บรรยาย นอกจากนั้นก็จัดทำคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ฉบับผู้เข้าอบรม เพื่อให้ผู้เข้าอบรมใช้เป็นคู่มือในการร่วมกิจกรรมการฝึกอบรม และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม การจัดทำรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา และคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมนี้ ผู้วิจัยได้นำพื้นฐานของหลัก และวิธีการสหกรณ์ หลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 และจากการศึกษาเพิ่มเติมอีก ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจชุมชนและสมาชิกสหกรณ์

สำหรับการประเมินผลการฝึกอบรม จะใช้ 3 วิธีการด้วยกันคือ 1) การทดสอบ แบบทดสอบที่จัดทำขึ้นเพื่อประเมิน ความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ 2) การประเมินผลโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับหัวข้อและเนื้อหาการฝึกอบรม ผู้ทำการอบรม ระยะเวลาการอบรม กิจกรรมและวิธีการอบรม และคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม 3) การประเมินผลโดยการสังเกตของผู้อบรมซึ่งจะสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมแต่ละคนในเรื่องการตรงต่อเวลา ความสนใจการร่วมกิจกรรมและการแสดงความคิดเห็น แบบทดสอบดังกล่าวจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือประเมินสัมฤทธิ์ผลของการทดลองใช้รูปแบบ และเป็นแนวทางในการปรับปรุงรูปแบบภายหลังการทดลองรูปแบบด้วยการฝึกอบรมต่อไป และในการจัดทำแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ และความสำนึกต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์นั้น ผู้วิจัยได้จัดทำแบบทดสอบขึ้น โดยกระจายเนื้อหาการจัดให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระทั้งหมดที่ทำการอบรม แบบทดสอบที่จัดทำขึ้นได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญการสหกรณ์พิจารณาถ้อยคำ และการสื่อความหมาย และได้นำไปทดลองสอบ 58 คน ก่อนที่จะนำไปใช้ทดสอบผู้เข้าอบรมต่อไป.

การทดลองและผลการทดลองรูปแบบการจัดการศึกษา

การทดลองรูปแบบการจัดการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการทดลอง

การทดลองหลักสูตรจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติจริง ทั้งในค่านิยมของเนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม คู่มือการอบรม ระยะเวลาที่กำหนด และการประเมินผลการอบรม โดยจะพิจารณาความสอดคล้องของเรื่องดังกล่าวจากการสังเกตของผู้วิจัย ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้อบรม นอกจากนั้นจะพิจารณาจากผลการทดสอบระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ตลอดจนความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมเกี่ยวกับหัวข้อและสาระของแต่ละเรื่องที่ทำกรฝึกอบรม ผู้อบรม กิจกรรมและวิธีการอบรม คู่มือการอบรม และระยะเวลาที่ใช้อบรมในแต่ละหน่วย

ระยะเวลาการฝึกอบรมเพื่อทดลองรูปแบบได้จัดทำขึ้นระหว่างวันที่ 8 ธันวาคม ถึงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2525 รายละเอียดของช่วงเวลาและกิจกรรมการฝึกอบรมปรากฏในภาคผนวก ข.5

การทดสอบกลุ่มควบคุม

กลุ่มควบคุมที่ทำการสอบความรู้ความเข้าใจและความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ ได้คัดเลือกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านวังกะเปียน ตำบลวังจันทน์ อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี จำนวน 20 คน โดยทดสอบ 2 ครั้ง เป็นการทดสอบครั้งแรก (pre-test) และการทดสอบครั้งหลัง (post-test) โดยใช้แบบทดสอบเดียวกัน และเป็นแบบทดสอบที่ใช้กับกลุ่มทดลองเช่นกัน

การทดสอบครั้งแรกจัดทำในวันพุธที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ณ วัดบ้านวังกะเปียน เวลา 14.00 น. โดยมีผู้เข้าทดสอบจำนวน 20 คน การทดสอบกระทำโดยผู้อบรมอ่านให้

ฟังข้อละ 2 เทียว เพื่อช่วยให้ผู้ทดสอบมีความเข้าใจแบบทดสอบได้ดีขึ้น ทั้งนี้ เพราะสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุในวัยกลางคน มีปัญหาเรื่องสายตา และขาดการอ่านหนังสือและการทดสอบมาเป็นเวลานาน การอ่านนำให้ฟัง จะช่วยให้ผู้ทดสอบเข้าใจแบบทดสอบได้เร็วขึ้น การทดสอบครั้งที่สองกระทำ ณ บริเวณวัดบ้านวังกะเปียนอีกเช่นกัน โดยจัดทำในวันจันทร์ที่ 13 ธันวาคม 2525 เวลา 17.00 น. ภายหลังจากเสร็จการอบรมกลุ่มทดลองแล้ว จำนวนผู้เข้าทดสอบมี 20 คนอีกเช่นกัน การทดสอบทั้ง 2 ครั้งใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง และผู้ทดสอบให้ความร่วมมือและเต็มใจทดสอบเป็นอย่างดี ผลการทดสอบปรากฏในภาคผนวก ค.9

การฝึกอบรมแก่กลุ่มทดลอง

ดังได้กล่าวแล้วว่า กลุ่มทดลองเป็นสมาชิกสหกรณ์บ้านขอนแก่น ตำบลเกาะแก้ว อำเภอลือเสาะ จังหวัดสกลนคร จำนวน 20 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีอายุประมาณ 30-45 ปี และเป็นผู้ที่สนใจในกิจกรรมสหกรณ์ ผู้ที่ทำการคัดเลือกคือประธานกลุ่ม และเป็นผู้ที่ได้ติดต่อให้บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกเข้าอบรมตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด

การฝึกอบรมจัดทำ ณ ศาลาการเปรียญวัดบ้านขอนแก่น ระหว่างวันที่ 9-13 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ในช่วงเช้า ยกเว้นวันสุดท้ายของการอบรม จะใช้เวลาในช่วงบ่ายด้วย การกำหนดเวลาอบรมเฉพาะช่วงเช้าก็เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีเวลาไปดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนในช่วงบ่ายได้ และผู้เข้าอบรมทั้งหมดเป็นหัวหน้าครอบครัว จึงต้องมีการกิจมาก ไม่อาจอุทิศตนเข้าอบรมตลอดวันเป็นเวลา 1 สัปดาห์ได้ โดยเฉพาะในช่วงเวลาอบรมดังกล่าวเป็นช่วงที่ติดต่อขายพืชผล การกิจของผู้เข้าอบรมจึงมีมาก นอกจากนี้ การจัดอบรมตลอดวันเป็นการหนักเกินไปสำหรับผู้ใหญ่ที่มีได้เข้าอบรมเป็นทางการมานานแล้ว ดังนั้น เพื่อประสิทธิผลของการฝึกอบรม จึงกำหนดในช่วงเช้าเป็นส่วนใหญ่

การฝึกอบรมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดพิมพ์คู่มือสมาชิกสหกรณ์ฉบับผู้เข้าอบรมขึ้น เพื่อให้ผู้เข้าอบรมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นอกเหนือจากการฝึกอบรม ในการแจกนั้นจะแจกวันละหน่วย (ตอน) กล่าวคือ การอบรมวันแรกแจกหน่วยที่ 1 และวันต่อไปแจกหน่วยที่ 2, 3

และ 4 ตามลำดับ อันเป็นการแจกล่วงหน้าก่อนที่การฝึกอบรมจะกระทำในหน่วยนั้น ๆ ยกเว้นหน่วยที่ 1 ที่ใช้เวลาฝึกอบรม 2 วัน ฉะนั้น การแจกคู่มือการอบรมให้จึงช่วยในการทบทวนและเตรียมตัวก่อนการฝึกอบรมในวันต่อไป (รายละเอียดของคู่มือการอบรมปรากฏในภาคผนวก ข.3)

กิจกรรมการฝึกอบรมในวันแรก การฝึกอบรมวันแรก คือวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ปรากฏว่าผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มาก่อนเวลามีเพียง 5 คนเท่านั้นที่มาหลัง 9.30 น. เพื่อรอผู้เข้าอบรมให้มาครบตามจำนวนที่กำหนดนัดหมาย จึงได้รอการเปิดการอบรมไปจนถึง 9.30 น. เมื่อถึงเวลาที่กำหนดมีผู้เข้าอบรม 15 คน ผู้อบรมจึงได้เริ่มการอบรม โดยกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และวิธีการฝึกอบรม การฝึกอบรมใช้วิธีนั่งกับพื้นเป็นวงกลมบนศาลาการเปรียญ และคิดแผนภาพประกอบการฝึกอบรมไว้ที่มานั่งยาว 2 ตัว ซึ่งเอามาต่อกัน ในช่วงชี้แจงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนี้ ผู้เข้าอบรมได้มาครบทั้ง 20 คน คอกจากนั้นเป็นการแนะนำตัวซึ่งกันและกัน

ระหว่างเวลา 9.45 - 10.45 น. เป็นช่วงที่ผู้อบรมทำการทดสอบความรู้ความเข้าใจ และความสำนึกของผู้เข้าอบรม โดยใช้แบบทดสอบที่จัดทำขึ้น และใช้วิธีการทดสอบเช่นเดียวกับทำกับกลุ่มควบคุม คือการอ่านให้ฟังข้อละ 2 เทียบ ทั้งนี้ เพราะผู้เข้าอบรมกับสมาชิกกลุ่มควบคุมเป็นผู้ที่มีวัย วุฒิ และปัญหาสายตาค่อนข้างคลั่งกัน

ช่วงเวลา 10.45 - 11.15 น. เริ่มทำการฝึกอบรมหน่วยที่ 1 เรื่องหลักการสหกรณ์ กิจกรรมที่ 1 โดยให้ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปรายปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต ผู้เข้าอบรมได้ร่วมกันเสนอปัญหา และรวมอภิปรายโดยผู้อบรม (ผู้วิจัย) เป็นผู้กระตุ้นให้การอภิปรายเป็นไปต่อเนื่องไม่ขาดตอน ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดความเบื่อหน่าย และมีความคุ้นเคยกันโดยเร็วยิ่งขึ้น โดยเฉพาะระหว่างผู้อบรมกับผู้เข้าอบรม สรุปปัญหาที่เกษตรกรบ้านหนองอุดมประสบปัญหามีดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก การเพาะปลูกขึ้นอยู่กับธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว ถ้าปีใดฝนตกต้องตามฤดูกาล การเพาะปลูกก็ได้ผลดี หากปีใดฝนแล้งก็จะประสบความเสียหาย และมักได้รับความเสียหายอยู่เป็นประจำ

2. ปัญหาเกี่ยวกับราคาลดผลขายได้ราคาต่ำ ทางราชการและสหกรณ์ออกรับซื้อเมื่อผลผลิตตกไปอยู่กับพ่อค้าแล้ว เกษตรกรจึงไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร

3. ปัญหาเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่น ทั้งที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน และประธานกลุ่มสหกรณ์ไม่ให้ความสนใจในการพัฒนาท้องถิ่น และสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเท่าที่ควร และเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านน้อย เพราะผู้ใหญ่บ้านมีบ้านห่างไกลจากตัวใจกลางหมู่บ้าน และประธานกลุ่มมักมีธุรกิจส่วนตัวมาก จึงขาดการติดต่อกับสมาชิก

4. ปัญหาค่าใช้จ่ายในการผลิตสูงขึ้น ทั้งค่าแรง ค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง และค่าน้ำมันเชื้อเพลิง แต่ราคาลดผลผลิตเพิ่มขึ้นไม่เท่าต้นทุนการผลิต และในบางปีกลับราคาต่ำลงอีก ทั้ง ๆ ที่ค่าใช้จ่ายมีแต่เพิ่มขึ้น

สำหรับแหล่งเงินทุนในขณะนี้ไม่มีปัญหาเรื่องแหล่งเงินทุน เกษตรกรสามารถกู้จากพ่อค้าได้ แต่อัตราดอกเบี้ยสูงกว่าของสหกรณ์ และเกษตรกรใช้คืนเงินทุนเป็นผลผลิต ซึ่งไม่สามารถควบคุมเรื่องมาตรการขังตัวมัดได้ จึงมักเสียเปรียบพ่อค้า แต่ก็ต้องจำทนเพราะต้องพึ่งพาพ่อค้าเกี่ยวกับเงินทุน เนื่องจากเงินทุนจากสหกรณ์อย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต และสหกรณ์เน้นหนักด้านการให้เงินทุนเพื่อประกอบอาชีพเป็นสำคัญ ต่างกับพ่อค้าที่ไม่สนใจว่าผู้กู้จะเอาเงินไปทำอะไร ขอเพียงให้ใช้หนี้ได้ตามกำหนดเท่านั้น

หลังการพัก คือ ตั้งแต่เวลา 11.30 - 12.00 น. เป็นการเริ่มกิจกรรมที่ 2 โดยผู้อบรมได้แบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็น 3 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาก็ได้รวมอภิปรายกันมา โดยกลุ่มที่ 1 ศึกษาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาค่าที่ 1 กลุ่มที่ 2 และ 3 พิจารณาค่าที่ 2 และ 3 ตามลำดับ โดยเน้นหนักความพยายามแก้ไขปัญหาค่าด้วยตนเอง และชุมชนพร้อมทั้งข้อดี - ข้อเสียของแนวทางแก้ไขปัญหาค่าที่ได้อภิปรายและเสนอ

ช่วงเวลา 12.00 - 12.45 น. เป็นการรายงานของแต่ละกลุ่มโดยเปิดโอกาสให้มีการซักถามและรายงานผลกลุ่มละ 15 นาที สรุปผลของการรายงานแต่ละกลุ่มมีดังนี้

การรายงานของกลุ่มที่ 1 สรุปได้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแหล่งน้ำเป็นเรื่องจากธรรมชาติ ทั้งในทางส่วนตัวของแต่ละคนและการรวมกันก็ไม่อาจแก้ปัญหาได้

การรายงานของกลุ่มที่ 2 สรุปได้ว่า ปัญหาผลิตภัณฑ์ราคาต่ำ เป็นเพราะเกษตรกรแต่ละคนเร่งขายผลผลิตเมื่อตอนต้นฤดู และการนำไปขายให้สหกรณ์ของแต่ละคนทำไม่ได้ เพราะผลผลิตน้อย ซึ่งหากรวมผลผลิตกันแล้วนำไปขายให้สหกรณ์จะทำให้ได้ราคาดีขึ้น เพราะสหกรณ์รับซื้อในราคาที่สูงกว่าพ่อค้า ขณะเดียวกันก็ควรกระตุ้นให้สหกรณ์จัดการมารับซื้อผลผลิตของสมาชิก แทนที่จะให้สมาชิกจัดการไปขายให้สหกรณ์ โดยให้สมาชิกรวมผลผลิตไว้แหล่งเดียวกัน

การรายงานของกลุ่มที่ 3 สรุปได้ว่า ประธานแต่ละคนและสมาชิกสหกรณ์แต่ละคนจะต้องเอาใจใส่ในการเลือกตั้งผู้ใหญ่นบ้าน และประธานกลุ่ม โดยให้ได้แก่คนในหมู่บ้าน และเป็นคนที่มีความเอาใจใส่และอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

เมื่อทุกกลุ่มรายงานเสร็จแล้ว ผู้อบรมได้เริ่มกิจกรรมที่ 3 ของเรื่องหลักการสหกรณ์ โดยการสรุปผลการเสนอรายงานของแต่ละกลุ่ม แล้วโยงสิ่งที่ได้จากการอภิปรายไปสู่หลักการสหกรณ์ โดยแสดงให้เห็นว่าทุกปัญหาหากคนเราร่วมกันอย่างเต็มที่แล้วจะสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ เช่น การแก้ปัญหาคาราคาเข่งแหล่งน้ำ อาจจะแก้ได้ด้วยการเจาะบ่อน้ำบาดาล ซึ่งสมาชิกร่วมกันบริจาคเงินและสิ่งของและขอความร่วมมือกับทางราชการเพื่อให้มาขุดบ่อน้ำให้ ส่วนปัญหาอื่น ๆ สมาชิกก็แสดงให้เห็นว่าการรวมกลุ่มสามารถแก้ปัญหาก็ได้

การแก้ปัญหโดยการรวมกลุ่มนี้ คือวิธีการสหกรณ์ จากนั้นผู้อบรมได้อธิบายประกอบแผนภาพเกี่ยวกับหลักการสหกรณ์ และพลังจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์

ก่อนจบการอบรม ผู้อบรมได้แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 1 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมไปศึกษาต่อที่บ้าน และสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการอบรม ผู้อบรมส่วนใหญ่เห็นด้วยกับวิธีการที่ผู้อบรมใช้ การฝึกอบรมวันนี้ใช้เวลาประมาณ 13.00 น. ลาไปจากเวลาที่กำหนด 30 นาที ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรไทยไม่ให้ความสำคัญในเรื่องเวลานัก ผู้เข้าอบรมส่วนหนึ่งจึงมาช้ากว่าเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นลักษณะธรรมดาของชนบทไทย

กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 2 คือวันที่ 10 ธันวาคม การฝึกอบรมตามหลักสูตรต้องเริ่มล่าช้าไป 30 นาที เพื่อรอผู้เข้าอบรมให้มาครบทั้ง 20 คน ระหว่างการรอผู้อบรม

ได้กระตุ้นและเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมอภิปรายเรื่องปัญหาท้องถิ่น ผู้เข้าอบรมได้อภิปรายเกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ได้คนใหม่มาแทนผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากศูนย์กลางของหมู่บ้าน และมีสุขภาพไม่แข็งแรง จึงปฏิบัติหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้เต็มที่ เฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น การเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ควรจะได้คนที่แข็งแรง และอุทิศตนแก่ชุมชนอย่างแท้จริง

ช่วงเวลา 9.30 - 9.45 น. เริ่มการฝึกอบรมด้วยการทบทวนเรื่องที่ได้อบรมในวันแรก โดยผู้อบรมพยายามเชื่อมโยงสิ่งที่คุณเข้าอบรมอภิปราย เรื่องการเลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่เข้ากับหลักการสหกรณ์ เฉพาะอย่างยิ่งการร่วมมือร่วมใจกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน การร่วมปรึกษาหารือกันดังเช่นที่กระทำมาก่อนเริ่มการฝึกอบรมนั้น เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี และเป็นกวนนำเอาหลักการสหกรณ์ไปใช้พัฒนาท้องถิ่น ผู้อบรมได้ทบทวนแนวความคิดเกี่ยวกับการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ จุดมุ่งหมายและความหมายของการสหกรณ์ หลักการสหกรณ์ และพลังของการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์

เวลา 9.45 - 10.15 น. ผู้อบรมเริ่มกิจกรรมที่ 1 ของเรื่องระเบียบสหกรณ์ โดยจัดแบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 3 กลุ่ม ให้ศึกษาและเตรียมการแสดงบทบาทสมมุติในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่ 1 ให้คัดเลือกบุคคลมา 2 คน ให้แสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับการฝากเงิน โดยคนหนึ่งแสดงเป็นสมาชิกไปฝากเงิน อีกคนแสดงเป็นเจ้าหน้าที่สหกรณ์ทำหน้าที่รับฝากเงิน และให้ผู้รับฝากเงินอธิบายระเบียบสำคัญเกี่ยวกับการฝากเงินให้ผู้ฝากเงินเข้าใจ ตามรายละเอียดของระเบียบในคู่มือสมาชิกสหกรณ์ฯ หน่วยที่ 1 และผู้ฝากเงินอาจถามข้อสงสัยเพิ่มเติมได้

2. กลุ่มที่ 2 แสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับการกู้เงิน โดยกำหนดให้เป็นการประชุมกลุ่ม - มีผู้จัดการสหกรณ์มาชี้แจงเกี่ยวกับระเบียบและวิธีการกู้เงินให้กลุ่มสมาชิกฟัง สมาชิกคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มขึ้นกล่าวถึงเหตุผลในการจัดประชุม และเชิญให้สมาชิกอีกคนที่ได้รับมอบหมายให้แสดงบทบาทของผู้จัดการกล่าวชี้แจงระเบียบและวิธีการกู้เงินตามที่มีรายละเอียดในคู่มือสมาชิกสหกรณ์ฯ หน่วยที่ 1 ส่วนบุคคลอื่น ๆ แสดงเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งจะทำ

ค่าชอกเงิน จะชักถามถึงวิธีการจัดทำคำขอและข้อสงสัยอื่น ๆ จากผู้จัดการสหกรณ์

3. กลุ่มที่ 3 ให้เลือกสมาชิก 2 คน ขึ้นมาแสดงบทบาทเป็นสมาชิกผู้ประสงค์จะขอให้สหกรณ์ช่วยจัดซื้อยาฆ่าแมลงให้ และสมาชิกอีกคนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ซึ่งจะระเบียบเกี่ยวกับการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก ตามแนวโน้มมือสมาชิกสหกรณ์ การเกษตรฉบับผู้เข้าฝึกอบรม

เวลา 10.30 - 11.15 น. แต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติในเรื่องต่าง ๆ ตามที่กำหนด การแสดงไม่ค่อยแนบเนียนนัก โดยเฉพาะการชี้แจงระเบียบ ผู้แสดงจะยกมือ สหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมมาอ่านให้ฟัง หากมีผู้เข้าอบรมคนใดซักถามรายละเอียดของเรื่องบางเรื่อง ผู้แสดงจะเปิดคู่มือหาคำตอบและอ่านข้อความที่เขียนในคู่มือให้ผู้ถามคนนั้นฟัง

เวลา 11.15 - 11.45 น. ผู้อบรมอภิปรายนำเรื่องระเบียบการขายพืชผลของสมาชิก แล้วให้ผู้เข้าอบรมรวมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระเบียบต่าง ๆ ผู้เข้าอบรมได้รวมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับซื้อผลิตผลของสมาชิกไปขาย สหกรณ์มักกระทำผิดไปกว่าการรับซื้อของพ่อค้า นอกจากนั้นการกำหนดให้สมาชิกขนส่งสินค้าเองย่อมไม่สะดวก เพราะต้องไปเช่ายานพาหนะมา และสมาชิกที่มีผลิตผลน้อยก็ย่อมจะไม่คุ้มทุน หากจะต้องจ้างรถรับส่งพืชผลอีก ฉะนั้น จึงอยากให้สหกรณ์ส่งรถมารับซื้อเอง เรื่องต่อไปที่มีการนำมาอภิปราย คือ ข้อข้องใจว่าเพราะเหตุใดจึงต้องกำหนดให้สมาชิกที่ประสงค์จะชอกเงินซื้อหุ้นสหกรณ์ 1 หุ้น ทุก ๆ เงินกู้ 1,000 บาท และหุ้นดังกล่าวสมาชิกจะถอนได้เมื่อใด สมาชิกอื่น ๆ ได้รวมกันอภิปรายสรุปได้ว่า เงินค่าหุ้นดังกล่าวจะทำให้สหกรณ์มีทุนหมุนเวียนมากขึ้น นั่นก็หมายความว่าสหกรณ์และสมาชิกจะได้รับส่วนแบ่งจากการลงทุนมากขึ้น และมีโอกาสกู้ยืมเงินได้มากยิ่งขึ้นด้วย การถอนหุ้นดังกล่าวจะกระทำเมื่อไรก็ได้ แต่เมื่อถอนก็จะหมดจากสมาชิกภาพ ขอกู้ยืมเงินอีกไม่ได้ ระหว่างที่ยังค้ำเป็นสมาชิกสหกรณ์อยู่ก็จะได้รับเงินเฉลี่ยจ่ายคืนเท่าอัตราดอกเบี้ยธนาคารประจำ

เวลา 11.45 - 12.15 น. เป็นการฝึกอบรมเรื่องกฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก โดยเริ่มกิจกรรมที่ 1 ผู้อบรมอภิปรายนำประกอบการแสดงแผนภาพเกี่ยวกับเรื่อง

การจดทะเบียนสหกรณ์ และการจัดสรรกำไรสุทธิ ผู้เข้าอบรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ เหตุใดสหกรณ์จึงต้องจัดสรรกำไรบำรุง สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และสมาชิกได้รับ ประโยชน์อะไรจากการบำรุงสันนิบาตสหกรณ์? ได้มีการอภิปรายหาคำตอบในเรื่องนี้ว่า สันนิบาตสหกรณ์เป็นสมาคมสหกรณ์ระดับชาติ ทำหน้าที่ให้การศึกษอบรมและบริการทางวิชาการ แก่สหกรณ์ต่าง ๆ สมาชิกได้ประโยชน์ด้วยการถูกคัดเลือกตัวเข้าฝึกอบรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมาชิกที่เป็นกรรมการดำเนินงานสหกรณ์

การอบรมในกิจกรรมที่ 2 และ 3 ของเรื่องกฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกนี้ เป็นเรื่องหน้าที่ของสหกรณ์การเกษตร และการเลือกผู้แทนสมาชิก และการประชุมใหญ่สมาชิก ผู้อบรมใช้วิธีการอภิปรายร่วมกัน โดยผู้อบรมนำอภิปรายประกอบแผนภาพ และกระตุ้นให้ผู้เข้า อบรมรวมแสดงความคิดเห็น

ก่อนจบการฝึกอบรมประจำวัน ผู้อบรมได้สรุปผลการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 โดยการ นำอภิปรายประกอบแผนภาพ และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมซักถามจนหมดข้อสงสัย จึงเริ่มการ ประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมในหน่วยที่ 1 (รายละเอียดการประเมินความคิดเห็น ปรากฏในภาคผนวก ค.1) และผู้อบรมประเมินพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมจากแบบสังเกต พฤติกรรมที่กำหนดไว้ (รายละเอียดของการประเมินพฤติกรรมปรากฏในภาคผนวก 7) เมื่อ ผู้เข้าอบรมประเมินความคิดเห็นเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้อบรมได้แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์ฉบับ ผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 2 เพื่อไปศึกษาก่อนเริ่มการอบรม การอบรมยุติเวลา 12.30 น.

กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 3 วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2525 เป็นการฝึกอบรม ในหน่วยที่ 2 : โครงสร้างและการบริหารสหกรณ์ การอบรมวันนี้เป็นเช่นเดียวกับวันที่ 2 คือคาดว่าจะเริ่มอบรมจริงได้ต้องเริ่มเวลา 9.30 น. ลาไปกว่ากำหนดเดิม 30 นาที วันนี้มี ผู้เข้าอบรม 17 คน อีก 3 คนขอลาออกจากการฝึกอบรม เพราะต้องอยู่ติดต๋อขายข้าวโพด 1 คน อีก 2 คนซึ่งเป็นหญิงมีปัญหาเรื่องสายตา ไม่อาจมองหนังสือเห็นได้ และไม่มีแว่น-สายตา จึงไม่อาจเข้าอบรมได้

ช่วงก่อน 9.30 น. ซึ่งผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มาแล้ว เพื่อมิให้เสียเวลาในการรอ

ผู้อบรมจึงเริ่มกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาท้องถิ่นและแนวทางแก้ไข โดยสอบถามเรื่องการคมนาคมในหมู่บ้าน ซึ่งติดต่อกันโดยทั่วถึงลำบาก เพราะมีบ้านตั้งอยู่เป็นหย่อม ๆ ถึง 3 กลุ่ม กลุ่มที่มีบ้านมากที่สุดคือกลุ่มตรงข้ามวัดบ้านขอนแก่น อันอาจถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน แต่ผู้ใหญ่บ้านกลับได้แก่คนในกลุ่มที่มีบ้านอยู่เพียงเล็กน้อย ขณะนี้ทางราชการดำริจะแยกหมู่บ้านนี้ออกเป็น 2 หมู่บ้าน เพื่อสะดวกในการปกครอง แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่โดยเฉพาะในกลุ่มที่อยู่ตรงข้ามวัดบ้านขอนแก่นจะประสบปัญหา เพราะที่ดินเพาะปลูกกับที่ดินบ้านเรือนตั้งอยู่แยกจากกัน จะทำให้ที่ดินเพาะปลูกอยู่หมู่บ้านหนึ่ง และที่พักอาศัยอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง อันจะทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับประโยชน์จากการแบ่งแยกหมู่บ้าน จึงควรเสนอข้อมูลให้ทางการได้ทราบ เพื่อจะได้ระงับการแบ่งแยกหมู่บ้านออกจากกัน

เวลา 9.30 - 9.40 น. ผู้อบรมได้ทบทวนการอบรมที่ผ่านมาในหน่วยที่ 1 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดความรู้และความเข้าใจ ตลอดจนความสำคัญอย่างถ่องแท้และเป็นการเชื่อมโยงเข้าสู่การฝึกอบรมที่จะจัดทำต่อไป

เวลา 9.45 - 10.15 น. ผู้อบรมได้แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่ม โดยพยายามแยกบุคคลให้กระจายอยู่ตามกลุ่มไม่ซ้ำกัน การแบ่งกลุ่มในวันอบรมที่ 1 และ 2 นั้น กลุ่มที่ 1 ให้เตรียมการศึกษาและรายงานเรื่องโครงสร้างและผู้บริหารจัดการบริหารสหกรณ์ กลุ่มที่ 2 เรื่องสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ ให้แต่ละกลุ่มศึกษาเอกสารจากคู่มือสมาชิกสหกรณ์ ฉบับผู้เข้าอบรม และเอกสารอื่น ๆ อันได้แก่ เอกสารประชาสัมพันธ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ซึ่งผู้อบรมนำไปเป็นเอกสารประกอบการฝึกอบรม

เวลา 10.15 - 10.45 น. กลุ่มที่ 1 เสนอรายงาน และเวลา 11.00 - 11.30 น. กลุ่มที่ 2 เสนอรายงาน การจัดแบ่งกลุ่มนี้ การอภิปรายและแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มเป็นไปอย่างเคร่งเครียด จริงจัง แต่กลุ่มก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับการสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม ตลอดจนการบันทึกรายงานการประชุมกลุ่มเพื่อมารายงานต่อที่ประชุม ทั้งนี้ เพราะขาดประสบการณ์เกี่ยวกับการสรุปความคิดเห็นและการเขียนรายงาน อันเนื่องมาจากการดำรงชีวิตมิได้มีการเขียนรายงานนัก ด้วยเหตุนี้ การรายงานจึงอาศัยการอ่านคู่มือ

สมาชิกสหกรณ์ที่แจกให้เป็นสำคัญ และการชักถามเพิ่มเติมมีน้อย เพราะชาวประมงการณ์ในการตั้งคำถามเป็นประการสำคัญ อย่างไรก็ตาม ผู้แทนกลุ่มที่มาเสนอรายงานก็พยายามทำหน้าที่เป็นอย่างดี ส่วนการชักถามเพิ่มเติมนั้น ผู้อบรมต้องคอยกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมชักถามในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการตอบก็พยายามจะอาศัยข้อมูลจากคู่มือสมาชิกสหกรณ์ฯ มากกว่าจะคิดหาคำตอบจากเอกสารอื่น อันแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าอบรมยังขาดประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาและการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ยังต้องกระทำโดยการชี้แนะอยู่มาก

เวลา 11.30 - 11.45 น. ผู้อบรมสรุปผลการอภิปราย และอภิปรายนำเพิ่มเติมประกอบแผนภาพเกี่ยวกับเนื้อหาการฝึกอบรมในหน่วยนี้ อันประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับโครงสร้างและการบริหารสหกรณ์การเกษตร ตลอดจนสถาบันอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์

เวลา 11.45 - 12.00 น. การประเมินผลการอบรมโดยผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในแผนประเมินความคิดเห็นหน่วยที่ 2 และผู้อบรมใช้แบบสังเกตพฤติกรรมประเมินผลการรวมการฝึกอบรมของผู้เข้าอบรม ก่อนยุติการฝึกอบรมประจำวัน ผู้อบรมได้แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหน่วยที่ 3 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมศึกษาก่อนเริ่มการฝึกอบรมในวันรุ่งขึ้น การอบรมประจำวันเสร็จสิ้นประมาณ 12.00 น.

กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 4 วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2525 เป็นการฝึกอบรมในหน่วยที่ 3 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีผู้เข้าอบรม 17 คน การฝึกอบรมจริงเริ่มเวลา 9.30 น. เช่นเดิม และก่อนการฝึกอบรมเพื่อรอผู้เข้าอบรมมาครบเป็นการนำสนทนาเรื่องการขายผลผลิตว่า ทำอย่างไรจึงจะให้ไคร้ราคาตามที่ทางราชการกำหนด ผู้เข้าอบรมมีความเห็นตรงกันว่า หากขายให้แก่พ่อค้าโอกาสที่จะให้พ่อค้ารับซื้อตามราคาเป็นไปได้ยาก จึงควรรวมกันขายให้แก่สหกรณ์ แต่มีปัญหาเรื่องสหกรณ์ให้สมาชิกขายานพาหนะขนสินค้าไปขายที่สหกรณ์แทนที่สหกรณ์จะรับซื้อถึงที่เหมือนพ่อค้า สมาชิกจึงควรเสนอความคิดเห็นและแสดงความต้องการที่จะให้สหกรณ์จัดยานพาหนะมารับซื้อถึงที่ โดยสมาชิกจะรวมกันขายผลผลิตให้สหกรณ์ และต่อที่ประชุมกลุ่มสหกรณ์

เวลา 9.30 - 9.45 น. เป็นการทบทวนเรื่องที่ได้อภิปรายและอภิปรายในหน่วยที่ 1 และ 2 เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่การฝึกอบรมหน่วยที่ 3

เวลา 9.45 - 10.45 น. ผู้อบรมนำอภิปรายประกอบแผนภาพเกี่ยวกับหลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร ความแตกต่างระหว่างการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป ในระหว่างนำอภิปรายได้มีการตั้งคำถามและยกตัวอย่างประกอบ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะในประเด็นการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กระทำกับสมาชิก เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิก และมีสมาชิกเป็นผู้กำหนดแนวทางดำเนินธุรกิจ ดังนั้น การดำเนินธุรกิจจึงเกี่ยวข้องกับสมาชิกตลอดเวลา ช่วงท้ายกิจกรรมได้กระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมร่วมอภิปรายเรื่องสมาชิกร่วมดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ในประการใดบ้าง และประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ ประเด็นที่อภิปรายอยู่ที่ธุรกิจการฝากเงิน การกู้เงิน การซื้อสินค้า และการขายพืชผล ประโยชน์ที่ได้รับคือการขายพืชผลในราคาที่สูงกว่าพ่อค้ารับซื้อ การซึ่งตรงวัดตรงกับความ เป็นจริง การซื้อของได้ของคุณภาพดี และได้รับดอกเบี้ยและเงินเฉลี่ยคืนจากการดำเนิน ธุรกิจกับสหกรณ์

เวลา 11.00 - 11.30 น. แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มร่วมกัน ปรึกษาหารือและรายงานข้อที่ประชุมในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- กลุ่มที่ 1 เรื่องแหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์
- กลุ่มที่ 2 เรื่องทำอย่างไรจึงจะให้สหกรณ์มีรายได้มากกว่ารายจ่าย
- กลุ่มที่ 3 เรื่องสมาชิกจะเสียผลประโยชน์อย่างไรหากสหกรณ์มีรายได้ไม่เพียงพอ กับรายจ่าย
- กลุ่มที่ 4 เรื่องสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์อย่างไร หากสหกรณ์มีรายได้เพียงพอ กับรายจ่าย

กลุ่มที่ 5 เรื่องเพราะเหตุใดจึงทำให้สหกรณ์มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย

การแบ่งกลุ่มจะมี 3 กลุ่มที่มีสมาชิก 3 คน และอีก 2 กลุ่มมีสมาชิก 4 คน

เวลา 11.30 - 12.45 น. แต่ละกลุ่มเสนอรายงาน ในการประชุมกลุ่มนั้นมีการ ร่วมอภิปรายกันเป็นอย่างดี และมีปัญหาเรื่องการบันทึกการอภิปรายและการสรุปประเด็น เพื่อมารายงานผล ฉะนั้น การรายงานผลจึงไม่ครอบคลุมเรื่องกว้างขวางนัก แต่ก็ เป็น

ประโยชน์ เพราะเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมอบรมที่อยู่กลุ่มอื่นซักถาม และสมาชิกของ
กลุ่มร่วมกันปรึกษาหาคำตอบ สำหรับกลุ่มที่ 1 นั้น รายงานผลโดยอาศัยเนื้อหาจากคู่มือ
สมาชิกสหกรณ์ฯ หน่วยที่ 3 ได้โดยตรง ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ในหนังสือคู่มือสมาชิกสหกรณ์ฯ
มิได้มีเนื้อหาโดยตรง จึงต้องร่วมกันคิดและค้นหาจากเอกสารประกอบการอบรมอื่น ๆ ที่
ผู้อบรมนำไป เพื่อให้ผู้เข้าอบรมศึกษาเพิ่มเติม และจะต้องอาศัยเนื้อหาจากการฝึกอบรม
ในหน่วยที่ 1 และ 2 โดยทั่วไปแล้วแต่ละกลุ่มก็พยายามรายงานผลอย่างดีที่สุด และมีการ
ซักถามกันพอสมควร

เวลา 12.45 - 13.05 น. ผู้อบรมสรุปผลการฝึกอบรมประจำหน่วย และให้
ผู้เข้าอบรมประเมินผลการฝึกอบรมประจำหน่วยที่ 4 ด้วยแบบประเมินความคิดเห็นที่แจกให้
และผู้อบรมประเมินพฤติกรรมผู้เข้าอบรมโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมก่อนยุติการฝึกอบรม
ได้แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหน่วยที่ 4 แก่ผู้เข้าฝึกอบรมเพื่อไปศึกษาเพิ่มเติมก่อน
ลงหน้า

กิจกรรมการฝึกอบรมในวันที่ 5 วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2525 อันเป็นวันสุดท้าย
เป็นการฝึกอบรมในหน่วยที่ 4 เรื่องหน้าที่และพันธะของสมาชิกสหกรณ์และหน่วยที่ 5 สรุป
ผลการฝึกอบรม วันนี้มีผู้เข้าอบรม 17 คนเช่นเดิม และมาพร้อมกันเร็วกว่าวันอื่น คือตั้งแต่
9.15 น.

เวลา 9.15 - 9.30 น. เป็นการทบทวนความรู้ที่ได้อบรมไปในวันก่อน ๆ และ
สอบถามผู้เข้าอบรมทั้งในค่านสาระที่ได้จากการอบรมและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เวลา 9.30 - 10.00 น. เป็นการนำอภิปรายและอภิปรายร่วมกัน เรื่องสิทธิและ
หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ และผลประโยชน์ที่สหกรณ์และสมาชิกจะได้รับหากสมาชิกปฏิบัติตาม
สิทธิและหน้าที่ดังกล่าว การอภิปรายจะอาศัยเนื้อหาในคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับ
ผู้เข้าอบรมที่แจกให้เป็นประการสำคัญ การอภิปรายเพิ่มเติมเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับการกระตุ้น
และการซักถามของผู้อบรม โดยผู้อบรมพยายามกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมอภิปรายในรายละเอียด
ที่เชื่อมโยงเนื้อหาสาระที่ได้อบรมมาในวันก่อน ๆ และจากประสบการณ์ปฏิบัติของสมาชิกที่เข้า
อบรมแต่ละคน จึงทำให้การอภิปรายต่อเนื่อง และกระตุ้นความสนใจของผู้เข้าอบรมตลอดเวลา

เมื่อจบการอภิปรายผู้อบรมจะสรุปผลและเชื่อมโยงไปถึงการทบทวนเรื่องเกี่ยวกับการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์และหลักการสหกรณ์ อันจะนำไปสู่การฝึกอบรมในเรื่องที่ 2 ของการอบรมวันนี้ คือเรื่องลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชน

เวลา 10.00 - 10.30 น. เริ่มกิจกรรมที่ 2 ประจำการอบรมวันนี้ คือการแบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกมีสมาชิก 9 คน รวมกันปรึกษาและรายงานผลเรื่องลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง กลุ่มที่ 2 มีสมาชิก 8 คน รวมกันศึกษาและเสนอรายงานเรื่องลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน เนื้อหาการอภิปรายมิได้มีปรากฏในคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฯ ที่แจกให้โดยตรง ผู้เข้าอบรมจะต้องทบทวนและประยุกต์จากแนวคิด และสาระของการฝึกอบรมในหน่วยก่อน ๆ และศึกษาเพิ่มเติมจากคู่มือสหกรณ์และเอกสารประกอบอื่น ๆ ที่ผู้อบรมนำไปให้ผู้เข้าอบรมอ่านเพิ่มเติม การจัดหัวข้อให้อภิปรายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์จะให้ผู้เข้าอบรมทบทวนความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการฝึกอบรม รู้จักนำเนื้อหาบางส่วนที่มีอยู่ในคู่มือการอบรมที่แจกให้ และสามารถประยุกต์ใช้ประสบการณ์ของตนเกี่ยวกับการสหกรณ์ ตลอดจนรู้จักการค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

เวลา 10.45 - 11.45 น. เป็นรายงานของแต่ละกลุ่ม ซึ่งแสดงให้เห็นความพยายามของแต่ละกลุ่มที่จะค้นคว้าและหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากคู่มือการอบรม มารายงานเป็นผลของการศึกษาเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อที่ประชุม มีการกล่าวอ้างอิงข้อความที่มีอยู่ในคู่มือ รวมทั้งการนำข้อความดังกล่าวมาอ่านตรง ๆ ด้วย สำหรับการอภิปรายและการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการซักถามเพิ่มเติมมีอยู่พอสมควร การถามส่วนใหญ่เป็นการยกข้อความในคู่มือมาถาม และการตอบก็อ่านจากข้อความในคู่มือ โดยผู้ตอบต้องช่วยกันค้นคว้าหาคำตอบจากคู่มือชั่วระยะเวลาหนึ่ง

เวลา 11.45 - 12.00 น. ผู้อบรมสรุปการอภิปราย และสรุปเนื้อหาสาระของการฝึกอบรมในหน่วยที่ 4 โดยมีแผนภาพเป็นอุปกรณ์ช่วย

เวลา 12.00 - 12.15 น. ผู้เข้าอบรมประเมินผลการฝึกอบรมหน่วยที่ 4 โดยใช้แบบประเมินความคิดเห็น และผู้อบรมประเมินพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมโดยใช้แบบสังเกต

พฤติกรรม นอกจากนั้นผู้เข้าอบรมได้ประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและวิธีการอบรม และคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมที่แจกให้ไป

เวลา 13.15 - 13.45 น. เริ่มการอบรมภาคบ่าย ผู้อบรมสรุปผลการฝึกอบรม และประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม รวมทั้งสอบถามผู้เข้าอบรมเป็นรายบุคคลถึงความรู้สึก ความคิดเห็น และผลที่ได้รับจากการฝึกอบรม ผู้เข้าอบรมทุกคนพอใจในการฝึกอบรม และใคร่จะให้มีการฝึกอบรมในลักษณะนี้เป็นประจำทุกปี และควรจะทำการฝึกอบรมในช่วง เดือนมีนาคมและเมษายน หรือกลางเดือนมกราคมจะเหมาะกว่าเวลาที่ใช้ฝึกอบรมครั้งนี้ เพราะช่วงเวลาเดือนธันวาคม เกษตรกรยังอยู่ระหว่างเก็บเกี่ยวและขายผลผลิต จึงทำให้บางคนต้องลาออกจากการฝึกอบรม หากเป็นช่วงเดือนมกราคมพอมีเวลาว่างบ้าง เพราะยังไม่ถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าวฟ่าง มีเวลาพอเข้าฝึกอบรมได้ แต่หากเวลาที่เหมาะสมสำหรับการฝึกอบรมจริง ๆ คือช่วงเดือนมีนาคม และเมษายน ซึ่งเกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จเรียบร้อยแล้ว และมีเวลาว่างจริง ๆ

เวลา 13.45 - 14.45 น. เป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจและความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ระยะหลังการฝึกอบรม (post-test) โดยใช้แบบทดสอบและวิธีการทดสอบ เช่นเดียวกับที่กระทำในการทดสอบก่อนการฝึกอบรม คือผู้อบรมอ่านให้ฟังก่อนซ้ำ ๆ ซ่อ 2 ครั้งหลังจากทำข้อทดสอบเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้เข้าอบรมได้ขอให้ผู้อบรมเฉลยคำตอบอันแสดงให้เห็นถึงความสนใจใคร่รู้และความพึงพอใจในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี

การทดลองใช้รูปแบบของการจัดการศึกษาอบรมสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในครั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นไปสมความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้ทุกประการ การฝึกอบรมสามารถดึงดูดผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดให้รวมกิจกรรมและรวมการฝึกอบรมทั้ง 5 วัน แม้จะมีผู้ขอลาออกจากการอบรมก็เพราะเหตุจำเป็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และแม้จะมีผู้เข้าอบรมบางส่วนมาลาว่ากำหนดการเริ่มอบรมอยู่บ้าง ก็ถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมดาในชนบท ที่ให้ความสำคัญของการตรงต่อเวลาน้อย การตรงต่อเวลาเป็นวัฒนธรรมของคนในตัวเมืองมากกว่า ดังนั้น การจัดการฝึกอบรมแก่เกษตรกรจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมเรื่องเวลาของ

เกษตรกรไว้ด้วย แต่ในการทดลองหลักสูตรครั้งนี้มีผลทำให้ตารางเวลาอบรมคลาดเคลื่อนไปจากกำหนดวันละประมาณ 30 นาที ซึ่งผู้อบรมได้ใช้เวลาที่คลาดเคลื่อนไปนี้เป็นประโยชน์ในการให้ผู้เข้าอบรมที่มาถึงก่อนอภิปรายเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น อันเป็นการเพิ่มความคุ้นเคยกันระหว่างผู้เข้าอบรมและผู้อบรม ทั้งทำให้ทราบสภาพที่แท้จริงของท้องถิ่น อันเป็นประโยชน์ต่อการเชื่อมโยงคำอภิปรายดังกล่าวไปสู่เนื้อหาสาระของการฝึกอบรมในเรื่องต่าง ๆ อันทำให้การฝึกอบรมบรรลุผลยิ่งขึ้น

เกี่ยวกับระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรมในแต่ละเรื่องแต่ละกิจกรรมนับได้ว่าเหมาะสม ไม่นานหรือช้าเกินไป ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มีความพอใจกับการอบรมในแต่ละช่วงกิจกรรม นอกจากนี้การจัดกิจกรรมและวิธีการอบรมจำเป็นต้องเน้นการอภิปรายร่วมกัน และการแบ่งกลุ่มเนื่องจากเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้ทุกคนมีโอกาสร่วมในกิจกรรม โดยไม่เกือเขิน และสมวัยของผู้เข้าอบรมซึ่งเป็นผู้ใหญ่และหัวหน้าครอบครัว

สำหรับการร่วมในกิจกรรมการอบรม การรวมอภิปราย และแสดงความคิดเห็น ก็จัดได้ว่าผู้เข้าอบรมได้ให้ความร่วมมืออย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงบทบาทสมมุติ แม้จะไม่เคยชิน ต่อเมื่อได้รับการชี้แนะจากผู้อบรมก็พยายามแสดงกันอย่างเต็มที่ แม้จะมีวัยกลางคน และมีความเกือเขินบ้างก็ตาม การที่ผู้เข้าอบรมพยายามให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ อาจจะเพราะมีความคุ้นเคยกับผู้อบรมมาก่อนอยู่บ้างในระหว่างที่ผู้อบรมไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของสมาชิกสหกรณ์และสภาพชุมชนเป็นเวลาประมาณ 20 วัน นอกจากนั้นผู้ฝึกอบรมพยายามนำหลักจิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่มาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนในการเรียนการสอนตลอดเวลา เพราะทุกคนคิดว่าตัวเป็นสมาชิกคนหนึ่งของห้อง (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคกลาง ม.ป.ป. : 26)

ส่วนกลุ่มควบคุมนั้น ก็ทำการทดสอบด้วยความเต็มใจ และสนใจ มีผู้เข้าทดสอบเต็มตามจำนวนที่กำหนดทั้ง 2 ครั้ง ทั้ง ๆ ที่เวลานี้เป็นช่วงของการเก็บเกี่ยว ทั้งนี้ เพราะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากประธานกลุ่มสหกรณ์ และประธานกลุ่มสหกรณ์เป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพรัก และเป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น

ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษา

การประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ ได้จัดทำใน 3 วิธีคือ วิธีแรกให้ผู้เข้าอบรมประเมินผลการอบรมในแต่ละหน่วย และแสดงความคิดเห็นต่อคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าฝึกอบรม ซึ่งเป็นคู่มือการอบรมที่แจกให้แก่ผู้เข้าอบรม วิธีที่สองใช้การสังเกตของผู้อบรมจากแบบสังเกตที่จัดทำขึ้น และทำการสังเกตความสนใจ และการร่วมในกิจกรรมการอบรมของผู้เข้าอบรมแต่ละคน วิธีที่สามคือ การประเมินผลการฝึกอบรมโดยใช้แบบทดสอบให้ผู้เข้าอบรมทดสอบจำนวน 30 ข้อ เป็นแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาการฝึกอบรม 25 ข้อ และการทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสหกรณ์ 5 ข้อ การทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าวปรากฏผลดังนี้

การประเมินผลโดยการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม แบ่งการประเมินผลออกเป็น 6 ส่วน คือ การประเมินผลหัวข้อและเนื้อหาสาระการฝึกอบรม การประเมินผู้อบรม การประเมินระยะเวลาการฝึกอบรมในแต่ละหน่วย การประเมินผลคู่มือการฝึกอบรม การประเมินผลกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมและความคิดเห็นเพิ่มเติม รายละเอียดของผลการประเมินมีดังนี้

1. การประเมินผลหัวข้อและเนื้อหาสาระการฝึกอบรม ได้ทำการประเมินผลโดยให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นต่อการฝึกอบรมในแต่ละหน่วย ตามแบบประเมินที่ได้จัดทำขึ้น ผลการประเมินนำมาแสดงได้ คือ

1.1 ผลการประเมินการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 ผู้เข้าอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่า หัวข้อและเนื้อหาการอบรมที่ 2,3,4,5,8 และ 10 ตรงกับความต้องการของตนมาก ส่วนข้อ 9,1,6 และ 7 ผู้เข้าฝึกอบรมส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าตรงกับความต้องการของตนมาก แต่ก็มีบางคนแสดงความคิดเห็นว่าตรงกับความต้องการของตนน้อย กล่าวคือ ข้อ 9 มีผู้เห็นว่าตรงกับความต้องการน้อย 1 คน ส่วนข้อ 1,6,7 มี 3,4 และ 5 คน ตามลำดับ (ดูรายละเอียดตาราง ค.2 ภาคผนวก)

ในด้านความเข้าใจหลังการอบรม ผู้เข้าฝึกอบรมทุกคนมีความเข้าใจหัวข้อและเนื้อหาการอบรมที่ 4,5 และ 8 ส่วนข้ออื่น ๆ นั้นผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดหรือเป็นส่วนใหญ่มีความ

เข้าใจมากในเนื้อหาการอบรมทุกข้อ จำนวนผู้ที่แสดงความคิดเห็นว่าความเข้าใจน้อยหลังการอบรมในหัวข้อต่าง ๆ เรียงตามลำดับ คือ ข้อ 2, 9, 3, 10, 1, 6 และ 7 จำนวนผู้ที่แสดงความคิดเห็นว่ามีเข้าใจน้อยเรียงตามลำดับตามข้อต่าง ๆ คือ มี 1 คนในข้อ 2 และ 9 มี 2 คน ในข้อ 3 และ 10 มี 3 คน ในข้อ 1 และ 6 ส่วนข้อ 7 มีผู้แสดงว่ามีความเข้าใจน้อย 5 คน

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำเอาไปใช้เป็นประโยชน์ ปรากฏว่าข้อ 2, 4, 5, 8 และ 10 ผู้เข้าฝึกอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก ส่วนข้ออื่น ๆ ผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก กล่าวคือ มีผู้แสดงความคิดเห็นว่า สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้น้อยเพียงข้อละ 1-3 คนเท่านั้น จะมีเพียงข้อ 7 ข้อเดียวที่ผู้เข้าอบรมจำนวนถึง 6 คน หรือประมาณ 1/3 ของผู้เข้าอบรมทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้น้อย

ผู้เข้าฝึกอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า หัวข้อ 4 ระเบียบสหกรณ์ เกี่ยวกับการรับฝากเงิน ข้อ 5 ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน และข้อ 8 การจดทะเบียนสหกรณ์ และการจัดสรรกำไรสุทธิ ตรงกับความต้องการของตนมาก มีความเข้าใจมาก และสามารถนำเอาไปใช้เป็นประโยชน์ได้มาก ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงผลประโยชน์ของผู้เข้าอบรมโดยตรง ส่วนข้ออื่น ๆ ผู้เข้าฝึกอบรมเกือบทั้งหมดมีความคิดเห็นตรงกับความต้องการ มีความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก จะมีเพียงข้อ 6 ระเบียบเกี่ยวกับการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก และข้อ 7 ระเบียบการขายพืชผลของสมาชิก ที่ผู้เข้าฝึกอบรมแสดงความคิดเห็นไปในทางลบมากกว่าความคิดเห็นในข้ออื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อ 7 ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะสมาชิกสหกรณ์ในกลุ่มนี้ติดต่อกับสหกรณ์น้อย เพราะติดขัดเรื่องการขายยานพาหนะนำผลผลิตไปขายให้สหกรณ์ ดังนั้น จึงมีความสนใจ หัวข้อและเนื้อหาในการฝึกอบรมดังกล่าวต่ำกว่าข้ออื่น ๆ โดยเฉพาะผู้เข้าฝึกอบรมที่มีผลผลิตน้อย ไม่คุ้นกับการจำหน่ายพาหนะของผลผลิตไปจำหน่ายแก่สหกรณ์

กล่าวโดยสรุป หากให้คะแนนความคิดเห็นมากเป็น 1 และน้อยเป็น 0 ปรากฏว่าผู้เข้าอบรมในหน่วย 1 จำนวน 19 คน มีค่าเฉลี่ยแสดงความคิดเห็นว่าหัวข้อและเนื้อหาสาระ

การฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 ตรงกับความต้องการของตน 17.40 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.01 ส่วนค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้าใจเป็น 16.90 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.59 และความคิดเห็นว่าการฝึกอบรมดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้นั้น มีค่าเฉลี่ยเป็น 17.3 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.95 (รายละเอียดในตาราง 9) ซึ่งแสดงว่าผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 ตรงกับความต้องการ มีความเข้าใจและสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนที่ผู้เข้าอบรมได้ประเมินหัวข้อและเนื้อหาสาระการฝึกอบรมแต่ละหน่วย

หน่วยที่	ค่าสถิติ	หัวข้อการประเมิน		
		ตรงความต้องการ	มีความเข้าใจ	สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์
1	$\bar{X}$ S.D.	17.40 2.01	16.90 1.59	17.3 1.95
2	$\bar{X}$ S.D.	17.00 0.00	16.50 0.58	17.00 0.00
3	$\bar{X}$ S.D.	16.14 1.07	16.00 1.00	16.14 1.07
4	$\bar{X}$ S.D.	16.40 0.55	16.40 0.89	16.40 0.89
รวม	$\bar{X}$ S.D.	16.81 1.44	16.5 1.21	16.77 1.42

- หมายเหตุ
1. ผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 1 จำนวน 19 คน
ผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 2,3,4 จำนวน 17 คน
 2. การให้คะแนน มาก = 1, น้อย = 0

1.2 ผลการประเมินการฝึกอบรมในหน่วยที่ 2 ผู้เข้าฝึกอบรมทั้งหมด แสดงความคิดเห็นว่าหัวข้อและเนื้อหาการอบรมทุกข้อในหน่วยที่ 2 ตรงกับความต้องการของผู้เข้าฝึกอบรมมาก และสามารถนำไปใช้ได้มาก และเกือบทุกคนแสดงความคิดเห็นว่ามีความเข้าใจมาก มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่แสดงความคิดเห็นว่ามีความเข้าใจน้อย (ตาราง ค.2 ภาคผนวก)

1.3 ผลการประเมินการอบรมในหน่วยที่ 3 ผู้เข้าอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่าหัวข้อและเนื้อหาการอบรมในข้อ 1,5,6,7 ตรงกับความต้องการมาก ส่วนข้อ 2,3,4 มีผู้แสดงความคิดเห็นว่าตรงกับความต้องการน้อยข้อละ 2 คน

สำหรับความเข้าใจภายหลังการอบรม ผู้เข้าอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่ามีความเข้าใจมากในข้อ 5,6 และ 7 ผู้เข้าอบรม 1 รายที่แสดงว่ามีความเข้าใจน้อยในข้อ 1 และมีผู้แสดงความคิดเห็นว่ามีความเข้าใจน้อยในข้อ 2,3 และ 4 ข้อละ 2 คน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปใช้ได้นั้น ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในลักษณะเดียวกับที่ตอบในการประเมินผลการตรงต่อความต้องการ กล่าวคือ ทุกคนแสดงความคิดเห็นว่าสามารถนำไปใช้ได้มากในข้อ 1,5,6 และ 7 ส่วนข้อ 2,3,4 นั้น มีผู้แสดงว่าสามารถนำไปใช้ได้น้อยข้อละ 2 ราย (รายละเอียด ตาราง ค.2 ภาคผนวก)

จึงกล่าวได้ว่า หัวข้อและเนื้อหาการอบรมในหน่วยที่ 3 นั้น ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นว่าตรงกับความต้องการ มีความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มาก ทั้งนี้ โดยมีความเฉลี่ยของความคิดเห็นดังกล่าวเป็น 16.14, 16.00 และ 16.14 ตามลำดับ ส่วนความเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเป็น 1.07, 1.00, 1.07 ตามลำดับ (ตาราง 9)

1.4 ผลการประเมินการอบรมในหน่วยที่ 4 ผู้เข้าอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่าหัวข้อ 1 และ 4 ตรงกับความต้องการของทุกคน ส่วนข้อ 2,3 และ 5 มีผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นว่าตรงกับความต้องการน้อย เพียงข้อละ 1 ราย

เกี่ยวกับความเข้าใจภายหลังการอบรม ผู้เข้าอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่า มีความเข้าใจมากในการอบรมข้อ 1, 2 และ 4 ส่วนข้อ 3 และ 5 นั้น มีผู้แสดงความคิดเห็นว่าเข้าใจน้อยเพียงข้อละ 1 รายเท่านั้น

สำหรับความสามารถที่จะนำเนื้อหาการอบรมไปใช้เป็นประโยชน์ ปรากฏว่าผู้เข้าอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่าสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์มากในข้อ 1, 2 และ 4 ส่วนหัวข้อ 3 และข้อ 5 นั้น มีเพียง 1 คนที่แสดงว่าสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้น้อย

จึงกล่าวได้ว่า ผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดเห็นว่าเนื้อหาการอบรมในหน่วยนี้ตรงกับความต้องการของตนมาก ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจและสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้มาก โดยมีค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวเป็น 16.40 สำหรับค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็น 0.55, 0.89 และ 0.89 ตามลำดับ (ตาราง 9)

สรุปความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อหัวข้อและเนื้อหาสาระของการฝึกอบรมปรากฏว่า ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าหัวข้อและเนื้อหาสาระของการฝึกอบรมตามรูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์ที่ทำการทดลองนั้นตรงกับความต้องการ ทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้ ทั้งนี้ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเป็น 16.81, 16.5 และ 16.77 ตามลำดับ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเป็น 1.44, 1.21 และ 1.42 ตามลำดับ (ตาราง 9)

2. การประเมินผลเกี่ยวกับผู้อบรม การประเมินผลดังกล่าวได้จัดทำทุกหน่วย การฝึกอบรม โดยใช้แบบประเมินผลที่จัดทำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบทัศนคติและความคิดเห็นต่อผู้อบรม อันจะนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและคัดเลือกผู้อบรมที่มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อไป จากผลการประเมินสรุปได้ว่า ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่มีทัศนคติและความคิดเห็นที่ดีต่อผู้อบรมและวิธีการที่ผู้อบรมใช้ กล่าวคือ เห็นว่าผู้อบรมสามารถเร่งเร้าความสนใจได้มาก สามารถทำให้ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจมาก และมีความเป็นกันเองมากกับผู้เข้าอบรม ทั้งในระหว่างทำการฝึกอบรม และตลอดเวลาที่ทำการฝึกอบรม ดังปรากฏในตาราง 10

ตาราง 10 ผลการประเมินผู้อบรมโดยผู้เข้าอบรม ในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม

หน่วยที่	คุณลักษณะของผู้อบรม			ระยะเวลา ที่เข้าอบรม
	เรารู้ ความสนใจ	ทำให้ผู้เข้าอบรม มีความเข้าใจ	ความ เป็นกันเอง	
1	17	18	19	19
2	14	16	16	15
3	16	16	16	17
4	17	17	17	17

หมายเหตุ

1. ผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 1 จำนวน 19 คน
ผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 2,3,4 จำนวน 17 คน
2. การให้คะแนนการประเมินคุณลักษณะของผู้อบรม
มาก = 1 น้อย = 0
3. ให้คะแนนการประเมินระยะเวลาการฝึกอบรม
พอดี = 1 มากและน้อย = 0

3. การประเมินช่วงระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรมแต่ละหน่วย เพื่อประเมินความเหมาะสมของช่วงระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรมแต่ละหน่วยว่าใช้เวลาเกินไป พอดี หรือน้อยไป โดยจัดทำทุกหน่วยการฝึกอบรมด้วยการแสดงความคิดเห็นในแบบประเมินผลที่จัดทำขึ้น ปรากฏว่าผู้เข้าอบรมทั้งหมดเห็นว่าเวลาที่ใช้ฝึกอบรมในหน่วยที่ 1,3 และ 4 มีความเหมาะสม ส่วนหนึ่งที่ 3 นั้น ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นระยะเวลาที่ไม่มากหรือน้อยเกินไป ทั้งนี้ โดยมีผู้ตอบว่ามากเกินไปและน้อยเกินไปอย่างละ 1 คน จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดเห็นว่าช่วงระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรมแต่ละหน่วย และระยะเวลารวมทั้งหมดของการฝึกอบรมเป็นระยะเวลาที่พอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไป

4. การประเมินผลกิจกรรมและวิธีการอบรม ได้ทำการประเมินเมื่อจบการฝึกอบรมหน่วยที่ 4 แล้วจึงมีผู้เข้าอบรมตอบ 17 คน ผู้เข้าอบรมทุกคนมีความคิดเห็นว่าการให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็น การที่ผู้อบรมแสดงแผนภาพประกอบคำบรรยาย การเสนอหัวข้อให้รวมสนทนาและแสดงความคิดเห็น การสอบถามระหว่างการอบรมและการสอบถามหลังการอบรม เป็นการกระตุ้นให้ผู้อบรมเกิดความสนใจมาก ทำให้เกิดความเข้าใจมาก และเป็นวิธีการที่เหมาะสม ยกเว้นเพียง 1 รายที่แสดงความคิดเห็นว่า การให้ผู้เข้าอบรมร่วมกันแสดงความคิดเห็นทำให้เกิดความเข้าใจน้อย

สำหรับการแบ่งกลุ่มและการแสดงบทบาทสมมุตินั้น เกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าทำให้เกิดความสนใจมาก ช่วยให้เกิดความเข้าใจได้มาก และเป็นวิธีการที่เหมาะสม มีเพียงข้อละ 1 รายที่แสดงความคิดเห็นว่าทำให้เกิดความสนใจน้อย ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจน้อย และเป็นวิธีการที่มีความเหมาะสมน้อย (ดูภาคผนวก ค.5)

กล่าวโดยสรุป ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมและวิธีการฝึกอบรมทำให้เกิดความสนใจมาก ช่วยให้เกิดความเข้าใจมาก และวิธีการใช้เหมาะสมมาก ดังนั้นค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเป็น 16.71, 16.57 และ 16.71 ตามลำดับ และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็น 0.99, 0.53 และ 0.49 ตามลำดับ

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม

ค่าสถิติ	หัวข้อการประเมิน			
	ทำให้เกิดความสนใจ	ช่วยให้เกิดความเข้าใจ	วิธีการที่ใช้เหมาะสม	ความเหมาะสมของคู่มือ
X	16.71	16.57	16.71	16.75
S.D	0.49	0.53	0.49	0.50

- หมายเหตุ
1. จำนวนผู้เข้าอบรม 17 คน
 2. การให้คะแนน มาก = 1 น้อย = 0

5. การประเมินผลคู่มือการอบรม ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในประการต่าง ๆ ดังนี้

ผู้เข้าอบรม 16 รายมีความคิดเห็นว่า สามารถอ่านคู่มือสหกรณ์ที่แจกให้อย่างเข้าใจมาก มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่ตอบว่าเข้าใจน้อย สำหรับความคิดเห็นเพิ่มเติมมี 4 รายที่ย้ำว่าสามารถอ่านคู่มือดังกล่าวอย่างเข้าใจได้มาก และอีก 1 รายแสดงความคิดเห็นว่าเวลาที่ให้อบรมมีน้อยไป

ผู้เข้าอบรมทั้งหมดมีความเห็นว่าภาพที่เสนอในคู่มือการอบรมทำให้เข้าใจเรื่องได้มากขึ้น และมี 5 รายที่ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ทำให้เข้าใจตอบปัญหาได้มากยิ่งขึ้น อีก 1 รายแสดงความคิดเห็นว่า ภาพที่เสนอสะท้อนความเป็นจริง

ผู้เข้าอบรมทั้งหมดเห็นว่าคู่มือสหกรณ์ที่แจกให้เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกสหกรณ์มาก มี 2 รายแสดงความคิดเห็นว่าช่วยให้เข้าใจ อีก 1 รายชี้แจงว่าเป็นประโยชน์มาก

ผู้เข้าอบรมทุกคนแสดงความคิดเห็นว่าคู่มือการอบรมที่แจก ช่วยให้เข้าใจการอบรมได้มาก มี 7 รายแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าทำให้เข้าใจดีมาก อีกอย่างละ 1 รายแสดงความคิดเห็นว่า ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ เกิดความพอใจ (การอบรม) มากยิ่งขึ้น และควรอบรมทุกปี

อาจกล่าวได้ว่า ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดพอใจ และมีความคิดเห็นเป็นองค์ต่อการฝึกอบรม ทั้งในด้านเนื้อหาการอบรม กิจกรรมและวิธีการอบรม ผู้อบรมคู่มือการอบรม และระยะเวลาการอบรม

6. ความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เข้าอบรม ผู้เข้าอบรมได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในแบบประเมินผลที่จัดทำขึ้น และให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม สรุปความคิดเห็นทั้งหมดดังตาราง 12 ความคิดเห็นทั้งหมดที่แสดงออกนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจ การเห็นประโยชน์และความพอใจในการฝึกอบรมครั้งนี้ และส่วนใหญ่เห็นว่าการฝึกอบรมครั้งนี้ทำให้เข้าใจระเบียบสหกรณ์มากขึ้น ทำให้เกิดความสนใจสหกรณ์มากขึ้น ควรมีการอบรมทุกปี ทำให้ผู้เข้าอบรมมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เป็นต้น

ตาราง 12 สรุปความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เข้าอบรมที่แสดงออกในแบบประเมินผล
การฝึกอบรม

ความคิดเห็น	จำนวน (ความถี่)/ราย
ทำให้เข้าใจระเบียบสหกรณ์	16
มีความสนใจมาก	7
ควรมีการอบรมทุกปี	3
เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	2
ผู้อบรมเป็นกันเองดี	2
ช่วยให้เกิดความสามัคคี	1
ได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ	1
มีความรู้เรื่องสหกรณ์มากขึ้น	1
มีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง	1
เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ	1
สหกรณ์มีข้อบังคับที่สมาชิกหลีกเลี่ยงไม่ได้	1

การประเมินผลโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นการประเมินพฤติกรรมของผู้เข้า
อบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และผู้อบรมเป็นผู้ทำการประเมินผลของการประเมิน สรุปได้
ดังนี้

ตาราง 13 ผลการสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าชม

พฤติกรรม	หน่วยที่ 1		หน่วยที่ 2		หน่วยที่ 3		หน่วยที่ 4		ผลรวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
การตรงต่อเวลา	3.9412	1.0880	3.7059	1.1048	3.7059	0.9852	4.0589	0.8269	3.8823	0.9701
ความสนใจ	4.0588	0.5557	3.9412	0.6586	3.1765	0.5286	2.9412	0.7475	3.5294	0.7817
การรวมกิจกรรม	3.7059	0.6859	3.9412	0.6586	3.5294	0.7998	3.4706	0.8745	3.6618	0.7651
การแสดงความคิดเห็น	3.8824	0.6966	4.000	0.8660	3.4118	0.6183	3.5882	0.7123	3.7206	0.7500

จากตาราง 13 อาจสรุปได้ว่า โดยส่วนรวมแล้วผู้อบรมมีความเห็นว่าผู้เข้าอบรม มีพฤติกรรมในระดับดี และเป็นไปในทางบวกต่อการอบรม กล่าวคือ ค่าเฉลี่ยในพฤติกรรม ทั้ง 4 ที่ทำการสังเกตในทุกหน่วยการอบรมจะอยู่ระหว่าง 3.5 - 3.9 และมีค่าของความ เบี่ยงเบนมาตรฐานเฉลี่ยระหว่าง 0.75 - 1.00 ซึ่งมีการกระจายไม่มากนัก อันอาจ กล่าวได้ว่าแต่ละคนที่เข้าอบรมมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกันนัก และมีการแสดงออกอย่างดีต่อ การฝึกอบรม

สำหรับพฤติกรรมเฉลี่ยในแต่ละหน่วยการอบรม จะเห็นได้ว่าเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับพฤติกรรมเฉลี่ยของทุกหน่วยการอบรม จะมีต่ำกว่าเกณฑ์คือ ความสนใจในหน่วยที่ 4 อันเป็นหน่วยสุดท้ายของการอบรม ที่ผู้เข้าอบรมมีความสนใจต่อการอบรมน้อยกว่าทุกวัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกิจกรรมการอบรมในวันนี้มีมากกว่าทุกวัน คือมีการอบรมทอเนายด้วย และการฝึกอบรมตลอดสัปดาห์เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าอบรมทุกคนไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน จึงเป็นงานค่อนข้างหนัก จนอาจเกิดความล่า และคลายความสนใจไปบ้างในช่วงท้าย ๆ ของการฝึกอบรม

เมื่อพิจารณารายละเอียดของพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมแต่ละคนในแต่ละหน่วยการ ฝึกอบรม (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 8) จะพบว่าการมาเข้าอบรมล่าช้ากว่ากำหนดจะ มีอยู่ในหมู่ผู้เข้าอบรมจำนวนหนึ่ง และจะเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน แต่จำนวนผู้มาสายจะค่อย ๆ ลดลงในหน่วยการอบรมหลัง ๆ ทั้งนี้ เพราะได้รับการตอวาจากผู้เข้าอบรมด้วยกัน ส่วน พฤติกรรมอื่นๆ การแสดงออกของผู้เข้าอบรมแต่ละคนในแต่ละหน่วยการอบรมไม่เปลี่ยนแปลง ไปจากการแสดงออกในหน่วยการอบรมแรกมากนัก

การประเมินผลด้วยการทดสอบ ดังได้กล่าวแล้วว่า การฝึกอบรมครั้งนี้ได้จัดทำ แบบทดสอบเพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจและความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมสหกรณ์ โดยมีข้อสอบวัดความรู้และความเข้าใจ 25 ข้อ และวัดความสำนึกใน ความรับผิดชอบ 5 ข้อ การทดสอบกระทำแก่กลุ่มทดลอง คือสมาชิกสหกรณ์กลุ่มที่ 31 ขอนอุดม ต.เกาะแก้ว อ.โลกสำโรง จ.ลพบุรี ที่เข้าอบรมจำนวน 17 คน และกลุ่ม ความคุมคือ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านวังกะเบียน ต.วังจั่น อ.โลกสำโรง จ.ลพบุรี

จำนวน 20 คน แยกออกเป็น 3 คน โดยวิธีการจับสลากเพื่อให้มีจำนวนเท่ากับกลุ่มทดลอง การทดสอบจะใช้ข้อทดสอบเดียวกันทั้ง 2 กลุ่ม และแต่ละกลุ่มจะทดสอบ 2 ครั้ง คือการทดสอบก่อนการอบรม และการทดสอบหลังการอบรม โดยการฝึกอบรมจะทำให้เฉพาะแต่กลุ่มทดลองกลุ่มเดียว และสมาชิกสหกรณ์ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะไม่มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างการอบรม เพราะการคมนาคมไม่สะดวก และกลุ่มทดลองไม่ทราบว่าจะมีการอบรมและทดสอบกลุ่มอื่นอีก ขณะเดียวกันกลุ่มควบคุมก็ไม่ทราบว่าจะมีการทดสอบกลุ่มอื่นด้วยหรือไม่ เพราะผู้วิจัยมิได้แจ้งรายละเอียดให้ทราบ ซึ่งแจ้งรายละเอียดเฉพาะการทดสอบแต่ละกลุ่มควบคุมเท่านั้น

1. การทดสอบความรู้ความเข้าใจ จากตาราง 14 พบว่าค่าเฉลี่ยของผลการทดสอบของการสอบก่อนของทั้ง 2 กลุ่มอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน แต่ค่าเฉลี่ยของผลการทดสอบครั้งหลังของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเห็นได้ชัด และปรากฏว่าคะแนนการสอบครั้งหลังของกลุ่มทดลองที่สูงกว่าการสอบครั้งแรก ตรงกันข้ามกับกลุ่มควบคุมที่การสอบครั้งหลังต่ำกว่าการสอบครั้งแรกเล็กน้อย อันแสดงให้เห็นถึงการมีความรู้ความเข้าใจไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงคำตอบไปจากเดิม สำหรับผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของค่าความแตกต่างในการทดสอบของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (ดูภาคผนวก ก.9) ปรากฏว่ามีค่าความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อันสรุปได้ว่า การใช้รูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร มีผลทำให้กลุ่มทดลองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หากพิจารณารายละเอียดของผลการทดสอบจะพบว่า คะแนนจากการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่มทดลองสูงขึ้นกว่าการทดสอบครั้งแรกทุกคน สำหรับกลุ่มควบคุมนั้น ปรากฏว่าผู้เข้าสอบถึง 8 คน ที่คะแนนการสอบครั้งที่ 2 ต่ำกว่าการสอบครั้งแรก เหตุผลก็คงเป็นเช่นที่กล่าวไว้ข้างต้น

2. การทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์
ให้คะแนนข้อที่ตรงกับความสำนึกมาก 6 คะแนน ปานกลาง 4 คะแนน และน้อย 2 คะแนน คะแนนเต็ม 30 คะแนน ช่วงความแตกต่างของคะแนนระหว่าง 10-30 คะแนน ผู้ที่ได้

ตาราง 14 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ผลการสอบ	กลุ่มทดลอง			กลุ่มควบคุม		
	สอบ ครั้งแรก	สอบ ครั้งที่ 2	ความ แตกต่าง	สอบ ครั้งแรก	สอบ ครั้งที่ 2	ความ แตกต่าง
คะแนนเฉลี่ย	11.9411	16.059	4.1176	11.5882	11.1176	-0.5882
ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	2.3041	1.6382	2.0274	2.3199	2.6192	2.8737

สอบได้ 20 คะแนนขึ้นไปถือว่ามีความสำนึกในความรับผิดชอบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์สูง ผลของการทดสอบของทั้ง 2 กลุ่มโดยการสอบ 2 ครั้ง ดังปรากฏในตาราง 15 โดยคะแนนจากการสอบครั้งแรกของทั้ง 2 กลุ่มจะอยู่ในระดับใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มทดลองสูงกว่าเล็กน้อย และทั้ง 2 กลุ่มต่างทดสอบได้คะแนนสูงมาก สำหรับการทดสอบครั้งที่ 2 ปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนจากผลการสอบสูงขึ้นในขณะที่กลุ่มควบคุมลดลงเล็กน้อย สำหรับการกระจายของคะแนนพิจารณาจากค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏว่าการทดสอบครั้งแรกกลุ่มทดลองมีขอบเขตของการกระจายของคะแนนกว้างกว่ากลุ่มควบคุมเล็กน้อย ตรงกันข้ามกับการทดสอบครั้งที่ 2 ปรากฏว่า การกระจายของคะแนนของกลุ่มที่ทดลองแคบลงเล็กน้อยลงจากเดิมเล็กน้อย

ในการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของค่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผู้เข้าฝึกอบรมมีปัญหาด้านภาษา โดยเฉพาะด้านการอ่านและการเขียน การทดสอบความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ จึงไม่อาจจะกระทำได้อย่างลึกซึ้ง จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการ

การวัดผลอย่างอื่นมาพิจารณาประกอบด้วย นั่นก็คือ จากการประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม และจากการสังเกตของผู้อบรม ตลอดจนการสังเกตพฤติกรรมที่กระทำต่อสหกรณ์ตามลำดับการฝึกอบรมแล้ว การสังเกตพฤติกรรมดังกล่าวจะต้องกระทำเป็นระยะ ๆ ไป แต่เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่อยู่นอกขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ การสรุปผลเกี่ยวกับความสำคัญในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ จึงกระทำแต่เพียงการนำเอาความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม และการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรม โดยผู้อบรมเป็นผู้ทำการสังเกต มาพิจารณาประกอบกับผลการทดสอบข้อเขียน ก็อาจสรุปได้ว่า ภายหลังจากการฝึกอบรมแล้ว ผู้เข้าอบรมตระหนักในความสำคัญของกิจกรรมและการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์มากขึ้นกว่าเดิม อันปรากฏในความคิดเห็นเพิ่มเติมที่แสดงออกในแบบประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าฝึกอบรม และจากความสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมการอบรมอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาการอบรม ความคิดเห็นและความสนใจดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความสำคัญในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรม

ตาราง 15 ผลการทดสอบความสำคัญต่อความรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์

ผลการสอบ	กลุ่มทดลอง			กลุ่มควบคุม		
	สอบครั้งแรก	สอบครั้งที่ 2	ความแตกต่าง	สอบครั้งแรก	สอบครั้งที่ 2	ความแตกต่าง
คะแนนเฉลี่ย	27.765	28.235	0.4700	27.647	27.929	-0.1176
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	2.818	2.223	2.1828	2.149	2.401	2.6898

ข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษา

การปรับปรุงรูปแบบที่จะกระทำต่อไปนี้ อาศัยผลที่ได้รับจากการทดลองใช้รูปแบบเป็นพื้นฐานในการพิจารณา ผลดังกล่าวได้จากการสังเกตพฤติกรรมที่ผู้เข้าอบรมแสดงออกถึงความเหมาะสม ทั้งโดยคำพูดหรือจากการสังเกตพฤติกรรมโดยผู้อบรม นอกจากนั้นก็พิจารณาจากประสบการณ์ของผู้อบรมในการที่จะโน้มนำให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และกระตุ้นให้มีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ อันเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จากการพิจารณาโดยพื้นฐานดังกล่าว อาจประเมินได้ว่า จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม และระยะเวลาที่กำหนดในแต่ละหน่วยการอบรมมีความเหมาะสมและเป็นไปตามความคาดหวังของการจัดการศึกษา สิ่งที่จะควรจะได้รับปรับปรุงคือเนื้อหาและวิธีการฝึกอบรมบางส่วน และการปรับปรุงแบบทดสอบ

การปรับปรุงเนื้อหาสาระของหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตรโดยทั่วไปมีความเหมาะสมและสามารถดึงดูดความสนใจของผู้เข้าอบรมเป็นอย่างดี แต่มีเพียงเรื่องเดียวคือการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการดำเนินธุรกิจสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป ที่ผู้อบรมพิจารณาสังเกตจากพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมที่แสดงถึงความไม่เข้าใจชัดเจน ทั้งนี้เพราะมีรายละเอียดปลีกย่อยเกินไป และข้อเปรียบเทียบธุรกิจทั่วไปเป็นเรื่องของธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีเฉพาะในเมืองขนาดใหญ่ ในท้องถิ่นชนบทมีแต่ธุรกิจขนาดย่อย และพ่อค้าคนกลางที่คนเดียวเป็นเจ้าของ ข้อเปรียบเทียบดังกล่าวจึงไม่ทำให้ผู้เข้าอบรมให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน จำเป็นจะต้องปรับปรุงให้มีการแยกย่อยเปรียบเทียบเฉพาะประเด็นหลัก และพยายามเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับธุรกิจขนาดย่อยที่มีอยู่ในชนบทให้มากขึ้น และข้อเปรียบเทียบเดิมนั้นเป็นการเปรียบเทียบที่ใช้กับธุรกิจสหกรณ์ทั่วไป มิใช่เฉพาะเจาะจงเป็นสหกรณ์การเกษตร

เรื่องที่ 2 : ความแตกต่างระหว่างการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตรมีความแตกต่างกับธุรกิจของพ่อค้าในท้องถิ่นและพ่อค้าโดยทั่วไป ดังนี้

สิ่งที่เปรียบเทียบ	ลักษณะความแตกต่าง	
	การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์	การดำเนินธุรกิจของพ่อค้า
1. จุดมุ่งหมายของการจัดตั้ง	ให้บริการแก่สมาชิก	หากำไรให้เจ้าของ
2. ฐานะของผู้ลงทุน	เป็นเจ้าของและผู้ให้บริการ	เป็นเจ้าของ (ถ้าลงทุนหลายคน ผู้ลงทุนไม่จำเป็นต้องให้บริการธุรกิจของตน)
3. การขายหุ้น	ขายให้เฉพาะสมาชิกที่เป็นเกษตรกร	พ่อค้าส่วนใหญ่ดำเนินการของตนเองไม่ขายหุ้นคนอื่น กิจกรรมที่ลงทุนขายหุ้น ก็ขายให้บุคคลทั่วไปที่มีเงินซื้อ
4. ผลกำไรและการแบ่งผลตอบแทน	1. แบ่งกำไรอัตราจำกัด เหาคอกเบี้ยธนาคาร 2. แบ่งกำไรอีกส่วนแก่ผู้ทำธุรกิจกับสหกรณ์	1. แบ่งกำไรในอัตราไม่จำกัดตามจำนวนหุ้นที่ถือ 2. แบ่งกำไรแก่ผู้ลงทุนเท่านั้น ผู้ทำธุรกิจด้วยไม่ได้รับการแบ่งปันกำไร
5. มูลค่าหุ้น	คงที่ไม่ขึ้นลง	ไม่คงที่ขึ้นลงอยู่เสมอตามฐานะเศรษฐกิจและธุรกิจ

เนื้อหาสาระที่เปลี่ยนแปลงนี้ ส่งผลกระทบไปยังการปรับปรุงภูมิ่อสมาชิกสหกรณ์ การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมในเรื่องดังกล่าวด้วย คือต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกัน

สรุป

การทดลองตามรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์เกษตรสหกรณ์การเกษตรที่เสนอในบทที่ 6 นั้น ได้จัดกิจกรรมตามรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษาที่ได้พัฒนาขึ้นทุกประการ และก็เป็นไปตามตารางการฝึกอบรมที่ได้จัดทำขึ้น จะมีผลเคลื่อนเฉพาะแต่เรื่องกำหนดเวลาเริ่มการฝึกอบรมแต่ละวันที่ต้องเลื่อนออกไป เพื่อรอผู้เข้าฝึกอบรมให้มาครบทุกคนเท่านั้น สำหรับผลการทดลองจากการประเมินทั้งตัวผู้เข้าฝึกอบรมเอง และจากการประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมโดยผู้อบรมนั้น ก็ปรากฏผลตรงกันว่า ผู้อบรมมีความสนใจ มีทัศนคติที่ดี และมีความร่วมมือในกิจกรรมการฝึกอบรมมาก และจากการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ของกลุ่มทดลองซึ่งได้แก่ สหกรณ์การเกษตรในหมู่บ้านชนอุดม ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ก็ปรากฏว่าผลของการทดสอบครั้งที่ 2 ซึ่งกระทำภายหลังการฝึกอบรมแล้วนั้น สูงกว่าผลของการทดสอบครั้งแรกก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่ผลการทดสอบครั้งที่ 2 ของกลุ่มควบคุม คือสหกรณ์การเกษตรในหมู่บ้านวังกะเปียน ตำบลวังจั่น อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี มีคะแนนลดต่ำลงไปว่าการทดสอบครั้งแรกเล็กน้อย หรืออาจกล่าวได้ว่าผลการทดสอบของกลุ่มควบคุมทั้งสองครั้งมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเนื่องจากการปฏิบัติของกลุ่มควบคุมนั้นกระทำแต่เพียงให้ทำการทดสอบ มิได้จัดการฝึกอบรมหรือแจกคู่มือการฝึกอบรมแต่ประการใด ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คะแนนผลการทดสอบที่สูงขึ้นของกลุ่มทดลองเป็นผลเนื่องมาจากการจัดการศึกษาอบรมตามรูปแบบที่จัดทำขึ้นครั้งนี้ และผลของการวิจัยก็เป็นไปโดยสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาอบรม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 1

สำหรับการทดสอบเกี่ยวกับความสำนึกการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์นั้น แม้ผลการทดสอบของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ตลอดจนการทดสอบครั้งแรกและครั้งที่สองของทั้งสองกลุ่มจะมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติก็ตาม แต่ก็ยังเป็นไปตามข้อจำกัดของการวิจัยครั้งนี้ที่การทดสอบด้วยแบบทดสอบจะไม่อาจวัดการเปลี่ยนแปลงความสำนึกการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ได้ชัดเจน ซึ่งการประเมินผลในส่วนที่เกี่ยวกับความสำนึกนี้

หากมีการนำเอารูปแบบของการจัดการศึกษาอบรมนี้ไปใช้ต่อไปนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ทำการฝึกอบรมจะต้องติดตามสังเกตพฤติกรรม และบทบาทของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นระยะ ๆ ไป เพื่อให้ทราบอย่างแท้จริงว่า การจัดการศึกษาอบรมตามรูปแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ บรรลุผลในการทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสำนึกการมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์

อนึ่ง การทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษาอบรมในการวิจัยครั้งนี้ แม้จะกระทำกับกลุ่มตัวอย่างเพียง 17 คน ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนน้อยมาก แต่หากเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเป็นเอกพันธุ์ กล่าวคือ สมาชิกภายในกลุ่มมีความคล้ายคลึงกันในด้านทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและวัฒนธรรม จึงทำให้การทดลองและผลการทดลองดังกล่าวสามารถเป็นที่เชื่อมั่นและนำไปใช้ได้ นอกจากนี้ก็เป็นการยากในทางปฏิบัติที่จะหากกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นส่วนใหญ่มาทำการฝึกอบรมเป็นเวลาถึง 1 สัปดาห์ ทั้งนี้ เพราะเป็นบุคคลที่มีภาระความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้จากการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษาอบรมในการวิจัยนี้ ก็สามารถนำไปใช้เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในวงกว้างได้ต่อไป

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และรายได้หลักของประเทศคือสินค้าทางการเกษตร แต่การประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมของไทยยังเป็นที่น่าเป็นห่วงในลักษณะที่อาชีพกรรมชาติเป็นประการสำคัญ มีการนำเอานวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเพิ่มพูนผลผลิตไม่มากเท่าที่ควร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังยากจน มีรายได้น้อยไม่เพียงพอจากรายจ่าย มีหนี้สินมาก ต้องรับขายผลผลิตเพื่อนำไปใช้หนี้ และต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อใช้เพาะปลูกคราวต่อไปอีก จึงต้องตกอยู่ใต้นายทุนเงินกู้และพ่อค้าคนกลาง ทั้งในด้านการกำหนดอัตราดอกเบี้ยและราคาสินค้า โดยเกษตรกรเป็นฝ่ายเสียเปรียบตลอดเวลา รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวของเกษตรกรเป็นอย่างดี จึงสนับสนุนและส่งเสริมให้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อช่วยกันแก้ปัญหา และพัฒนาตนเองและชุมชน ทั้งในด้านการมีแหล่งเงินทุนของตนเอง รู้จักการออมทรัพย์ การจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายในราคาถูก รวบรวมผลผลิตออกจำหน่าย และส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตรสมัยใหม่แก่สมาชิก เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต

แม้การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ ได้กระทำมาตั้งแต่ พ.ศ. 2459 ก็ตาม แต่สหกรณ์ก็ยังไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งในด้านการให้บริการสมาชิกในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวเท่าที่ควร ทั้งนี้ เนื่องจากหลายสาเหตุประการต่าง ๆ และที่สำคัญคือ การที่สมาชิกขาดความรู้ ความเข้าใจ และขาดความสำนึกในการที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมสหกรณ์ตามบทบาทของตนในฐานะเป็นเจ้าของและผู้ให้บริการสหกรณ์

เพื่อพัฒนาสมาชิกสหกรณ์การเกษตรให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งในฐานะเจ้าของและผู้ให้บริการสหกรณ์ จึงจำเป็นจะต้องจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิก แต่การจัดการศึกษาอบรมสมาชิกที่กระทำอยู่ในปัจจุบันมีการจัดทำอยู่บ้าง แต่ไม่กว้างขวางทั่วถึง ทั้งรูปแบบที่จัดทำโดยมิได้นำเอาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นและสมาชิกสหกรณ์ที่จะไปให้การศึกษาอบรม ตลอดจนการนำเอาหลักการศึกษานักใหญ่ ทฤษฎีและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตรมาเป็นเครื่องพิจารณาประกอบการพัฒนารูปแบบการศึกษาอบรมอย่างเหมาะสม จึงควรจะได้มีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการศึกษาอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้สามารถพัฒนาสมาชิกสหกรณ์ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในฐานะเจ้าของและผู้ให้บริการสหกรณ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้รูปแบบของหลักสูตร การจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และความสำนึกที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ และเพื่อเป็นแนวทางของการจัดการศึกษานักใหญ่ และ/หรือ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชน เพื่อพัฒนาชนบท เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ทั้งทางค่านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความร่วมมือกันทำงานเป็นคณะบุคคล

ผลการศึกษาจากเอกสาร เกี่ยวกับหลักและขบวนการสหกรณ์ หลักและกระบวนการการศึกษานักใหญ่ หลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

1. หลักและขบวนการสหกรณ์ อาจสรุปได้ว่าสหกรณ์เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อมุ่งยกระดับความเป็นอยู่และฐานะ ตลอดจนเพื่อสนองความต้องการร่วมกันของสมาชิก ทั้งในค่านเศรษฐกิจและสังคม สหกรณ์เป็นทั้งองค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมพร้อม ๆ กัน เป็นองค์กรที่มีสมาชิกเป็นเจ้าของและผู้ให้บริการ การดำเนินกิจกรรมจึงมุ่งหวังกำไรเป็นส่วนรองจากการมุ่งยกระดับและฐานะของสมาชิก การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์นั้น จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ ความสำนึกในสังคม ความเสมอภาค และการช่วยเหลือตนเอง ส่วนการจัดและบริหารสหกรณ์นั้น จะต้องเป็นไปโดยอาศัยหลักประชาธิปไตย ความยุติธรรม และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในค่านผลประโยชน์ตอบแทน จะจัดแบ่งสรรตาม

ส่วนของการให้บริการของสหกรณ์ มีไว้จัดแบ่งตามจำนวนหุ้นที่ลงทุน สำหรับสหกรณ์การเกษตร คือสหกรณ์ที่เกษตรกรร่วมกันจัดตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินงานดังกล่าวย่างขึ้น

บทบาทของสหกรณ์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินควบคู่ไปทั้งทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของสมาชิก แม้จุดมุ่งหมายหลักของการดำเนินบทบาทจะมุ่งเพื่อพัฒนา สมาชิกแต่ละคนก็ตาม แต่เมื่อสมาชิกแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมในส่วนรวม ผลกระทบของการพัฒนาสมาชิกก็จะส่งผลเป็นการพัฒนาชุมชนและสังคมในส่วนรวมด้วย แต่ บทบาทของสหกรณ์ดังกล่าวจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม ฐานะ ความสามารถในการพึ่งตนเอง และความสำนึกในภารกิจของแต่ละสหกรณ์ รวมตลอดถึงแนวนโยบายของ รัฐบาลในการที่จะใช้สหกรณ์ให้ทำหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น

แม้จะมีงานวิจัยบางชิ้นแสดงว่าสมาชิกสหกรณ์มีความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึก ในการสหกรณ์ดีกว่าผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกก็ตาม แต่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ก็ยังมีความ ขาดซึ่งในหลักการและหน้าที่ของสหกรณ์ในระดับที่ไม่น่าพอใจนัก และมีถึงร้อยละ 18 ที่เข้าใจ ว่าสหกรณ์เป็นของรัฐบาล ในสภาพเช่นนี้ การให้การศึกษาและอบรมแก่สมาชิกเพิ่มเติมและ กระทำอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ และความรู้ที่จะยกระดับฐานะและ ความเป็นอยู่ของสมาชิกทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

2. หลักและกระบวนการศึกษาผู้ใหญ่ จุดมุ่งหมายสำคัญของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ คือ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการดำรงชีวิตของผู้เรียนให้บรรลุผลไปในทางที่ดีขึ้น และเพื่อ ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทั้งแก่ตนเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยการจัดการศึกษา นั้น จะต้องเป็นการปฏิบัติและการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สำหรับการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์นั้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักและกระบวนการศึกษา ผู้ใหญ่ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจำเป็นจะต้องศึกษาเพื่อให้ทราบถึงระดับพื้นฐานและความเป็น- อยู่ของผู้เข้าศึกษาอบรม จำเป็นจะต้องจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของผู้เข้าอบรม จะต้องใช้วัสดุอุปกรณ์เข้าช่วย และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและ แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน และเพื่อให้การจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรบรรลุผล ถึงขั้นนี้ ก็จำเป็นจะต้องศึกษาและนำเอาหลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรมาพิจารณา

ประกอบคำ

3. หลักและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรมีความหมายโดยสรุปได้ 5 ประการคือ หมายถึงเอกสารที่กำหนดโครงสร้างการศึกษาของผู้เรียน หมายถึงรายวิชาและกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนเรียนและกระทำ หมายถึงประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน หมายถึงประสบการณ์ทั้งปวงที่ผู้เรียนได้รับไม่ว่าจะโดยอย่างไรและเมื่อใด และหมายถึงวิชาความรู้สาขาหนึ่งที่ว่าด้วยหลักการและแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตร สำหรับการวิจัยครั้งนี้ จะพัฒนาหลักสูตรตามนัยแห่งความหมายของการที่จะให้ผู้เข้าศึกษาอบรมได้มีความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จัดกระทำจากการศึกษาอบรม โดยผู้วิจัยจะนำกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์, ทาบา และรูปแบบผสมผสานมาประยุกต์เข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสมตรงต่อความต้องการของสังคมและผู้เข้าศึกษาอบรมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พร้อมกันนั้น หลักสูตรที่จะกำหนดขึ้นก็จะเป็นไปโดยคำนึงถึงพื้นฐานทางค่านต่าง ๆ เช่น ปรัชญา จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ สภาพชุมชน และวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้ ด้วยข้อมูลดังกล่าวจะนำมาผสมผสานกับแนวนโยบายของรัฐ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาอบรม เนื้อหาที่ประสงค์จะให้ผู้เข้าอบรมเรียนรู้กิจกรรมที่จะจัดให้มีขึ้น ตลอดจนสภาพและความต้องการทั้งของชุมชนและของตัวผู้เข้าศึกษาอบรม อันได้จากการสำรวจและประเมินความต้องการ (need assessment) ของแต่ละชุมชนที่จะทำการฝึกอบรม และการวิจัยครั้งนี้ได้จัดทำค่างปรกฏรายละเอียดในบทที่ 4

4. หลักและกระบวนการประเมินผล การประเมินผลแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ คือ รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายของโครงการเป็นหลัก และรูปแบบที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายของโครงการเป็นหลักได้แก่ รูปแบบประเมินผลของราดฟ ไทเลอร์ และของเอียน ครอว์ฟอร์ด อันประกอบด้วยการประเมินความต้องการ ความมุ่งหมาย ประสบการณ์ การเรียนรู้ และผลจากการเรียนรู้ ส่วนรูปแบบที่ยึดเกณฑ์เป็นหลักได้แก่ รูปแบบของโรเบอร์ต อี. สเตค เป็นสำคัญ เป็นการประเมินเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นกับผลที่เกิดขึ้นจริงจากการใช้หลักสูตร เกณฑ์ที่ใช้ประเมินได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพก่อนเริ่มโครงการ ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามโครงการ และข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากโครงการ สำหรับการประเมินผลของการวิจัย

ครั้งนี้ได้จัดทำโดยยึดแนวคิดทั้ง 2 รูปแบบ กล่าวคือ 1) จัดให้มีการประเมินความต้องการการฝึกอบรมด้วยการสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ 2) การประเมินความสอดคล้องระหว่างคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ กับบทบาทที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์ ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับสภาพปัจจุบัน และปัญหาเกี่ยวกับการสหกรณ์ และ ความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ตามแนวทางที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น และ 3) การประเมินผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการทดลองใช้รูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ผลการสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตร การสำรวจดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหา ตลอดจนความต้องการที่แท้จริงของชุมชนที่จะใช้เป็นสถานที่ทำการทดลองหลักสูตร และของสมาชิกสหกรณ์ที่จะคัดเลือกเข้ามาทำการฝึกอบรม อันเป็นการทดลองความเป็นไปได้และความเหมาะสมของหลักสูตรที่จัดพัฒนาขึ้น สถานที่ทำการสำรวจและจะใช้เป็นสถานที่ทดลองหลักสูตรคือ หมู่บ้าน-ขอนแก่น หมู่ 7 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี สมาชิกสหกรณ์ที่อยู่ในหมู่บ้านนี้ทั้งหมดอยู่ในกลุ่มที่ 31 มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 51 คน

สภาพโดยทั่วไปของอำเภอโคกสำโรง ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีภูเขาและเนินเขาอยู่ทั่วไป ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตร พืชที่สำคัญคือ ข้าว ข้าวโพด ถั่วเขียว ข้าวฟ่าง และถั่วเขียว การเพาะปลูกอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญ ขาดระบบชลประทาน จึงมักประสบความเสียหายจากการเพาะปลูกเสมอ ๆ จากภาวะฝนแล้ง หรือภาวะฝนทิ้งช่วง สหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรงจัดตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2483 ในฐานะของสหกรณ์ประเภทหาทุน และได้เปลี่ยนมาเป็นสหกรณ์การเกษตร เมื่อ พ.ศ. 2517 ปัจจุบัน (พ.ศ. 2525) มีจำนวนสมาชิกประมาณ 2,800 คน แบ่งออกเป็น 51 กลุ่ม สำหรับเงินทุนดำเนินการมีประมาณ 40 ล้านบาท แบ่งเป็นทุนเรือนหุ้นประมาณ 3 ล้านบาท ทุนสำรอง 6 ล้านบาท ทุนดำเนินการ 27 ล้านบาท ส่วนที่เหลือเป็นทุนอื่น ๆ

สภาพของหมู่บ้านขอนแก่นเดิมชื่อหมู่บ้านขอนแก่น เพราะมีความกันดารน้ำมาก เนื่องจากไม่มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่าน ต่อมาเมื่อมีการสร้างโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นใน

หมู่บ้าน จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านขอนแก่น เพื่อตั้งจุดครุมาทำการสอน การตั้งบ้านเรือนของประชาชนตั้งเรียงรายตามถนนในหมู่บ้าน เป็นถนนลาดลง สร้างค้ายลูกกรง ในฤดูฝนใช้โคเฉพาะรถไถและเกวียน บริเวณที่มีการปลูกบ้านหนาแน่นคือบริเวณตรงข้ามถึงวัดบ้านขอนแก่น ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีบ้านเรือนตั้งอยู่บริเวณนี้ประมาณ 80 หลัง จากทั้งหมดประมาณ 100 หลังคาเรือน และประชากรทั้งหมดมีประมาณ 400 คน สภาพของบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ไถ่ตุงสูง บริเวณไถ่ตุงใช้เป็นที่พักเสี้ยงสัตว์ และทำนางเก็บข้าวโพด เกือบทุกบ้านเสี้ยงวัวและควายไว้สำหรับใช้งาน โดยเฉพาะการลากเกวียน ส่วนการไถหวานมักจะจ้างรถไถ จึงทำให้รายจ่ายในการเพาะปลูกสูงขึ้น ขณะเดียวกันก็มีเวลาว่างมากยิ่งขึ้นด้วย การเพาะปลูกอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นบริเวณใกล้เคียงขั้บน้ำตามธรรมชาติสามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี แต่ก็เป็นบริเวณน้อยเท่านั้น พืชที่ทำการเพาะปลูกคือ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฝ้าย และถั่วเขียว วัดบ้านขอนแก่นเป็นวัดเดียวในหมู่บ้าน มีพระอยู่ 2 รูปในระหว่างนอกพรรษา ในระหว่างพรรษาจะมีภิกษุบวชใหม่อีก 4-5 รูป บริเวณด้านหลังของวัดเป็นที่ตั้งของโรงเรียนประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน สอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งหมดประมาณ 100 คน ครู 8 คน สำหรับผู้นำของชุมชนอาจแบ่งได้เป็น 5 คน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม สมาชิกสหกรณ์ ครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา และเจ้าอาวาสวัดบ้านขอนแก่น เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากศูนย์กลางหมู่บ้าน และมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ จึงปฏิบัติงานไม่ได้เต็มที่ ชาวบ้านจึงต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ได้คนในบริเวณศูนย์กลางของหมู่บ้าน

สภาพของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกลุ่มที่ 31 จากจำนวนที่สัมภาษณ์ 25 คน ปรากฏทุกครัวเรือนปลูกข้าวโพดและปลูกพืชอื่น ๆ หมุนเวียนกันไป พืชที่ปลูกมากคือ ฝ้าย ข้าวฟ่าง และถั่วเขียว มีเพียงจำนวนน้อยที่ท่อนา รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำไร่ข้าวโพด ส่วนพืชอื่น ๆ เป็นรายได้รอง ปัญหาสำคัญที่ประสบอยู่คือ การขาดแคลนระบบชลประทาน ทำการเพาะปลูกได้เฉพาะฤดูฝนเท่านั้น ขั้ยังต้องประสบภัยจากฝนแล้ง หรือฝนทิ้งช่วงอยู่เสมอ ๆ ปัญหาสำคัญรองลงมาก็คือ ปัญหาการขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ และจำต้องรีบขายเมื่อเก็บเกี่ยวได้ เพราะต้องรีบนำเงินมาใช้หนี้ทั้งของสหกรณ์และพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากสหกรณ์ใหญ่

เงินได้ไม่เพียงพอ กล่าวคือไม่เกิน 80,000 บาทต่อปี ฉะนั้น จึงต้องกู้จากพ่อค้าเพิ่มเติม เกือบทุกรายจึงต้องกู้ยืมเงินจากพ่อค้า ซึ่งต้องเสียอัตราดอกเบี้ยสูง และตอนขายผลผลิตใช้หนี้ยังมักถูกเอาเปรียบเรื่องการชั่ง ตวง วัด อีกด้วย ดังนั้น เกษตรกรจึงต้องการแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพิ่มขึ้น ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ประสบคือ การที่ค่าแรงงานราคาแพง ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเพาะปลูกสูงขึ้นทุกปี โดยเฉพาะค่าจ้างไถ คราด เก็บเกี่ยว แคร่ราคาผลผลิตกลับมีความไม่แน่นอนบางปีราคาผลผลิตกลับได้ต่ำไปกว่าปีที่ผ่านมา ทำให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้จ่าย จนอาจกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีเวลาปลอดหนี้เลย สำหรับเหตุผลของการสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรนั้น สมาชิกจำนวน 23 คนจากที่สอบถามทั้งสิ้น 25 คน ตอบว่าหวังได้รับเงินกู้ สมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวและการดำเนินงานของสหกรณ์เพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่สนใจเฉพาะการกู้เงินเท่านั้น ความสัมพันธ์ที่มีกับสหกรณ์นอกจากการกู้เงินก็เป็นการติดต่อซื้อขายมาแมลง พันธุ์พืช โดยเหตุผลว่าสหกรณ์ให้ซื้อเชื่อได้ หากซื้อเชื่อไม่ได้ส่วนใหญ่ก็จะไปเลือกซื้อที่ตลาด ซึ่งก็โดยเงินเชื่ออีกเช่นกัน สำหรับการขายผลผลิตนั้นส่วนใหญ่ขายให้พ่อค้าด้วยเหตุผลว่า เงินพ่อค้ามาทำการเพาะปลูก และพ่อค้ารับซื้อถึงที่ ถ้าขายให้สหกรณ์ต้องจ้างรถขนไปให้สหกรณ์เอง ซึ่งผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่มีจำนวนน้อย จึงไม่คุ้มกับการจ้างยานพาหนะขนผลผลิตไปขายยังสหกรณ์ สมาชิกส่วนใหญ่มีได้เคยติดต่อขอคำปรึกษาจากสหกรณ์ในเรื่องการประกอบอาชีพเลย และส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์ทั้งในด้านการสนองความต้องการของสมาชิก ประสิทธิภาพของผู้จัดการสหกรณ์ และความเป็นธรรมในการรับซื้อผลผลิตของสหกรณ์ และต้องการให้สหกรณ์ขยายการรับซื้อผลผลิตให้มากขึ้น และรับซื้อผลผลิตถึงที่เช่นเดียวกับที่พ่อค้ากระทำ

ผลการพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร แบ่งการดำเนินงานในขั้นนี้ออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ กำหนดคุณสมบัติที่จะสนองตอบบทบาทที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร การกำหนดโครงสร้างของรูปแบบ การจัดทำรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร และการจัดทำอุปกรณ์การฝึกอบรม

1. การกำหนดคุณสมบัติที่จะสนองตอบบทบาทที่พึงประสงค์ของสหกรณ์การเกษตร

กระทำขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นจุดหมายปลายทาง (ultimate goal) ของการจัดการศึกษา
 อบรมครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสาร และจากการสำรวจสภาพ
 ชุมชนและสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านหนองนาคำ มาเป็นแนวทางกำหนดคุณสมบัติที่จะสนองตอบ
 ต่อบทบาทที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และเพื่อประเมินว่าคุณสมบัติที่กำหนดขึ้น
 นั้นสอดคล้องกับบทบาทที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของ
 และผู้ใช้บริการของสหกรณ์การเกษตรจริง ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางค่านสหกรณ์
 จำนวน 6 คนทำการประเมิน ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวคัดเลือกจากผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการ
 สหกรณ์โดยตรง 2 คน นักวิชาการสหกรณ์ 2 คน และผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม
 สมาชิกสหกรณ์ 2 คน ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 คน ปรากฏว่าคุณสมบัติที่กำหนด
 ขึ้นเกือบทั้งหมดมีความสอดคล้องกับบทบาทที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

2. การกำหนดโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร
 การดำเนินการขั้นนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาจากเอกสารและการสำรวจชุมชนและ
 สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมากำหนดโครงสร้างของรูปแบบให้สามารถตอบสนองต่อการแก้ไข
 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการสหกรณ์ และต่อคุณสมบัติตามบทบาทที่พึงประสงค์ของสมาชิก
 สหกรณ์การเกษตร โครงสร้างของรูปแบบที่กำหนดขึ้นนั้นประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
 จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม หัวข้อและเนื้อหาการอบรมกิจกรรมและวิธีการอบรม และวิธีการ
 ประเมินผล เพื่อเป็นการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงสร้างของรูปแบบ
 ต่อการสนองตอบสภาพปัจจุบันและปัญหา และความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบภายในโครง
 สร้างของรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 คน เป็นผู้ประเมิน ซึ่ง
 คัดเลือกมาจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านการฝึกอบรมสหกรณ์ 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานักใหญ่
 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผล 3 คน
 ผลการประเมินปรากฏว่าโครงสร้างของหลักสูตรที่ได้กำหนดขึ้นเกือบทั้งหมดมีความสอดคล้อง
 และเหมาะสมโดยมีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3 ขึ้นไป โดยมีมาตราวัดและน้ำหนักคะแนนดังนี้ มากที่สุด
 = 3, น้อย = 2 และน้อยที่สุด = 1

3. การกำหนดรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร การดำเนินการ
 การในขั้นนี้ เป็นการนำเอาโครงสร้างที่ผ่านการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ แล้วมากำหนดราย

ละเอียด เฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเนื้อหาการอบรม ลำดับขั้นของกิจกรรมและวิธีการอบรม และเครื่องมือที่ใช้การประเมินผล รูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรนี้ ใช้เป็นคู่มือจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

4. การจัดทำอุปกรณ์การฝึกอบรม ประกอบด้วย จัดทำแบบทดสอบเพื่อใช้ประเมินความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบทดสอบที่จัดทำขึ้นนี้ได้นำไปทดลองใช้กับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอำเภอเมืองบุรีรัมย์ เขตเมืองบุรีรัมย์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 58 คน เพื่อหาคำความยากและอำนาจจำแนก และเพื่อปรับปรุงให้มีคุณภาพเหมาะสมก่อนที่จะนำไปใช้จริงต่อไป สำหรับการประเมินผลนั้นนอกจากจะใช้แบบทดสอบแล้ว ยังใช้การประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมโดยผู้อบรมเป็นผู้สังเกต และการให้ผู้เข้าอบรมประเมินความคิดเห็นต่อการฝึกอบรมและกิจกรรมการฝึกอบรม การประเมินทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวได้จัดทำเป็นแบบสังเกตพฤติกรรม และแบบประเมินความคิดเห็น และเพื่อให้การจัดการฝึกอบรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และใช้เวลาเหมาะสม ผู้วิจัยได้จัดทำตารางการฝึกอบรมขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมต่อไป นอกจากนั้นยังได้จัดทำคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม โดยบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับการสหกรณ์ที่ประสงค์จะอบรมตามหลักสูตรที่ได้กำหนดขึ้นดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งระหว่างและหลังการฝึกอบรม

การทดลองรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร รูปแบบของการจัดการศึกษาดังกล่าว เมื่อได้รับการพัฒนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้นำไปทดลองเพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ ความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบต่าง ๆ ณ หมู่บ้านหนองคู ระหว่างวันที่ 8 - 13 ธันวาคม 2525 โดยมีสมาชิกเข้าอบรม 2 วันแรก 20 คน ส่วน 3 วันหลังลดเหลือ 17 คน สำหรับกลุ่มควบคุมนั้น ได้คัดเลือกทดสอบกับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านวังกะเบียน ตำบลวังจั่น อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี สมาชิกสหกรณ์ทั้ง 2 กลุ่มมีคุณสมบัติและสภาพแวดล้อมในลักษณะใกล้เคียงกัน และไม่มีโอกาสพบปะกันระหว่างทำการอบรมแก่กลุ่มทดลอง เพราะการคมนาคมไม่สะดวก สำหรับกลุ่มควบคุมนั้นทำการทดสอบ

ความรู้ความเข้าใจ และความสำนึกเกี่ยวกับการสหกรณ์อย่างเดี่ยว ไม่มีการฝึกอบรม โดยระยะเวลาการทดสอบครั้งแรกและครั้งที่สองห่างกันประมาณ 1 สัปดาห์

ระหว่างการทดลองผู้วิจัยได้ยึดแนวทางที่กำหนดในโครงสร้างของรูปแบบและตารางการฝึกอบรมที่ได้จัดทำขึ้น นอกจากนั้นก็ยึดหลักและกระบวนการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะปรับเนื้อหาการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสภาพและปัญหาของผู้เข้าอบรม และของชุมชนที่จัดการฝึกอบรม การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมและแสดงความคิดเห็นอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นก็จัดการฝึกอบรมในลักษณะที่ไม่เป็นพิธีการ โดยพยายามจัดทำในลักษณะของการพบปะเพื่อปรึกษาหารือกันมากกว่าแบบของการจัดการเรียนการสอน และผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่ผู้ฝึกอบรมนั้นก็พยายามทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้มีการอภิปรายและแนวทางแก้ไขปัญหตามหลักและขบวนการสหกรณ์ มากกว่าการทำตนเป็นครูสอน การสรุปและอธิบายเพิ่มเติมจะกระทำก็ต่อเมื่อได้รับการสอบถามจากผู้เข้าอบรม และเพื่อย้ำเนื้อหาสาระที่ได้รับจากการอบรมในช่วงท้ายของกิจกรรม และก่อนเริ่มกิจกรรมใหม่ต่อไปเท่านั้น

โดยวิธีการฝึกอบรมดังกล่าว มีผลทำให้การทดลองรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์สำเร็จผลไปด้วยดี แม้จะมีบางคนจะมาเข้าอบรมไม่ตรงตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในแต่ละวันก็ตาม และแม้จะต้องเลื่อนกำหนดเวลาการอบรมแต่ละวันให้ล่าช้าไปกว่ากำหนดเดิมบ้างก็ตาม แต่ก็มีผู้เข้ารับการอบรมที่สนใจต่อการฝึกอบรมอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่ช่วงระหว่างเวลาการฝึกอบรมเป็นช่วงที่เพิ่งเสร็จจากการเก็บเกี่ยวข้าวโพด และช่วงเวลาติดต่อกับชายฉลอมติดค้างกล่าวอยู่ อันแสดงถึงสัมฤทธิ์ผลของการฝึกอบรมที่สามารถดึงดูดผู้เข้าอบรมให้เกิดความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์เป็นอย่างดี เพราะการฝึกอบรมและการเข้ารับการฝึกอบรมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สหกรณ์จะต้องจัดทำ และเป็นความรับผิดชอบของสมาชิกที่จะต้องเข้ารับการฝึกอบรม สำหรับการทดสอบแก่กลุ่มควบคุม ณ หมู่บ้านวังกะเบือยน ก็ได้รับความสำเร็จและร่วมมืออันดีจากสมาชิกสหกรณ์เช่นเดียวกัน

การประเมินผลการทดลองรูปแบบของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

จัดทำเป็น 3 วิธีการ คือ การประเมินจากความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม การประเมินจาก
การสังเกตพฤติกรรม ที่ผู้เข้าอบรมโดยผู้อบรมเป็นผู้สังเกต และประเมินจากการทดสอบ
โดยเปรียบเทียบกับผลการทดสอบของกลุ่มควบคุม

1. การประเมินผลการฝึกอบรมโดยผู้เข้าอบรมเป็นผู้ประเมินผล ได้จัดทำแบบ
ประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับ หัวข้อและเนื้อหาสาระ ระยะเวลา และเกี่ยวกับผู้อบรมใน
แต่ละหน่วยการฝึกอบรม นอกจากนั้นยังให้ผู้เข้าอบรมประเมินเกี่ยวกับกิจกรรมและวิธีการ
อบรม และคู่มือการฝึกอบรม คือคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมด้วย ผลการ
ประเมินปรากฏว่า ผู้เข้าอบรมทุกคนเห็นประโยชน์และมีทัศนคติที่ดีต่อรูปแบบของการจัดการ
ศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรดังกล่าว โดยหัวข้อและเนื้อหาการฝึกอบรมตรงกับความต้องการ
และสามารถนำไปใช้ได้ ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจในหัวข้อและเนื้อหาการฝึกอบรม
ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า ผู้อบรมสามารถเร่งเร้าความสนใจ สามารถทำ
ให้ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจ และมีความเป็นกันเองต่อผู้เข้าอบรมดีในแต่ละหน่วยการอบรม
ส่วนระยะเวลาฝึกอบรมแต่ละหน่วยก็มีความคิดเห็นว่าเหมาะสมดี สำหรับความคิดเห็นต่อ
คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมนั้น ผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็น
ว่า สามารถอ่านได้อย่างเข้าใจ ภาพที่เสนอทำให้ช่วยเข้าใจเรื่องได้ง่ายขึ้น คู่มือดังกล่าว
เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกสหกรณ์ และช่วยให้เข้าใจการอบรมมากยิ่งขึ้น ในด้านความคิดเห็น
เกี่ยวกับกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม เกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า กิจกรรมและวิธีการ
ฝึกอบรมที่ใช้เหมาะสมดี ทำให้ผู้เข้าอบรมเกิดความสนใจมาก ทำให้เกิดความเข้าใจได้มาก
นอกจากนั้นผู้เข้าอบรมบางคนแสดงความพอใจการฝึกอบรมด้วยการแสดงความคิดเห็น และ
เสนอให้มีการอบรมทุกปี อันแสดงให้เห็นว่าผู้เข้าอบรมเกือบทั้งหมดมีความพอใจ มีความ
สนใจ และเห็นประโยชน์จากการฝึกอบรมเป็นอย่างมาก และมีความคิดเห็นว่ารูปแบบการ
ฝึกอบรมที่ทดลองใช้นั้นมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้าอบรม

2. การประเมินพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมโดยผู้อบรมเป็นผู้สังเกต พฤติกรรมที่
สังเกต คือ การตรงต่อเวลา ความสนใจ การร่วมกิจกรรม และการแสดงความคิดเห็น
ซึ่งจากแบบสังเกตพฤติกรรมปรากฏว่า ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าผู้เข้าอบรมมีพฤติกรรมต่อการ

ฝึกอบรมในระดับดี จะมีปัญหาอยู่บ้างสำหรับบางคนในเรื่องการตรงต่อเวลา และต้องทำให้ต้องเลื่อนกำหนดการฝึกอบรมไปจากเดิมบ้าง แต่เป็นเรื่องธรรมชาติของการฝึกอบรม และวัฒนธรรมเรื่องเวลาของชาวชนบทมีความแตกต่างไปจากสังคมเมือง และเป็นสิ่งปกติในวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตามการมาล่าช้าของผู้เข้าอบรมบางคน ก็ไม่มีส่วนทำให้การฝึกอบรมเกิดปัญหาแต่ประการใด และค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมทั้ง 4 ลักษณะจากการประเมินของผู้วิจัยก็อยู่ในระดับสูง คือ ระหว่าง 3.5 - 3.9 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเฉลี่ยระหว่าง 0.75 - 1.00 จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้เข้าอบรมแต่ละคนมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกันนัก และมีการแสดงออกอย่างดีต่อการฝึกอบรม และรูปแบบของการฝึกอบรมบรรลุผลสมความมุ่งหมายของการฝึกอบรม

3. การประเมินผลด้วยแบบทดสอบ แบบทดสอบที่จัดทำ มุ่งทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ และความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ จากการเปรียบเทียบกับกลุ่มทดลอง ปรากฏว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์ของกลุ่มทดลองแตกต่างกับกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนความสำนึกในความรับผิดชอบมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามหากประเมินจากพฤติกรรมและความคิดเห็นของผู้เข้าอบรม ทั้งจากทัศนะของผู้วิจัย และผู้เข้าอบรมเอง อาจกล่าวได้ว่า การฝึกอบรมครั้งนี้ประสบผลสมความมุ่งหมายในการกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมมีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ แต่การจะมีความสำนึกมากน้อยเพียงใดนั้น จำต้องอาศัยการติดตามพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงภายหลังการฝึกอบรม ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ สำหรับกลุ่มควบคุมนั้น ผลการทดสอบทั้ง 2 ครั้งไม่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากมิได้มีการอบรมให้ตามรูปแบบของการวิจัยเหมือนที่ทำการกลุ่มทดลอง

ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงรูปแบบการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ภายหลังการฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ควรจะได้มีการปรับเนื้อหาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการค้ากับธุรกิจของสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป เพราะเนื้อหาที่เข้าอบรมมีรายละเอียดค่อนข้างมากเกินไปกว่าระดับความรู้พื้นฐานของผู้เข้าอบรมซึ่งจบเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และเนื้อหาเกี่ยวกับธุรกิจทั่วไปเป็นเรื่องธุรกิจสมัยใหม่ในเมืองมากกว่า

ธุรกิจของสังคมชนบทที่มีพ่อค้าคนกลางและพ่อค้าย่อยเป็นส่วนใหญ่ จึงควรปรับปรุงการเปรียบเทียบให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และความเป็นจริงของการประกอบธุรกิจในสังคมชนบท การปรับปรุงดังกล่าวจะส่งผลถึงการปรับปรุงคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมในส่วนดังกล่าวด้วย

จากสรุปผลการวิจัยที่เสนอมาเป็นลำดับนี้ อาจกล่าวได้ว่าผลการวิจัยบรรลุผลตามรูปแบบของการจัดการศึกษาที่พัฒนาขึ้น และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยทุกประการ

การอภิปรายผล

การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบหรือหลักสูตรการจัดการศึกษาอบรมแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรครั้งนี้ กระทำโดยนำเอากระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวความคิดของไทเลอร์ ทามา และรูปแบบผสมผสาน ตามนัยดังกล่าว รูปแบบการจัดการศึกษาหรือหลักสูตรจะประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการอบรม และการประเมินผล โดยการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาจะคำนึงถึงพื้นฐานต่าง ๆ อันได้แก่ ธรรมชาติของความรู้ที่จะฝึกอบรม สภาพของชุมชนและวัฒนธรรม สภาพและความต้องการของผู้เข้าศึกษาอบรม และทฤษฎีการเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการวิจัยจึงจัดทำด้วยการศึกษาเกี่ยวกับหลักและกระบวนการสหกรณ์อันเป็นธรรมชาติของความรู้ที่จะฝึกอบรม การศึกษาหลักและกระบวนการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อจะนำมาใช้เป็นแนวการจัดการศึกษาอบรม การสำรวจสภาพของชุมชนและวัฒนธรรม และการสำรวจสภาพและความต้องการของผู้เข้าอบรม เพื่อนำเอามาเป็นพื้นฐานของการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา อันได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการอบรม และการประเมินผลให้สอดคล้องกับธรรมชาติของความรู้ที่จะฝึกอบรม ทฤษฎีการเรียนรู้โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ และความต้องการของชุมชนและผู้เข้าอบรมต่อไป

1. จากการศึกษาธรรมชาติของความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับหลักและขบวนการสหกรณ์ จะเห็นได้ว่าแนวคิดหลักของสหกรณ์ คือ การรวมกลุ่มกันเพื่อมุ่งยกระดับความเป็นอยู่และฐานะ ตลอดจนเพื่อสนองความต้องการร่วมกันของสมาชิก

ทั้งในด้านการธุรกิจและสังคม สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์นั้น ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ความสมัครใจ ความสำนึกในสังคม ความเสมอภาค และการช่วยเหลือตนเอง แนวคิดหลัก ดังกล่าวนี้นี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแล้วมีความคล้ายคลึง กันมาก กล่าวคือ การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคนให้มีความสามารถและฝึกกำลังกันทำงาน ให้ได้ผลแน่นอนและถาวร เพื่อให้ประชาชนช่วยตนเองให้ได้รับสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น โดย พยายามสอนและแนะนำชาวชนบทให้รู้จักใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในการคิดการ คัดลัดใจ และทำงานได้ดีกว่าเดิม ให้รู้จักนำทรัพยากรของชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ใน การปรับปรุงชุมชนของตน (บรรพต วีระสัย 2517: 377) ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษา แก่สมาชิกสหกรณ์จึงเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อการพัฒนา ชุมชน จึงสามารถนำเอาวิธีการวิจัยและพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์ในครั้งนี ไปปรับใช้กับการวิจัยและพัฒนาแบบของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและอาชีพได้ นอกจากนี้ การจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสหกรณ์ และ/หรือ การพัฒนาชุมชนนี้ยังเป็นการ จัดเนื้อหาสาระการฝึกอบรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาการของผู้ใหญ่ในวัย 35 - 60 ปี ที่มี ภาระกิจรับผิดชอบในฐานะพลเมืองดีและรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น ก่อสร้างและดำรงรักษา มาตรฐานการครองชีพทางเศรษฐกิจ (Hass. 1977: 102-103)

2. จากการสำรวจชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ พบว่า การประกอบอาชีพของเกษตรกร เป็นไปในลักษณะของการอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ขาดการพัฒนาแบบชลประทาน เนื่องจาก เป็นภาระหนักเกินความสามารถของสมาชิกสหกรณ์หรือเกษตรกรจะร่วมกันแก้ไขได้ อย่างไรก็ตามสมาชิกสหกรณ์ในหมู่บ้านขอนแก่นก็พยายามปรับการเพาะปลูกเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด เท่าที่จะทำได้ โดยการพยายามปลูกพืชหมุนเวียนในช่วงฤดูการผลิต อันได้แก่ การปลูกข้าวโพด ข้าวฟ่าง ฝ้าย และถั่วเขียว แต่การเพาะปลูกไม่อาจจะทำได้หมุนเวียนตลอดปี เพราะขาด แหล่งน้ำ และขาดการส่งเสริมจากทางราชการตามหลักและกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่ง ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินงาน จะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน รัฐบาลหรือแหล่งให้ความช่วยเหลือภายนอก จะให้ความช่วยเหลือเฉพาะสิ่งที่เกินความสามารถที่ชุมชนหรือราษฎรจะหาทำได้เอง และจะ

ต้องมีการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อร่วมมือกันดำเนินงาน มิใช่จากหน่วยงานใดหน่วยงานเดียว (บรรพต วีระสัย 2517: 378-9) จะเห็นว่าราษฎรพยายามจะหาวิธีแก้ไขเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและพัฒนาตนเอง แต่การแก้ไขนั้นเป็นไปในลักษณะทางคนต่างทำ ไม่ได้มีการร่วมมือกันปรึกษา และหาแนวทางแก้ไข ทั้งนี้ เพราะขาดการกระตุ้น และการช่วยเหลือจากทางราชการ และแหล่งทรัพยากรภายนอก และการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อแก้ปัญหา อันได้แก่ การศึกษาและหาวิธีการพัฒนาการชลประทาน และเพื่อการพัฒนาการประกอบอาชีพให้สามารถจัดทำได้ทุกฤดูกาล จากการสำรวจชุมชน และจากพฤติกรรมที่สังเกตได้จากการจัดการศึกษาอบรม พบว่าสมาชิกสหกรณ์มีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาอบรม และพร้อมจะเข้ารับการอบรม ตลอดจนพร้อมที่จะเข้าร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หากได้รับการชี้แนะและการกระตุ้นจากทางราชการหรือผู้นำท้องถิ่น และภายใต้แนวทางที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ของผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ดังนั้น ความจำเป็นของการฝึกอบรมจึงควรมุ่งเพื่อให้เกิดความสำนึก ให้เกิดความร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น และของตนเอง และจะต้องเร่งพัฒนาผู้นำที่เป็นที่ยอมรับของท้องถิ่น เพื่อนำการพัฒนาให้ต่อเนื่องและถาวร แต่ที่สำคัญคือ รัฐบาลจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยจัดส่งผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ มาวางแผนพัฒนาเกษตรกรให้สอดคล้องประสานกัน และสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกและชุมชน

3. จากการศึกษาสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ พบว่า เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และต้องเป็นหนี้ตลอดเวลา รายได้จากการเพาะปลูกแต่ละปีเป็นไปในลักษณะของการปลดเปลื้องหนี้เก่าเพื่อการกู้ยืมใหม่เท่านั้น จากการสำรวจจึงกล่าวอีกเช่นกัน ทำให้ทราบแน่ชัดว่าเกษตรกรมีเวลาว่างมากขึ้น เพราะการเพาะปลูกมีการนำเครื่องทุ่นแรงต่าง ๆ มาใช้ช่วยการว่าจ้าง หรือซื้อหามาเป็นของตนเอง และเกษตรกรยังมีไถนาเอาเวลาว่างที่มีมากขึ้นนั้นมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการประกอบอาชีพ และเพื่อเพิ่มพูนรายได้มากขึ้น ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์เฉพาะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเท่านั้น การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพอื่น หรือมีทักษะในการประกอบอาชีพอื่นยังมิได้มีการจัดทำเท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีนโยบายที่จะพัฒนา

ให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตร และเกษตรกร ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพอื่น และมีทักษะในการประกอบอาชีพอื่นเพิ่มเติม เพื่อที่จะได้นำความรู้และทักษะมาใช้เพิ่มพูนรายได้ในระหว่างช่วงนอกฤดูการผลิตและความรู้และทักษะในการอาชีพนั้น ความเป็นไปในลักษณะที่สามารถนำเอาวัสดุและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ และรัฐควรส่งเสริมด้านการจัดหาตลาดจำหน่ายผลผลิตให้ด้วย

4. การพัฒนารูปแบบโดยเฉพาะแบบทดสอบ แบบทดสอบที่มีคุณภาพสามารถวัดผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นจะทำการทดลองคุณภาพหลายครั้ง และต้องใช้ผู้ทดสอบจำนวนมากนั้น วิธีการดังกล่าวเมื่อนำมาใช้กับผู้ทดสอบที่เป็นผู้ใหญ่และเป็นเกษตรกร เป็นการยากมากที่จะหาผู้ทดสอบจำนวนมาก เพราะสมาชิกสหกรณ์อยู่กระจัดกระจายกัน มิได้อยู่ในห้องเรียนเหมือนการศึกษาในระบบโรงเรียน และการจะเรียกประชุมเพื่อให้มีผู้ประชุม เพื่อตอบข้อทดสอบจำนวนมากยิ่งเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก เพราะทุกคนมีอาชีพที่จะต้องประกอบ ดังนั้น จึงต้องใช้วิธีการทอนมีการประชุมเพื่อประกอบพิธีการหรือการจ้างมาทำการทดสอบ ซึ่งวิธีการหลังสิ้นเปลืองมาก ไม่อยู่ในวิสัยจะทำได้ ด้วยเหตุนี้ การทดสอบคุณภาพจึงกระทำได้โดยการขอให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีบุรี ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ทำการทดสอบภายหลังการประกอบพิธีทางศาสนาประจำวันศุกร์ โดยมีจำนวนสมาชิกทดสอบเพียง 58 คน ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดเท่าที่จะหาได้ และสามารถทำการทดลองได้เพียงครั้งเดียว ทั้งนี้ เพราะไม่อาจรวบรวมสมาชิกสหกรณ์กลุ่มอื่นมาทำการทดสอบได้เป็นจำนวนมากอีก

นอกจากนี้ แบบทดสอบที่ใช้สามารถวัดผลได้ดีในด้านความรู้และความเข้าใจ สำหรับการวัดด้านความสำนึกในความรับผิดชอบนั้น การพัฒนาแบบทดสอบยังไม่อาจวัดได้อย่างบรรลุผลดังต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากจะกระทำก็จำเป็นต้องออกข้อสอบเป็นจำนวนมากข้อ ซึ่งเกินความสามารถของผู้เข้าอบรมจะทำการทดสอบได้ เนื่องจากขาดความรู้พื้นฐานในด้านภาษาไทย โดยเฉพาะการอ่าน และการเขียน กระทำไม่ได้สะดวกและรวดเร็ว และลึกซึ้งมากพอ ด้วยเหตุผลดังกล่าว การวัดผลความสำนึกในความรับผิดชอบ จึงควรกระทำโดยใช้แบบทดสอบเป็นส่วนประกอบเท่านั้น การวัดผลหลักควรจะใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรมและการสหกรณ์ ทั้งในระหว่าง

และภายหลังการฝึกอบรม โดยจัดทำเป็นระยะ ๆ ไป

5. การทดลองหรือการใช้หลักสูตรนั้น รูปแบบของการจัดการศึกษาและตารางการฝึกอบรมที่กำหนดขึ้น เป็นเพียงกรอบที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินการฝึกอบรม และการจัดกิจกรรมให้ได้เนื้อหาสาระครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมเท่านั้น กิจกรรมที่จัดการฝึกอบรมจริงอาจแตกต่างไปจากลำดับของกิจกรรมและวิธีการที่กำหนดไว้ก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของการฝึกอบรม ซึ่งผู้อบรมจะต้องปรับกิจกรรมและวิธีการอบรมให้สอดคล้องกับบรรยากาศของการฝึกอบรม ตลอดจนสามารถนำเอาปัญหาและสภาพของชุมชนและของสมาชิกสหกรณ์มาเป็นตัวอย่างของการอภิปราย หรือร่วมกันปรึกษาหาแนวทางแก้ไขอยู่ตลอดเวลา จึงจะสามารถดึงดูดความสนใจของผู้เข้าอบรมให้สนใจอยู่กับการฝึกอบรม และทำให้การฝึกอบรมตอบสนองความต้องการของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ได้ ด้วยเหตุนี้ โดยอาศัยหลักการพัฒนาหลักสูตรทั้งของไทเลอร์ ทาบา และตามรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบผสมผสานการฝึกอบรมจะบรรลุผลดียิ่งขึ้น หากผู้อบรมได้มีโอกาสสำรวจสภาพชุมชนและผู้เข้าอบรมก่อนที่จะเริ่มการฝึกอบรม ตลอดจนใช้เวลาระยะหนึ่งอยู่ในชุมชนที่จะทำการฝึกอบรม ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในสภาพและปัญหาของชุมชนและผู้เข้าอบรม เพื่อนำเอามาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม และเพื่อก่อให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้เข้าอบรมก่อน และจะเป็นการจัดปัญหาที่ทำให้การเรียนการสอนผู้ใหญ่ไม่บังเกิดผล 15 ประการ ดังที่ สุกกร ศรีแสน ได้กล่าวอ้างถึงไว้ (สุกกร ศรีแสน 2523: 167-168)

6. การดำเนินการฝึกอบรม ได้กระทำไปโดยคำนึงถึงหลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตามแนวคิดของโคลส์ (Coles.1970: 25), สวัสดิ์ เอกัทธ (สวัสดิ์ เอกัทธ 2504: 218) เลดลอร์ (Laidlaw.1970: 11-13) และถวิล เลิศประเสริฐ (ถวิล เลิศประเสริฐ ม.ป.ป. ช.: 1-3) ที่ให้คำนึงถึงระดับการศึกษาของผู้เรียน จัดการศึกษาให้ง่ายที่สุด สร้างสิ่งจูงใจให้ตระหนักในความสำคัญของการฝึกอบรม และรวมกลุ่มผู้เข้าอบรมจากผู้ที่มีลักษณะสำคัญเหมือนกัน ในที่นี้คือ ผู้ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ด้วยเหตุดังกล่าวในการฝึกอบรม ผู้วิจัยจึงทำตนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการร่วมมือกันปรึกษาเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา

ของชุมชน และพัฒนาตัวสมาชิกผู้เข้าอบรมเอง การจัดการศึกษาอบรมจึงเป็นไปในลักษณะของการอภิปราย และการมีส่วนร่วมกิจกรรมของผู้เข้าอบรมเป็นส่วนใหญ่ สมดังหลักจิตวิทยาของการศึกษาผู้ใหญ่ว่า ผู้ใหญ่ไม่ชอบให้สอน แต่ชอบให้แนะนำการเรียนรู้ ไม่ชอบงานจุกจิก และมากเกินไป ไม่ชอบการวิพากษ์วิจารณ์เมื่อเขาทำผิด ต้องการการยอมรับในเรื่องความรู้ และประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ ต้องการการแสดงออกและการมีส่วนร่วมกิจกรรมการอบรม และต้องการการรับฟังความคิดเห็นที่แสดงออก (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคกลาง ม.ป.ป. : 24-26) ด้วยเหตุนี้ การจัดการฝึกอบรมจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแสดงความคิดเห็นตลอดเวลา และจะต้องมีการกล่าวอ้างถึงการอภิปรายและการแสดงความคิดเห็นของแต่ละคนอยู่เสมอ ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้ถูกเอ่ยชื่อเกิดความภูมิใจ และสนใจการฝึกอบรมมากยิ่งขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงการยอมรับความรู้ และประสบการณ์ของผู้เข้าอบรม

ข้อเสนอแนะ

จากการทดลองใช้หลักสูตรการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ซึ่งผู้วิจัยได้ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมเองนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอันได้จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรม และประสบการณ์ที่รับรู้ระหว่างการดำเนินการฝึกอบรม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ที่จะนำไปใช้ปรับปรุงรูปแบบและการฝึกอบรมต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการฝึกอบรม

1.1 กิจกรรมการฝึกอบรม ควรจะเริ่มด้วยปัญหาที่ผู้เข้าฝึกอบรม (เกษตรกร) ประสบอยู่ โดยให้ผู้เข้าอบรมอภิปรายปัญหาของตน แล้วผู้อบรมสรุปเป็นปัญหาหลัก ปัญหาหลักดังกล่าวควรจะสอบถามเพื่อให้ผู้เข้าอบรมยอมรับก่อน แล้วจึงให้ผู้เข้าอบรมอภิปรายหาแนวทางแก้ไขต่อไป โดยผู้อบรมจะต้องพยายามโยงแนวทางแก้ไขปัญหาที่ผู้เข้าอบรมเข้าใจหลักและวิธีการสหกรณ์อยู่เป็นระยะ ๆ ด้วยวิธีการดังกล่าว จะทำให้ผู้เข้าอบรมสนใจและเพลิดเพลินกับการฝึกอบรม เกิดความรู้สึกว่าพวกตนมาร่วมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหากันเอง มิใช่เรื่องของคนอื่น วิธีการดังกล่าวจะให้นผลดีกว่าการเสนอหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการสหกรณ์โดยตรง ซึ่งห่างไกลกับปัญหาที่ผู้เข้าอบรมประสบอยู่และต้องการแก้ไข ดังนั้น การ

เริ่มการอบรมด้วยปัญหาที่ผู้เข้าอบรมประสบอยู่ แล้วให้ร่วมกันหาทางแก้ไขก่อนที่จะโยนไป
สู่หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการสหกรณ์ จะประสบผลสำเร็จในการดึงดูดความสนใจของ
ผู้เข้าอบรมได้มากกว่า

1.2 การฝึกอบรมที่ดีนั้น ผู้อบรมไม่ควรจะพยายามอธิบายหรือตั้งตนเป็น
ครูสอนมากนัก เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนเข้าห้องเรียน ผู้เข้าอบรมที่เป็นผู้ใหญ่
ไม่ต้องการให้ผู้ใดมาสั่งสอนตนตรง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่วัยน้อยกว่า ฉะนั้น จึงควรกระตุ้น
ให้ผู้เข้าอบรมรู้สึก และตระหนักในปัญหา และแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาของตนเอง
การที่ผู้อบรมพยายามยกคำพูด และความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมมากล่าวบ้าง หรือกล่าวอ้างอิง
ยิ่งจะทำให้ผู้นั้นเกิดความภูมิใจ และสนใจแสดงความคิดเห็นยิ่งขึ้น ผู้อบรมควรจะทำหน้าที่
เป็นผู้สรุปความคิดเห็น และถามย้ำเพื่อให้ผู้อบรมยอมรับข้อสรุปนั้น จะเป็นวิธีการที่ผู้เข้าอบรม
พอใจยิ่ง

1.3 การใช้แผนภูมิประกอบคำบรรยาย ควรจะมีข้อความที่เป็นตัวหนังสือ
ที่กระชับรัดและสั้น ใช้ภาษาง่าย ๆ หลีกเลี่ยงการใช้คำศัพท์ และต้องเขียนด้วยตัวอักษร
ขนาดใหญ่ เพราะผู้เข้าอบรมที่เป็นผู้ใหญ่มีปัญหาเรื่องสายตา แผนภูมิที่ใช้ควรมีภาพประกอบ
โดยเฉพาะภาพการ์ตูน จะดึงดูดความสนใจมากกว่าภาพถ่าย การให้ตัวการ์ตูนพูดเป็นเรื่อง
ที่ประสงค์จะสื่อความหมายให้ผู้อบรมทราบ จะให้ผล ทำให้ผู้เข้าอบรมจดจำและนำไปอ้าง
อยู่เสมอ ๆ การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างของ 2 สิ่ง หรือมากกว่านั้น ควรจะ
เปรียบเทียบเฉพาะข้อแตกต่างที่สำคัญ การแตกข้อ 1. เปรียบเทียบให้ย่อยเกินไปจะทำให้
ยากแก่การทำความเข้าใจ และเกิดความเบื่อหน่ายต่อการฝึกอบรมและการเรียนรู้

1.4 กิจกรรมการแบ่งกลุ่ม ผู้เข้าอบรมมีความสนใจ และสนุกสนานกับการ
อภิปรายและแสดงความคิดเห็นในกลุ่มมาก แต่มีปัญหากับการนำรายงานการพิจารณาของ
กลุ่มมาเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ เนื่องจากผู้เข้าอบรมไม่คุ้นเคยกับการเสนอรายงานต่อที่ประชุม
และขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดบันทึกการประชุมกลุ่ม เพราะจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
เป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้น การที่จะให้พิจารณาโดยการแบ่งกลุ่มจะต้องเป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน
เพื่อให้ผู้รายงานจะสามารถจดจำมารายงานต่อที่ประชุมใหญ่ได้ และโดยทั่วไปแล้วผู้เข้าอบรม
ชอบการอภิปรายในที่ประชุมใหญ่มากกว่า

1.5 การให้ครูช่วยบ่มตั้งคำถามกันนั้น ครูช่วยบ่มสามารถกระทำไ้เฉพาะการตั้งคำถามเบื้องต้นที่ต้องการคำตอบจากความจำ และเป็นคำตอบที่มีในเอกสารที่แจกให้เป็นสำคัญ การตั้งคำถามเพื่อให้หาคำตอบโดยประยุกต์ความรู้จากการฝึกอบรมมาตอบนั้น ยังกระทำไ้ไม่ได้นัก จะต้องการการฝึกอบรมอีกมาก

1.6 กิจกรรมที่แสดงออกด้วยการแสดงบทบาทสมมติ แม้ครูช่วยบ่มจะรวมกิจกรรมด้วยดี แต่ก็เป็นไปได้ไม่แน่นอนนัก และมีความเกือวขึ้นที่จะแสดง เนื่องจากมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่แล้วมาเล่นเป็นเด็ก ๆ นอกจากนั้นก็ขาดความรู้ในการบอกเรื่องให้มีความต่อเนื่องกัน และการจดจำเนื้อเรื่องและข้อความที่ต้องการแสดงออกก็ทำไม่ได้ดีด้วยเหตุนี้ การให้ครูช่วยบ่มแสดงบทบาทสมมติ ครูบ่มจะต้องเป็นผู้สร้างเรื่องให้ และพยายามอธิบายให้ครูช่วยบ่มเข้าใจอย่างแท้จริง

1.7 การฝึกอบรมควรจะเป็นไปในลักษณะของการที่พยายามหลีกเลี่ยงการกระทำตามแบบแผน หรือใช้วิธีการใหม่มากที่สุด ควรจะให้เป็นที่กันเองใหม่มากที่สุด ทั้งตัวครูบ่ม วิธีการที่ใช้ และสถานที่อบรม ดังนั้น ครูบ่มจึงควรหลีกเลี่ยงการทำตนเองเป็นครู หรือผู้สอน แต่ควรทำตนเองเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการพิจารณาแก้ไขปัญหา และการอภิปราย แสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน วิธีการใช้ก็จะต้องเป็นวิธีการง่าย ๆ ที่ครูช่วยบ่มสามารถมีส่วนร่วมได้ และควรให้ครูช่วยบ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา สถานที่อบรมก็ควรหลีกเลี่ยงการใช้ห้องเรียน หรือห้องสี่เหลี่ยมคล้ายห้องเรียน เพราะจะทำให้มีบรรยากาศคล้ายห้องเรียน หรือการเรียนหนังสือ ควรใช้สถานที่ว่าง ๆ เช่น ศาลาการเปรียญ ไตรมุขไม้ กลางสนาม เป็นต้น ซึ่งจะให้ผลต่อความร่วมมือในการฝึกอบรมมากกว่า

1.8 ก่อนการอบรมในแต่ละวันนั้น ควรพยายามกระตุ้นให้ครูช่วยบ่มพิจารณาเรื่องต่าง ๆ อันเป็นปัญหาของท้องถิ่น แล้วจึงค่อยโยงเรื่องที่อภิปรายเข้ากับเรื่องที่อบรม จะเป็นการดึงดูดความสนใจของครูช่วยบ่มได้ดีกว่า เพราะทำให้ครูช่วยบ่มรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตน เป็นปัญหาของตนที่จะต้องช่วยกันหาทางแก้ไข นอกจากนั้น การฝึกอบรมทุกครั้งมีความจำเป็นจะต้องมีการศึกษาสภาพและปัญหาของบุคคล และของชุมชนก่อน เพราะการศึกษาดังกล่าวจะช่วยทำให้ครูบ่มสามารถประยุกต์สภาพและปัญหา

ของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจริงเข้ากับเรื่องที่จะอบรม อันจะทำให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็น และเป็นกันเอง ตลอดจนไว้วางใจผู้อบรมมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาสาระการฝึกอบรม นอกจากจะมุ่งเพื่อการฝึกอบรม สมาชิกสหกรณ์ใหม่ความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ และการพัฒนาชุมชนแล้ว ก็ควรจะได้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของ สมาชิกสหกรณ์ อันได้แก่ การเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการเพาะปลูก การคัดเลือกพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การประกอบอาชีพนอกฤดู การเพาะปลูก การจำแนกคุณภาพของผลผลิต และ ความรู้เกี่ยวกับการตลาด การฝึกอบรมเพื่อให้มีความรู้ดังกล่าว ควรเน้นหนักไปในด้านการ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น และควรเป็นการดำเนินงานที่ผสมผสานความรู้ และ ผู้เชี่ยวชาญจากหลายสาขาวิชา และจากหลายหน่วยงาน อันจะทำให้เนื้อหาสาระของการ ฝึกอบรมสนองตอบต่อความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ และ/หรือ เกษตรกรในชนบทมากกว่า การฝึกอบรมที่จะแยกทำในแต่ละสาขาวิชา หรือแต่ละหน่วยงาน ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่มี หน้าที่จะต้องพัฒนาชนบทและสหกรณ์ ควรจะร่วมมือกันพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษา เพื่อ พัฒนาสมาชิกสหกรณ์ และ/หรือ เกษตรกรในลักษณะของการผสมผสานเนื้อหาสาระดังกล่าว ข้างต้น และที่สำคัญที่สุดคือ จะต้องมีการสำรวจชุมชนและความต้องการของเกษตรกรที่จะ เข้าฝึกอบรมก่อนที่จะเข้าฝึกอบรมทุกครั้ง ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความ ต้องการที่แท้จริงของผู้เข้าฝึกอบรม อันจะทำให้การฝึกอบรมบรรลุตามจุดมุ่งหมายทั้งของ ผู้ฝึกอบรมและผู้เข้าฝึกอบรมยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้ฝึกอบรม ผู้อบรมมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สำเร็จ และความล้มเหลวของการฝึกอบรม หรือการนำหลักสูตรไปปฏิบัติอยู่ที่ผู้อบรมเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ผู้อบรมจึงจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร กิจกรรมและวิธีการอย่างแท้จริง จะต้องเป็นผู้ที่ศึกษาสภาพและปัญหาของบุคคลและท้องถิ่นนั้นมาก่อน และจะต้องทำตน เป็นที่รู้จักของผู้เข้าอบรมก่อน จะทำให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้เข้าอบรมมากขึ้น ฉะนั้น ก่อน การเรียนการฝึกอบรม ควรจะให้ผู้ฝึกอบรมได้มีโอกาสศึกษาสภาพและปัญหาของชุมชน ตลอดจน งามีโอกาสได้อยู่และพบปะกับผู้เข้าอบรมก่อนระยะหนึ่ง จะทำให้การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพ

ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้ฝึกอบรมจำเป็นจะต้องมีความรู้รอบตัวกว้างขวาง สามารถที่จะตอบปัญหาในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการอบรมโดยตรงได้ และจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถประยุกต์เหตุการณ์ปัญหา และบุคคลของท้องถิ่นมาเป็นประโยชน์ในการดำเนินเรื่องที่ต้องการจะฝึกงานได้

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทดสอบ

4.1 การทดสอบจะต้องหลีกเลี่ยงการใชแบบทดสอบใหญ่สำหรับผู้เข้าอบรมกรอกและเขียนให้มากที่สุด ควรมีเฉพาะที่จำเป็น และควรเขียนหรือพิมพ์ด้วยตัวหนังสือขนาดใหญ่เป็นพิเศษ มิใช่ใช้ตัวพิมพ์เล็กตามปกติ เพราะมีขนาดอักษรเล็กเกินไป ยากแก่การอ่าน เพราะผู้เข้าอบรมมีปัญหาเรื่องสายตา นอกจากนี้ก็มีปัญหาเรื่องพินความรู้ทางภาษาเขียนมีไม่มากพอที่จะอ่านและทำความเข้าใจได้ตลอด แบบทดสอบจึงควรจะง่าย สั้น และใช้เวลาทดสอบไม่มากนัก ในกรณีที่จำเป็นจะต้องใช้แบบทดสอบเพื่อต้องการหลักฐาน หรือเพื่อทราบความเข้าใจและความคิดเห็นอย่างแท้จริง ก็ควรจะทำโดยผู้ฝึกอบรมอ่านให้ฟังอย่างช้า ๆ ที่ละข้อ จะช่วยให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจคำถามได้ง่ายและเร็วยิ่งขึ้น คำตอบที่ได้อ่านก็จะตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

4.2 การทดสอบโดยแต่งเป็นเรื่อง (case study) จะดึงดูดความสนใจของผู้เข้าอบรมได้ดีกว่าคำถามตามปกติธรรมดา และหากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหรือใกล้เคียงกับเรื่องของตนเองด้วย ผู้เข้าอบรมจะจดจำและเอาจริงเอาจังแสดงออกภายหลัง

5. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคู่มือการฝึกอบรม

5.1 การฝึกอบรมแต่ละครั้งควรมีและควรจัดทำคู่มือแจกแก่ผู้เข้าอบรม เพื่อให้เกิดความรู้สึคว่าได้รับสิ่งตอบแทนจากการเข้าฝึกอบรม และหากเป็นคู่มือที่มีเรื่องเกี่ยวกับชุมชนของตนเองแล้ว จะทำให้ผู้เข้าอบรมสนใจมากยิ่งขึ้น คู่มือดังกล่าวนี้ควรจะกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมอ่านหรือนำข้อความปรากฏมาอ้างอิงกับเรื่องที่กำลังฝึกอบรมอยู่เสมอ ๆ จะเป็นการกระตุ้นความสนใจในการอ่านคู่มือดังกล่าวมากยิ่งขึ้น

5.2 คู่มือที่แจกให้ควรจะมีรูปภาพ และ/หรือ การ์ตูนมาก จะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เข้าอบรมได้มาก โดยเฉพาะภาพการ์ตูนจะดึงดูดความสนใจได้มากกว่าภาพถ่าย

และการเขียนการตูนประกอบเรื่องโดยมีคำพูดของตัวการ์ตูนตรงกับเรื่องที่ต้องการสื่อสารให้
 ผู้เข้าอบรมเข้าใจหรือไต่ถามนั้น จะทำให้ผู้เข้าอบรมจดจำได้เร็วยิ่งขึ้น และมักจะนำมา
 กล่าวอ้างบ่อย ๆ ตัวหนังสือที่ใช้ในคู่มือจะต้องง่าย กระชับ และผูกประโยคไม่ซับซ้อน

5.3 การจัดทำคู่มือจะต้องใช้ตัวพิมพ์หรือเขียนขนาดใหญ่กว่าปกติ เพราะ
 ผู้เข้าอบรมมีปัญหาสายตาสายตา อ่านหนังสือตัวเล็กไม่เห็น และส่วนใหญ่ไม่มีแว่นตา หนังสือ
 ขนาดเล็กจึงไม่กระตุ้นความสนใจให้รู้สึกอยากอ่าน

กล่าวโดยสรุป ข้อเสนอแนะสำหรับการนำรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์ที่ได้จาก
 การวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในวงกว้างนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ฝึกอบรมจะต้องทำการศึกษาภาพและ
 ปัญหาของบุคคลและชุมชนก่อน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้เข้าฝึกอบรม อันจะ
 มีผลทำให้การฝึกอบรมตอบสนองต่อความต้องการ และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาของผู้เข้า
 อบรมและชุมชนได้ การดำเนินการอบรมนั้นควรกระทำโดยให้ผู้เข้าอบรมได้มีส่วนแสดง
 ความคิดเห็นและรวมกิจกรรมให้มากที่สุด และต้องเริ่มต้นจากเรื่องที่เป็นเรื่องใกล้ตัวและ
 เป็นเรื่องที่ผู้เข้าอบรมรู้จักตัว โดยประยุกต์ให้เข้ากับหลักการ และทฤษฎีของเรื่องที่ต้องการ
 นำเสนอ วิธีการอบรมควรกระทำโดยหลักเลี้ยงพิธีการและการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน
 ควรจะเป็นรูปแบบที่ทุกคนมีโอกาสรวมกิจกรรมและแสดงความคิดเห็นได้ตลอดเวลา ควรมี
 คู่มือการฝึกอบรมแจก คู่มือที่แจกนั้นจะต้องง่ายต่อการทำความเข้าใจ มีรูปภาพหรือการตูน
 มาก พิมพ์หรือเขียนด้วยอักษรขนาดใหญ่ และที่สำคัญคือ ผู้อบรมจะต้องศึกษาภาพและปัญหา
 ของท้องถิ่นมาก่อน เป็นผู้ตื่นในท้องถิ่นเคยติดต่อหรือพบปะมาก่อนการอบรม ผู้อบรมจะต้อง
 ไม่ทำตนเป็นผู้สอนและจะต้องทำตัวให้เป็นกันเองกับผู้เข้าอบรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

อนึ่ง การนำรูปแบบการจัดการศึกษาจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์
 จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ทำการฝึกอบรมจะต้องติดตาม สังเกตพฤติกรรม และบทบาทของผู้เข้ารับ
 การฝึกอบรมเป็นระยะ ๆ ไป เพื่อให้ทราบอย่างแท้จริงว่า การจัดการศึกษาอบรมตามรูปแบบ
 ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้บรรลุผลในการทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสำนึกการมีส่วนร่วม
 กิจกรรมสหกรณ์ และเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ทำการฝึกอบรมและผู้บริหารสหกรณ์การเกษตร
 จะต้องติดตามสังเกตและหาข้อบกพร่องที่จำเป็นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบอยู่ตลอดเวลา

รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์มากยิ่งขึ้น ก็จะทำให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรดังกล่าวมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์อยู่ตลอดเวลา และจะมีส่วนเอื้ออำนวยให้การพัฒนาสหกรณ์เป็นไปอย่างรวดเร็ว และบรรลุผลตามหลักและอุดมการณ์สหกรณ์มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ระเบียบเกี่ยวกับสถานศึกษา สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน
ม.ป.ป. 6 หน้า อักสำเนา

กรมส่งเสริมสหกรณ์ การบริหารงานของผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร พิมพ์ครั้งที่ 1 โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ ประเทศไทยจำกัด 2522, 74 หน้า

กรมส่งเสริมสหกรณ์ การสหกรณ์ในประเทศไทย หจก. นิวธรรมดา 2524, 81 หน้า

กรมส่งเสริมสหกรณ์ คู่มือการสอนวิชาการสหกรณ์ในโรงเรียน ชุมชนสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย 2522, 150 หน้า

กรมส่งเสริมสหกรณ์ หลักการสหกรณ์ และการส่งเสริมสหกรณ์ในประเทศไทย ชุมชนสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย 2522, 96 หน้า

กรมส่งเสริมสหกรณ์ คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร หจก. นิวธรรมดาการพิมพ์ 2524,
23 หน้า

กรมส่งเสริมสหกรณ์ คำบรรยายในการฝึกอบรมกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตรและ
สหกรณ์นิคมระดับจังหวัด โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร 2523, 58 หน้า

กรมส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตร หจก. นิวธรรมดา 2524, 15 หน้า

กองวิชาการและส่งเสริมการสหกรณ์ สำนักงานปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ บทความรู้
ทางสหกรณ์ : เอกสารเผยแพร่การสหกรณ์ ฉบับที่ 3 พุทธศักราช 2513, 90 หน้า

กองเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ข้อมูลทางเศรษฐกิจที่สำคัญเกี่ยวกับ
กับการเกษตร ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป: สัมพันธ์พาณิชย์, 2521

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515, 176 หน้า

คณะอนุกรรมการปรับปรุงงานสหกรณ์การเกษตร แผนปรับปรุงงานสหกรณ์การเกษตรสมบูรณ์แบบ
ระหว่างปี 2523 - 2527 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2522, 288 หน้า

โครงการพัฒนาชนบทลุ่มแม่น้ำแม่กลอง รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในเขตโครงการ
พัฒนาชนบทลุ่มแม่น้ำแม่กลอง พ.ศ. 2517 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2519,
438 หน้า

✓ สมพันธ์ อุษธร ณ อุษยา ทฤษฎีหลักสูตร ม.ป.ป. 51 หน้า อัดสำเนา
ถวิล เลิศประเสริฐ แปล การดำเนินโครงการศึกษาทางสหกรณ์ ม.ป.ป. 12 หน้า
อัดสำเนา

ถวิล เลิศประเสริฐ ความสัมพันธ์ของผู้นำสหกรณ์ในการดำเนินการสหกรณ์การเกษตร :
ศึกษาเฉพาะกรณีสหกรณ์การเกษตรเมืองแปะรีว จำกัด จังหวัดฉะเชิงเทรา วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชุมชน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2522, 119 หน้า
ถวิล เลิศประเสริฐ วิสาหกิจสหกรณ์ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
พ.ศ. 2523, 287 หน้า

ถวิล เลิศประเสริฐ หลักการศึกษากทางสหกรณ์ ม.ป.ป. 14 หน้า อัดสำเนา

ทองสุข ฟินศิริกุล ศึกษาสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย 2519

ทิพย์ ทิพย์ชัยเมธา และชัยมงคล สุวพานิช ตำราหลักสูตรและกฎหมายสหกรณ์
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู 2520, 290 หน้า

พิศนา แชนนี "การประเมินผลหลักสูตร" รายงานการประชุมวิจัยการศึกษาประจำปี 2519
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย 2519

เทพ ไสยานนท์ บางเรื่องเกี่ยวกับสหกรณ์ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
2518, 166 หน้า

✓ ช่าง บัวศรี ทฤษฎีหลักสูตร เล่ม 2 โรงพิมพ์คุรุสภา 2504, 214 หน้า

บรรพต วีระสัย สังคมจิตวิทยา-มานุษยวิทยา โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2517,
80 หน้า

ประคิษฐ์ มัชฌิมา "การพัฒนาชนบทด้วยการสหกรณ์" งานสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคม คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515, 176 หน้า

ประคิษฐ์ มัชฌิมา การวิเคราะห์ธุรกิจสหกรณ์และการวางแผน โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน
2517, 168 หน้า

ประดิษฐ์ มัชฌิมา บทบาทของการเกษตรและสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชนบท

โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน 2518, 261 หน้า

ประดิษฐ์ มัชฌิมา ดูทางปรับปรุงสหกรณ์การเกษตร สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย 2520
27 หน้า

ประดิษฐ์ มัชฌิมา สังคมวิทยาชนบท และสหกรณ์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2523, 399 หน้า

พูนศักดิ์ เพ็ชรจำเริญสุข, ร.ท. ความสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการดำเนินการผู้จัดการ
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ และสมาชิกสหกรณ์ พิมพ์ครั้งที่ 5 สันนิบาตสหกรณ์แห่ง
ประเทศไทย 2525, 30 หน้า

พูนศักดิ์ เพ็ชรจำเริญสุข และเอื้อน สงสนันท์ หน้าที่คณะกรรมการดำเนินการ และผู้จัดการ
สหกรณ์การเกษตร : สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย 2525, 34 หน้า

พูนศักดิ์ มณีนพผล "การพัฒนาชนบท : ถ้าทำถูกที่เห็นที่จะช่วยได้" สยามรัฐรายวัน
วันที่ 17 พฤศจิกายน 2524

พุดเพิ่ม ราชนิชยากร, จุไรรัตน์ พรหมศิริ และประดิษฐ์ มัชฌิมา ปัญหาการดำเนินงานของ
สหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย, เอกสารเผยแพร่ฉบับที่ 2/2516, 92 หน้า

ไพฑูริย์ พงศบุตร และสุรินทร์ เศรษฐมานิก พัฒนาศึกษา : เอกสารการสอนชุดวิชา
หน่วยที่ 12 - 15 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2524, 255 หน้า

ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ลักษณะปัญหาและความ
ต้องการของประชาชนภาคเหนือ เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ 2520,
270 หน้า

✓มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน วารสาร มศว. ปทุมวัน ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 กันยายน
2521

วรชัย เขาวป่าณี ยุทธวิธีในการฝึกอบรมสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ปรินิพนธ์ กศ.ค.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 384 หน้า อค์สำเนา

วอเทอร์ส, เฮอร์เบก เจ. บทบาทของรัฐบาลในการพัฒนาสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่ง
ประเทศไทย, 2512, 18 หน้า

ศุภร ศรีแสน การศึกษานอกโรงเรียน พิมพ์ครั้งที่ 2 ภาควิชาการศึกษามัธยมศึกษา

คณะศึกษานิเทศก์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2523, 260 หน้า

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคกลาง, รูปแบบ (Model) การอบรมครูสอนกลุ่มสนใจ

กรมสามัญศึกษา ม.ป.ป., 44 หน้า

ศูนย์สถิติการเกษตร, รายงานผลการสำรวจข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปีเพาะปลูก 2524/25

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2524, 9 หน้า

ศูนย์สถิติการเกษตร, รายงานผลการสำรวจข้าวฟ่างเลี้ยงสัตว์ ปีเพาะปลูก 2524/25

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2525, 6 หน้า

ศูนย์สถิติการเกษตร, รายงานผลการสำรวจเนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตถั่วเขียว ปีเพาะปลูก

2524/25 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2525, 7 หน้า

ศูนย์สถิติการเกษตร, สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2524/25 กระทรวง

เกษตรและสหกรณ์ 2524, 210 หน้า

สถาบันฝึกอบรมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ รายงานประจำปี 2524 สถาบันฝึกอบรม

สหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ ม.ป.ป. 56 หน้า

สถาพร ชันโต, อุพบรจังหวัดของข้าพเจ้า พิมพ์วิทยาลัย 2521, 115 หน้า

สวัสดิ์ เอกพิตร หลักสูตรสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ และวิเคราะห์สหกรณ์หาทุนในประเทศไทย

โรงพิมพ์ประศาสน์ 2504, 245 หน้า

สหกรณ์การเกษตรโคสำโรง สหกรณ์การเกษตรโคสำโรงจำกัด สหกรณ์การเกษตร

โคสำโรง ม.ป.ป., 23 หน้า

สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เอกสารเผยแพร่

หมายเลข 1 โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2511, 54 หน้า

สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย สหกรณ์ที่มีผลงานดีเด่นประจำปี 2525 ไม่บอกสถานที่พิมพ์

2525, 76 หน้า

สุกชัย มนัสไพญ้อย รวมบทความและทัศนะเกี่ยวกับงานสหกรณ์ โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์

แห่งประเทศไทย 2515, 164 หน้า

✓ สุมิตร คุณานุกร หลักสูตรและการสอน กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2518, 259 หน้า

สุวัฒน์ วัฒนวงษ์ หลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ : วิทยุอักษรการพิมพ์ 2524, 80 หน้า

โสภณ ดวงสวัสดิ์ รายงานผลการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพของการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร

คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2519, 108 หน้า

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ ชนบทไทย 2522 โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการ

คณะรัฐมนตรี 2522, 208 หน้า

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และกองวิชาการและส่งเสริมสหกรณ์ สำนักงาน

ปลัดกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจาก

สหกรณ์ : ศึกษาจากสหกรณ์การเกษตร เมืองฉะเชิงเทรา จำกัด โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ

นายกรัฐมนตรี 2514, 154 หน้า

อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. ปัญหาการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย โรงพิมพ์บำรุง-

บุณลกิจ 2523, 108 หน้า

อรทัย เจริญศิลป์ การจำแนกประชากรในระดับอำเภอตามลักษณะเศรษฐกิจและสังคม

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513, 172 หน้า

อัคราเนนา

Zais, Robert S. Curriculum: Principles and Foundations.
New York: Thomas Y. Crowell Co. Inc. 1976.

184

Abrahamsen, Martin A. Cooperative Business Enterprise. New York,
Mc Graw-Hill Book Co., 1976.

Bergerin, Paul A Philosophy for Adult Education. New York; The Seabury
Press 1967. 176 p.

Bonner, Arnold British Cooperation Manchester Co-operative Union Ltd,
1970. 552 p.

Coles, Edwin N Townsend. Adult Education in Developing Countries
2nd ed. New York, Pergamon Press, 1977. 199 p.

Cooperative Promotion Department, Bangladesh Agricultural Cooperative
Ltd, 1978. 48 p. mimeographed.

✓ Crawford, Ian. "Program Evaluation", Comment on Education. Vol 9
No. 4 April 1979.

Dubhadhi, P.R. Principles and Philosophy of Cooperation Poona,
Vaikunth Meltra National Institute of Cooperative Management,
1970. 256 p.

Dulfer, Eberhard. Operational Efficiency of Agricultural Cooperatives
in Developing Countries Rome, Food and Agriculture Organization of
the United Nations, 1974. 190 p.

Fauquet G, The Co-operative Sector. Manchester Co-operative Union Ltd,
1951. 132 p.

Fay, C.R. Co-operation at Home and Abroad Vol 1, 5 ed, London:
Staples Press Ltd, 1948.

Hall, Budd L. and Hidd, J. Roby. Adult Learning: A Design for Action.
Paris, Pergamon Press, 1978.

✓ Hass, Glen. Curriculum Planning : A New Approach 2nd ed. Boston :
Allyn And Bacon, Inc., 1977. 502 p.

✓ Hooper, Richard. The Curriculum : Content, Design and Development
Edinburgh: Oliver and Boyd, 1977. 505 p.

Hussain, M.Z. Bamail Cooperative Farm. Comilla, Bangladesh Academy For
Rural Development, 1973. 125 p.

International Cooperative Alliance, Cooperation in the European Market
Economics Bombay: and Publishing House 1976. 186 p.

International Cooperative Alliance. Recent Changes, Trends, and
Developments of the Cooperative Movement in South-East Asia.
New Delhi, the Model Press Private Ltd, 1979. 435 p.

- International Labour Office. Cooperative Practice London, Staples Press Limited 1975. 50 p.
- International Labour Office. "The Role of Cooperations in the Economic and Social Development of Developing Countries.," Official Recommendation for Member Countries; Geneva, 1966.
- Karanja, Edward. Rural Economic Development and Management: The Case of Cooperative Management in East Africa. Paper presented at the Fifteenth Annual Meeting of the African Studies Association, Philadelphia. Nov. 8-11, 1972.
- Kidd, J.R. How Adults Learn 2nd ed. New York, Association Press, 1974.
- Knapp, Joseph G. The Rise of American Cooperative Enterprise 1620-1920. Danville, Illinois; The Institute Printers and Publishers, Inc., 1969. 532 p.
- Knowles, M. The Modern Practice of Adult Education. New York; Scoburay Press, 1971.
- Laidlaw, Alexander F. Training and Extension in the Co-operative Movement 6th printing Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1978. 78 p.
- Lewy, ArieH ed. Handbook of Curriculum Evaluation Paris, Unesco 1977. 306 p.
- Liveright, A.A., Maygood, N. eds. The Exeter Papers. Boston, 1969.
- McGrath, Mary Jean ed. Guidelines for Coopetatives in Developing Countries Madison, University of Wisconsin, 1969.
- Mathur, J.C. Adult Education For Farmers in a Developing Society. New Delhi, Indian Adult Education Association, 1972. 234 p.
- Miller, H. Teaching and Learning in Adult Education. New York, McMillan, 1964.
- Miracle, Marvin and Seidman, Ann. "Agricultural Cooperatives and Quasi-Cooperatives in Ghana, 1951-1965" Land Tenure Center Paper No. 51. Madison, University of Wisconsin. Duplicated, n.d.
- Munkner Hans H. Co-operative Principles and Co-operative Law Marburg, Institute for Co-operation in Developing Countries 1974.
- ✓ Neagly, Ross L. and Evans, N. Dean Handbook for Effective Curriculum Development New Jersey: Prentice-Hall Inc. 1967. 354 p.
- Patel, V. and others, ed. Lifelong Education and Community Learning: Three Case Studies in India, Hawburg, Unesco Institute for Education, 1978. 46 p.

- ✓ Pinar, William ed. Curriculum Theorizing : The Reconceptualists
Berkeley, McCutchan Publishing Corp. 1975. 452 p.
- Pradit Machima. Growth and Development of Agricultural Cooperations in Thailand. Bangkok, Thammasat University Press, 1976. 117 p.
- ✓ Provus, M. "Evaluation of Ongoing Programes in the Public School System" Educational Evaluation: New Rose New Means. Chicago, University of Chicago, 1964.
- Rana, J.M. Multi Purpose cooperative Societies in South-East Asia
New Delhi, International Cooperative Alliance, 1974. 143 p.
- Roy, Ewell Paul. Cooperative: Today and Tomorrow 2nd ed. Danville, Illinois, The Interstate Printers and Publishers, Inc. 1969. 590 p.
- Sarji, A.H. Ahmad Farmers' Cooperatives: Institution for Small Farmers in Malaysia Kuala Lumpur; Farmers' Organization Authority, 1977. 311 p.
- ✓ Saylor, J. Galen and Alexander, William M. Curriculum Planning for Modern Schools. New York, Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1966. 534 p.
- Schaars Martin A. Cooperative Principles' and Practice Madison, University of Wisconsin Cooperative Extension Program 1970. 100 p.
- Seibel, Hans Dieter and Massing, Andreas. Traditional Organizations and Economic Development-Studies of Indigeneous Co-operative Liberi. New York, Praeger, 1974.
- Stettner, Leonora. Industrial Cooperatives in Developing Countries. Paper presented at the Meeting on Self-help, Programmes for Small-scale Industries in Developing Countries. Bicnna, United Nation Industrial Development Organization. November 10-14, 1975 (Duplicated.)
- ✓ Stratemeyer, Flounce B. and Others, Developing a Curriculum for Modern Living 2nd ed. New York: Teacher College Columbia University, 1957. 740 p.
- ✓ Stufflebeam, D.L. "Toward a Science of Education Evaluation" Educational Technology. 1968.
- ✓ Taylor, Peter A and Coveley, Doris M. Reading in Curriculum Evaluation Dubuque, Iowa: WM. C. Brown Co., 1972. 253 p.
- Unesco, Draft Recommendation on the Development of Adult Education. Paris, Unesco 1976.

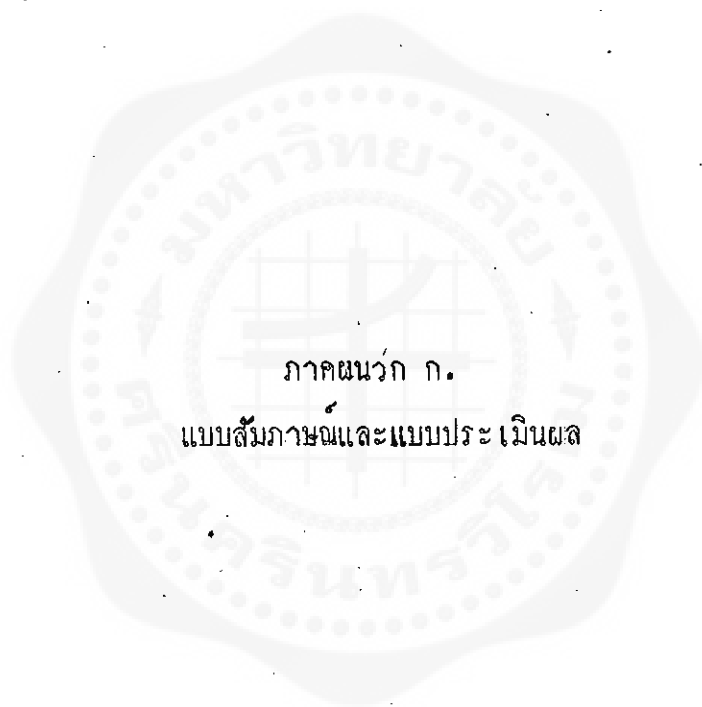
Unesco. Prospects for Adult Education and Development in Asia and the Pacific. Bangkok, Unesco Regional office for Education in Asian and the Pacific, 1981. 69 p.

Voorhis, Verry. American Cooperatives. New York, Harper and Row Publishers, 1961. 226 p.

Watkins, W.P. "The Nature of Cooperative Principles" Review of International Cooperation, Vol 60 No. 6, 1967. (246-257 p.)

Weeraman, P.E. "The Cooperative Principles"; Anthology of Cooperative Thought. 2 Vols, New Delhi: National Cooperative Union of India, 1975 I.

✓Zais, Robert S. Curriculum: Principles and Foundations. New York; Thomas Y. Crowell Co. Inc. 1976. 516 p.

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินผล

ที่อยู่อาศัย ☐ ของตนเอง ☐ อาศัยผู้อื่น ☐ อื่น ๆ ระบุ _____

มีปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอะไรบ้าง 1 _____

2 _____

3 _____

ทางแก้ไข

1 _____

2 _____

3 _____

3. การดำรงตำแหน่งในชุมชน

เคยเป็น กรรมการหมู่บ้าน/กรรมการพัฒนาหมู่บ้าน / หรือไม
กรรมการพัฒนาตำบล / สารวัตรกำนัน /
อื่น ๆ ระบุ _____

เป็นเมื่อใด _____

4. ประสบการณ์การฝึกอบรม

ครั้งที่	อบรมอะไร	อบรมนานเท่าใด	อบรมเมื่อใด
1			
2			
3			

5. ความสัมพันธ์กับสหกรณ์เกษตร

เข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์เมื่อใด _____

สาเหตุของการเข้าเป็นสมาชิก

☐ เลื่อมใสอุดมการณ์

☐ เพื่อนชักชวน

☐ พนักงานส่งเสริมสหกรณ์แนะนำ

☐ หวังได้เงินทุน

☐ หวังขายผลิตภัณฑ์

☐ อื่น ๆ ระบุ _____

เคยติดต่อกับสหกรณ์การเกษตรในท้องถิ่นใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ การกู้ยืมเงิน

☐ ขายผลิตภัณฑ์

☐ ซื้อสินค้า

☐ เข้าร่วมประชุม

☐ ขอคำปรึกษา

☐ อื่นๆ ระบุ _____

6. การกู้ยืมเงินจากสหกรณ์

ใช้เงินทุนเพื่อ

☐ ทำนา

☐ ทำไร่

☐ อื่น ๆ ระบุ _____

จำนวนเงินกู้ที่ได้รับ

☐ เท่าจำนวนที่ขอ

☐ น้อยกว่า

ความยุ่งยากในการขอกู้ยืมเงินจากสหกรณ์

☐ มาก

☐ ปานกลาง

☐ น้อย

☐ เหตุผล _____

ต้องกู้เงินจากพ่อค้าอีกหรือไม่

☐ กู้

☐ ไม่กู้

เสียดอกเบี้ยร้อยละ _____

กู้มาทำอะไร _____

การชำระหนี้และดอกเบี้ย

☐ ชำระเงินต้นและดอกเบี้ยตามเวลา

☐ ชำระแต่ดอกเบี้ย

☐ ไม่ได้ชำระทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย

อื่น ๆ ระบุ _____

เหตุผล _____

การติดตามทวงหนี้จากสหกรณ์

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ อื่นๆ ระบุ _____

มีวิธีการทวงหนี้อย่างไร _____

7. การซื้อสินค้าจากสหกรณ์

เคยติดต่อซื้อสินค้าอะไรบ้างจากสหกรณ์

- ☐ ปุ๋ย ☐ ข้าว ☐ วัสดุอุปกรณ์การเกษตร
☐ อื่น ๆ ระบุ _____

เหตุผลที่ซื้อจากสหกรณ์

- ☐ ได้รับสินเชื่อ
☐ อื่น ๆ ระบุ _____

ราคาสินค้าในสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบกับร้านค้าโดยทั่วไป

- ☐ ถูกกว่า ☐ แพงกว่า ☐ พอ ๆ กัน

คุณภาพของสินค้าที่ขายในสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบกับร้านค้าโดยทั่วไป

- ☐ คุณภาพดีกว่า ☐ ต่ำกว่า ☐ พอ ๆ กัน

ความสะดวกในการเดินทางไปซื้อสินค้าเมื่อเปรียบเทียบกับร้านค้าทั่วไป

- ☐ สะดวกกว่า ☐ สะดวกน้อยกว่า ☐ พอ ๆ กัน

เหตุผล _____

การให้บริการของสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบกับร้านค้าทั่วไป

- ☐ บริการดีกว่า ☐ บริการด้อยกว่า ☐ พอ ๆ กัน

8. การขายผลิตภัณฑ์กับสหกรณ์

เคยติดต่อขายผลิตภัณฑ์อะไรบ้างกับสหกรณ์

- ☐ ข้าว ☐ ผ้าย ☐ ข้าวโพด ☐ อื่น ๆ ระบุ _____

ราคาที่สหกรณ์รับซื้อ

- ☐ ราคาประกัน ☐ ต่ำกว่าราคาประกัน ☐ สูงกว่าราคาประกัน

การรับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก

- ☐ รับซื้อหมดตามที่เสนอขาย ☐ รับซื้อน้อยกว่าเสนอขาย
☐ รับซื้อเฉพาะพรรคพวก

เหตุผล _____

พวกพี่ๆ ใครเอาไปขายใคร _____ ทำไมถึงขาย _____

ความสะดวกในการรับซื้อเมื่อเปรียบเทียบกับร้านค้าทั่วไป

☐ ดีกว่า

☐ ค่อยกว่า

☐ พอ ๆ กัน

เหตุผล _____

หากขายผลผลิตให้สหกรณ์ไม่ได้เป็นเพราะ _____

9. การขอคำปรึกษาจากสหกรณ์

เคยขอคำปรึกษาเรื่องอะไรบ้างจากสหกรณ์ _____

ผลของการให้คำปรึกษาเป็นอย่างไร _____

10. ความคาดหวังและความต้องการการฝึกอบรม

	ต้องการ	ไม่ต้องการ	เหตุผล	ลำดับความสำคัญ
1. เรื่องที่ต้องการให้ฝึกอบรม				
1.1 กฎหมายสหกรณ์				
1.2 หลักและวิธีดำเนินงานสหกรณ์				
1.3 สหกรณ์กับการแก้ปัญหาการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิต				
1.4 บทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกกับสหกรณ์				
1.5 การดำเนินธุรกิจสหกรณ์				

	ต้องการ	ไม่ต้องการ	เหตุผล	ลำดับความสำคัญ
1.6 สหกรณ์กับการพัฒนาชุมชน				
1.7 กระบวนการกู้ยืม				
1.8 วินัยการสหกรณ์				
1.9 ประโยชน์ที่จะได้จากสหกรณ์				

2. การฝึกอบรมควรใช้เวลาานเท่าใด

3. อบรมในช่วงเดือนอะไร

4. หากมีการฝึกอบรม จะเข้าอบรมหรือไม่ ☐ เข้า ☐ ไม่เข้า

เหตุผล

11. ความจริงรักภักดีต่อสหกรณ์

1. หากไม่มีบริการกู้ยืมเงินจะยังคงเป็นสมาชิกต่อไปหรือไม่

☐ เป็น

☐ ไม่เป็น

เหตุผล

2. หากสหกรณ์รับซื้อผลผลิตในราคาต่ำ ๆ กับพ่อค้ารับซื้อ จะขายผลผลิตให้ใคร

☐ พ่อค้า

☐ สหกรณ์

เหตุผล

3. หากกู้ยืมเงินทั้งจากพ่อค้าและสหกรณ์มาปลูกข้าว จะใช้คืนใครก่อน

☐ พ่อค้า

☐ สหกรณ์

เหตุผล

4. เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ จะเลือกปรึกษาใคร

เพราะเหตุใด _____

ผลที่ได้รับ _____

5. หากสหกรณ์ไม่ขายสินค้าโดยเงินเชื่อ จะซื้อของที่สหกรณ์หรือจากร้านค้า

☐ ร้านค้า

☐ สหกรณ์

เหตุผล _____

12. การเลือกคณะกรรมการดำเนินการ ทำอย่างไร _____

คุณสมบัติที่เหมาะสมสำหรับผู้เป็นกรรมการเป็นอย่างไร _____

การทำงานของคณะกรรมการปัจจุบันเป็นอย่างไร _____

13. ทัศนคติต่อสหกรณ์

	มาก	ค่อนข้างมาก	ค่อนข้างน้อย	น้อย	เหตุผล
1. สหกรณ์สนองตอบความต้องการของสมาชิก					
2. การอุทิศตนของกรรมการดำเนินงาน					
3. ประสิทธิภาพของผู้จัดการสหกรณ์					
4. ความเป็นธรรมในการขายผลผลิตต่อสหกรณ์					
5. ความสะดวกในการฝากเงิน					
6. ประโยชน์ของสหกรณ์					
7. ความซื่อสัตย์ของกรรมการต่อสหกรณ์					
8. ความซื่อสัตย์ของผู้จัดการต่อสหกรณ์					
9. ความซื่อสัตย์ของสมาชิกส่วนใหญ่ต่อสหกรณ์					

14. ความต้องการให้สหกรณ์ดำเนินการอื่น ๆ อีก

	ต้องการ	ไม่	เหตุผล	ทำอย่างไร
1. การฝึกอบรมและให้การศึกษา				
2. การดำเนินงานกิจการสังคมอื่นๆ				
3. การให้คำปรึกษาเรื่องการประกอบอาชีพ				
4. การซื้อขายผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีก				
5. อื่น ๆ ระบุ				

15. ข้อสังเกตของผู้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ก.2

แบบประเมินคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์การ เกษตร

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาและประเมินคุณสมบัติที่เหมาะสมกับบทบาทของสมาชิกสหกรณ์ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ว่ามีความสอดคล้อง และสนองตอบต่อการแก้ไขสภาพปัจจุบันและปัญหาการสหกรณ์ ตลอดจนบทบาทที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์ มากน้อยเพียงใด ท่านมีข้อเสนอแนะและ/หรือความคิดเห็นเพิ่มเติมประการใด

สภาพปัจจุบันและปัญหา : สมาชิกขาดความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกในความรับผิดชอบ เกี่ยวกับสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา : เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการระเบียบปฏิบัติ และการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์ เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกอบรมเกิดความรู้สึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ และปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกสหกรณ์ทั้งในส่วนที่เป็นเจ้าของ และผู้ให้บริการของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

บทบาทตามจุด มุ่งหมาย	คุณสมบัติที่เหมาะสม	ความสามารถในการสนอง ตอบบทบาทตามจุดมุ่งหมาย				ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
บทบาทในฐานะ เจ้าของสหกรณ์	1. ความรู้ความเข้าใจ ในหลักและระเบียบ สหกรณ์					
	2. ความรู้ความเข้าใจ ในโครงสร้างและ การบริหารสหกรณ์					
	3. ความรู้ความเข้าใจ ในการดำเนินธุรกิจ ของสหกรณ์					
	4. ความสำนึกในหน้าที่ และพันธกรณีต่อ สหกรณ์					
	4.1 ความสำนึกใน การมีส่วนร่วม รวมในกิจกรรม การสหกรณ์					

บทบาทตามจุดมุ่ง หมาย	คุณสมบัติที่เหมาะสม	ความสามารถในการสนอง ตอบบทบาทตามจุดมุ่ง หมาย				ความถี่ เห็นขอ เสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
	4.2 ความซื่อสัตย์ต่อ สหกรณ์					
	4.3 การรู้จักเลือกสรร ผู้บริหารสหกรณ์					
	4.4 การติดตามการ เคลื่อนไหวเกี่ยว กับการสหกรณ์					
	4.5 เสนอแนะความถี่ เห็นเกี่ยวกับการ ปรับปรุงแก้ไขการ ดำเนินงานสหกรณ์					
	4.7 ศึกษาความต้องการ ของสมาชิก					
	4.8 ความพยายามที่จะ ทำให้สหกรณ์ดำรง อยู่ด้วยตนเอง					

บทบาทตามจุด มุ่งหมาย	คุณสมบัติที่เหมาะสม	ความสามารถในการสนอง ตอบบทบาทตามจุดมุ่งหมาย				ความถี่เห็น ขอเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
บทบาทในฐานะผู้ ให้บริการสหกรณ์	1. ความรู้ความเข้าใจใน หลักและระเบียบสหกรณ์ 2. ความรู้และความเข้าใจ ในโครงสร้างและการ บริหารสหกรณ์ 3. ความรู้และความเข้าใจ ในการดำเนินธุรกิจของ สหกรณ์ 4. ความสำนึกในหน้าที่และ พันธะต่อสหกรณ์ 4.1 การแสดงความทอง การให้ปรากฏ 4.2 ความรับผิดชอบ สหกรณ์ 4.2.1 ข้าราชการ ตามกำหนด 4.2.2 ให้บริการ สหกรณ์เสมอ					

บทบาทตามจุด มุ่งหมาย	คุณสมบัติที่เหมาะสม	ความสามารถในการสนอง ตอบบทบาทตามจุดมุ่ง หมาย				ความพึง พอใจ เห็นขอ เสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
	4.2.3 นำของ คุณภาพดีมา ขาย 5. ความรู้ความเข้าใจใน การนำหลักสหกรณ์มาใช้ ในการพัฒนาอาชีพและ การดำรงชีวิตร่วมกันใน ชุมชน					

ตอนที่ 2 : การประเมินคุณสมบัติโดยสรุปที่เหมาะสมกับบทบาทของสมาชิกสหกรณ์

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาและประเมินคุณสมบัติที่เหมาะสม (โดยสรุป) กับบทบาทของสมาชิกสหกรณ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ว่ามีความสอดคล้องและสนองตอบต่อจุดมุ่งหมายของการจัดหลักสูตรในอันที่จะแก้ไขสภาพปัจจุบันและปัญหาการสหกรณ์ ที่กล่าวถึงมากน้อยเพียงใด ท่านมีข้อเสนอแนะและ/หรือความคิดเห็นเพิ่มเติมประการใด

บทบาทตามจุดมุ่งหมาย	คุณสมบัติที่เหมาะสม	ความสามารถในการสนองตอบบทบาทตามจุดมุ่งหมาย				ความพึงพอใจเห็นชอบเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
บทบาทในฐานะเจ้าของและผู้ให้บริการสหกรณ์	1. ความรู้ความเข้าใจในหลักและระเบียบสหกรณ์ 2. ความรู้ความเข้าใจโครงสร้างและการบริหารสหกรณ์ 3. ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ 4. ความสำนึกในหน้าที่และพันธะที่มีต่อสหกรณ์ 4.1 ความสำนึกในสิทธิของการเป็นสมาชิกสหกรณ์					

บทบาทตาม จุดมุ่งหมาย	คุณสมบัติที่เหมาะสม	ความสามารถในการดูแล ตอบสนองบทบาทตามจุดมุ่งหมาย				ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
	4.2 การรู้จักปฏิบัติตน ในฐานะที่เป็น สมาชิกที่ดี 4.3 ความรู้ความเข้าใจ ในการปรับแก้วิถี เกี่ยวกับการสหกรณ์ ไปใช้แก้ปัญหาและ พัฒนาตนเองและ ชุมชน					

ภาคผนวก ก.3

แบบประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบภายในโครงสร้างของ
รูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์

ตอนที่ 1 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายกับสภาพ
ปัจจุบันและปัญหา

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาและประเมินจุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัดการ-
ศึกษาสหกรณ์ที่กำหนดขึ้นกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการสหกรณ์ว่ามีความสอดคล้อง
และสนองตอบต่อการแก้ไขสภาพปัจจุบันและปัญหามากน้อยเพียงใดท่านมีข้อ
เสนอแนะ และ/หรือ ความคิดเห็นเพิ่มเติมประการใด

สภาพปัจจุบันและ ปัญหา (1)	จุดมุ่งหมายของรูปแบบการ จัดการศึกษาสหกรณ์ (2)	ความสามารถที่จะ- สนองตอบต่อ (1)				ข้อเสนอแนะ เพิ่มเติม
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
สมาชิกขาดความรู้ ความเข้าใจ และ ความสำนึกในความ รับผิดชอบต่อสหกรณ์	(1) เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการ ระเบียบปฏิบัติ และการ ดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์ (2) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้า อบรมเกิดความรู้สำนึกใน การมีส่วนร่วมในกิจกรรม สหกรณ์ และปฏิบัติตนใน- ฐานะสมาชิกสหกรณ์ทั้งใน ส่วนที่เป็นเจ้าของและผู้ใช บริการของสหกรณ์ได้อย่าง ถูกต้อง					

ตอนที่ 2 : ประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัด
การศึกษาสหกรณ์กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาและประเมินว่า จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของ
หน่วยการฝึกอบรมแต่ละหน่วย ในแต่ละขอ มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของรูปแบบ
การจัดการศึกษาสหกรณ์ที่กำหนดไว้เพียงใด ท่านมีข้อเสนอแนะ และ/หรือ ความ
คิดเห็นเพิ่มเติมประการใดบ้าง

2.1 หน่วยหลักและระเบียบสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของ รูปแบบการจัด การศึกษาสหกรณ์ (1)	จุดมุ่งหมาย เชิงพฤติกรรม (2)	ความสอดคล้อง ของ(2)และ(1)				ขอเสนอแนะ เพิ่มเติม
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
1. เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการ ระเบียบปฏิบัติและการ ดำเนินกิจกรรมของ สหกรณ์ 2. เพื่อกระตุ้นให้เกิด ความสำนึกในการมี ส่วนรวมกิจกรรมสหกรณ์ และปฏิบัติตนในฐานะ สมาชิกสหกรณ์ ทั้งใน ส่วนที่เป็นเจ้าของและ ผู้ให้บริการของสหกรณ์ ได้อย่างถูกต้อง	1. อธิบายจุดมุ่งหมาย และหลักการสหกรณ์ที่ เกี่ยวข้องกับสมาชิกได้ อย่างถูกต้อง 2. ยกตัวอย่างและ ชี้แจงผลที่เกิดขึ้นจาก การรวมตัวกันเป็น สหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง 3. แสดงออก และ/ หรือ บอกวิธีปฏิบัติตาม ระเบียบของสหกรณ์ เกี่ยวกับการฝากเงิน การกู้เงิน การจัดซื้อ สิ่งของมาจำหน่ายแก่ สมาชิก และการขาย					

จุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัดการศึกษา สหกรณ์ (1)	จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม (2)	ความสอดคล้องของ (2) และ (1)				ข้อเสนอแนะ เพิ่มเติม
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
	พัฒนาของสมาชิกได้อย่าง ถูกต้อง 4. อ้างถึงและ/หรือ บอกวิธีปฏิบัติตามกฎหมาย เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของ สหกรณ์และกฎหมายที่ เกี่ยวข้องกับบทบาทของ สมาชิกสหกรณ์ได้อย่าง ถูกต้อง					

2.2 หน่วยระบบโครงสร้างและการบริหารสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัดการ- ศึกษาสหกรณ์ (1)	จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม (2)	ความสอดคล้องระหว่าง (2) และ (1)			ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		มากที่สุด	มากน้อย	น้อยที่สุด	
	1. อธิบายการจัดโครงสร้างและการแบ่งหน่วยงานของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง 2. สามารถอธิบายถึงที่มาหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสหกรณ์ตำแหน่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง 3. ชี้แจงการจัดโครงสร้างของระบบการสหกรณ์ การเกษตรของประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในโครงสร้างประโยชน์และบริการที่สมาชิกจะได้รับจากสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง 4. ชี้แจงหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบสหกรณ์ของไทยได้อย่างถูกต้อง				

2.3 หน่วยการดำเนินงานของสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของรูปแบบการจัดการศึกษา สหกรณ์ (1)	จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง (2) และ				ข้อเสนอแนะ เพิ่มเติม
		(1) มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
	1. ชี้แจงลักษณะสำคัญของการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรได้อย่างถูกต้อง 2. บอกถึงความแตกต่างระหว่างลักษณะและการดำเนินงานทั่วไปกับธุรกิจสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง 3. อธิบายถึงแหล่งที่มาและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเงินทุนในการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง					

2.4 หน่วยงานที่และพันธะของสมาชิกหอสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของ รูปแบบการจัดการ ศึกษาสหกรณ์ (1)	จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)			ข้อเสนอแนะ เพิ่มเติม
		มาก ที่สุด	มาก น้อย	น้อย ที่สุด	
	1. อธิบายความสำคัญ และลักษณะของสิทธิที่ สมาชิกพึงได้รับจากสหกรณ์ ได้อย่างถูกต้อง 2. ชี้แจงและสามารถ ระบุถึงลักษณะสำคัญของ การปฏิบัติตนในฐานะที่ เป็นสมาชิกสหกรณ์ได้ 3. อธิบายและเชื่อมโยง ลักษณะของการนำแนว คิดตามหลักการสหกรณ์ ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนา ตนเองและชุมชนได้อย่าง ถูกต้อง				

ตอนที่ 3 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม
กับเนื้อหาการฝึกอบรม

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาและประเมินเนื้อหาการฝึกอบรมแต่ละเรื่องว่ามีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ท่านมีข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงประการใด

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	เนื้อหาการฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
1. อธิบายจุดมุ่ง- หมายและหลักการ สหกรณ์ที่เกี่ยวข้อง กับสมาชิกได้อย่าง ถูกต้อง	1. ปัญหาพื้นฐานทาง เศรษฐกิจและสังคม ของเกษตรกร 2. ลักษณะการรวมตัว กันเป็นสหกรณ์เพื่อแก้ไข ปัญหาทางเศรษฐกิจและ สังคมของสมาชิก 3. หลักการสหกรณ์ที่ ช่วยแก้และพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของสมาชิกสหกรณ์ ผลที่เกิดขึ้นจากการรวม ตัวกันเป็นสหกรณ์					
2. ยกตัวอย่างและ ชี้แจงผลที่เกิดขึ้น จากการรวมตัวเป็น สหกรณ์ได้อย่างถูก ต้อง						

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	เนื้อหาการฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก น้อย	น้อย ที่สุด		
3. สามารถอธิบาย และ/หรือบอกวิธี ปฏิบัติตามระเบียบ ของสหกรณ์เกี่ยวกับการ ฝากเงิน การกู้ เงิน การจัดซื้อสิ่ง- ของมาจำหน่ายแก่ สมาชิก และการ- ขายพืชผลของ สมาชิก	ระเบียบสหกรณ์เกี่ยว กับการกู้เงิน เน้นหลักการ ประเภทเงินทุน ขั้นตอนการ ดำเนินการกู้ และอัตรา ดอกเบี้ยเงินกู้ ระเบียบสหกรณ์เกี่ยว กับการฝากเงิน เน้นหลัก การประเภทของการฝาก เงินและผลประโยชน์ที่ สมาชิกจะได้รับ ระเบียบการจัดซื้อสิ่ง- ของมาจำหน่ายแก่สมาชิก เน้นหลักการ และการคํ่า- เนินการจัดซื้อสิ่งของมา จำหน่าย ระเบียบสหกรณ์เกี่ยว กับการรับซื้อผลิตผลจาก สมาชิก เน้นหลักการผลิตผล ที่รับซื้อและการคํ่าเนินการ รับซื้อ					

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	เนื้อหาการฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
4. อ้างถึง และ/ หรือบอกวิธีปฏิบัติ ตามกฎหมายเกี่ยว กับการดำรงอยู่ของ สหกรณ์และกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับบทบาท ของสมาชิกสหกรณ์ ได้อย่างถูกต้อง	พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2511 เน้นหลักการ สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก					
5. อธิบายถึงการ จัดโครงสร้างและ การแบ่งหน่วยงาน ของสหกรณ์ได้อย่าง ถูกต้อง	การจัดโครงสร้างและ การแบ่งหน่วยงานของ สหกรณ์การเกษตร เน้น หนักความสำคัญของแต่ละ หน่วยงานและความเกี่ยว ข้องกับสมาชิก					
6. สามารถอธิบาย ถึงที่มา หน้าที่และ ความรับผิดชอบของ ผู้บริหารสหกรณ์ ตำแหน่งต่าง ๆ ได้ อย่างถูกต้อง	การได้มาหน้าที่ฐานะ ของ - ประธานกรรมการ - กรรมการดำเนินงาน - ประธานกลุ่ม - ผู้จัดการ - สหกรณ์อำเภอ - พนักงานสหกรณ์					

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	เนื้อหาการฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ขอเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก น้อย	น้อย ที่สุด		
7.ชี้แจงการจัด- โครงสร้างของ ระบบสหกรณ์การ- เกษตรของประเทศ และความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบ ภายในโครงสร้าง ประโยชน์และบริการ ที่สมาชิกจะได้รับจาก สหกรณ์ได้อย่างถูก- ต้อง	โครงสร้างระบบ สหกรณ์ในประเทศไทย เน้นหนักภารกิจ ขอบเขต ความรับผิดชอบและความ สัมพันธ์ของแต่ละหน่วย- งานและผลที่สมาชิกจะได้ รับ - สหกรณ์ - ชุมชนสหกรณ์ระดับ จังหวัด - สันนิบาตสหกรณ์แห่ง ประเทศไทย - ประโยชน์และบริการ ที่สมาชิกจะได้รับ					
8.ชี้แจงหน้าที่และ ความสัมพันธ์ระหว่าง หน่วยงานที่มีความ เกี่ยวข้องกับระบบ สหกรณ์ของไทยได้ อย่างถูกต้อง	ความสัมพันธ์ของหน่วย งานที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ เน้นหนักภารกิจ ขอบเขต ความรับผิดชอบและความ สัมพันธ์ของหน่วยงานและ ต่อสมาชิกตลอดจนผลประโยชน์ ที่สมาชิกจะได้รับ					

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	เนื้อหาการฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
11. อธิบายถึงแหล่งที่มาและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเงินทุนในการดำเนินกิจการธุรกิจของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง	- การดำเนินธุรกิจบริหารและบำรุงเงิน แหล่งที่มาของเงิน ทุนในการดำเนินกิจการ ธุรกิจของสหกรณ์ และ วิธีการได้มา ธุรกิจของสหกรณ์ได้					
12. เปรียบเทียบได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการสหกรณ์กับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง	ความสัมพันธ์ระหว่าง หลักการสหกรณ์กับการ ดำเนินธุรกิจของสหกรณ์					
13. อธิบายความสำคัญและลักษณะของสิทธิที่สมาชิกพึงได้รับจากสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง	สิทธิของสมาชิกสหกรณ์ ที่ดี (เน้นหนักความรับผิดชอบของสมาชิกต่อสหกรณ์)					

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	เนื้อหาการฝึกแบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
14. ชี้แจงและ สามารถระบุถึง ลักษณะสำคัญของ การปฏิบัติตนในฐานะชอบของสมาชิกต่อสหกรณ์ ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ที่ดี	ลักษณะของการปฏิบัติ ตนในฐานะเป็นสมาชิกที่ ดี(เน้นหนักความรับผิดชอบ การปฏิบัติตนในฐานะชอบของสมาชิกต่อสหกรณ์)					
15. อธิบายและ เชื่อมโยงลักษณะ ของการนำแนวคิด ตามหลักการสหกรณ์ ไปใช้แก้ปัญหาและ พัฒนาตนเองและ ชุมชน	ลักษณะการนำแนว คิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ ปัญหาและพัฒนาตนเอง และชุมชน(เน้นหนักบท- บาทของสมาชิกในการ พัฒนาตนเองและชุมชน					

ตอนที่ 4 : ประเมินความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาการฝึกอบรมกับกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาและประเมินกิจกรรม และวิธีการฝึกอบรมว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหาการฝึกอบรมมากน้อยเพียงใด ท่านมีข้อเสนอแนะประการใดทั้งในอันที่จะทำให้กิจกรรม และวิธีการฝึกอบรมบรรลุผล ตามจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้

เนื้อหาการฝึกอบรม (1)	กิจกรรมและวิธีการ ฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ (1)			ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มากน้อย	น้อย ที่สุด	
- ปัญหาของเกษตรกร - ลักษณะของการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์และผลของการรวมตัวกัน - หลักการสหกรณ์ - ระเบียบสหกรณ์ - เกี่ยวกับการฝากเงิน - ระเบียบสหกรณ์เกี่ยวกับการกู้เงิน - ระเบียบสหกรณ์เกี่ยวกับการรับซื้อและขายผลผลิตของสมาชิก	อภิปรายร่วมกัน (โดยผู้อบรม กระตุ้นให้สมาชิกเสนอปัญหาที่ประสบอยู่) 1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็นสี่กลุ่มเพื่อแสดงบทบาทสมมติ 2. ผู้เข้าอบรมแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษารายละเอียดของระเบียบจากคู่มือการอบรมและร่วมกันปรึกษารื้อเพื่อวางแผนการแสดงบทบาทสมมติ				

เนื้อหาการฝึกอบรม (1)	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
	3. แต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ					
	4. ผู้ฝึกอบรมสรุปโดยแผนภาพ					
- พ.ร.บ. สหกรณ์ พ.ศ. 2511	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็น					
- การจัดโครงสร้างของสหกรณ์การเกษตร	บรรยายประกอบแผนภาพและคู่มือการอบรม					
- โครงสร้างและ ผู้รับผิดชอบส่วนที่ประกอบด้วยสมาชิก	อภิปรายกลุ่ม					
- โครงสร้างและ ผู้รับผิดชอบฝ่ายจัดการ	ผู้เข้าอบรมร่วมกัน อภิปรายและแสดงความคิดเห็น					
- ระดับชั้นของสหกรณ์การเกษตร (ชุมนุมสหกรณ์ ระดับจังหวัด, ชาติ)	แสดงแผนภาพและบรรยายเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับสมาชิก					

เนื้อหาการฝึก- อบรม (1)	กิจกรรมและวิธีการฝึก- อบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
-สถาบันที่เกี่ยวข้อง กับสหกรณ์การเกษตร	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็น					
- หลักการดำเนิน ธุรกิจของสหกรณ์- การเกษตร	แสดงแผนภาพประกอบ การบรรยาย					
- การดำเนินธุรกิจ ของสหกรณ์การ- เกษตร	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็น					
- ความแตกต่าง- ระหว่างการค้าเงิน ธุรกิจของสหกรณ์- กับธุรกิจทั่วไป	แบ่งกลุ่มอภิปราย					
- แหล่งที่มาของเงิน- ทุน ในการดำเนิน ธุรกิจของสหกรณ์	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็น					
- วิธีการได้มาของ- เงินทุน บทบาทของ สมาชิกใน						
- การรวมลงทุน และผลที่ได้รับจาก การลงทุน	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็น					

เนื้อหาการฝึกอบรม (1)	กิจกรรมและวิธีการ ฝึกอบรม (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(2)และ(1)				ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
สิทธิของสมาชิกสหกรณ์ ลักษณะของการปฏิบัติงานในฐานะเป็นสมาชิก	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็น					
ลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชน	ทบทวนลักษณะการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์และหลักการสหกรณ์ อภิปรายและแสดงความคิดเห็น					

ตอนที่ 5 : การประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม
กับวิธีการประเมินผล

คำชี้แจง : โปรดพิจารณาและประเมินว่าวิธีการประเมินผลที่เสนอมีความ
สอดคล้อง กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมมากน้อยเพียงใด ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่ม-
เติมประการใดบ้าง

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	วิธีการประเมินผล (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(1)และ(2)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
1. อธิบายจุดมุ่ง- หมายและหลักสทกรณ ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิ ได้อย่างถูกต้อง	1. ประเมินจากการ- สนทนาและรวมอภิปราย 2. สอบถามเป็นราย- บุคคลระหว่างและหลังการ					
2. ยกตัวอย่างและ ชี้แจงผลที่เกิดขึ้นจาก การรวมตัวกันเป็น สหกรณ์ได้อย่างถูก- ต้อง	1. ผู้เข้าอบรมสรุปสาระ สำคัญของระเบียบต่าง ๆ 2. สังเกตจากการรวม- อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออก					
3. แสดงออกและ/ หรือ บอกวิธีปฏิบัติ ตามระเบียบเกี่ยวกับ การฝากเงิน การกู้ เงิน และการจัดซื้อ สิ่งของมาจำหน่าย	1. ผู้เข้าอบรมสรุปสาระ สำคัญของระเบียบต่าง ๆ 2. สังเกตจากการรวม- อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออก					

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	วิธีการประเมินผล (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(1)และ(2)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
แกสมัชชา และการ ขายพืชผลของสมาชิก ได้อย่างถูกต้อง 4. อ้างถึงกฎหมาย และ/หรือ นอกวิธี ปฏิบัติเกี่ยวกับการ ดำรงอยู่ของสหกรณ์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับบทบาทของ สมาชิกสหกรณ์ได้ อย่างถูกต้อง 5. อธิบายถึงการจัด โครงสร้างและการ แบ่งหน่วยงานของ สหกรณ์ได้อย่างถูก ต้อง 6. สามารถอธิบาย ถึงที่มา หน้าที่ และ ความรับผิดชอบของ ผู้บริหารสหกรณ์- ตำแหน่งต่าง ๆ ได้ อย่างถูกต้อง	1. สอบถามเป็นรายบุคคล ขณะทำการฝึกอบรม 2. สังเกตจากการรวม- อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออกระหว่างการฝึก- อบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลัง การฝึกอบรม 1. สอบถามระหว่างการ- ฝึกอบรม 2. สังเกตจากการมีส่วน ร่วมอภิปรายและพฤติกรรม ที่แสดงออกระหว่างการฝึก อบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลัง การอบรม					

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	วิธีการประเมินผล (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(1)และ(2)				ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก	น้อย	น้อย ที่สุด	
7. ชี้แจงการจัด โครงสร้างของ- ระบบการสหกรณ์ การเกษตรของ ประเทศ และความ สัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบภายใน โครงสร้าง ประ- โยชน์และบริการที่ สมาชิกจะได้รับจาก สหกรณ์ได้อย่างถูก ต้อง	1. สอบถามระหว่างการจัด ฝึกอบรม 2. สังเกตการณ์มีส่วนร่วม อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออก 3. สอบถามเพิ่มเติม หลังการฝึกอบรม					
8. ชี้แจงหน้าที่และ ความสัมพันธ์ระหว่าง หน่วยงานที่มีความ เกี่ยวข้องกับระบบ สหกรณ์ของไทยได้ อย่างถูกต้อง						

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	วิธีการประเมินผล (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง (1) และ (2)			ข้อเสนอแนะ
		มาก ที่สุด	มาก น้อย	น้อย ที่สุด	
<u>หน่วยการดำเนิน</u> <u>ธุรกิจของสหกรณ์</u> 9. บอกถึงความ- แตกต่างของลักษณะ และการดำเนินธุรกิจ ระหว่างธุรกิจสหกรณ์ กับธุรกิจทั่วไป 10. ชี้แจงลักษณะ สำคัญของการดำเนิน ธุรกิจของสหกรณ์ การเกษตรได้อย่าง ถูกต้อง 11. อธิบายถึง- แหล่งที่มาและหลัก ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับ เงินทุนในการดำเนิน กิจการของสหกรณ์ ได้อย่างถูกต้อง 12. เปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่าง หลักการสหกรณ์กับ	1. สอบถามระหว่างมี- การอบรม 2. สังเกตการมีส่วนร่วม อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออกระหว่างการ ฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลัง การฝึกอบรม 1. สอบถามระหว่างการ ฝึกอบรม 2. สังเกตการมีส่วนร่วม อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออกระหว่างการฝึก อบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลัง การฝึกอบรม				

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	วิธีการประเมินผล (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(1)และ(2)				ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
การดำเนินธุรกิจ ของสหกรณ์ใดอย่าง ถูกต้อง หน้าที่และพันธะของ สมาชิกสหกรณ์						
13. อธิบายความ- สำคัญและลักษณะ- ของสิทธิที่สมาชิก พึงได้รับจากสหกรณ์ ใดอย่างถูกต้อง	1. สอบถามระหว่างการ ฝึกอบรม 2. สังเกตการมีส่วนร่วม อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออกระหว่างการ- ฝึกอบรม					
14. ชี้แจงและ- สามารถระบุถึง ลักษณะสำคัญของ การปฏิบัติตนในฐานะ ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ ที่ดี	3. สอบถามเพิ่มเติมหลัง การฝึกอบรม					
ผลที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์						
15. อธิบายและ เชื่อมโยงลักษณะ ของการนำแนวคิด ของสหกรณ์ไปใช้-	1. สอบถามระหว่างการ ฝึกอบรม 2. สังเกตการมีส่วนร่วม อภิปรายและพฤติกรรมที่					

จุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรม (1)	วิธีการประเมินผล (2)	ความสอดคล้อง ระหว่าง(1)และ(2)				ข้อเสนอแนะ
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด	
แก้ปัญหา และพัฒนา ตนเองและชุมชนโดย อย่างถูกต้อง	แสดงออกระหว่างการ- ฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลัง การฝึกอบรม					

ภาคผนวก ก.4

แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์คำชี้แจง

ให้ท่านอ่านคำถามแต่ละข้อ แล้วพิจารณาคำตอบจากข้อ ก.ข. หรือ ค. ที่ท่านเห็นว่าถูกต้องที่สุด แล้วทำเครื่องหมาย ✓ หน้าตัวอักษร ที่ท่านเลือกนั้น

1. ข้อใดเป็นเหตุของการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ 1.2)
 - ก. การรวมกลุ่มกันด้วยความสมัครใจ
 - ข. การดำเนินธุรกิจโดยสมาชิกเป็นผู้จัด
 - ค. การรวมกันจัดตั้งเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม
2. ถ้าท่านอยากมีสิทธิร่วมเป็นเจ้าของสหกรณ์ ท่านจะทำอย่างไร 1.2)
 - ก. ซื้อหุ้นสหกรณ์
 - ข. ใขบริการของสหกรณ์
 - ค. เลือกหาสินค้าที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สหกรณ์
3. ข้อใดเป็นหลักการสหกรณ์ที่สำคัญที่สุด 1.2)
 - ก. การจ่ายเงินปันผลให้กับหุ้นในอัตราที่จำกัด
 - ข. เปิดรับสมัครสมาชิกด้วยความเต็มใจ
 - ค. ความร่วมมือของสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ
4. สหกรณ์จัดแบ่งกำไร เป็นเงินปันผลให้แก่สมาชิกอย่างไร 1.2)
 - ก. แบ่งให้ตามจำนวนหุ้นที่ซื้อ
 - ข. สมาชิกทุกคนมีสิทธิได้เท่า ๆ กัน
 - ค. แบ่งให้ตามอัตราส่วนที่ถือหุ้นไป

5. กวรวางเงินกับสหกรณ์ประเภทประจำครั้งแรกที่ฝากต้องอย่างน้อยกี่บาท
 - ก. 10
 - ข. 50
 - ค. 100
6. เกี่ยวกับการฝากเงินกับสหกรณ์ สิ่งต่อไปนี้ ข้อใดผิด
 - ก. การฝากเงินจะต้องฝากด้วยตนเองเท่านั้น
 - ข. การเปิดบัญชีเงินฝากจะกระทำเมื่อใดก็ได้
 - ค. เมื่อมีการขายที่อยู่ สมาชิกจะต้องแจ้งต่อสหกรณ์
7. สิทธิในการออกเสียงในที่ประชุมของสหกรณ์แต่ละคน เป็นอย่างไร
 - ก. ไม่ได้เลย
 - ข. ใดเท่ากัน
 - ค. ใดตามจำนวนหุ้นที่ซื้อ
8. การจดทะเบียนสหกรณ์ ทำได้เมื่อใด
 - ก. มีทุนแบ่งเป็นหุ้น มุสกำหนดขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละบุคคล
 - ข. มีกิจการรวมกันเพื่อเพิ่มพูนรายได้กับสหกรณ์
 - ค. มีคณะบุคคลไม่น้อยกว่า 10 คน
9. ถ้าสมาชิกต้องการซื้อเงินเชื่อ จำต้องใช้วิธีใด
 - ก. หาสมาชิก 2 คน ถ้ำประกัน
 - ข. สมัครเข้าเป็นสมาชิกเงินเชื่อ
 - ค. ให้สหกรณ์หักจากเงินกู้ที่สมาชิกกู้

10. ผู้พิจารณาอนุมัติให้สมาชิกกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ คือใคร

- ก. ประธานกลุ่ม
- ข. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์
- ค. คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

11. ข้อใดคือหน้าที่ของสหกรณ์

- ก. กำประกันเงินกู้
- ข. ดำเนินการค่าและธุรกิจเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิก
- ค. ถูกทั้งข้อ ก. และ ข.

12. ข้อใดคือการจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์

- ก. เฉลี่ยเป็นโบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่
- ข. จ่ายเป็นเงินปันผลหุ้น ไม่เกินร้อยละ 8 ต่อปี
- ค. เก็บกำไรสุทธิไว้ทั้งหมดเพื่อเป็นเงินสะสมของสหกรณ์

13. ข้อใดคือคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นกรรมการดำเนินการสหกรณ์ 1.21

- ก. ผู้เชี่ยวชาญทางกานสหกรณ์
- ข. ตัวแทนสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้ง
- ค. มีอายุการ เป็นสมาชิกสหกรณ์มากกว่าผู้อื่น

14. ผู้รับผิดชอบการบริหารสหกรณ์ คือใคร

- ก. ฝ่ายจัดการ
- ข. กลุ่มสมาชิกสหกรณ์
- ค. ถูกทั้งข้อ ก. และ ข.

15. สถาบันใดให้ความสนับสนุนสหกรณ์การ เกษตรค้ำเงินกู้
- ก. สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย
 - ข. กรมส่งเสริมสหกรณ์กระทรวง เกษตรและสหกรณ์
 - ค. ธนาคารเพื่อการ เกษตรและสหกรณ์การ เกษตร
16. วิธีการจัดตั้งสหกรณ์การ เกษตร ข้อใดผิด
- ก. สหกรณ์ท้องถิ่นจะต้องมีคณะบุคคลไม่น้อยกว่า 10 คน
 - ข. สหกรณ์ระดับจังหวัด จะต้อง มีสหกรณ์อำเภออย่างน้อย 3 แห่ง
 - ค. ชุมชนสหกรณ์ระดับชาติ จะต้อง มีสหกรณ์จังหวัดอย่างน้อย 10 แห่ง
17. ข้อใดไม่ใช่ ธุรกิจของสหกรณ์การ เกษตร
- ก. การให้การศึกษารวมกับชุมชน
 - ข. การซื้อขายผลิตภัณฑ์ของสมาชิก
 - ค. การจัดหาสิ่งของที่จำเป็นมาขายให้สมาชิก
18. จุดประสงค์หลักของสหกรณ์ คืออะไร 4.30
- ก. เพื่อเป็นการรวมทุน
 - ข. หากำไรใหญ่ถือหุ้น
 - ค. ให้บริการแก่สมาชิก
19. ถ้าสมมุติว่ามีเงินฝากหาย สมาชิกจะต้องทำอย่างไร
- ก. แจ้งตำรวจ
 - ข. แจ้งอำเภอ
 - ค. แจ้งสหกรณ์

20. สหกรณ์จะอยู่ไม่ไคถา ขาดสิ่งต่อไปนี้
- การโฆษณาของใจผู้บริโภค
 - ความร่วมมือรวมใจของสมาชิก
 - ความช่วยเหลือด้านการเงิน จากหน่วยราชการ
21. ข้อใด ไม่ใช่ แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ 1.23
- เงินฝากของสมาชิก
 - มูลค่าหุ้นที่สมาชิกซื้อ
 - เงินกู้จากสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย
22. ข้อใด ไม่ใช่ คุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ที่ดี 1.23
- ศึกษาและร่วมมือกับสมาชิกดำเนินการต่าง ๆ
 - ออกเสียงเลือกตั้งกรรมการโดยพิจารณาจากจำนวนหุ้นที่ซื้อ
 - เข้าร่วมประชุมใหญ่ และร่วมแสดงความคิดเห็น
23. ข้อใด ไม่จัดว่า เป็นการให้ความร่วมมือส่งเสริมกิจการสหกรณ์ 4.30
- ศึกษาและทำความเข้าใจในกฎระเบียบสหกรณ์
 - ชี้แจงบุคคลภายนอกและสมาชิกอื่นที่เกี่ยวกับสหกรณ์
 - สามัคคี ซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม
24. ข้อใด ไม่ใช่ ผลจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ 4.30
- มีแหล่งเงินทุนของตนเอง
 - มีแหล่งขายและรับซื้อผลิตภัณฑ์ในราคาที่คงการ
 - มีแหล่งบุคคลที่มีความรู้ เพื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
25. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า ถ้าไม่มีสหกรณ์แล้ว เกษตรกรจะมีฐานะยากไร้กว่านี้ 6.90
- เห็นด้วย เพราะสหกรณ์ทำให้เกิดความยุติธรรมในสังคม
 - เห็นด้วย เพราะสหกรณ์ทำให้เกษตรกรมีเงินใช้จ่ายมากขึ้น
 - ไม่เห็นด้วย เพราะสหกรณ์มีขั้นตอนมากทำให้เกษตรกรเสียเวลา

26. นายแดงได้รับหนังสือเชิญประชุมสหกรณ์เมื่อวันที่ประชุมนั้นตรงกับวันที่นายแดง
ต้องไปเกี่ยวข้าว ให้นายสีเพราะได้รับเงินมาล่วงหน้าแล้ว ถ้าท่านเป็น
นายแดง ท่านจะตัดสินใจอย่างไร 3.00
- ก. ไปเกี่ยวข้าวเพราะรับเงินมาแล้ว
 - ข. งกเกี่ยวข้าวเพื่อไปประชุมสหกรณ์
 - ค. ให้เพื่อไปประชุมแทน
27. ปีนี้ นายสี ซึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์มีผลผลิตจากการทำไร่ข้าวโพดมากกว่า
ปีก่อนเกือบเท่าตัว จึงมีพอกมาติดตอซื้อในราคาที่สูงกว่าที่จะขายให้กับ
สหกรณ์ ถ้าท่านเป็นนายสี ท่านจะตัดสินใจอย่างไร 3.00
- ก. ขายให้สหกรณ์ตามเดิมทั้งหมด
 - ข. ขายให้พอกที่มาติดตอทั้งหมด
 - ค. แบ่งขายให้กับสหกรณ์ครึ่งหนึ่งที่เหลือขายให้พอก
28. นายครุฑกู้เงินจากสหกรณ์มาจำนวนหนึ่ง เมื่อถึงกำหนดชำระปรากฏว่า
นายครุฑ ไม่มีเงินที่จะชำระได้ตามกำหนด ถ้าท่านเป็นนายครุฑ ท่านทำ
อย่างไร 3.00
- ก. ไปขอพอกมาชำระให้ตามกำหนด
 - ข. ขอมอนันต์ทำสัญญาขอต่อสหกรณ์
 - ค. ไม่ไปติดตอกับสหกรณ์อีกเลยจนกว่าจะมีผลผลิตพอชำระ
29. นายเขียวเป็นสมาชิกสหกรณ์ ได้รับการเสนอชื่อให้เป็นประธานกลุ่ม แต่
นายเขียวอ้างว่ามีภาระมากทางบ้าน และลูก ๆ ยังเล็กอยู่ แต่สมาชิกส่วน
ใหญ่ยังยืนยันจะเลือกนายเขียวเป็นประธานกลุ่มให้ได้ ถ้าท่านเป็นนายเขียว
ท่านจะทำอย่างไร 3.00

- ก. ยอมรับเป็นประธานกลุ่มตามมติของเสียงส่วนใหญ่
- ข. ไม่เข้าร่วมประชุมในครั้งต่อ ๆ ไป เพื่อจะได้ไม่ต้องเป็นประธานกลุ่ม
- ก. ยืนยันว่า "ไม่มีเวลาทำงานให้สหกรณ์จริง ๆ ขอถอนตัวเดี๋ยวนี้น"
30. นายจันทร์ เป็นสมาชิกสหกรณ์ที่มีฐานะดี จึงถูกชักจูงจาก ข.ก.ส. ให้สมัครเข้ากลุ่ม ข.ก.ส. โดยจะมีสิทธิกู้เงินจาก ข.ก.ส. ในจำนวนที่มากกว่าที่สหกรณ์ใหญ่ และเสียดอกเบี้ยต่ำกว่าเสียให้กับสหกรณ์ ถ้าท่านเป็นนายจันทร์ จะทำประการใด 300
- ก. เป็นสมาชิกสหกรณ์ตามเดิม
- ข. เสนอคณะกรรมการสหกรณ์ให้อนุมัติให้กู้เงินได้เท่าที่ ข.ก.ส. ให้
- ค. ลาออกจากการเป็นสมาชิกสหกรณ์แล้วไปสมัครเข้ากลุ่ม ข.ก.ส.

ภาคผนวก ก.5

แบบประเมินผลการอบรมในหน่วยที่ 1

หัวข้อการฝึกอบรม	ทรงความ ต้องการ		มีความ เข้าใจ		สามารถนำ ไปใช้เป็น ประโยชน์		ความพึงพอใจ
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย	
1. ปัญหาและความพยายามที่จะแก้ ปัญหาของเกษตรกร							
2. ลักษณะของการรวมตัวกันเป็น สหกรณ์และผลที่เกิดจากการรวม กลุ่มเป็นสหกรณ์							
3. หลักการสหกรณ์							
4. ระเบียบสหกรณ์เกี่ยวกับการรับ ฝากเงิน							
5. ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน							
6. ระเบียบเกี่ยวกับการจัดซื้อสิ่ง ของมาจำหน่ายแก่สมาชิก							
7. ระเบียบการขายพืชผลของสมาชิก							
8. การจดทะเบียนสหกรณ์และการ จัดสรรกำไรสุทธิ							
9. หน้าที่ของสหกรณ์							
10. การเลือกผู้แทนและการประชุม ใหญ่สมาชิก							

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้อบรม

ผู้อบรมสามารถเร่งเร้า ความสนใจ		ผู้อบรมสามารถทำให้ผู้เข้า อบรมมีความเข้าใจ		ความเป็นกันเองของ ผู้อบรม	
มาก	น้อย	มาก	น้อย	มีมาก	มีน้อย

ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม ☐ มากเกินไป ☐ พอดี ☐ น้อยเกินไป

ความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

.....

แบบประเมินผลการอบรมในหน่วยที่ 2

หัวข้อการฝึกอบรม	ตรงความต้องการ		มีความเข้าใจ		สามารถนำไปใช้ได้		ความคิดเห็น	
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย
1. โครงสร้างของสหกรณ์								
2. หน้าที่ ฐานะ และการดำเนินงานของหน่วยงาน และผู้รับผิดชอบตามโครงสร้าง								
3. ระดับชั้นของสหกรณ์การเกษตร								
4. สถาบันที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์การเกษตร								

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้อบรม

ผู้อบรมสามารถเร่งเร้าความสนใจ		ผู้อบรมสามารถทำให้ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจ		ความเป็นกันเองของผู้อบรม	
มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย

ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม ☐ มากเกินไป ☐ พอดี ☐ น้อยเกินไป

ความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

แบบประเมินผลการอบรมในหน่วยที่ 3

หัวข้อการฝึกอบรม	ตรงความต้องการ		มีความเข้าใจ		สามารถนำไปใช้ได้		ความคิดเห็นเพิ่มเติม
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย	
1. หลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ การเกษตร							
2. การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ การเกษตร							
3. ความแตกต่างระหว่างการค้ากับ ธุรกิจของสหกรณ์กับของธุรกิจทั่วไป							
4. เปรียบเทียบหลักการสหกรณ์กับการ ดำเนินธุรกิจสหกรณ์							
5. แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนิน ธุรกิจของสหกรณ์							
6. วิธีการไถ่เงินทุนมา							
7. บทบาทของสมาชิกในการมีส่วนร่วม ในการลงทุนและผลที่ได้รับจาก การลงทุน							

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้อบรม

ผู้อบรมสามารถเร่งเร้า ความสนใจ		ผู้อบรมสามารถทำให้ผู้เข้า อบรมมีความเข้าใจ		ความเป็นกันเองของผู้ อบรม	
มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย

ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม ☐ มากเกินไป ☐ พอดี ☐ น้อยเกินไป

ความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

.....

แบบประเมินผลการอบรมในหน่วยที่ 4

หัวข้อการฝึกอบรม	ตรงความต้องการ		มีความเข้าใจ		สามารถนำไปใช้ประโยชน์		ความคิดเห็นเพิ่มเติม
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย	
1. สิทธิของสมาชิกสหกรณ์							
2. ลักษณะของการปฏิบัติตนในฐานะเป็นสมาชิกที่ดี (หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์)							
3. พบทวนเกี่ยวกับลักษณะการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์และหลักการสหกรณ์							
4. ลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง							
5. ลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน							

ความคิดเห็นเกี่ยวกับอบรม

ผู้อบรมสามารถเร่งเร้า ความสนใจ		ผู้อบรมสามารถทำให้ผู้เข อบรมมีความเข้าใจ		ความเป็นกันเองของ ผู้อบรม	
มาก	น้อย	มาก	น้อย	มีมาก	มีน้อย

ระยะเวลาที่ใช้อยู่ในการอบรม ☐ มากเกินไป ☐ พอดี ☐ น้อยเกินไป

ความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่น ๆ

.....

.....

.....

ภาคผนวก ก.6

แบบประเมินผลกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม

กิจกรรมและวิธีการอบรม	ทำให้เกิดความสนใจ		ช่วยให้เกิดความเข้าใจ		วิธีการที่ใช้เหมาะสมเพียงใด	
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย
1. ผู้เข้าอบรมร่วมกันแสดงความคิดเห็น						
2. ผู้อบรมแสดงแผนภาพประกอบคำบรรยาย						
3. เสนอหัวข้อให้ร่วมสนทนาและแสดงความคิดเห็น						
4. การแบ่งกลุ่ม						
5. การแสดงบทบาทสมมติ						
6. การสอบถามระหว่างการอบรม						
7. การสอบถามหลังการอบรม						

ภาคผนวก ก.7

แบบประเมินความคิดเห็นต่อหนังสือคู่มือสหกรณ์

1. ผู้เขอาบรมสามารถอ่านคู่มือสหกรณ์ที่แจกให้ได้อย่างเข้าใจ

☐ มาก

☐ น้อย

ความคิดเห็น

.....

2. ภาพที่เสนอในคู่มือสหกรณ์ ทำให้เข้าใจเรื่องใด

☐ มาก

☐ น้อย

ความคิดเห็น

.....

3. คู่มือสหกรณ์ที่แจกให้ เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกสหกรณ์

☐ มาก

☐ น้อย

ความคิดเห็น

.....

4. คู่มือสหกรณ์ที่แจกให้ ช่วยให้เข้าใจการอบรม

☐ มาก

☐ น้อย

ความคิดเห็น

.....

ภาคผนวก ก.8
แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าอบรม
การอบรมหน่วยที่

ชื่อผู้เข้าอบรม	การตรงต่อเวลา					ความสนใจ					การร่วมกิจกรรม					การแสดงความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1																				
2																				
3																				
4																				
5																				
6																				
7																				
8																				
9																				
10																				
11																				
12																				
13																				
14																				
15																				
16																				
17																				
18																				
19																				
20																				

หมายเหตุ

5 = มากที่สุด

3 = ปานกลาง

1 = น้อยที่สุด

4 = มาก

2 = น้อย

ภาคผนวก ข.

โครงสร้างและรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์

ภาคผนวก ข.1 โครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์

สภาพปัจจุบันและปัญหา : สมาชิกขาดความรู้ ความเข้าใจและความสำนึกในความรับผิดชอบเกี่ยวกับสหกรณ์
 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา : เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการ ระบบปฏิบัติและการดำเนินการทำเป็นกิจกรรมของสหกรณ์
 เพื่อกระตุ้นให้เขาเข้าฝึกอบรมเกิดความรู้สำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ และปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกสหกรณ์ทั้งในส่วนที่เป็นเจ้าของและ
 ผู้ให้บริการของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม	เนื้อหาการฝึกอบรม	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล ทดสอบความรู้ก่อนเริ่มการฝึกอบรม
1. อธิบายจุดมุ่งหมายและหลักการสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกได้อย่างถูกต้อง 2. ยกตัวอย่างและชี้แจงผลที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง	1. ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร 2. ลักษณะการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก 3. หลักการสหกรณ์ที่ช่วยแก้แค้นและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกสหกรณ์	อภิปรายร่วมกัน(โดยผู้อบรมกระตุ้นให้สมาชิกเสนอปัญหาที่ประสบอยู่ ประสบบอยู่	1. ประเมินจากการสนทนาและรวมอภิปราย 2. สอบถามเป็นรายบุคคลระหว่างและหลังการอบรม

จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม	เนื้อหาการฝึกอบรม	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
3. สามารถอธิบายและ/หรือบอกวิธีปฏิบัติกับระเบียบของสหกรณ์เกี่ยวกับการฝากเงิน การกู้เงิน การจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิกและการขายสิ่งผลของสมาชิก	- หลักการสหกรณ์ - ระเบียบสหกรณ์เกี่ยวกับการฝากเงิน - ระเบียบสหกรณ์เกี่ยวกับการกู้เงิน - ระเบียบสหกรณ์เกี่ยวกับการรับซื้อและขายผลผลิตของสมาชิก - ระเบียบสหกรณ์เกี่ยวกับการขาย	1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็นสี่กลุ่ม เพื่อแสดงบทบาทสมมติ 2. ผู้เข้าอบรมแต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษารายละเอียดของระเบียบจากคู่มือการฝึกอบรม และร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อวางแผนการแสดงผลบทบาทสมมติ 3. แต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ 4. ผู้อบรมสรุปโดยแผนภาพ	1. ผู้เข้าอบรมสรุปลักษณะสำคัญของระเบียบต่าง ๆ ได้ 2. สังเกตจากการรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม

จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม	เนื้อหาการฝึกอบรม	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
4. อ้างอิงและ/หรือบอกวิธีปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับคำร้องขอของสหกรณ์ และกฎหมายเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกสหกรณ์โดย่างถูกต้อง	พ.ร.บ.สหกรณ์ พ.ศ. 2511 เน้นหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก	ผู้เข้าอบรมรวมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามเป็นรายบุคคลขณะทำการฝึกอบรม 2. สังเกตจากการรวบรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติม หลังการฝึกอบรม
5. อธิบายถึงการจัดโครงสร้างและการทำงานของหน่วยงานของสหกรณ์โดย่างถูกต้อง	- การจัดโครงสร้างของสหกรณ์ - การเกษตร - โครงสร้างและผู้บริหารนิคมสวนที่ประกอบด้วยสมาชิก - โครงสร้างและผู้บริหารนิคมสวนฝ่ายจัดการ	- บรรยายประกอบแผนภาพและผังภูมิการฝึกอบรม - อภิปรายกลุ่ม - ผู้เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการฝึกอบรม 2. สังเกตจากการมีส่วนร่วมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออก 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการฝึกอบรม
5. สามารถอธิบายถึงที่มาหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสหกรณ์ต่าง ๆ โดย่างถูกต้อง	การได้อนาที่ฐานะของ - ประธานกรรมการ - กรรมการดำเนินงาน - ประธานกลุ่ม - ผู้จัดการ - สหกรณ์อำเภอ - พนักงานสหกรณ์		1. สอบถามระหว่างการอบรม 2. สังเกตจากการมีส่วนร่วมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออก ระหว่างทำการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมภายหลังการฝึกอบรม

จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม	เนื้อหาการฝึกอบรม	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	ผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรม
ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่แจ้งการจัดโครงสร้างของระบบการเกษตรของประเทศและ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในโครงสร้าง นโยบายและบริการที่ ภารกิจจะได้รับจากสหกรณ์โดย ของ	- โครงสร้างระบบสหกรณ์ในประเทศไทย เน้นหลักการกิจกรรมเขต ความรับผิดชอบและความสัมพันธ์ของแต่ละหน่วยงาน และผลประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ - สหกรณ์ - คุณสมบัติสหกรณ์ระดับจังหวัด - คุณสมบัติสหกรณ์ระดับประเทศ - สหกรณ์สหกรณ์แห่งประเทศไทย - ประโยชน์และบริการที่สมาชิกจะได้รับ	- แสดงแผนภาพและบรรยายเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องของสมาชิก - ผู้เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการประชุม 2. สังเกตการรวมอภิปรายและ พฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการฝึกอบรม
ผู้แจ้งหน้าที่และความสัมพันธ์ ระหว่างหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง กับสหกรณ์ของไทยโดย อย่างถูกต้อง	- ความสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ เน้นหลักการกิจกรรมเขต ความรับผิดชอบ และความสัมพันธ์ของหน่วยงานและคุณสมบัติที่สอดคล้องกับประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ - กรมส่งเสริมสหกรณ์ - กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ - คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งประเทศไทย - ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	- แสดงแผนภาพประกอบการบรรยาย - ผู้เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการประชุม 2. สังเกตการรวมอภิปรายและ พฤติกรรมที่แสดงออก 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการฝึกอบรม

จุดมุ่งหมายเชิงปฏิบัติการ	เนื้อหาการฝึกอบรม	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมิน
9. บอกถึงความแตกต่างระหว่างลักษณะและการดำเนินงานธุรกิจทั่วไปกับธุรกิจสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง	- หลักการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์ - การดำเนินการของสหกรณ์ - ความแตกต่างระหว่างการค้ากับธุรกิจของสหกรณ์	- แสดงแผนภาพประกอบการบรรยาย - ผู้เข้าอบรมรวมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น - แบ่งกลุ่มอภิปราย	1. สอบถามระหว่างการเรียนรู้ 2. สังเกตการณ์ส่วนรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการเรียนรู้
10. ชี้แจงลักษณะสำคัญของการค้าเป็นธุรกิจของสหกรณ์การค้าอย่างถูกต้อง	- การดำเนินงานการเงิน - การดำเนินงานการค้าขาย - การดำเนินงานธุรกิจซื้อ - การดำเนินงานการบริหารและบำรุงรักษา	1. แสดงแผนภาพประกอบการบรรยาย 2. ผู้เข้าอบรมรวมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการเรียนรู้ 2. สังเกตการณ์ส่วนรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการเรียนรู้
11. อธิบายถึงแหล่งที่มาและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเงินทุนในการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์	- แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินงาน - บทบาทของสมาชิกในการร่วมลงทุนและผลประโยชน์จากการลงทุน	- ผู้เข้าอบรมรวมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการเรียนรู้ 2. สังเกตการณ์ส่วนรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม	เนื้อหาการฝึกอบรม	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
12. เปรียบเทียบไปถึงความสัมพันธะระหว่างหลักการสหกรณ์กับการดำเนินงานของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง	- ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการสหกรณ์กับการดำเนินงานของสหกรณ์	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการประชุม 2. สังเกตการณ์ส่วนรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออก 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการประชุม
13. อธิบายถึงความสำคัญและลักษณะของสิทธิที่สมาชิกพึงได้รับจากสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง	- สิทธิของสมาชิกสหกรณ์ (แนบหลักความรับผิดชอบของสมาชิกต่อสหกรณ์)	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการประชุม 2. สังเกตการณ์ส่วนรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการประชุม

จุดมุ่งหมาย เชิงปฏิบัติการ	เนื้อหาการฝึกอบรม	กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
14. ผู้แจ้งและสามารถระบุถึงลักษณะสำคัญของการปฏิบัติตนในฐานะที่เป็นสมาชิกสหกรณ์	ลักษณะการปฏิบัติตนในฐานะเป็นสมาชิกที่ดี (เน้นทัศนคติที่ดีของสมาชิกสหกรณ์)	ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย ผู้อบรมสรุปความคิดเห็น	3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการฝึกอบรม 1. สอบถามระหว่างการฝึกอบรม 2. สังเกตการณ์ส่วนรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออกระหว่างการฝึกอบรม 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการฝึกอบรม
15. อธิบายและเชื่อมโยงลักษณะการนำแนวคิดตามหลักการสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชน	- ลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชน เน้นบทบาทบาทของสมาชิกในการพัฒนาตนเองและชุมชน	- พบทวนลักษณะการร่วมกันเป็นสหกรณ์และหลักการสหกรณ์ - พบทวนผลที่เกิดจากการร่วมกันเป็นสหกรณ์ - อภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามระหว่างการฝึกอบรม 2. สังเกตการณ์ส่วนรวมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออก 3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการฝึกอบรม

ภาคผนวก ข.2 รูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์
หน่วยที่ 1 : หลักและระเบียบสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย หลักการ ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ และเพื่อควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์ ตลอดจนเพื่อให้เห็นความสำคัญของการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์

หัวข้อการฝึกอบรม

1. หลักการสหกรณ์

- 1.1 ปัญหาและความต้องการของเกษตรกร
- 1.2 ความพยายามแก้ปัญหาของเกษตรกรไทย
- 1.3 ความหมายของสหกรณ์
- 1.4 ลักษณะและผลที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์
- 1.5 หลักการสหกรณ์

2. ระเบียบสหกรณ์

- 2.1 ระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน
- 2.2 ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน
- 2.3 ระเบียบเกี่ยวกับการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก
- 2.4 ระเบียบการขยายผลของสมาชิก

3. กฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก

- 3.1 การจดทะเบียนสหกรณ์
- 3.2 การจัดสรรกำไรสุทธิ
- 3.3 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร
- 3.4 การเลือกผู้แทนและการประชุมใหญ่สมาชิก

การจัดการฝึกอบรมเรื่องหลักการสหกรณ์

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

อธิบายจุดมุ่งหมายและหลักการสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกได้อย่างถูกต้อง ยกตัวอย่างและชี้แจงผลที่เกิดจากการรวมเป็นสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

2. แผนโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
1. ปัญหาและความต้องการของเกษตรกร	1. ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย และแสดงความคิดเห็น	1. ประเมินจากการสนทนา และการร่วมอภิปราย
2. ความพยายามแก้ปัญหาของเกษตรกร	2. แบ่งกลุ่มอภิปรายปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา	2. สอบถามเป็นรายบุคคลระหว่างและหลังการฝึกอบรม
3. ความหมายของสหกรณ์		
4. ลักษณะและการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์	3. ผู้อบรมบรรยายสรุปประกอบแผนภาพ	
5. หลักการสหกรณ์		

3. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 1

3.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม ปัญหาสำคัญของเกษตรกร คือ การขาดแคลนเงินทุน ขาดแคลนที่ดินทำกิน ขาดประสิทธิภาพในการผลิต ผลิตภัณฑ์ ขายไม่ออก หรือไ้ราคาไม่เป็นธรรม

ความพยายามแก้ปัญหาของเกษตรกร กระทบด้วยความพยายามแก้ปัญหาด้วยตนเอง และความร่วมมือ

ความพยายามจะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เป็นไปตามหลัก ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนต้องช่วยเหลือตนเองก่อน แล้วผู้อื่นจึงจะช่วยตน การช่วยตนเองจะต้องปฏิบัติดังนี้ มานะ และความอดทนในการประกอบอาชีพ อดทนทำงานเต็มความสามารถ และพยายามปรับปรุงและขยายการผลิตอยู่ตลอดเวลา รู้จักประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อสุรุ่ยสุร่าย และทำตามแบบของคนอื่น

ความพยายามจะแก้ปัญหาด้วยการรวมกลุ่ม คนเราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ จำจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยเฉพาะคนมีอาชีพเดียวกัน และมีปัญหาอย่างเดียวกัน การรวมมือกันเพื่อปรึกษาหารือและร่วมกันแก้ปัญหา ย่อมจะทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไป

ความพยายามจะแก้ปัญหาด้วยการรวมกลุ่มนี้ ทำให้เกิดรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ และสังคม ซึ่งสมาชิกเป็นผู้จึ้นนรากฐานของความเสมอภาค เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางธุรกิจและสังคมของสมาชิก นั่นคือ ความหมายของการรวมกลุ่มในรูปของสหกรณ์

ความหมายของสหกรณ์ สหกรณ์คือรูปแบบของการดำเนินธุรกิจและสังคมซึ่งสมาชิกเป็นผู้จัดบนรากฐานของความเสมอภาค เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางธุรกิจ และสังคมของสมาชิก

การดำเนินงานของสหกรณ์ เป็นไปในลักษณะที่มีสมาชิกเป็นเจ้าของ สมาชิกเป็นผู้ให้บริการ และสมาชิกเป็นผู้รวมมือกันดำเนินการ

การเป็นเจ้าของแสดงออกด้วยการถือหุ้นสหกรณ์

การใช้บริการด้วยการซื้อ ขาย กู้ยืม และให้บริการอื่น ๆ ของสหกรณ์

การรวมมือกันดำเนินการ ด้วยการเลือกผู้แทนไปเลือกกรรมการดำเนินงานเพื่อทำหน้าที่บริหารสหกรณ์ นอกจากนั้นร่วมประชุมใหญ่เพื่อเสนอความคิดเห็นและเสนอแนะการดำเนินการต่อสหกรณ์

3.2 วิธีการฝึกอบรม ให้ผู้เข้าอบรมอภิปราย และชี้ปัญหาของเกษตรกรโดยทั่วไป และความพยายามจะแก้ปัญหาของเกษตรกรด้วยการพึ่งตนเองและการรวมกลุ่ม ผู้อบรมบรรยายสรุปประกอบแผนภาพเกี่ยวกับปัญหาและความพยายามแก้ปัญหาของเกษตรกร ขอจำกัดของการพึ่งตนเองอย่างเดี่ยว และความหมายของสหกรณ์

4. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 2

4.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม แนวทางแก้ปัญหาของเกษตรกรทั้งด้วยการพึ่งตนเอง และการรวมตัวกันแก้ไข้ปัญหา

4.2 วิธีการฝึกอบรม แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 3 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มพิจารณาหาแนวทางแก้ไข้ปัญหาของเกษตรกรที่เจอจากการอภิปรายร่วมกันในกิจกรรม

5. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 3

5.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม ลักษณะของการรวมตัวกัน
เป็นสหกรณ์ ผลที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ และหลักการสหกรณ์

5.1.1 ลักษณะของการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ แยก
ออกตามวัตถุประสงค์ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาที่แต่ละคนไม่อาจแก้ไข
ตามลำพัง การรวมตัวกันโดยสมัครใจเพื่อร่วมกันทำงาน และการรวมตัวกันเพื่อให้
โอกาสได้รับผลประโยชน์จากสหกรณ์เท่าเทียมกัน และตามสัดส่วนของการรวมกิจกรรม
สหกรณ์

5.1.2 ผลที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์
สหกรณ์เป็นการรวมตัวกันเพื่อให้เกิดพลังในการแก้ไขปัญหาที่เกินความสามารถของบุคคล
เดียวจะแก้ไขได้ พร้อมกับเป็นการพัฒนาสมาชิกและชุมชนในด้านการพัฒนาอาชีพ และการ
พัฒนาท้องถิ่นตามวิถีทางประชาธิปไตย และด้วยความสมัครใจ หลังจากการรวมตัวดังกล่าว
อาจแบ่งออกได้ดังนี้

พลังการต่อรอง ทั้งในด้านการซื้อ และการขายผลผลิตในราคาที่เป็นธรรม

พลังความสามัคคีในชุมชน เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกัน ฉันทยาคีที่น้อง การ
ช่วยเหลือกันและกัน และการรวมกันดำเนินกิจการของชุมชนให้เจริญรุ่งเรือง

พลังพัฒนาอาชีพ อันได้แก่ การมีแหล่งเงินทุนของตนเอง การมีแหล่งขายและรับ
ซื้อผลผลิตในราคายุติธรรม และมีแหล่งที่ให้บริการ เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การประกอบอาชีพ
ของสมาชิกในราคาที่เป็นธรรม และการมีแหล่งทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ เพื่อให้คำแนะนำ
เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การตลาดและการเพิ่มผลผลิต

พลังพัฒนาความรู้ในด้านต่าง ๆ ด้านการเกษตร เกี่ยวกับการเพาะปลูก การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง การพัฒนาพันธุ์พืช เป็นต้น ด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ความรู้ในการพัฒนาเทคนิควิธีการเพาะปลูก และการแปรรูปผลผลิต ด้านการดำรงชีวิต อันได้แก่การรวมปรึกษาร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาการดำรงชีวิตด้านการพัฒนาชุมชน คือ การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชน และด้านการตลาด อันได้แก่ความรู้เกี่ยวกับความต้องการของตลาด ราคา และมาตรฐานผลิตภัณฑ์

พลังประชาธิปไตย อันได้แก่ การร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างเสมอภาคกัน การดำเนินกิจการกระทำโดยรับฟังความคิดเห็นและดำเนินการตามความเห็นของส่วนใหญ่ และการให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารและควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์

พลังการดำเนินธุรกิจ สหกรณ์เป็นแหล่งฝึกอบรมการดำเนินธุรกิจของสมาชิก และเป็นแหล่งเพิ่มพูนความรู้ทางการตลาด

5.1.3 หลักการสหกรณ์ คือ การร่วมมือการร่วมใจของสมาชิกในการเข้าร่วมกิจกรรมของสหกรณ์ด้วยความสมัครใจ และด้วยใจภักดี ซึ่งอาจแยกเป็นหลักการย่อยได้ 6 ประการ ดังนี้

เปิดรับสมาชิกด้วยความสมัครใจ โดยมีความต้องการร่วมกันและมีคุณสมบัติเหมาะสม

ดำเนินกิจการของสหกรณ์ตามหลักประชาธิปไตย สมาชิกมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมคนละหนึ่งเสียงเท่ากันทุกคน ไม่ว่าจะมีหุ้นคนละเท่าใด การดำเนินกิจการของสหกรณ์จะอาศัยเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก และจะต้องให้มีการประชุมใหญ่สมาชิกประจำปี เพื่อรายงานกิจการและเปิดโอกาสให้สมาชิกซักถามและเสนอแนะความคิดเห็น

จ่ายเงินปันผลให้กับหุ้นในอัตราจำกัด โดยปกติจะจ่ายให้อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำของธนาคารพาณิชย์ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการเก็งกำไรจากการซื้อหุ้น และให้ราคาหุ้นคงที่

จ่ายเงินเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือและให้บริการสหกรณ์อยู่ตลอดเวลา

จัดให้มีการศึกษาอบรมตามหลักวิธีการสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจในหลัก ระเบียบ และการดำเนินงานของสหกรณ์ อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกับสหกรณ์ การจัดการศึกษาอบรมจะไม่จำกัดเฉพาะหลักและวิธีการสหกรณ์ เท่านั้น ยังหมายรวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับการอาชีพ การพัฒนาชุมชนและการนำความรู้และวิทยาการสมัยใหม่มาแก้ปัญหาและพัฒนาการดำรงชีวิตให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วย

ให้ความร่วมมือกับสหกรณ์อื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อก่อให้เกิดพลังในการดำเนินกิจการมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อันนี้จะพัฒนาการสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

5.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้อบรมสรุปความคิดเห็นจากการสนทนา และเสนอแผนภาพประกอบคำบรรยาย เพื่อเชื่อมโยงความคิดเห็นให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้และความเข้าใจถึงลักษณะของการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ผลที่เกิดจากการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ และหลักการสหกรณ์

ช่วงท้ายของกิจกรรม ผู้อบรมจะชักชวนให้ผู้เชี่ยวชาญการอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในด้านการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ และแนวทางแก้ไขปัญหากล่าว

6. อุปกรณ์การฝึกอบรม

6.1 แผนภาพแสดงปัญหาของเกษตรกร การช่วยตนเองและการรวมกลุ่ม ตลอดจนความหมายและลักษณะการรวมกลุ่มสหกรณ์หลังการรวมกลุ่ม

6.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร : ฉบับผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 1 แจกแก่ผู้เข้าอบรม

7. การประเมินผล

7.1 ระหว่างฝึกอบรม สอบถามผู้เข้าอบรมขณะทำการฝึกอบรม และการสนทนาถึงความหมายของการสหกรณ์ลักษณะการรวมกลุ่ม หลักการสหกรณ์ และผลที่เกิดขึ้นจากการสหกรณ์

7.2 หลังการอบรม : สอบถามเป็นรายบุคคลในเรื่องที่ยังมิได้มีการประเมิน

การจัดการฝึกอบรมเรื่องระเบียบสหกรณ์

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

แสดงออกและ/หรือบอกวิธีปฏิบัติตามระเบียบของสหกรณ์เกี่ยวกับการฝากเงิน การกู้เงิน การจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก และการขายพืชผลของสมาชิกได้อย่างถูกต้อง

2. เกาโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
1. ระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน	1. แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 4 กลุ่ม เพื่อแสดงบทบาทสมมติตามระเบียบแต่ละเรื่อง	1. ผู้เข้าอบรมสรุปสาระสำคัญของระเบียบต่าง ๆ
2. ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน		2. สังเกตจากการรวมอภิปราย
3. ระเบียบเกี่ยวกับการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก	2. ผู้อบรมบรรยายสรุปประกอบแผนภาพ	
4. ระเบียบการขายที่ขาดของสมาชิก		

3. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 1

3.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม ประกอบด้วย ระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน ระเบียบการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก

3.1.1 ระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน มีเนื้อหา ดังนี้

ประเภทเงินฝาก เงินฝากประเภทออมทรัพย์ ฝากครั้งแรกต่ำสุด 10 บาท ถัดไปจะฝากเท่าใดก็ได้ การถอนเงินจะกระทำเมื่อใดก็ได้ แต่ยอดเงินคงเหลือจะต้องไม่ต่ำกว่า 10 บาท ดอกเบี้ยเงินฝากประเภทนี้ร้อยละ 8

ตอบ เงินฝากประเภทประจำ ฝากครั้งแรกไม่ว่ากว่า 200 บาท และมีระยะเวลาฝากไม่ว่า 3 เดือน จะฝากนานเท่าใดก็ได้ ผู้ฝากไม่มีสิทธิถอนก่อนกำหนด ยกเว้นจะทำหนังสือขอถอนสิทธิ์ และจะใบโคคอกเบี้ย อัตราดอกเบี้ยที่จะได้รับหากฝาก 12 เดือนขึ้นไป ร้อยละ 12 บาทต่อปี สำหรับการฝากระยะ 6 เดือน และ 3 เดือน จะได้รับดอกเบี้ย ร้อยละ 10 และ 3 ตามลำดับ

สมุดมือเงินฝาก สหกรณ์จะออกสมุดมือเงินฝากให้สมาชิกที่ฝากเงินในแต่ละประเภท หากสมุดมือเงินฝากหายจะต้องแจ้งสหกรณ์โดยด่วน การฝากเงินแต่ละครั้ง จะต้องให้พนักงานลงรายการและลงนามกำกับ พร้อมด้วยประธานกรรมการ หรือรองประธานกรรมการ หรือเลขานุการคนใดคนหนึ่ง มิฉะนั้น จะถือว่าไม่ถูกต้อง

เงื่อนไขประการอื่นเกี่ยวกับการฝากเงิน การฝากเงิน ฝากด้วยตนเองหรือให้ผู้อื่น ฝากให้ก็ได้ การถอนเงินหากไม่ถอนด้วยตนเองจะต้องมีหนังสือมอบอำนาจตามแบบที่สหกรณ์กำหนดไว้ การเปิดบัญชีเงินฝากจะกระทำเมื่อใดก็ได้ และเมื่อมีการย้ายที่อยู่จะต้องแจ้งให้สหกรณ์ทราบโดยด่วน

3.1.2 ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน

ประเภทเงินกู้ เงินระยะสั้น ระยะเวลาไม่เกิน 12 เดือน หรือ หนึ่งฤดูกาลผลิต เป็นการกู้เพื่อนำไปใช้เป็นการเพาะปลูก เตรียมการขายผลผลิต ค่าเช่า ค่าภาษีอากรการเกษตร ค่าใช้จ่ายที่จำเป็น และการซื้อสัตว์ใช้งานการเกษตร การขอกู้สมาชิกจะต้องเสนอแผนการผลิตและคำขอกู้เสนอต่อประธานกลุ่มเพื่อเสนอต่อไปยังคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ ประธานกลุ่มและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ จะสอบสวนรายละเอียดต่าง ๆ อันประกอบด้วย ประเภทผลผลิต พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตต่อไร่ ราคาประเมินผลผลิตที่จะได้ ผลผลิตบางส่วนที่จะมอบให้สหกรณ์เพื่อใช้ชำระเงินกู้

(กรณีที่สหกรณ์ทำการรวบรวมผลผลิต) เงินทุนที่จะใช้กำหนดเวลาชำระคืน และประสิทธิภาพชำระเงินคืนของสมาชิก เมื่อพิจารณาเสร็จประธานกลุ่มจะเสนอผลการพิจารณาต่อคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ เมื่อคณะกรรมการสอบสวนและอนุมัติเงินกู้แล้ว สหกรณ์ก็จะจ่ายเงินกู้แก่สมาชิกเป็นงวด ๆ ตามที่ตกลงกัน

เงินกู้ระยะปานกลาง เป็นการให้กู้เงินระยะหนึ่งฤดูกาลผลิตเพื่อการลงทุนตามแผนการใช้เงินทุนในสหกรณ์การเกษตร โดยใช้ประโยชน์เกินกว่าหนึ่งฤดูกาลผลิต เช่น การบุกเบิกที่ดิน การปรับปรุงแหล่งน้ำ การทำสวน การปรับปรุงบ้าน การซื้อสัตว์ใช้งาน การลงทุนในกิจกรรมการเกษตร การชำระหนี้เดิมเกี่ยวกับการเกษตร เป็นต้น การชำระหนี้และเงินต้นจะชำระเป็นงวด ๆ ตามที่ตกลงกับสหกรณ์ การขอกู้เงินนั้นสมาชิกจะต้องแจ้งความจำนงค์ขอกู้เงินต่อสหกรณ์ สหกรณ์จะส่งเจ้าหน้าที่เพื่อทำแผนกู้เงิน และค่าขอกู้เงิน พร้อมทั้งสอบสวนรายการต่าง ๆ ที่จำเป็นเกี่ยวกับแผนการผลิตและจุดมุ่งหมายการใช้เงิน การพิจารณาอนุมัติและการรับเงินกู้เป็นเช่นเดียวกับเงินกู้ระยะสั้น หลักประกันเงินกู้ใดก็ตามซึ่งทรัพย์สินที่มีราคาตลาดไม่ต่ำกว่า 2 เท่าของจำนวนเงินที่ขอกู้ หากกู้เงินไม่เกิน 20,000 บาท จะใช้สมาชิกสองคนค้ำประกันก็ได้ โดยทำหนังสือค้ำประกันเป็นหลักฐานต่อสหกรณ์ สหกรณ์อาจมอบหมายให้กรรมการหรือเจ้าหน้าที่ตรวจสอบเงินกู้ และอาจจะระงับการให้กู้เงินเต็มจำนวนที่ขอกู้หากเห็นว่าสมาชิกทำผิดวัตถุประสงค์การกู้เงิน สำหรับคอกเบี้ยร้อยละ 13 ต่อปี และหากชำระเงินต้นคืนไม่หมดตามกำหนดสหกรณ์จะคิดดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นสำหรับส่วนที่ยังชำระคืนไม่หมด ส่วนการชำระคืนก่อนกำหนดนั้นทำได้ตลอดเวลา

3.1.3 ระเบียบการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก เพื่อสนองความต้องการและอำนวยความสะดวกต่อজনិไพริการแก่สมาชิกในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์พืชพันธุ์ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ให้แก่สมาชิก การจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่าย

นั้น สหกรณ์จะทบทวนความคืบหน้าของสมาชิกก่อนของที่จัดซื้อเป็นไปตามความเห็น
ส่วนใหญ่ของสมาชิก โดยสมาชิกแสดงความจำนองต่อสหกรณ์ว่ามีความประสงค์จะให้สหกรณ์
จัดหาสินค้าโดยบริการ การกำหนดราคาจะยึดหลักการสหกรณ์ที่ไม่มุ่งแสวงหากำไรเกิน
ควร ราคาที่กำหนดจะแบ่งเป็นราคาเงินสด และเงินเชื่อ การชำระเงินสดอาจจะกระทำ
ได้ในทันที ที่ได้รับของหรือให้สหกรณ์หักจากเงินที่สมาชิกกู้ หรือชำระเงินสดภายในเวลาที่
กำหนด ส่วนการซื้อเชื่อนั้น จะต้องใช้สมาชิก 2 คนกำกับ และซื้อเชื่อได้ไม่เกิน
3,000 บาท หากสิ่งซื้อเกินวงเงินดังกล่าว จะต้องชำระเงินสดในส่วนที่เกินนั้น และ
จะต้องชำระเงินเชื่อหมกก่อนจึงจะได้รับอนุญาตให้ซื้อเชื่อได้อีก

3.2 วิธีการฝึกอบรม แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 3 กลุ่ม เพื่อแสดง
บทบาทสมมติเป็นสมาชิกสหกรณ์ที่มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์กลุ่มละเรื่อง ดังนี้ กลุ่มที่ 1
ติดต่อกับการฝากเงิน กลุ่มที่ 2 ติดต่อกับการกู้เงิน กลุ่มที่ 3 ติดต่อกับ
การขอให้สหกรณ์จัดซื้อยาฆ่าแมลงมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก โดยสมาชิกที่มาติดต่อกับ
เจ้าหน้าที่สหกรณ์จะเป็นผู้ซักถามเกี่ยวกับสาระสำคัญของระเบียบต่าง ๆ และให้ผู้แสดงเป็น
เจ้าหน้าที่สหกรณ์เป็นผู้ตอบ แต่ละกลุ่มจะเป็นผู้เลือกผู้ที่จะแสดงบทบาทสมมติเป็นสมาชิกที่
มาติดต่อกับและเจ้าหน้าที่สหกรณ์ สมาชิกในแต่ละกลุ่มจะร่วมกันปรึกษาเรื่องที่ซักถามและ
โต้ตอบกันโดยที่ศึกษาจากคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมที่แจกให้ไป

4. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 2

4.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม ระเบียบการขายผู้ผลิตของ
สมาชิก ที่สหกรณ์จะรวบรวมเพื่อจัดขาย คือ ผู้ผลิตที่สมาชิกผลิตตามที่คณะกรรมการ
ดำเนินการกำหนดเป็นคราว ๆ ไป และสหกรณ์จะรับซื้อโดยวิธีคงสัณฐานราคา สหกรณ์จะ

แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง มีหน้าที่กำหนดครุธรรมรวมเพื่อผล กำหนดการรับซื้อที่ดิน และรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก สืบสาวคราวความเคลื่อนไหวของการตลาดผลิตภัณฑ์รับซื้อ การรับซื้อคณะกรรมการขายจะออกใบรับซื้อผลผลิตแก่สมาชิก และสมาชิกจะนำไปรับเงิน ณ ที่ทำการสหกรณ์

4.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้อบรมบรรยายสาระสำคัญของระเบียบการ ขายพืชผลของสมาชิก และให้ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการ ที่สหกรณ์รับซื้อพืชผลจากสมาชิกและปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางแก้ไข

5. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 3

5.1 เนื้อหาสาระการฝึกอบรม สรุปผลการฝึกอบรมเกี่ยวกับ สาระสำคัญของระเบียบต่าง ๆ ของสหกรณ์

5.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้อบรมบรรยายสรุปผลการฝึกอบรมเรื่อง ระเบียบสหกรณ์ประกอบแผนภาพ

6. อุปกรณ์

6.1 แผนภาพแสดงสาระสำคัญของระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน การกู้เงิน การจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิกและการขายพืชผลของสมาชิก

6.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร . ฉบับผู้เข้าอบรม หน่วยที่ 1

7. การประเมินผล

7.1 ประเมินจากการให้ผู้เข้าอบรมสรุปสาระสำคัญของระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสมาชิก

7.2 การสังเกตระดับความเข้าใจของสมาชิกจากการอภิปราย

การจัดการฝึกอบรมเรื่องกฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม : อ่างถึงและ/หรือบอกวิธีปฏิบัติตามกฎหมาย
เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของสหกรณ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสมาชิกสหกรณ์

2. เค้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
1. การจดทะเบียนสหกรณ์	1. ผู้อบรมอภิปรายนำเรื่อง	1. สอบถามเป็นรายบุคคล
2. การจัดสรรกำไรสุทธิ	2. ผู้เข้าอบรมอภิปรายและ แสดงความคิดเห็น	ขณะทำการอบรม
3. วัตถุประสงค์ของการจัด ตั้งสหกรณ์การเกษตร	3. ผู้อบรมบรรยายสรุป	2. สังเกตจากการรวม แสดงความคิดเห็นและ พฤติกรรมที่แสดงออก
4. การเลือกตัวแทนและการ ประชุมใหญ่สมาชิก	ประกอบแผนภาพ	3. สอบถามเพิ่มเติมหลัง การฝึกอบรม

3. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 1

3.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม

3.1.1 การจดทะเบียนสหกรณ์ มีคณะบุคคลไม่น้อย
กว่า 10 คน ขอจดทะเบียน โดยมีกิจการร่วมกันตามประเภทที่ขอจดทะเบียนดำเนินกิจการ
เพื่อช่วยเหลือกันและกัน เป็นบุคคลธรรมดาที่ประกอบอาชีพตามที่กำหนดและสมัครใจเป็น
สมาชิก มีทุนแบ่งเป็นหุ้นมูลค่าหุ้นเท่ากัน สมาชิกทุกคนต้องถือหุ้นไม่น้อยกว่า 1 หุ้น และ

ไม่เกิน 1/5 ของหุ้นทั้งหมด และมีข้อบังคับถูกต้อง

3.1.2 การจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ จัดสรรเป็นเงินสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 และจัดสรรเป็นค่าบำรุงสันติภาพสหกรณ์ร้อยละ 5 แต่ไม่เกินห้าพันบาท ส่วนที่เหลือจากการจัดสรรทั้ง 2 ประการดังกล่าวให้จัดแบ่งเป็นเงินปันผลไม่เกินร้อยละ 8 ต่อปี จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกที่ทำธุรกิจกับสหกรณ์ตามที่กำหนดในข้อบังคับจ่ายเป็นเงินโบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่ไม่เกินร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิและจ่ายเป็นเงินสะสมเพื่อดำเนินการของสหกรณ์

3.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้อบรมอภิปรายนำประกอบแผนภาพเรื่องกฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก อันได้แก่เรื่องการจัดทะเบียนสหกรณ์ และการจัดสรรกำไรสุทธิ แล้วกระตุ้นให้ผู้เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

4. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 2

4.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งและหน้าที่หลักของสหกรณ์การเกษตร คือ จัดหาทุนให้สมาชิกได้กู้ยืมไปลงทุนและประกอบอาชีพ ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักออมทรัพย์โดยฝากเงินกับสหกรณ์ จัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค และปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช อาหารสัตว์ ฯลฯ จำหน่ายในราคาถูก รวมรวมผลผลิตของสมาชิกออกขายหรือแปรรูปจำหน่าย และส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการ เกษตรแผนใหม่แก่สมาชิกเพื่อลดต้นทุน และเพิ่มผลผลิต

4.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้อบรมใหญ่เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง และหน้าที่ของสหกรณ์การเกษตรในการช่วยเหลือสมาชิก ขวดยาทายของกิจกรรมสรุปผลการอภิปราย และแสดงหน้าที่หลักของสหกรณ์การเกษตร

5. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 3

5.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม กฎหมายสหกรณ์กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลือกผู้แทน และการประชุมใหญ่สมาชิก มีสาระสำคัญ คือ สหกรณ์ที่มีสมาชิกเกินกว่า 500 คน จะกำหนดให้มีการประชุมใหญ่ประกอบด้วย ผู้แทนสมาชิกได้ การประชุมใหญ่จะต้องมีอย่างน้อยมีครั้ง ที่ประชุมใหญ่จะพิจารณาจัดสรรกำไรเป็นเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิก เงินโบนัสกรรมการและเงินทุนสะสมเพื่อการดำเนินการของสหกรณ์ สมาชิก/ผู้แทนจะมอบหมายให้ผู้อื่นไปประชุมแทนตนไม่ได้

5.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้อบรมใหญ่เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกผู้แทนสมาชิก และการประชุมใหญ่สมาชิก ตลอดจนความสำคัญของการเข้าร่วมประชุมใหญ่ ขวัญของกิจกรรม ผู้อบรมจะสรุปความคิดเห็นของสมาชิก และชี้แจงถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกผู้แทนสมาชิก และการประชุมใหญ่โดยใช้แผนภาพ

6. อุปกรณ์

6.1 แผนภาพแสดงสาระสำคัญเกี่ยวกับการจดทะเบียนการแบ่งผลกำไร หน้าที่ และการประชุมใหญ่สหกรณ์

6.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม หน้าที่ 1

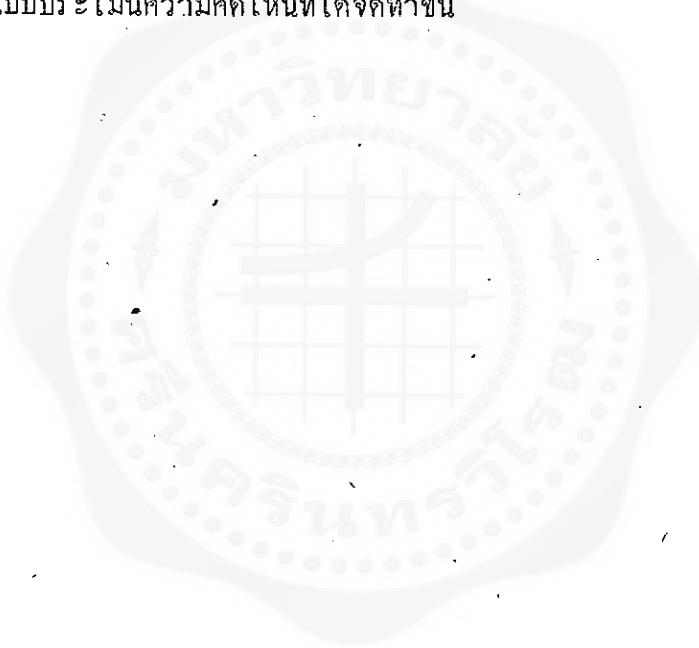
7. การประเมินผล

7.1 ประเมินจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าอบรมเป็นรายบุคคลถึงสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสหกรณ์ ระหว่างการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม

7.2 การสังเกตระดับความเข้าใจของสมาชิก

การประเมินผลการฝึกอบรมในส่วนรวมของหน่วยที่ 1

1. การสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนระหว่างการฝึกอบรม โดยผู้
อบรมเป็นผู้สังเกต และใช้แบบสังเกตพฤติกรรมที่จัดทำขึ้น
2. การให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นต่อหัวข้อและเนื้อหาสาระการฝึก
อบรมต่อผู้อบรม ต่อระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมหน่วยที่ 1 และความคิดเห็นในประการ
อื่น ๆ ตามแบบประเมินความคิดเห็นที่ได้จัดทำขึ้น

หน่วยที่ 2 : โครงสร้างและการบริหารสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและการบริหารสหกรณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจให้บริการควบคุมและติดตามการดำเนินงานของสหกรณ์

หัวข้อการฝึกอบรม

1. โครงสร้างและส่วนรับผิดชอบการบริหารสหกรณ์การเกษตร
 - 1.1 โครงสร้างของสหกรณ์การเกษตร
 - 1.2 โครงสร้างและส่วนรับผิดชอบส่วนที่ประกอบด้วยสมาชิก
 - 1.3 โครงสร้างและส่วนรับผิดชอบฝ่ายจัดการ
2. สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์
 - 2.1 โครงสร้างที่เกิดจากการรวมตัวกันของสหกรณ์
 - 2.2 โครงสร้างที่ประกอบด้วยหน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับงานสหกรณ์

การจัดการฝึกอบรมเรื่องโครงสร้างและผู้นับถือชอบการบริหารสหกรณ์ การ เกษตร

ดำเนินการฝึกอบรมพร้อมกับเรื่องสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม อธิบายถึงการจัดโครงสร้าง และการแบ่ง
หน่วยงานของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง และสามารถอธิบายได้ถึงความหมายที่และยอมรับ
ชอบของผู้บริหารสหกรณ์ตำแหน่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

2. เค้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
1. โครงสร้างของสหกรณ์ การ เกษตร	1. แบ่งกลุ่มอภิปราย	1. สอดถามระหว่างการฝึก อบรม
2. โครงสร้างและผู้นับ ถือส่วนที่ประกอบก สมาชิก	2. ผู้อบรมบรรยายสรุป ประกอบแผนภาพ	2. สังเกตการมีส่วนร่วม อภิปรายและพฤติกรรมที่ แสดงออก
3. โครงสร้างและผู้นับ ถือฝ่ายจัดการ		3. สอดถามเสริมเกมหลังการ ฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมเรื่องสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์

ดำเนินการฝึกอบรมพร้อมกับเรื่องโครงสร้างและผู้นับถือชอบการบริหารสหกรณ์
การ เกษตร

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม อธิบายถึงการจัดโครงสร้างของระบบการสหกรณ์
การ เกษตรของประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในโครงสร้าง ประโยชน์

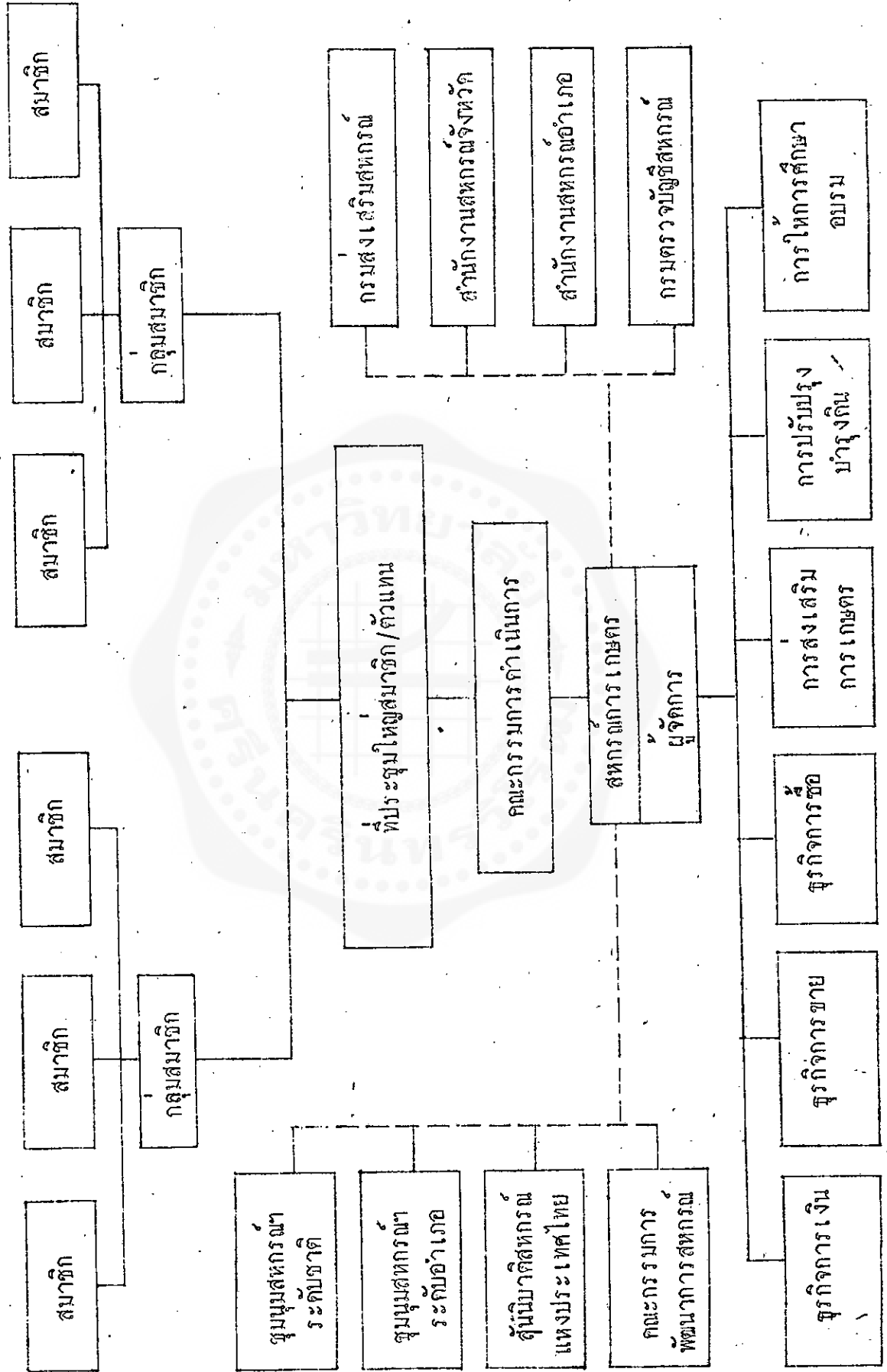
และบริการที่สมาชิกจะได้รับจากสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง มีเจ้าหน้าที่และความสัมพันธ์
ระหว่างหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบสหกรณ์ของไทยได้อย่างถูกต้อง

2. เค้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
1. โครงสร้างที่เกิดจาก การรวบรวมตัวกันของ สหกรณ์	1. แบ่งกลุ่มอภิปราย 2. ดูอบรมบรรยายสรุป ประกอบแผนภาพ	1. สอบถามระหว่างการฝึก อบรม 2. สังเกตการมีส่วนร่วม อภิปรายและพฤติกรรม ที่แสดงออก
2. โครงสร้างที่ประกอบ ด้วยหน่วยงานของทาง ราชการที่เกี่ยวข้องกับ งานสหกรณ์		3. สอบถามเพิ่มเติมหลังการ ฝึกอบรม

3. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 1

3.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม ประกอบด้วย

3.1.2 โครงสร้างและผู้นับถือชอบ ส่วนที่ประกอบ

ถวายสมาชิก ประกอบถวาย

สมาชิกสหกรณ์ หมายถึงผู้ที่ตั้งชื่อขอจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรและหมายถึงบุคคลที่สนใจในกิจการสหกรณ์ มีคุณสมบัติตามที่สหกรณ์กำหนดไว้ และสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรนั้น ๆ

กลุ่มสมาชิก หมายถึงสมาชิกสหกรณ์ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในตำบลเดียวกัน หรืออยู่ในท้องที่ใกล้เคียง ๆ กัน รวมกันตั้งเป็นกลุ่มสมาชิกขึ้น มีประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม เป็นผู้บริหารและทำหน้าที่แจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของสหกรณ์แก่สมาชิกในกลุ่ม

ที่ประชุมใหญ่ เมื่อสิ้นปีการเงินสหกรณ์จะปิดบัญชีและนักสมาชิกทุกคน หรือตัวแทนของกลุ่มสมาชิก มารวมประชุมใหญ่ เพื่อแจ้งผลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา และเลือกตั้งกรรมการชุดใหม่ ตลอดจนกำหนดนโยบายในการปฏิบัติงานของสหกรณ์ในปีต่อไปด้วย

คณะกรรมการดำเนินการ หมายถึงตัวแทนสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เข้ามาบริหารงานในสหกรณ์ ปกติจะมีจำนวน 10 - 15 คน

3.1.3 โครงสร้างและผู้นับถือชอบฝ่ายจัดการ

เป็นส่วนที่ประกอบด้วย ผู้จัดการและพนักงานสหกรณ์ที่สหกรณ์จ้างมาดำเนินงานสหกรณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง ประกอบด้วย

ผู้จัดการสหกรณ์ เป็นผู้นับถือชอบการดำเนินงานและควบคุมกิจการสหกรณ์อย่างใกล้ชิด สหกรณ์จะเจริญได้ก็เพราะมีผู้จัดการที่ดี มีความรู้ ประสบการณ์ ความซื่อสัตย์ และความขยันขันแข็ง

พนักงานสหกรณ์อื่น ๆ เป็นลูกจ้างที่สหกรณ์จ้างเข้ามาทำงานในสหกรณ์แทนคณะกรรมการดำเนินการ เพราะกรรมการแต่ละคนมีอาชีพส่วนตัวไม่อาจมาปฏิบัติงานแทนสหกรณ์ได้ตลอดเวลา จึงต้องจ้างพนักงานมาปฏิบัติงานแทนตน

3.1.4 โครงสร้างที่เกิดจากการรวมตัวกันของสหกรณ์ ประกอบด้วยลำดับชั้นของสหกรณ์ดังนี้

สหกรณ์ชั้นปฐม หรือสหกรณ์ท้องถิ่น เป็นสหกรณ์ที่มีวิสาหกิจครอบคลุมระดับหนึ่งอำเภอ คือ สหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอปัจจุบัน (ปี 2525) มี 907 สหกรณ์ มีสมาชิก 777,620 คน เป็นสหกรณ์ที่มีจำนวนและสมาชิกมากที่สุดในประเทศไทย

สหกรณ์ชั้นมัธยม หรือชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด โดยสหกรณ์ชั้นปฐมอย่างน้อย 3 แห่ง จัดตั้งขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกในถิ่นต่าง ๆ เช่น การเงิน ธุรกิจการขยายการซื้อ และการแปรรูป ปัจจุบันมีชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด 34 แห่ง มีสหกรณ์สมาชิก 500 แห่ง

สหกรณ์ชั้นยอด หรือชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการทำหน้าที่เกี่ยวกับธุรกิจด้านการตลาด การรวบรวม และจัดจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนจัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิก ปัจจุบันมีชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ 8 แห่ง มีสหกรณ์สมาชิก 1,184 แห่ง

3.1.5 โครงสร้างประกอบด้วยหน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับงานสหกรณ์ อันมี

สนธิบัตรสหกรณ์แห่งประเทศไทย จัดตั้งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เพื่อทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการด้านวิชาการ การให้การศึกษอบรมแก่สมาชิก กรรมการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์โดยทั่วไป และเป็นตัวแทนของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้ความสนับสนุนสหกรณ์การเกษตรโดยการให้เงินกู้ยืม แก่สหกรณ์การเกษตร เพื่อนำไปใช้เป็นทุนดำเนินธุรกิจ และให้เกษตรกรกู้ยืม

กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดตั้งควบคุม ตรวจสอบ และส่งเสริมงานสหกรณ์ทุกประเภท มีจัดตั้งสำนักงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบทั้งในระดับจังหวัด และอำเภอ

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีหน้าที่ตรวจ การจัดทำบัญชี และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดวางระบบและการจัดทำบัญชีของสหกรณ์

คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์ สำนักนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และวิธีการดำเนินงานพัฒนาการสหกรณ์ ตลอดจนการปรับปรุงการดำเนินงานสหกรณ์ การวางแผนพัฒนาการสหกรณ์และปรับปรุงโครงสร้างการสหกรณ์

3.2 วิธีการฝึกอบรม จัดการฝึกอบรมทั้ง 2 เรื่องพร้อมกันโดยจัดแบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ศึกษาและรายงานต่อที่ประชุมใหญ่ เรื่องโครงสร้างและวิธีรับผิดชอบการบริหารสหกรณ์ กลุ่มที่ 2 ศึกษาและรายงานต่อที่ประชุมใหญ่ เรื่องสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ ในการรายงานต่อที่ประชุมใหญ่จะมีเงื่อนไขว่าเมื่อกลุ่มที่ 1 เสร็จแล้ว กลุ่มที่ 2 จะต้องทำหน้าที่ซักถามรายละเอียด และข้อมูลเพิ่มเติมในประการต่าง ๆ และเช่นเดียวกับ กลุ่มที่ 1 ก็จะเป็นผู้ซักถามกลุ่มที่ 2 ถึงรายละเอียด

และข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องทีละกลุ่มที่ 2 รายงาน การศึกษาหาข้อมูลในคู่มือสมาชิก สหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เขารวมเป็นเอกสารหลัก เอกสารอื่น ๆ ก็มีคู่มือสหกรณ์และ เอกสารเกี่ยวกับสหกรณ์ต่าง ๆ ที่ผู้อบรมนำไปใช้เป็นเอกสารประกอบการฝึกอบรม

4. อุปกรณ์การฝึกอบรม

4.1 แผนภาพแสดงโครงสร้างและการบริหารงานสหกรณ์ ผู้รับ ผิดชอบการบริหารงานสหกรณ์แต่ละระดับ ลำดับชั้นของสหกรณ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กับสหกรณ์การเกษตร

4.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ฉบับผู้เขารวม หน่วยที่ 2

การประเมินผลในส่วนรวมของหน่วยที่ 2

1. ผู้อบรมสอบถามระหว่างการฝึกอบรม
2. ผู้เขารวมแสดงความกตัญญูเห็นต่อหัวข้อและเนื้อหาสาระการฝึกอบรม ผู้อบรม ระยะเวลาดำเนินการอบรม และความกตัญญูเห็นอันเพิ่มเติม โดยแสดงความกตัญญูเห็นในแบบประเมิน ความกตัญญูเห็นที่ใจจัดทำขึ้น
3. ผู้อบรมสังเกตพฤติกรรมของผู้เขารวม ตามแนวทางที่กำหนดในแบบ สังเกตพฤติกรรม

หน่วยที่ 3 : การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

เพื่อให้สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ แหล่งที่มาของเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินธุรกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างหลักสหกรณ์กับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจบริการกับสหกรณ์ ควบคุมและติดตามการดำเนินงานสหกรณ์ ตลอดจนความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสหกรณ์

หัวข้อการฝึกอบรม

1. หลักการดำเนินธุรกิจและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร
 - 1.1 หลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร
 - 1.2 ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร
2. ความแตกต่างระหว่างการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป
3. แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

การจัดการฝึกอบรมเรื่องหลักการดำเนินธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ซึ่งแจ้งลักษณะสำคัญของการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

2. เค้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
1. หลักการดำเนินธุรกิจ ของสหกรณ์การเกษตร	1. แสดงแผนภาพและ อธิบายประกอบ	1. สอดถามผู้เข้าอบรม ระหว่างการฝึกอบรม
2. การดำเนินธุรกิจของ สหกรณ์การเกษตร	2. ผู้เข้าอบรมร่วมกัน อภิปรายและแสดงความคิดเห็น	2. สังเกตการมีส่วนร่วม กิจกรรมและพฤติกรรม ระหว่างการฝึกอบรม
		3. สอดถามหลังการฝึกอบรม

3. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 1

3.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม หลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มี 2 ประการสำคัญ คือ ประการแรกเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพที่สมาชิกไม่สามารถแก้ไขได้ตามลำพัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการลดต้นทุนการผลิต การผลิตให้ตรงกับความต้องการ การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ การรักษามาตรฐานการผลิต และผลิตภัณฑ์ตลอดจนการรับซื้อผลิตผลจากสมาชิก ประการที่สองเพื่อให้สมาชิกมีโอกาสได้รับผลประโยชน์จากสหกรณ์โดยทั่วไปอย่างเท่าเทียมกัน และมีใจเป็นการดำเนินธุรกิจเพื่อมุ่งหากำไรเป็นหลัก แกมมุ่งเพื่อให้บริการเป็นประการสำคัญ

3.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้บรมอธิบายนำโดยใช้แผนภาพประกอบเพื่อให้ผู้เข้าอบรมทราบถึงหลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร

4. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 2

4.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม การดำเนินธุรกิจของ
สหกรณ์การเกษตร ประกอบด้วย

4.1.1 ธุรกิจเกี่ยวกับการเงิน ดำเนินการเกี่ยวกับการ
การให้เงินกู้ระยะสั้น เป็นเงินกู้เพื่อใช้ในการเกษตรสำหรับฤดูหนึ่ง ๆ และเงินกู้ระยะปาน
กลางเป็นเงินกู้เพื่อลงทุนในทรัพย์สินการเกษตร ซึ่งโดยปกติโดยประโยชน์เกินกว่าต้นทุนการ
เพาะปลูกฤดูหนึ่ง การรับเงินฝาก เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ โดยสหกรณ์
จะรับเงินฝากจากสมาชิก 2 ประเภท คือ เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ

4.1.2 ธุรกิจการขายหรือการรวบรวมผลผลิตของ
สมาชิกจากการขาย สหกรณ์รวบรวมผลผลิตของสมาชิกออกขายให้ไ้ราคาที่เป็นธรรม โดย
จะจัดหาตลาดจำหน่ายผลผลิตให้สมาชิกด้วย

4.1.3 ธุรกิจการซื้อหรือการจัดหาสิ่งของที่จำเป็น
มาขายแก่สมาชิก สหกรณ์สอบถามความต้องการสินค้าต่าง ๆ ของสมาชิก จากนั้น จะ
จัดหาสินค้ามาจำหน่ายให้ตรงกับความต้องการของสมาชิก

4.1.4 ธุรกิจการบริการและบำรุงที่ดิน สหกรณ์จัด
ให้มีการติดตั้งเครื่องยนตสูบน้ำ สร้างทำนบกั้นน้ำฝาย จัดระบบการส่งน้ำให้แก่พื้นที่การ
เกษตรของสมาชิก ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายในขอบเขตความสามารถของสหกรณ์ที่จะกระทำได้
โดยสหกรณ์จะเรียกเก็บเงินค่าบริการตามความเหมาะสม

4.1.5 การส่งเสริมการเกษตร สหกรณ์จัดให้มีการ
แนะนำความรู้ด้านวิชาการเกษตร เพื่อให้สมาชิกนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงการผลิตให้
ได้ผลดียิ่งขึ้น

4.1.6 การให้การศึกษอบรม สหกรณ์จัดให้มีการ ศึกษอบรมหลักวิธีการสหกรณ์แก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ อยู่เสมอ เพื่อให้ เข้าใจถึงอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่แต่ละคนมีต่อสหกรณ์

4.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้เข้าอบรมรวมอภิปรายและชี้แจงถึง ลักษณะการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์ สภาพการดำเนินงานธุรกิจ การให้บริการแก่สมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานธุรกิจ ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานธุรกิจ และการให้บริการแก่สมาชิก สมาชิกควรให้ความร่วมมือกับสหกรณ์ในการดำเนินงานธุรกิจอย่างไร

ก่อนจบกิจกรรมผู้อบรมจะสรุปผลการอภิปรายของผู้เข้าอบรม และจะชี้แจง ลักษณะการดำเนินงานธุรกิจการ เกษตรในลักษณะต่าง ๆ

5. อุปกรณ์การฝึกอบรม

5.1 แผนภาพแสดงหลักการและลักษณะการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์ การ เกษตร

5.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การ เกษตรฉบับผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 3

6. การประเมินผล

6.1 สอดถามผู้เข้าอบรมระหว่างการฝึกอบรม

6.2 สังเกตการณ์มีส่วนร่วมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออก

6.3 สอดถามหลังการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมเรื่องความแตกต่างระหว่างการค้าเน้นธุรกิจของสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม มุ่งถึงความแตกต่างระหว่างลักษณะและการ
ค้าเน้นธุรกิจทั่วไปกับ ธุรกิจสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

2. เค้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
ความแตกต่างระหว่างการค้า เน้นธุรกิจของสหกรณ์กับ ธุรกิจทั่วไป	1. แสดงแผนภาพและอธิบายประกอบ 2. ผู้เข้าอบรมร่วมกัน อภิปรายและแสดงความคิดเห็น	1. สอบถามผู้เข้าอบรม ระหว่างทำการฝึกอบรม 2. สังเกตการมีส่วนร่วม กิจกรรมและพฤติกรรม ระหว่างทำการฝึกอบรม 3. สอบถามหลังการฝึกอบรม

3. กิจกรรมการฝึกอบรมที่ 1

3.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม ความแตกต่างระหว่างการค้า
ธุรกิจของสหกรณ์กับของธุรกิจทั่วไป แสดงเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังนี้

ลักษณะที่เปรียบเทียบ	การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์	การดำเนินธุรกิจของธุรกิจทั่วไป
1. วัตถุประสงค์ 2. ความเป็นเจ้าของ 3. การควบคุม 4. ธรรมชาติของการรวมกัน 5. การขายหุ้น 6. หน้าที่ของหุ้นและผลตอบแทน	ให้บริการแก่สมาชิก ผู้ให้บริการสมาชิก ควบคุมแบบประชาธิปไตย (หนึ่งคนหนึ่งเสียง) เป็นการรวมคน ขายให้เฉพาะสมาชิก ยอมให้เงินทุนทำหน้าที่ ได้เพียงอย่างเดียว คือให้ ดอกเบี้ยแก่สมาชิกผู้ลงทุน	หากำไรให้ผู้ลงทุน (ผู้ลงทุน (ผู้ถือหุ้น) ออกเสียงตามส่วนของการ ลงทุน (หนึ่งหุ้นหนึ่งเสียง) เป็นการรวมทุน ขายให้บุคคลทั่วไป ที่ลงทุนทำหน้าที่ 3 ทาง คือ หากออกเบี้ย หากำไร และ ควบคุมกิจการ
7. ผลกำไรและการแบ่งผล ตอบแทน	1. ที่ประชุมใหญ่สมาชิกเป็นผู้ตัดสินแบ่งกำไร 2. แบ่งกำไรในอัตราจำกัด ไม่เกินอัตราดอกเบี้ย ธนาคาร กำไรอีกส่วน แบ่งให้สมาชิกที่ทำธุรกิจ กับสหกรณ์	1. คณะกรรมการของกิจการเป็นผู้ตัดสินแบ่งผลกำไร 2. แบ่งกำไรในอัตราไม่จำกัดตามจำนวนหุ้นที่ถือ
8. มูลค่าหุ้น 9. ทัศนคติเกี่ยวกับให้ขอ เท็จจริง	คงที่ไม่ขึ้นไม่ลง เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับ สินค้าและบริการที่จำหน่าย แก่สมาชิกและประชาชน	ไม่คงที่ขึ้นลงอยู่เสมอ พยายามโฆษณาชวนใจผู้ บริโภคเพื่อประโยชน์ของ ธุรกิจและผลตอบแทนทาง คำนการ เงิน

3.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้อบรมอธิบายนำโดยใช้แผนภาพประกอบ เพื่อให้ผู้อบรมได้ทราบถึงความแตกต่างการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์กับ ธุรกิจทั่วไป แล้วให้ผู้เข้าอบรมอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

4. อุปกรณ์การฝึกอบรม

4.1 แผนภาพแสดงความแตกต่างระหว่างการดำเนินงานธุรกิจสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป

4.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์ฉบับผู้เข้าอบรม หน่วยที่ 3

5. การประเมินผล

5.1 สอบถามผู้เข้าอบรมระหว่างการฝึกอบรม

5.2 สังเกตการณ์มีส่วนร่วมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออก

5.3 สอบถามหลังการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรม เรื่องแหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม อธิบายถึงแหล่งที่มาและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเงินทุนในการดำเนินกิจการธุรกิจของสหกรณ์ได้อย่างถูกต้อง

2. เค้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์และบทบาทของสมาชิกในการมีส่วนร่วมลงทุนและผลที่ได้รับจากการลงทุน	1. แบ่งกลุ่มอภิปรายและรายงานผล 2. ผู้อบรมสรุปผลประกอบแผนภาพ	1. สังเกตพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น 2. สอบถามระหว่างและหลังการฝึกอบรม

3. กิจกรรมการฝึกอบรม

5.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์และบทบาทของสมาชิกเกี่ยวกับการลงทุนในกิจการสหกรณ์ แหล่งที่มาของเงินทุนเพื่อดำเนินธุรกิจได้แก่ เงินฝากของสมาชิก มูลค่างานที่สมาชิกซื้อ เงินกู้จากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ เช่น จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และจากธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น และจากยกลำไในการดำเนินธุรกิจ อันได้แก่จากดอกเบี้ยเงินกู้ จากการรับซื้อและขายผลิตภัณฑ์ของสมาชิก และจากการดำเนินธุรกิจการขายสินค้าและบริการแก่สมาชิก

5.2 วิธีการฝึกอบรม แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มร่วมกันปรึกษา และรายงานผลข้อดีประชุมใหญ่ในแต่ละเรื่อง คือ

- กลุ่มที่ 1 เรื่องแหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์
- กลุ่มที่ 2 เรื่องค่าอย่างใดจึงจะให้สหกรณ์มีรายได้มากกว่ารายจ่าย
- กลุ่มที่ 3 เรื่องสมาชิกจะเสียประโยชน์อะไรบ้างหากสหกรณ์มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
- กลุ่มที่ 4 เรื่องเพราะเหตุใดจึงทำให้สหกรณ์มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
- กลุ่มที่ 5 สมาชิกจะได้อะไรบ้างจากการที่สหกรณ์มีรายได้มากกว่ารายจ่าย

ผู้อบรมจะสรุปผลการรายงานของแต่ละกลุ่ม และสรุปเนื้อหาสาระของเรื่องนี้ ประกอบแผนภาพ

5. อุปกรณ์การฝึกอบรม

สหกรณ์

5.1 แผนภาพแสดงแหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจของ

5.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม หน่วยที่ 3

6. การประเมินผล

6.1 สอบถามผู้เข้าอบรมระหว่างการฝึกอบรม

6.2 สังเกตการมีส่วนร่วมอภิปรายและพฤติกรรมที่แสดงออก

6.3 สอบถามหลังการฝึกอบรม

การประเมินผลในส่วนรวมของการฝึกอบรมหน่วยที่ 3

1. การสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนระหว่างการฝึกอบรม โดยผู้อบรมเป็นผู้สังเกต และใช้แบบสังเกต พฤติกรรมที่จัดทำขึ้น

2. การให้ผู้เข้าอบรม แสดงความคิดเห็นต่อหัวข้อและเนื้อหาสาระการฝึกอบรม โดยผู้อบรม ตระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมหน่วยที่ 3 และความคิดเห็นในประการอื่น ๆ ตามแบบประเมินความคิดเห็นที่จัดทำขึ้น

หน่วยที่ 4 หน้าที่และพันธะของสมาชิกสหกรณ์

จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และสำนึกในหน้าที่พันธะและความรับผิดชอบของตนต่อสหกรณ์ในฐานะที่เป็นเจ้าของและผู้ใช้บริการสหกรณ์

หัวข้อการฝึกอบรม

1. สิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์
 - 1.1 สิทธิของสมาชิกสหกรณ์
 - 1.2 หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ที่ดี
2. การนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชน
 - 2.1 การนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง
 - 2.2 การนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

การจัดการฝึกอบรมเรื่องสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม อธิบายความสำคัญและลักษณะของสิทธิที่สมาชิกพึงได้รับจากสหกรณ์ได้อย่างถูกต้องและชี้แจงและสามารถระบุถึงลักษณะสำคัญของการปฏิบัติงานในระยะที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ที่ดี

2. เค้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมิน
1. สิทธิของสมาชิกสหกรณ์ 2. หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ ที่คิด	1. ผู้เข้าอบรมร่วมกัน อภิปรายและแสดงความคิดเห็น 2. ผู้อบรมสรุปความคิดเห็น	1. สังเกตพฤติกรรมและ การมีส่วนร่วมในการ ฝึกอบรม 2. สอบถามระหว่างและ หลังการฝึกอบรม

3. กิจกรรมการฝึกอบรม

3.1 เนื้อหาสาระการฝึกอบรม เรื่องสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์
สิทธิพึงได้รับของสมาชิกสหกรณ์ ประกอบด้วย การเข้าร่วมประชุม
และร่วมแสดงความคิดเห็นและความต้องการของตนในที่ประชุม ตลอดจนซักถามการดำเนินงานของสหกรณ์ การออกเสียงเลือกตั้งกรรมการโดยพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสม การสมัครเข้าแข่งขันเป็นตัวแทนหรือกรรมการสหกรณ์ หากพิจารณาว่าคนมีคุณสมบัติเหมาะสม การติดตามความเคลื่อนไหวและการดำเนินงานของสหกรณ์อยู่ตลอดเวลา และการศึกษาและร่วมมือกับสมาชิกดำเนินการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสหกรณ์

หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ที่ดี ประกอบด้วย 1) การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และมติที่ประชุมใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การชำระหนี้ตามกำหนด การใช้บริการของสหกรณ์ อย่างสม่ำเสมอ 2) การเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง โดยเฉพาะการประชุมใหญ่ของสมาชิก เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของสหกรณ์ เสนอแนะ แสดงความคิดเห็น และความต้องการ การเกี่ยวกับการดำเนินงานการให้บริการ และการปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ 3) การมีความสามัคคี ซื่อสัตย์ และเสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม โดยเข้าร่วมใน กิจกรรมสหกรณ์ด้วยความแข็งขันและความเต็มใจ นำของที่มีคุณภาพดีมาขายแก่สหกรณ์ 4) การให้ความร่วมมือส่งเสริมกิจการสหกรณ์ด้วยการศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการ กฎ และระเบียบสหกรณ์ ชี้แจงบุคคลภายนอก และสมาชิกอื่นเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ ชักชวนเพื่อนสมาชิกให้ลงทุนในสหกรณ์ เพิ่มขึ้นและใช้บริการของสหกรณ์มากยิ่งขึ้น ให้ความร่วมมือกับผู้บริหารในกิจกรรมสหกรณ์ 5) การควบคุมดูแลกิจการสหกรณ์ ด้วยการเสนอความคิดเห็นต่อที่ประชุมใหญ่ สอบถามติดตามความเคลื่อนไหว และการดำเนินงานของสหกรณ์อยู่ตลอดเวลา และด้วยวิธีการต่าง ๆ พิจารณาเลือกตั้งผู้แทนสมาชิก ประธานกลุ่ม และคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์จากผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม 6) การประพฤติตนในทางที่ถูกที่ควร 7) การอุทิศตนสหกรณ์ด้วยความภักดี

ขอควรรู้ สมาชิกสหกรณ์มีความสำคัญต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของสหกรณ์อย่างมาก สมาชิกเป็นทั้งเจ้าของ และผู้ให้บริการ สหกรณ์ จึงต้องดูแลกิจการและเข้าร่วมกิจกรรมของสหกรณ์ด้วยความซื่อสัตย์และหน้าที่ของตนอย่างเข้มแข็ง ด้วยความเต็มใจ และด้วยความซื่อสัตย์ จึงจะทำให้สหกรณ์ก้าวหน้าด้วยดี

3.2 วิธีการฝึกอบรม ผู้เข้าอบรมร่วมกันอภิปราย เรื่อง สิทธิ และหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ และมีประโยชน์ที่สหกรณ์และสมาชิกจะได้รับหากสมาชิก ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ดังกล่าว ขวัญหายของกิจกรรมฝึกอบรมจะสรุปผลการอภิปรายและ แสดงความคิดเห็น ตลอดจนแสดงแผนภาพเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์

4. อุปกรณ์การฝึกอบรม

4.1. แผนภาพแสดงสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์

4.2. คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม หน้าที่ 4

5. การประเมินผล

5.1 สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการอภิปราย

5.2 สอบถามระหว่างและหลังการฝึกอบรม

การจัดการฝึกอบรมเรื่องลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง และชุมชน

1. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม อธิบายและเชื่อมโยงลักษณะของการนำแนวคิดตามหลักสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างถูกต้อง

2. เก้าโครงการฝึกอบรม

หัวข้อการฝึกอบรม	วิธีการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
1. การนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง	1. ทบทวนลักษณะการรวมกันเป็นสหกรณ์และหลักการสหกรณ์	1. สังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการฝึกอบรม
2. การนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน	2. แบ่งกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็น 3. ผู้อบรมสรุปผลและอธิบายเพิ่มเติมประกอบแผนภาพ	2. สอบถามระหว่างและหลังการฝึกอบรม

3. กิจกรรมการฝึกอบรม

3.1 เนื้อหาสาระของการฝึกอบรม แนวคิดเกี่ยวกับการสหกรณ์ เพื่อสนองความต้องการร่วมกัน จึงอาจนำมาปรับใช้ได้ทั้งในระดับเล็กหรือระดับครอบครัว และระดับใหญ่ คือ ระบุชุมชน แม้ในระดับชาติก็สามารถนำไปปรับใช้ได้ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาตนเองและชุมชนให้เป็นไปในแนวทางที่จะตอบสนองความต้องการร่วมกันของครอบครัวของชุมชน และของประเทศชาติ แนวคิดหลักดังกล่าวได้แก่

3.1.1 การร่วมกันพิจารณาสภาพและปัญหาเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาและแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหา

3.1.2 การตัดสินใจแก้ปัญหา และสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนการประกอบอาชีพ โดยใช้เหตุผลอันได้จากการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ

และควยการ ศึกษาข้อมูล

3.1.3 เปิดโอกาสให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นและออกเสียงอย่างเสมอภาคกัน

3.1.4 การตัดสินใจต้องกระทำโดยอาศัยเสียงส่วนใหญ่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3.1.5 การร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมตามความคิดเห็นและแนวทางที่ได้ตัดสินใจไปแล้ว

3.1.6 ร่วมมือกันติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดหากมีปัญหาเกิดขึ้นก็ร่วมกันปรึกษาหาแนวทางแก้ไขต่อไป

3.2 วิธีการฝึกอบรม

3.2.1 ผู้อบรมทบทวนลักษณะการร่วมกันเป็นสหกรณ์และหลักการสหกรณ์ โดยอภิปรายร่วมกันกับผู้เข้าอบรม

3.2.2 แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกศึกษาและรายงานเรื่องลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน เมื่อแต่ละกลุ่มรายงานผลแล้วก็ให้มีการอภิปรายร่วมกัน

3.2.3 ผู้อบรมสรุปผลและอธิบายเพิ่มเติมประกอบแผนภาพ

4. อุปกรณ์การฝึกอบรม

4.1 แผนภาพเกี่ยวกับลักษณะการนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชน

4.2 คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 4

5. การประเมินผล

5.1 การสังเกตพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการอภิปราย

5.2 สอบถามระหว่างและหลังการฝึกอบรม

การประเมินผลในส่วนของหน่วยที่ 4

1. การสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนระหว่างการฝึกอบรมโดยผู้อบรมเป็นผู้สังเกต และใช้แบบสังเกตพฤติกรรมที่จัดทำขึ้น

2. การให้ผู้เข้าอบรม แสดงความคิดเห็นต่อหัวข้อและเนื้อหาสาระ การฝึกอบรม ต่อผู้อบรม ต่อระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมหน่วยที่ 4 และความคิดเห็นในประการอื่น ๆ ตามแบบประเมินความคิดเห็นที่จัดทำขึ้น

หน่วยที่ 5: ทบทวนและสรุปผลการฝึกอบรม

จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความรู้และเข้าใจ ในเนื้อหาสาระของการฝึกอบรมในหน่วยต่าง ๆ ทั้ง 4 หน่วย และเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสำนึกในความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์

หัวข้อการฝึกอบรม

1. ทบทวนและสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักและระเบียบสหกรณ์
2. ทบทวนและสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างและการบริหารสหกรณ์
3. ทบทวนและสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินงานธุรกิจของสหกรณ์
4. ทบทวนและสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับหน้าที่และพันธะของสมาชิกต่อสหกรณ์

การจัดการฝึกอบรม

กิจกรรมและวิธีการที่ใช้ เป็นการบรรยายสรุป และการอภิปรายร่วมกันระหว่าง
ผู้อบรม และผู้เข้าอบรม

การประเมินผล

ไม่มีการประเมินผลความรู้ความเข้าใจและความสำนึกในเนื้อหาสาระของการ
อบรมหน่วยนี้โดยตรง แต่จะประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมและวิธีการอบรม คู่มือ
การอบรม

1. การสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมเกี่ยวกับกิจกรรมและวิธีการ อบรม
ต่างๆที่ใช้ตลอดการฝึกอบรม โดยให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในระบบสอบถามที่จัด
ทำขึ้น
2. การสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมเกี่ยวกับคู่มือสหกรณ์การเกษตร
ฉบับผู้เข้าอบรม โดยให้ผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็นในแบบสอบถามที่จัดทำขึ้น.

ภาคผนวก ข.3

คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
ฉบับผู้เช่าที่ดิน
หน่วยที่ 1

โดย

นายประยูร ศรีประสาธน์

จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบ
การจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ธันวาคม 2525

หน่วยที่ ๑ หลักและระเบียบสหกรณ์
เรื่องที่ ๑ : หลักการสหกรณ์

295

ฐานะของเกษตรกรไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและมีความต้องการปรับปรุงฐานะของคนให้ดีขึ้น

โดยทั่วไปแล้ว การเกษตรของไทยยังทำไปโดยอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญ ปีใดฝนแล้ง หรือน้ำท่วม ย่อมจะทำให้การผลิตรับผลเสียหาย ปัญหาดังกล่าวยากที่จะแก้ไขได้ แต่รัฐบาลก็ได้พยายามช่วยเหลือ ด้วยการขยายการชลประทาน ทำฝนเทียมและการบรรเทาทุกข์ด้วยประการอื่นตามความจำเป็นอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตามเกษตรกรก็มีความต้องการที่จะปรับปรุงฐานะของตนเอง เพื่อให้พ้นจากความยากจน ซึ่งจะกระทำได้ด้วยการช่วยตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นหมู่คณะ และได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล

ปัญหาและความต้องการของเกษตรกร

ปัจจุบันเกษตรกรประสบปัญหา และมีความต้องการดังต่อไปนี้

๑. ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน มีเงินทุนของตนเองไม่เพียงพอ ต้องกู้ยืมจากพ่อค้าหรือนายทุน ซึ่งเสียดอกเบี้ยแพง และหากไม่อาจชำระหนี้ได้ตามกำหนด ก็อาจถูกยึดที่นาไป

ฉะนั้น การได้รับความช่วยเหลือในเรื่องเงินทุนจากแหล่งที่เหมาะสม จึงเป็นสิ่ง
ที่ต้องการของเกษตรกรโดยทั่วไป

2. ปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกิน เกษตรกรเป็นจำนวนมาก มีที่ดินทำกินขนาดเล็ก
บางรายต้องเช่าที่ดินทำกิน โดยเสียค่าเช่าแพง รายได้จากการเกษตรจึงไม่เพียงพอต่อการครองชีพ
จึงมีฐานะยากจน และมีหนี้สินมาก

การช่วยเหลือเรื่องที่ดินทำกิน จึงเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นความต้องการของเกษตรกร

3. ปัญหาขาดประสิทธิภาพในการผลิต เกษตรกรขาดความรู้ในด้านการใช้วิธีการผลิต
สมัยใหม่ การชลประทาน และการบำรุงรักษาที่ดิน ตลอดจนการจัดการยังไม่ดีพอ ทำให้ได้รับผล
ผลิตต่ำและมีรายได้น้อย

เกษตรกรจึงต้องการการศึกษาอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตในประการต่าง ๆ
ที่กล่าวข้างต้น

4. ปัญหาการตลาด เกษตรกรส่วนมากมักขายผลผลิตได้ราคาต่ำ เพราะมีความ
จำเป็นต้องรีบขาย เพื่อต้องการใช้น้ำ ทำให้แย่งกันขาย ราคาจึงตกต่ำ และถูกกดราคา
ตลอดจนถูกเอารัดเอาเปรียบด้วยประการต่าง ๆ และในบางครั้งก็ขายไม่ออก เพราะผลิตมาก
เกินต้องการ เก็บไว้นานก็เน่าเสีย รายได้จึงไม่คุ้มการลงทุน

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เกษตรกรต้องการความรู้เกี่ยวกับการตลาดและต้องการแหล่ง
ข้อมูลด้านการตลาด ตลอดจนการรวมตัวกันขายผลผลิตและการต่อรองในเรื่องราคา

ความพยายามแก้ปัญหาของเกษตรกร

เกษตรกรพยายามหาวิธีการแก้ปัญหาที่ตนประสบอยู่ทุกวิถีทาง ซึ่งอาจแยกวิธีการ
แก้ปัญหออกเป็น 2 วิธีคือ

1. การแก้ปัญหาคือความพยายามช่วยเหลือตนเอง ตามหลัก ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน
ตนเองช่วยตนเองก่อนแล้วถึงจะให้ผู้อื่นช่วย วิธีการช่วยตนเองที่ปฏิบัติอยู่ ได้แก่

1.1 ความมีมานะอดทน ขยัน และหมั่นหาทางปรับปรุงตนเองและการประกอบ
อาชีพของตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป และทำอะไรทำจริง ไม่กลัวความยากลำบาก

1.2 รู้จักประหยัค อดออม และสะสมทรัพย์ ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่าย และทำตามแบบ
คนอื่น

2. การแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยการร่วมแรงร่วมใจกัน คิดหา
ทางแก้ไขปัญา ที่เป็นปัญหาของทุกคนร่วมกัน และเป็นปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขได้ด้วยตัวของตัวเอง
การร่วมมือร่วมใจกันจะทำให้การแก้ปัญหาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ความหมายของสหกรณ์

การร่วมมือร่วมใจกันเพื่อแก้ปัญาของตนเองและหมู่คณะนี้เอง เป็นที่มาของการจัดตั้ง
สหกรณ์

การสหกรณ์เป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม โดยวิธีที่ประชาชนชนิกกำลังเข้าเป็น
หมู่คณะ ดำเนินงานตามคติที่ว่า " แต่ละคนกระทำเพื่อหมู่คณะ และหมู่คณะกระทำเพื่อแต่ละคน "
ทั้งนี้โดยยึดมั่นคติแห่งการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่คณะ

เมื่อคนเรารวมกันเป็นกลุ่มย่อมเกิดมีพลัง มีความสามารถที่จะแก้ปัญหาที่แต่ละคน
ไม่สามารถแก้ได้ตามลำพัง การสหกรณ์อุ้มชูชุมชน ผู้มีกำลังทรัพย์น้อย หรือได้รับบีบบังคับทาง
เศรษฐกิจให้มีฐานะดีขึ้น มีการอยู่ดีกินดี และมีความสำเร็จในการประกอบอาชีพ

ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์จึงหมายถึงรูปแบบของการดำเนินธุรกิจและสังคม ซึ่งสมาชิกเป็น
ผู้จัด และตั้งอยู่บนรากฐานของความเสมอภาค เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางธุรกิจและสังคมของ
สมาชิก

การดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปในลักษณะที่มีสมาชิกเป็นเจ้าของ สมาชิกเป็นผู้บริหาร
สมาชิกเป็นผู้ร่วมมือกันดำเนินการ เป็นผู้ใช้และได้รับประโยชน์

การเป็นเจ้าของแสดงออกด้วยการซื้อหุ้นสหกรณ์

การบริหารและร่วมมือกันดำเนินการ แสดงออกด้วยการเลือกผู้แทนไปเลือกกรรมการ
ดำเนินงานเพื่อทำหน้าที่บริหารสหกรณ์ และการเข้าร่วมประชุมใหญ่ เพื่อเสนอความคิดเห็นและ

เสนอแนะการดำเนินงานต่อสหกรณ์

การใช้และรับประโยชน์แสดงออกด้วยการ ซื้อ ขาย กู้ยืม และใช้บริการอื่น ๆ ของสหกรณ์
สหกรณ์ของการรวมกันเป็นสหกรณ์

การรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ตามความหมายที่กล่าวข้างต้น อาจแยกเป็นลักษณะสำคัญ
 ได้ 3 ประการคือ

1. เป็นการรวมกันแก้ปัญหาที่สมาชิกไม่สามารถจะแก้ไขได้ด้วยลำพัง
2. เป็นการรวมกันโดยสมัครใจและแต่ละคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน
3. แต่ละคนมีโอกาสดำเนินการรับประโยชน์จากสหกรณ์เท่ากัน

ผลที่เกิดจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์

1. ผลในการต่อรอง การรวมกันเป็นสหกรณ์ทำให้เกิดพลังในการต่อรองทั้งในด้านการซื้อ และการขายสินค้าที่สมาชิกผลิตได้

2. เกิดหลังขามักลีในชุมชน ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีปัญหาอะไรก็ร่วมมือกันคิดและร่วมมือกันดำเนินการแก้ปัญหาด้วยการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

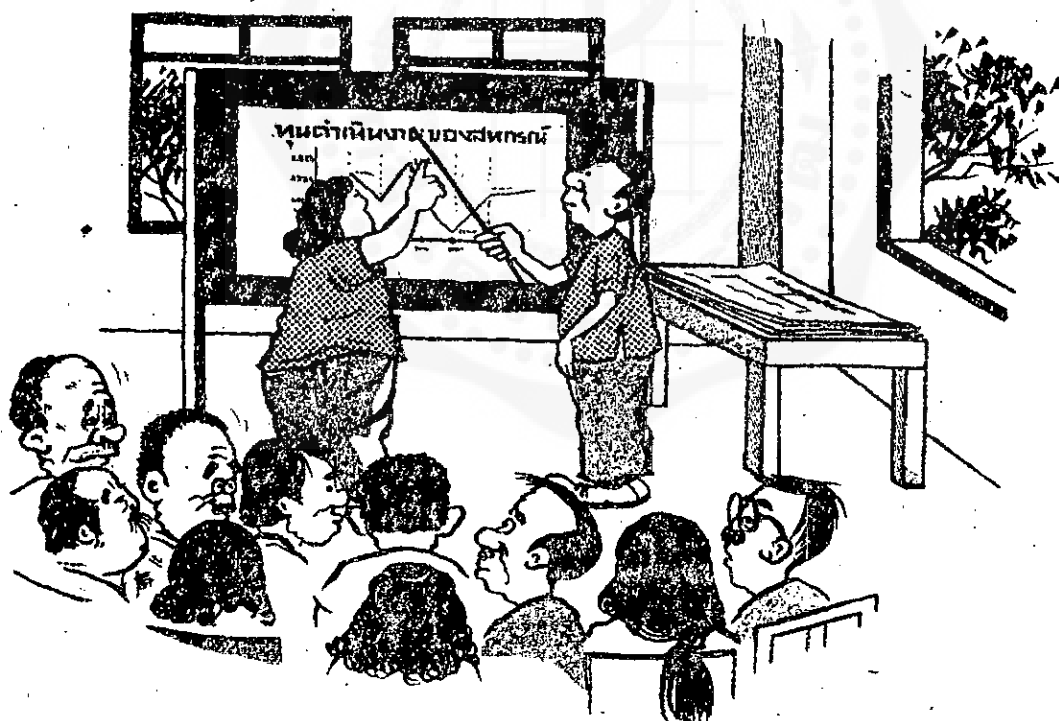
3. เกิดแหล่งเงินทุนของตนเอง ชทกรรณเป็นแหล่งจัดหาเงินมาให้สมาชิกกู้ยืมไป
ลงทุนประกอบอาชีพ

4. สหกรณ์ช่วยส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรและการตลาด ตลอดจนการพัฒนา
ตนเองและชุมชนแกสมาชิก อันได้แก่ การแนะนำสมาชิกให้รู้จักวิธีการเกษตรสมัยใหม่ การใช้ปุ๋ย
การขยายพันธุ์พืช เป็นต้น

5. สหกรณ์เป็นแหล่งส่งเสริมประชาธิปไตย โดยให้ทุกคนมีสิทธิมีเสียงทัดเทียมกัน ในการออกเสียงแสดงความคิดเห็น และสหกรณ์จะให้บริการและดำเนินงานตามความต้องการ ของสมาชิกส่วนใหญ่ ทั้งนี้จึงต้องรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของสมาชิกอยู่ตลอดเวลา

6. สหกรณ์เป็นแหล่งฝึกการดำเนินงานทางธุรกิจ รู้จักการวางแผนผลิต การควบคุม การใช้จ่ายเงินให้เป็นไปตามแผน ร่วมกันซื้อ ร่วมกันขาย และร่วมกันดำเนินธุรกิจ

หลักการสหกรณ์

หลักการสำคัญของสหกรณ์ คือ การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในการเข้าร่วมกิจกรรมของสหกรณ์ด้วยความสมัครใจ และด้วยใจรักดี หลักการของสหกรณ์ที่ถือใช้กันในวันนี้ มี 6 ข้อคือ

1. เปิดรับสมาชิกทั่วไปตามความสมัครใจ เพื่อให้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกอย่างทั่วหน้ากัน

2. ค่าเป็นกิจการของสหกรณ์ตามหลักประชาธิปไตย สมาชิกทุกคนมีสิทธิลงคะแนนเลือก-
 ๕๒ ๑ เสียง โดยไม่คำนึงว่าจะมีหุ้นอยู่จำนวนเท่าใด

3. เงินปันผลที่จ่ายให้กับหุ้นต้องอยู่ในอัตราจำกัด โดยถืออัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำของธนาคารพาณิชย์เป็นเกณฑ์ และไม่จ่ายเกินกว่านั้น

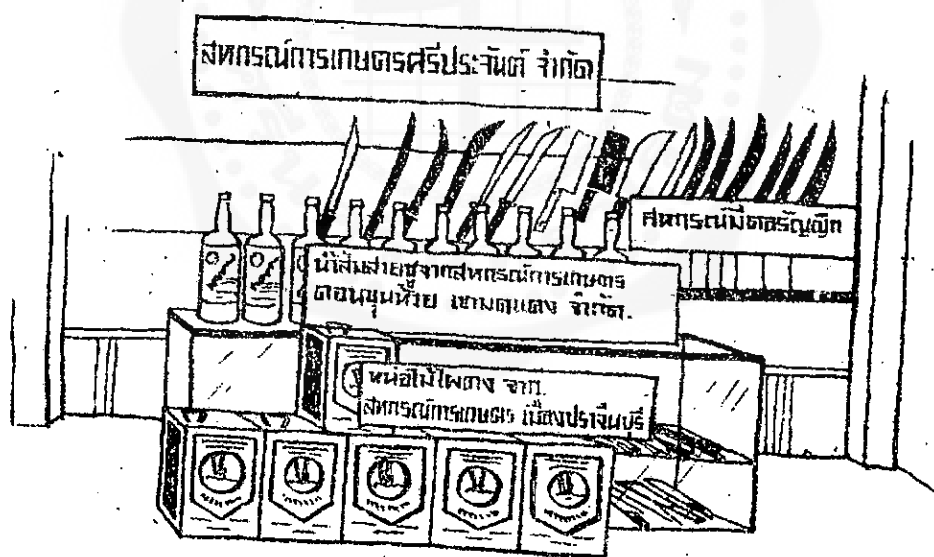
4. จ่ายเงินเฉื่อยๆ ให้สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกทำกับสหกรณ์ ใครทำธุรกิจกับสหกรณ์มาก ก็จะได้เงินเฉื่อยๆคืนมาก

5. จัดให้มีการศึกษาอบรม เพราะเป็นกิจการที่แตกต่างจากธุรกิจอื่น และอยู่ได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกและผู้บริหารสหกรณ์ทุกระดับ ดังนั้นความเข้าใจในหลักการระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนความเข้าใจซึ่งกันและกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็น ด้วยเหตุนี้ สหกรณ์จึงต้องจัดการอบรมสมาชิก และผู้บริหารสหกรณ์อยู่เสมอ ๆ เพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และการร่วมมือกันเพื่อการสหกรณ์

6. ให้ความร่วมมือช่วยเหลือสหกรณ์อื่น การรวมมือกันก่อให้เกิดพลัง การที่สหกรณ์
ต่าง ๆ รวมมือช่วยเหลือกัน ย่อมจะทำให้พลังการสหกรณ์มีมากยิ่งขึ้น

เรื่องที่ 2 : ระเบียบสหกรณ์

การดำเนินงานสหกรณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวพันถึงคนจำนวนมากที่ต่างจิต ต่างใจ ต่างความนึกคิด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีระเบียบเพื่อเป็นแนวทางให้ทุกคนปฏิบัติอย่างเดียวกัน และให้เกิดความเสมอภาคกัน.

ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสมาชิกโดยตรง มี 4 ระเบียบด้วยกัน คือ ระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน ระเบียบเกี่ยวกับการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก และระเบียบการขายที่ผลของสมาชิก

ระเบียบเกี่ยวกับการรับฝากเงิน

การฝากเงินมี 2 ประเภท คือ ประเภทออมทรัพย์ กับ ประเภทประจำ

การฝากเงินประเภทออมทรัพย์ ฝากครั้งแรกต่ำสุด 10 บาท ครั้งต่อไปจะฝากเท่าใดก็ได้ ดอกเบี้ยร้อยละ 8 ต่อปี การถอนจะทำเมื่อไรก็ได้

การฝากเงินประเภทประจำ ฝากครั้งแรกไม่ต่ำกว่า 50 บาท และต้องฝากไม่ต่ำกว่า 3 เดือน ไม่มีสิทธิถอนก่อนกำหนด ยกเว้นจะร้องขอต่อสหกรณ์ อัตราดอกเบี้ยที่ได้รับแตกต่างกันไปตามระยะเวลาที่ฝาก กล่าวคือ 12 เดือนขึ้นไป ให้ร้อยละ 12 ต่อปี ฝากระหว่าง 6 เดือนขึ้นไป ดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อปี และ 3 เดือนขึ้นไป ดอกเบี้ยร้อยละ 9 ต่อปี

การฝากเงินแต่ละประเภท สหกรณ์จะออกสมุดบัญชีฝากให้ การฝากเงินแต่ละครั้งจะต้องมีพนักงานลงชื่อ และประธานกรรมการ หรือรองประธานกรรมการหรือเลขานุการ คนหนึ่งคนใดลงชื่อกำกับด้วย

การฝากเงินจะฝากด้วยตนเองหรือให้ผู้อื่นฝากแทนตนก็ได้ แต่การถอนเงิน หากจะให้ผู้อื่นถอนแทน จะต้องมีการมอบอำนาจตามแบบฟอร์มของสหกรณ์

ระเบียบเกี่ยวกับการกู้เงิน

1. ผู้มีสิทธิ : สมาชิกเท่านั้นที่จะมีสิทธิกู้เงินจากสหกรณ์

2. เงินกู้มี 2 ประเภท คือ

2.1 เงินกู้ระยะสั้น ระยะเวลาไม่เกิน 12 เดือน หรือ หนึ่งฤดูกาลผลิต
ใหญ่เพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับการผลิต การขอกู้เงินจะต้องเสนอแผนการผลิตและคำขอกู้ไปยังคณะกรรมการดำเนินการ ผ่านทางประธานกลุ่มเพื่อพิจารณา

ในแผนการผลิตจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับ ประเภทผลิตผล พื้นที่เพาะปลูก
ผลผลิตต่อไร่ ราคาประเมินผลผลิตที่จะได้ เงินทุนที่ใช้กำหนดเวลาชำระคืน

สมาชิกผู้ขอกู้จะต้องทำหนังสือขอกู้ต่อคณะกรรมการ และคณะกรรมการดำเนินการ
จะเป็นผู้อนุมัติเงินกู้ การเบิกเงินกู้สหกรณ์จะจ่ายเป็นงวด ๆ ตามที่ได้ตกลงกันไว้

2.2 เงินกู้ระยะปานกลาง ให้กู้เกินกว่าหนึ่งฤดูกาลผลิต สำหรับกรณีการลงทุนเกี่ยวกับการผลิตที่ใช้ประโยชน์มากกว่าหนึ่งฤดูกาลผลิต เช่น การบุกเบิกที่ดินเป็นต้น ผู้ขอกู้เงินจะต้องแจ้งความจำนงค์ต่อสหกรณ์ โดยสหกรณ์จะส่งเจ้าหน้าที่เพื่อทำแผนกู้เงิน และคำขอกู้เงิน พร้อมทั้งสอบสวนรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการดำเนินการ เป็นผู้อนุมัติการให้เงินกู้ ส่วนการชำระดอกเบี้ยและเงินต้นนั้น ให้ชำระเป็นงวด ๆ ตามแต่จะตกลงกัน

3. การพิจารณาเงินกู้ คณะกรรมการดำเนินการจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาเงินกู้ขึ้น ประกอบด้วย ประธานอนุกรรมการเงินกู้ เลขานุการ และผู้จัดการ การอนุมัติให้กู้เงินจะพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการขอกู้ ตัวสมาชิกที่ขอกู้ ความสามารถในการชำระหนี้ หลักประกัน ฐานะการเงิน และประวัติของสมาชิก

การค้ำประกันนั้น จะใช้หลักทรัพย์ไม่ต่ำกว่า 2 เท่าของเงินกู้ แต่หากกู้ไม่เกิน 20,000 บาท จะใช้สมาชิก 2 คน ค้ำประกันก็ได้

4. ดอกเบี้ยเงินกู้ คิดร้อยละ 13 ต่อปี หากชำระคืนไม่หมดก็จะคิดดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่ยังชำระคืนไม่หมด และสหกรณ์อาจกำหนดให้สมาชิกชำระหนี้ด้วยผลผลิต ในกรณีที่สหกรณ์รวบรวมผลผลิตของสมาชิก การชำระหนี้ด้วยผลผลิตนี้จะคิดอัตราตลาดในเวลาและสถานที่ส่งมอบ

ระเบียบการจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายแก่สมาชิก

สหกรณ์จะจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายเพื่ออำนวยความสะดวกและให้บริการแก่สมาชิก โดยสหกรณ์จะสอบถามความต้องการของสมาชิกก่อน และของที่ซื้อมาขายนั้นเป็นไปตามความต้องการส่วนใหญ่ของสมาชิก

การกำหนดราคาสินค้า จะยึดหลักไม่มุ่งแสวงหากำไร และพยายามจัดขายในราคาทุน แต่จะแบ่งราคาเป็นราคาเงินสด และราคาเงินผ่อน

สมาชิกที่ต้องการซื้อสิ่งของจากสหกรณ์ จะต้องแจ้งความจำนงค์แก่สหกรณ์เป็นลายลักษณ์อักษร และชำระเงินต้นที่รับรอง หรือตามเวลาที่กำหนดหรือโดยหักจากเงินกู้ สำหรับผู้ซื้อเงินเชื่อ จะต้องมีส่วนเกิน 2 คนค้ำประกัน และซื้อเชื่อได้ไม่เกิน 3,000 บาท หากวงเงินสิ่งของเกิน 3,000 บาท ต้องชำระเงินสดในส่วนที่เกิน สมาชิกที่ยังชำระเงินเชื่อไม่หมด จะไม่ได้รับอนุญาตให้ซื้อเชื่ออีก จนกว่าจะใช้เงินเชื่อทั้งหมด

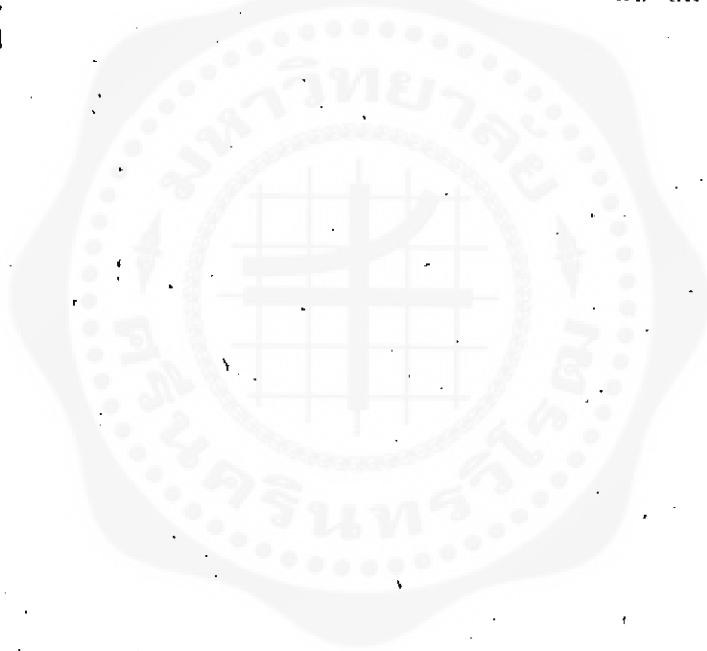
ระเบียบการขายพืชผลของสมาชิก

พืชผลที่สมาชิกจะรวบรวมเพื่อจัดการขาย คือ พืชผลที่สมาชิกผลิตโดยคณะกรรมการ

ดำเนินงานจะกำหนดเป็นคราว ๆ ไป และรับซื้อโดยวิธีดังนี้ คือ ซื้อขาด

สหกรณ์จะแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นทำหน้าที่กำหนดราคาการรับซื้อติดต่อกันและรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก สืบข่าวความเคลื่อนไหวของการตลาดพืชผลที่จะรับซื้อ

การรับซื้อคณะกรรมการจะออกไปรับพืชผลให้แก่สมาชิก และสมาชิกจะนำไปรับเงิน ณ ที่ทำการสหกรณ์

เรื่องที่ 3 : กฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก

กฎหมายสหกรณ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก คือ

การจดทะเบียนสหกรณ์

การขอจัดตั้งสหกรณ์ จะต้องได้รับอนุมัติจากนายทะเบียนสหกรณ์ โดยผู้ขอจัดตั้งยื่นคำขอจัดตั้งตามสหกรณ์อำเภอ หรือ สหกรณ์จังหวัด ซึ่งเป็นข้าราชการของกรมส่งเสริมสหกรณ์

การขอจดทะเบียนสหกรณ์ จะต้องมีคนละไม่น้อยกว่า 10 คนยื่นขอจดทะเบียน เพื่อดำเนินกิจการร่วมกันในอันที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการเข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ สมาชิกทุกคนต้องถือหุ้นไม่น้อยกว่าหนึ่งหุ้น ราคาหุ้นจะต้องเท่ากัน และสหกรณ์ที่จะจัดตั้งนั้น จะต้องมิใช่อำนาจบังคับของตนเองโดยถูกต้อง

การจัดสรรกำไรสุทธิ

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เมื่อมีผลกำไร จะต้องแบ่งผลกำไรดังนี้

1. แบ่งเป็นเงินสำรองร้อยละ 10
2. จัดเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ร้อยละ 5 แต่ไม่เกิน 5,000 บาท
3. จ่ายเป็นเงินปันผลหุ้นไม่เกินร้อยละ 8 ต่อปี
4. จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกที่ทำธุรกิจกับสหกรณ์ตามกำหนดในข้อบังคับ
5. จ่ายเป็นโบนัสกรรมการและเจ้าหน้าที่ไม่เกินร้อยละ 10
6. จ่ายเป็นเงินสะสมเพื่อดำเนินการของสหกรณ์

สหกรณ์ช่วยเหลือสมาชิกบ้าง

สหกรณ์การ เกษตรจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์จะช่วยเหลือสมาชิกในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. จัดหาทุนให้สมาชิกไถ่กู้ยืมไปลงทุนและประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ยังให้ผู้อื่นเพื่อไปปรับปรุงบำรุงดิน

2. รับฝากเงินของสมาชิกเพื่อเป็นการส่งเสริมการออมทรัพย์

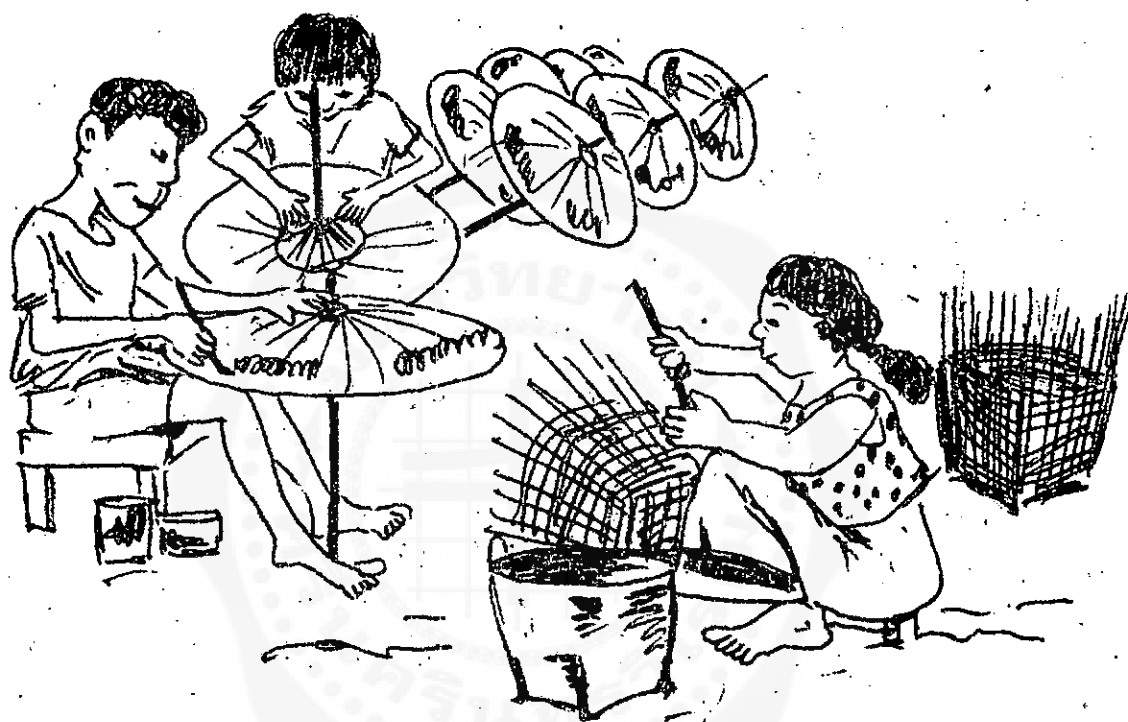
3. จัดหาสิ่งของที่จำเป็นต่อการเพาะปลูกมาขายแก่สมาชิก เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น

4. รวบรวมผลผลิตของสมาชิกออกจำหน่าย เพื่อป้องกันการถูกกดราคา และเพื่อต่อรองให้ได้ราคาที่ดีที่สุด

5. ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการ เกษตรแผนใหม่เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และการประกอบอาชีพในครัวเรือนเพื่อหารายได้เพิ่มเติม

การเลือกผู้แทนและการประชุมใหญ่สมาชิก

สหกรณ์จะต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่น้อยปีละครั้ง สหกรณ์ที่มีสมาชิกกว่า 500 คน การประชุมใหญ่ อาจกระทำโดยการประชุมผู้แทนที่สมาชิกเลือกมาก็ได้

ที่ประชุมใหญ่จะทำหน้าที่พิจารณาจัดสรรกำไร เป็นเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิก เงินโบนัสกรรมการ และเงินทุนสะสม

การเข้าประชุมใหญ่เป็นสิทธิเฉพาะตัวสมาชิกและ/หรือ ผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้ง สมาชิก/ผู้แทน จะมอบหมายให้ใครไปประชุมแทนตนไม่ได้

คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
ฉบับผู้เช่าที่ดิน
หน่วยที่ 2

โดย

นายประยูร ศรีประสาธน์

จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบ
การจัดการศึกษาสหกรณ์เกษตรสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ธันวาคม 2525

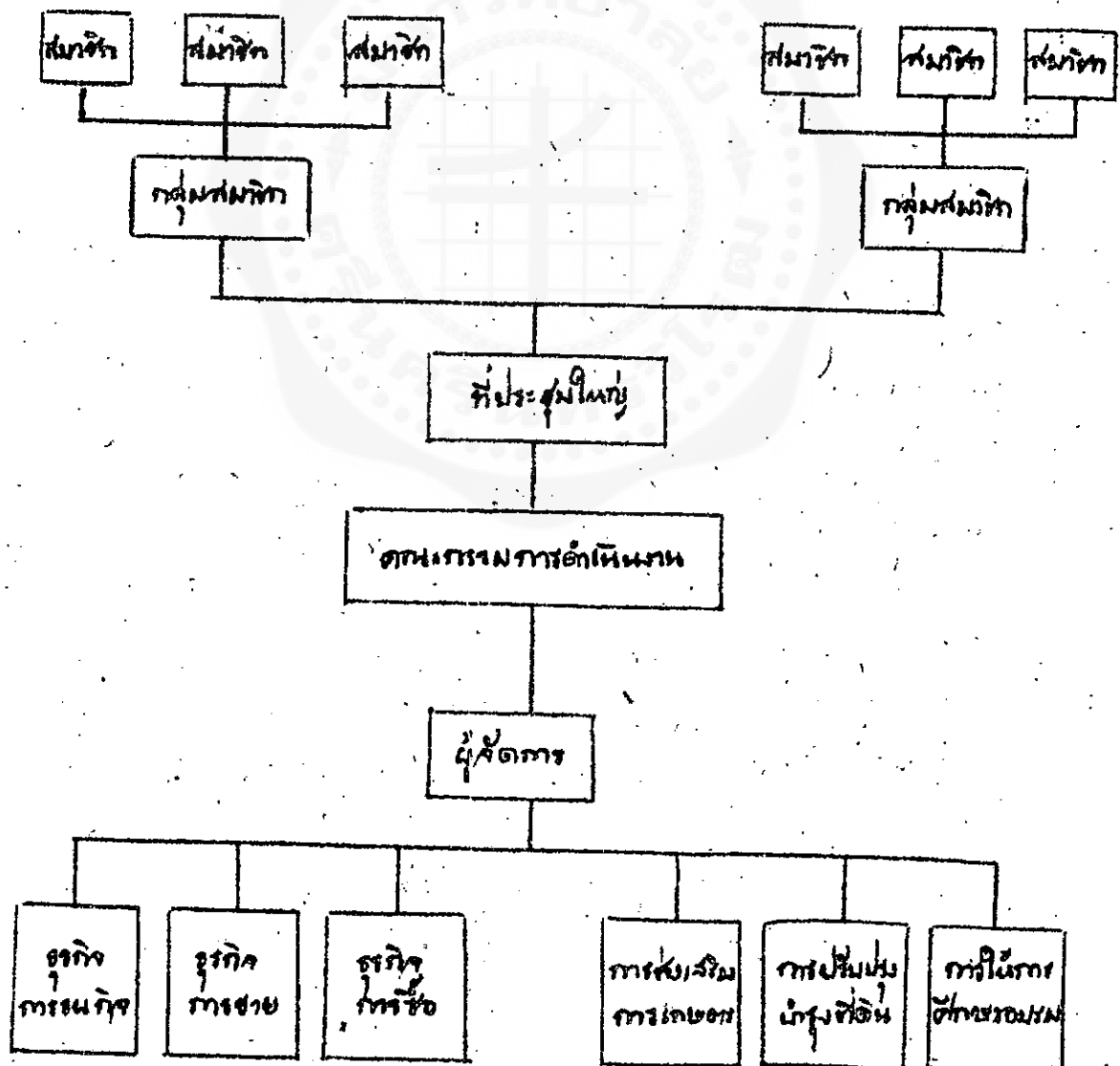
หน่วยที่ 2 : โครงสร้างและการบริหารสหกรณ์

เรื่องที่ 1 : โครงสร้างและรูปแบบของการบริหารสหกรณ์การเกษตร

โครงสร้างของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรของไทยอาจจัดแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน คือ

1. ส่วนที่ประกอบด้วยสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิก
2. ส่วนที่เป็นฝ่ายจัดการ
3. ส่วนที่เกิดจากการรวมตัวกันของสหกรณ์
4. ส่วนที่ประกอบด้วยหน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์

โครงสร้างและผู้นับถือชอบส่วนที่ประกอบด้วยสมาชิก

แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. สมาชิกสหกรณ์ คือ ผู้ที่ต้องซื้อหรือจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร และผู้ที่สนใจกิจการสหกรณ์ มีคุณสมบัติตามที่สหกรณ์กำหนด ชำนาญ และสมัคร เข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์

สำหรับสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง ปัจจุบันมีสมาชิก 2,800 คน

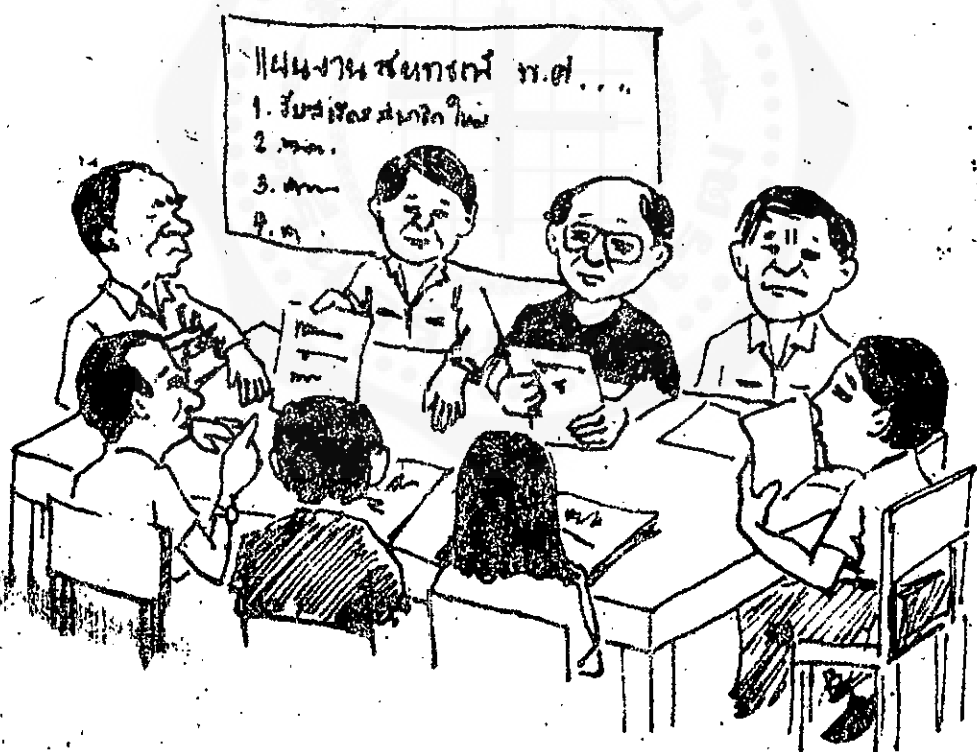
2. กลุ่มสมาชิก คือ สมาชิกที่ทั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ใกล้ ๆ กัน รวมกันตั้งเป็นกลุ่มสมาชิกขึ้น มีประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม เป็นผู้บริหารและทำหน้าที่แจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของสมาชิกแก่สมาชิกในกลุ่ม

ปัจจุบัน สหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง แบ่งออกเป็น 51 กลุ่ม

3. ที่ประชุมใหญ่ เมื่อสิ้นปีการเงิน สหกรณ์จะปิดบัญชีและนัดสมาชิกทุกคน หรือผู้แทนของกลุ่มสมาชิก มารวมประชุมใหญ่ เพื่อแจ้งผลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา และตั้งกรรมการ

4. คณะกรรมการดำเนินการ คือ ตัวแทนของสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ ให้เข้ามาบริหารงานสหกรณ์ ปกติมีสมาชิก 10-15 คน

โครงสร้างและผู้นับถือชมฝ่ายจัดการ

เป็นส่วนที่ประกอบด้วยผู้จัดการ และพนักงานสหกรณ์ที่สหกรณ์จ้างมาดำเนินงานสหกรณ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง

ผู้จัดการสหกรณ์เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานและความคุมกิจการสหกรณ์อย่างใกล้ชิด สหกรณ์จะเจริญได้ก็เพราะมีผู้จัดการที่ดี มีความรู้ ประสิทธิภาพ ความซื่อสัตย์ และความขยันขันแข็ง

พนักงานชุดกรงสีอื่น ๆ เป็นลูกจ้างที่สหกรณ์จ้างเข้ามาทำงานในสหกรณ์แทนคณะกรรมการ
 ทำเป็นการ เหวาะกรรมการดำเนินการแต่ละคนเมื่ออาทิตย์ส่วนตัวไม่อาจมานั่งทำงานแก่สหกรณ์ได้
 ตลอดเวลา จึงต้องจ้างพนักงานมาปฏิบัติงานแทนตน

เรื่องที่ 2 : สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์

สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ เป็นโครงสร้างที่เกิดจากการรวมตัวกันของสหกรณ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และโครงสร้างที่ประกอบด้วยส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับงานสหกรณ์

โครงสร้างที่เกิดจากการรวมตัวกันของสหกรณ์

สหกรณ์ที่จัดตั้งตามท้องถิ่น หรือ อำเภอต่าง ๆ เรียกได้ว่าเป็นสหกรณ์ชั้นปฐม ที่มีพื้นที่บริการเฉพาะอำเภอที่ตั้งอยู่ ซึ่งในปี 2525 มีสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอทั้งสิ้น 907 สหกรณ์ มีสมาชิก 777,802 คน นับเป็นสหกรณ์ที่มีจำนวนสมาชิกมากที่สุด

นอกจากสหกรณ์ระดับอำเภอแล้ว ยังมีสหกรณ์ในระดับจังหวัดและสหกรณ์ระดับชาติ อันเกิดจากการรวมกันจัดตั้งของสหกรณ์การเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานในรูปแบบของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัดและชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด เกิดขึ้น จากการรวมกันจัดตั้งของสหกรณ์ระดับอำเภออย่างน้อย 3 แห่ง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกในด้านต่าง ๆ เช่น การเงิน ธุรกิจการชาย การซื้อ และการแปรรูป ปัจจุบันมีชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด 39 แห่ง มีสหกรณ์เป็นสมาชิก 500 แห่ง

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับธุรกิจด้านการตลาด การรวบรวมและจัดจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนจัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิก ปัจจุบันมีชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ 8 แห่ง มีสมาชิก 1,184 แห่ง

เนื่องจากสหกรณ์มีหลายประเภท และแต่ละประเภทจะต้องประสานและร่วมมือกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานกลางที่เป็นตัวแทนขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยในระดับชาติ ด้วยเหตุนี้ จึงมีการจัดตั้งสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวิชาการ อันได้แก่ การให้การศึกษอบรมแก่สมาชิก กรรมการ และพนักงานสหกรณ์ สหกรณ์ทุกประเภทที่จัดตั้งจะต้องเป็นสมาชิกและจ่ายเงินบำรุงสันนิบาตสหกรณ์

โครงสร้างที่ประกอบด้วยหน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์

ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องถึงสหกรณ์การเกษตร ส่วนใหญ่มุ่งเพื่อส่งเสริม สนับสนุน และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงกับจุดมุ่งหมายของการจัดตั้ง และมีการบริหารที่ซื่อสัตย์เพื่อคุ้มครองและรักษามลประโยชน์ของสมาชิก หน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวได้แก่

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ให้ความสนับสนุนสหกรณ์การเกษตร โดยการให้สหกรณ์การเกษตรกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อนำไปใช้เป็นทุนดำเนินธุรกิจและให้เกษตรกรกู้เงินต่อไป
2. กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดตั้ง ควบคุม ตรวจสอบ และส่งเสริมงานสหกรณ์ทุกประเภท กรมนี้ได้จัดตั้งสำนักงานและเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในระดับจังหวัดและอำเภอ นั่นคือ สหกรณ์จังหวัด และสหกรณ์อำเภอ
3. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีหน้าที่ ตรวจสอบการจัดทำบัญชี และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดวางระบบและการจัดทำบัญชีสหกรณ์
4. คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์ สำนักนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่ กำหนดนโยบาย และวิธีการดำเนินงานพัฒนาการสหกรณ์ ตลอดจนการปรับปรุงการดำเนินงานสหกรณ์ การวาง แผนพัฒนา และการปรับปรุงโครงสร้างการสหกรณ์

คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
ฉบับผู้เข้าฝึกอบรม
หน่วยที่ 3

โดย

นายประยูร ศรีประสาธน์

จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบ
การจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ธันวาคม 2525

หน่วยที่ 3 : การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร

เรื่องที่ 1 : หลักการดำเนินธุรกิจและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร

หลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เป็นไปโดยยึดถือหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนาการประกอบอาชีพที่สมาชิกไม่อาจช่วยตนเองได้ตามลำพัง เช่น การหาแหล่งทุน การนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ การรักษามาตรฐานการผลิต และคุณภาพของผลิตผล ตลอดจนการร่วมกันขายผลิตผลเพื่อให้ได้ราคาที่เป็นธรรม
2. การเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้รับผลประโยชน์จากสหกรณ์โดยเท่าเทียมกัน และมีใฝ่ฝันแสวงหากำไรแต่มุ่งเพื่อให้บริการ เป็นสำคัญ

ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจครบตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง จะให้บริการแก่สมาชิกในร้านค้าต่าง ๆ ดังนี้

1. ธุรกิจเกี่ยวกับการเงิน

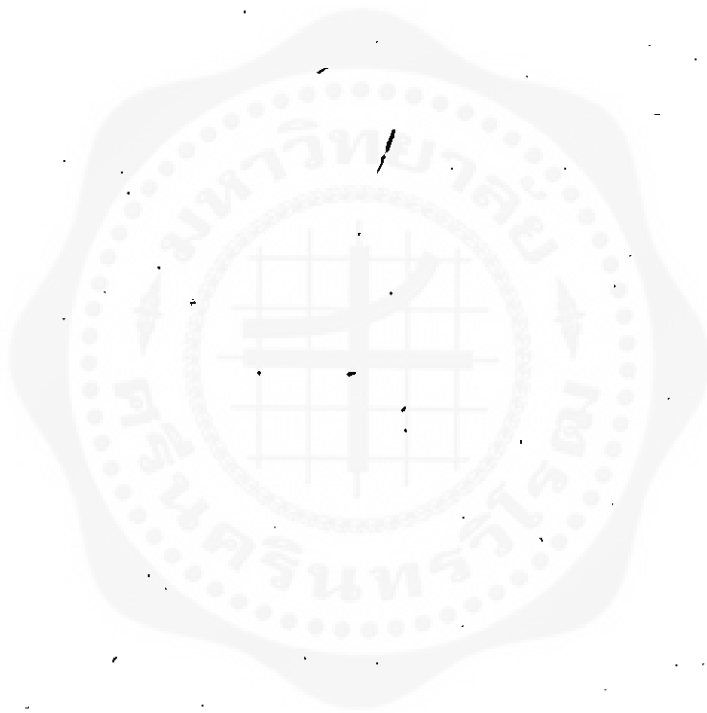
1.1 การให้เงินกู้ สหกรณ์การเกษตรจ่ายเงินกู้ให้สมาชิก 2 ประเภท คือ เงินกู้ระยะสั้น เป็นเงินกู้เพื่อใช้ในการเกษตรสำหรับฤดูหนึ่ง ๆ และเงินกู้ระยะปานกลาง เป็นเงินกู้เพื่อลงทุนในทรัพย์สินการเกษตร ซึ่งโดยปกติใช้ประโยชน์ได้เกินกว่าฤดูกาล เพาะปลูกฤดูกาลหนึ่ง ๆ

1.2 การรับเงินฝาก เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ โดยสหกรณ์จะรับฝากจากสมาชิก 2 ประเภท คือ เงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ

2. ธุรกิจการขายหรือการรวบรวมผลิตผลของสมาชิกจัดการขาย สหกรณ์รวบรวมผลิตผลของสมาชิกออกขายให้ได้ราคาที่เป็นธรรม โดยจะจัดหาตลาดจำหน่ายผลิตผลให้สมาชิกด้วย

3. ธุรกิจการซื้อหรือการจัดหาสิ่งของที่จำเป็นมาขายแก่สมาชิก สหกรณ์สอบถามความต้องการสินค้าต่าง ๆ ของสมาชิก จากนั้น จะจัดหาสินค้ามาจำหน่ายให้ตรงกับความต้องการของสมาชิก

4. ธุรกิจการบริการและบำรุงที่ดิน สหกรณ์จัดให้มีการติดตั้งเครื่องบดขี้มูลน้ำ
สร้างท่อน้ำเหมืองฝาย จัดระบบการส่งน้ำให้แก่พื้นที่การเกษตรของสมาชิก ทั้งนี้ ต้องอยู่ภายใน
ขอบเขตความสามารถของสหกรณ์ที่จะกระทำได้ โดยสหกรณ์จะเรียกเก็บเงินค่าบริการตาม
ความเหมาะสม

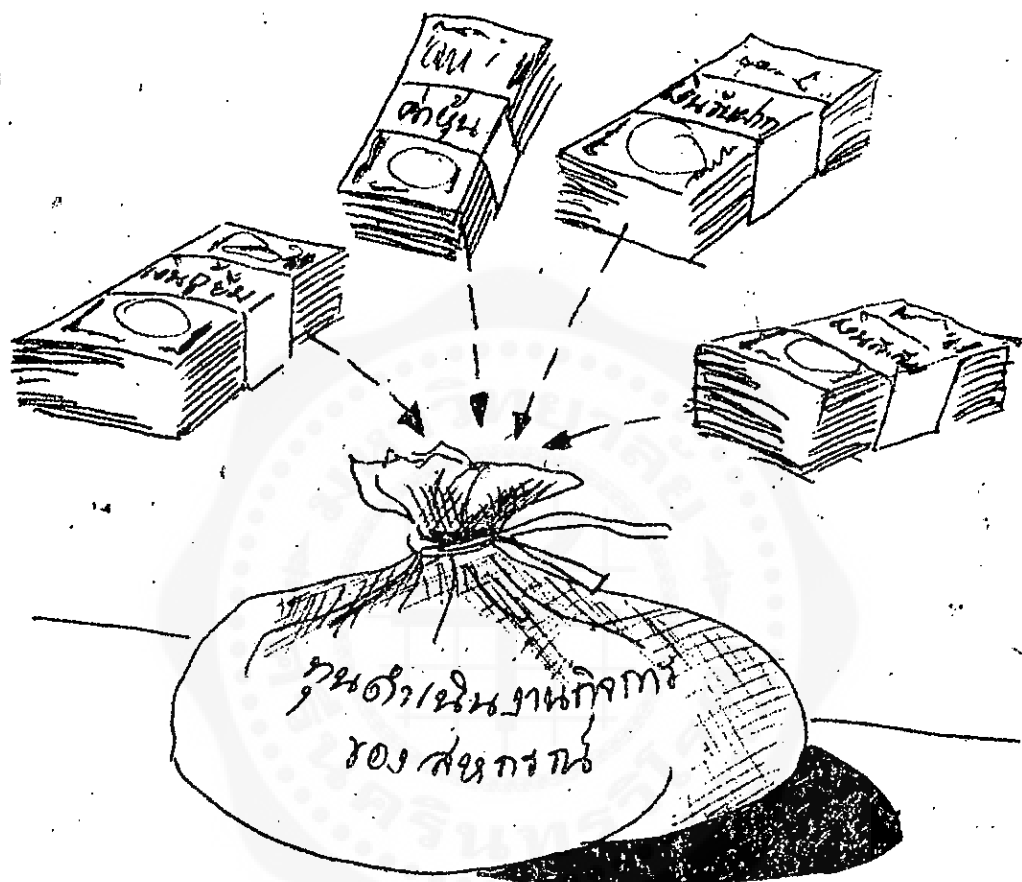
เรื่องที่ 2 : ความแตกต่างระหว่างการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กับของธุรกิจทั่วไป

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งของสหกรณ์การเกษตรมีความแตกต่างกับการดำเนินธุรกิจของเอกชนโดยทั่วไปในประการต่าง ๆ ดังนี้

สิ่งที่เปรียบเทียบ	ลักษณะความแตกต่าง	ลักษณะความแตกต่าง
	การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์	การดำเนินธุรกิจเอกชน
1. วัตถุประสงค์	ให้บริการแก่สมาชิก	หากำไรให้ผู้ลงทุน
2. ความเป็นเจ้าของ	ผู้ใช้บริการ (สมาชิก)	ผู้ลงทุน (ผู้ถือหุ้น)
3. การควบคุม	ควบคุมตามแบบประชาธิปไตย (หนึ่งคนหนึ่งเสียง)	ออกเสียงตามส่วนของ การลงทุน (หนึ่งหุ้นหนึ่งเสียง)
4. ขรรษาคีของการ รวมกัน	เป็นการรวมคน	เป็นการรวมทุน
5. การขายหุ้น	ขายให้เฉพาะสมาชิกที่เป็นเกษตรกร	ขายให้บุคคลทั่วไป
6. หน้าทีของทุนและ ผลตอบแทน	เงินทุนทำหน้าที่อย่างเดียวคือให้ ดอกเบี้ยแก่สมาชิกผู้ลงทุน	เงินลงทุนทำหน้าที่ 3 ทาง คือ หากดอกเบี้ย หากำไร และควบคุมกิจการ
7. ผลกำไรและการ แบ่งผลตอบแทน	1. ที่ประชุมใหญ่สมาชิก/ผู้แทนเป็น- ผู้ตัดสินใจแบ่งกำไร 2. แบ่งกำไรในอัตราจำกัดเท่าดอกเบี้ย ธนาคาร แบ่งกำไรอีกส่วนแก่ผู้ทำธุรกิจกับ สหกรณ์	1. คณะกรรมการของกิจการ เป็นผู้ตัดสินใจแบ่งผลกำไร 2. แบ่งกำไรในอัตราไม่จำกัด ตามจรรยาบรรณผู้ถือหุ้นและแบ่ง กำไรแก่ผู้ลงทุนเท่านั้น
8. มูลค่าหุ้น	คงที่ไม่ขึ้นไม่ลง	ไม่คงที่ขึ้นลงอยู่เสมอ
9. ทัศนคติเกี่ยวกับการ ให้ข้อเท็จจริง	เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับสินค้า และบริการที่จำหน่ายแก่สมาชิก และประชาชน	พยายามโฆษณาชวนใจผู้บริโภค เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจและ ผลตอบแทนด้านการเงิน

เรื่องที่ 3 : แหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

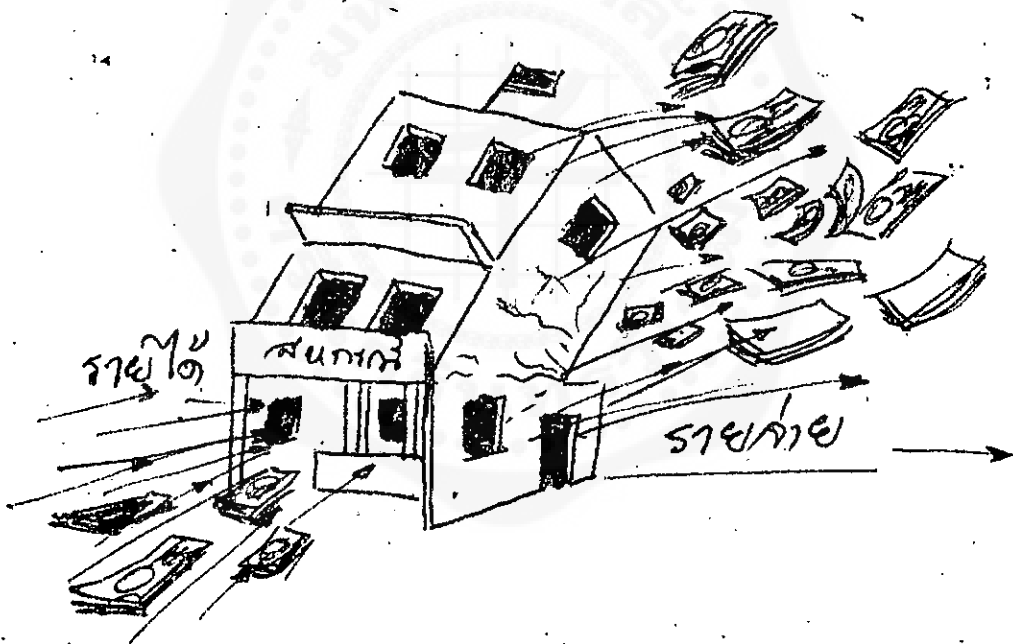
การดำเนินงานของสหกรณ์ จะต้องมีทุนดำเนินงานเพียงพอ

แหล่งที่มาของทุนดำเนินการกิจการของสหกรณ์ มีดังนี้

1. เงินฝากของสมาชิก
2. มูลค่าหุ้นที่สมาชิกซื้อ
3. เงินกู้จากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ที่สหกรณ์กู้ยืมมา
 - 3.1 จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
 - 3.2 จากธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ
4. ผลกำไรจากการดำเนินธุรกิจ
 - 4.1 คอกเบี้ยเงินกู้ที่ให้สมาชิกกู้ยืม
 - 4.2 ผลกำไรจากการรับซื้อและขายผลิตภัณฑ์ของสมาชิก

4.3 ผลกำไรจากการดำเนินงานธุรกิจการขายสินค้าและบริการแก่สมาชิก โดยสรุปแล้วสหกรณ์อยู่ได้ด้วยการร่วมมือร่วมใจของสมาชิก ด้วยการดำเนินงานธุรกิจ และช่วยเหลือสหกรณ์ - ทางราชการมิได้มีส่วนช่วยเหลือทางการเงินแต่ประการใด สมาชิกต้องช่วยกันทำให้ปริมาณการดำเนินงานของสหกรณ์เพียงพอที่จะทำให้รายได้คุ้มกับรายจ่าย มิฉะนั้น สหกรณ์ก็จะอยู่ไม่ได้

คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
ฉบับผู้เช่าที่ดิน
หน่วยที่ 4

โดย

นายประยูร ศรีประสาธน์

จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบ
การจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

ธันวาคม 2525

หน่วยที่ 4 : หน้าที่และพันธะของสมาชิกต่อสหกรณ์การเกษตร

เรื่องที่ 1 : สิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์

สมาชิกสหกรณ์แต่ละคนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎปฏิบัติเพื่อจรรโลงสหกรณ์ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สิทธิของสมาชิกสหกรณ์

สิทธิ คือ อำนาจที่สมาชิกจะกระทำการใด ๆ ก็ได้ตามกฎหมายสหกรณ์หรือตามระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์

สิทธิสำคัญของสมาชิกสหกรณ์มีดังนี้

1. สิทธิเข้าร่วมประชุมเสนอความคิดเห็นและความต้องการ ตลอดจนการซักถามข้อข้องใจต่อที่ประชุมใหญ่ สิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิเฉพาะตน จะให้ผู้อื่นกระทำแทนไม่ได้ และมีสิทธิออกเสียงหนึ่งคนต่อหนึ่งเสียง

2. มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งกรรมการ และสมัคร เข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทนหรือ
กรรมการสหกรณ์ หากถือว่าตนมีคุณสมบัติเหมาะสม

3. มีวิธีการติดตามและสอบถามการดำเนินงานของสหกรณ์ ตลอดจน การขอตรวจดูเอกสาร และรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ได้

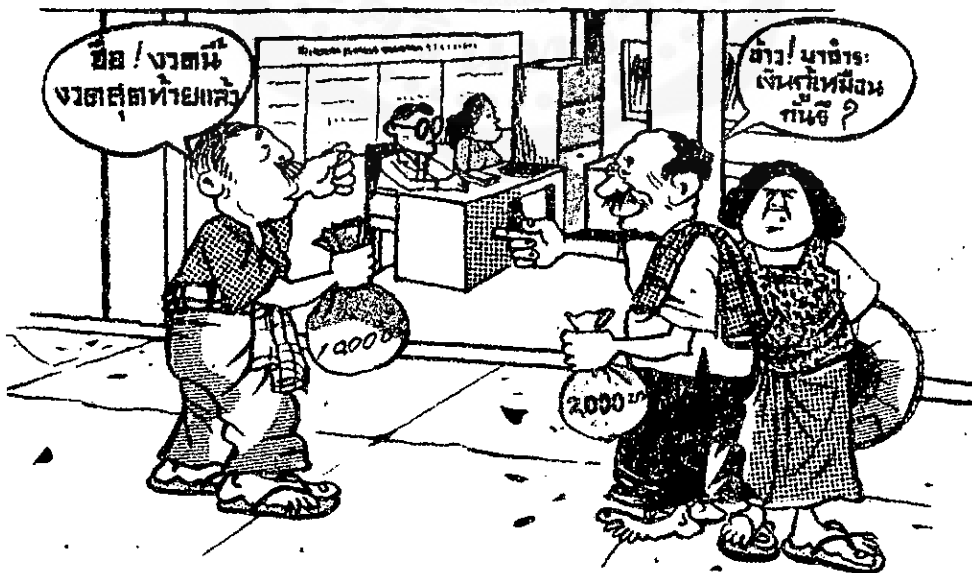
หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ที่ดี

หน้าที่ คือ สิ่งที่สมาชิกสหกรณ์จะต้องปฏิบัติหรือกระทำตามหากไม่ปฏิบัติตามหน้าที่แล้ว สมาชิกสหกรณ์ย่อมจะมีความผิด ซึ่งอาจจะถูกลงโทษ หรือบางครั้งอาจทำให้สหกรณ์ไม่เจริญเท่าที่ควร หรือ อาจทำให้สมาชิกเสียประโยชน์ทั้งโดยส่วนตัวและในส่วนรวมได้

หน้าที่ของสมาชิก มีดังนี้

1. ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ โดย
ชำระหนี้และคอกเบี้ยตามกำหนด
ใช้บริการสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ

สหกรณ์การเกษตรสินปัดของ อำเภอด

2. เข้าร่วมประชุมทุก ๆ ครั้ง โดยเฉพาะการประชุมใหญ่ของสหกรณ์เพื่อ
- ติดตามผลการดำเนินงานของสหกรณ์
 - เสนอแนะ แสดงความคิดเห็น และความต้องการเพื่อให้สหกรณ์ดำเนินงานหรือปรับปรุงแก้ไข

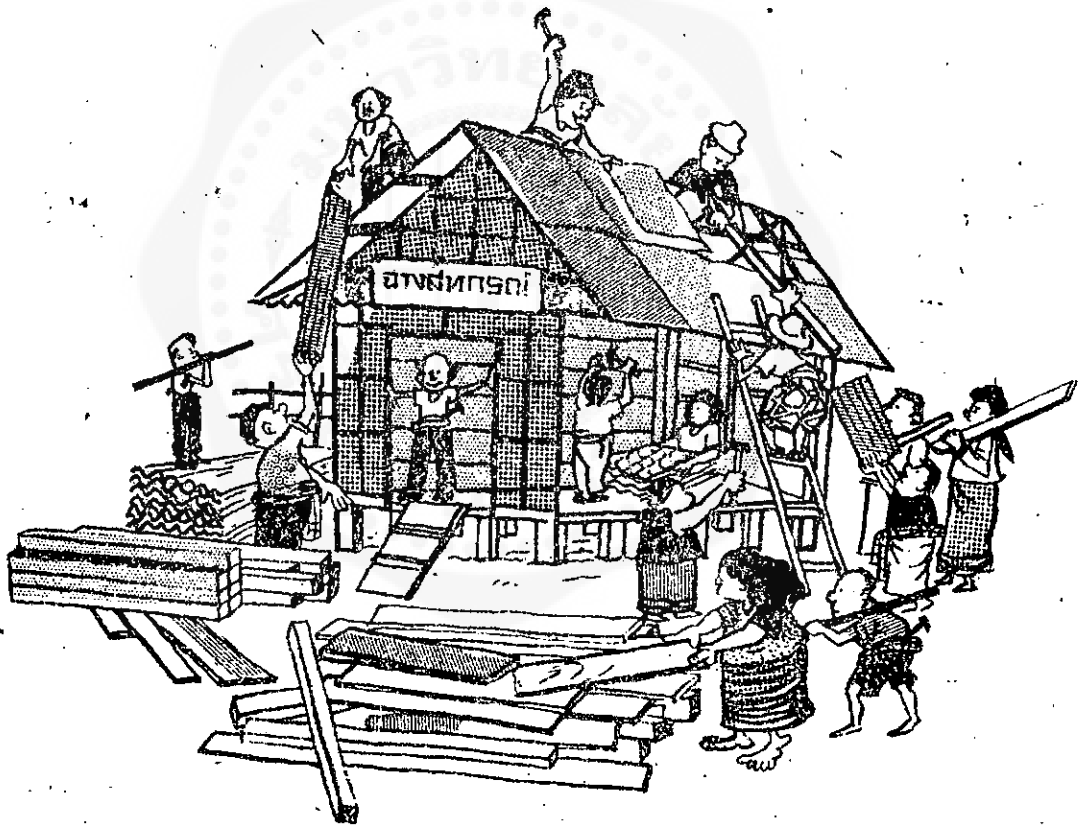

เสนอแนะ แสดงความคิดเห็น

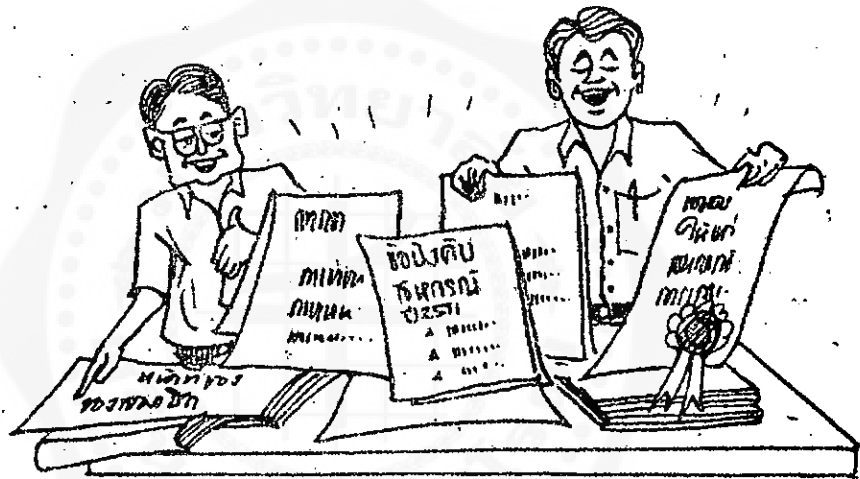

เข้าร่วมประชุมทุกตัว

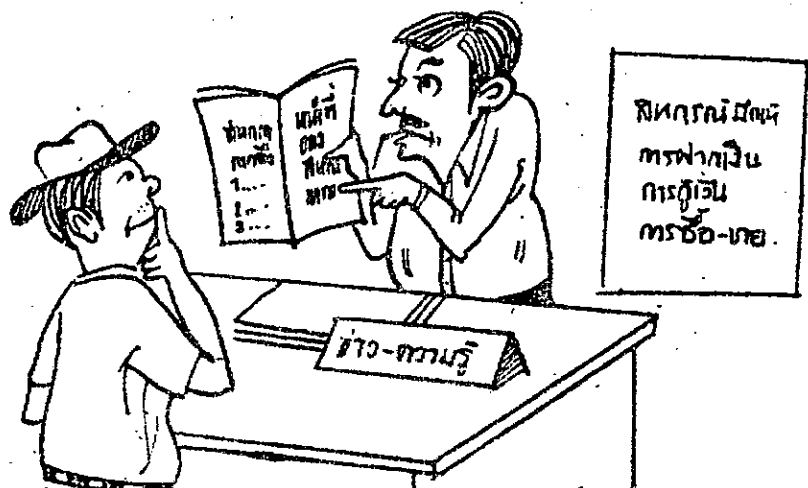
3. มีความสามัคคี ซื่อสัตย์ และเสียสละ เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยรวม
 ในกิจกรรมสหกรณ์ด้วยความแข็งขันและความเต็มใจ ตลอดจนนำสิ่งของที่มีคุณภาพดีมาขาย
 แก่สหกรณ์

4. ให้ความร่วมมือส่งเสริมกิจการสหกรณ์ ด้วยการให้ความเข้าใจในหลักการ และระเบียบสหกรณ์ ชี้แจงสมาชิกอื่น และ/หรือบุคคลอื่นเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ รักษาเงินลงทุนมากขึ้น และให้บริการของสหกรณ์มากยิ่งขึ้น

ศึกษาทำความเข้าใจ ข้อบังคับของสหกรณ์

ให้ความรู้เรื่องสหกรณ์ในสมาชิกอื่น

5. ความอุดมสมบูรณ์ของการสหกรณ์ โดยเสนอความคิดเห็นต่อที่ประชุม สอบถางและ
ติดตามความเคลื่อนไหวของสหกรณ์อยู่ตลอดเวลา

ติดตามความเคลื่อนไหวของสหกรณ์

ความอุดมสมบูรณ์ โดยเสนอความคิดเห็นต่อที่ประชุม

6. ขอมริบวิธีการใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้สหกรณ์ก้าวหน้า โดยการศึกษาเอกสารเผยแพร่ และเข้าร่วมประชุมและอบรมที่สหกรณ์จัดทำขึ้น

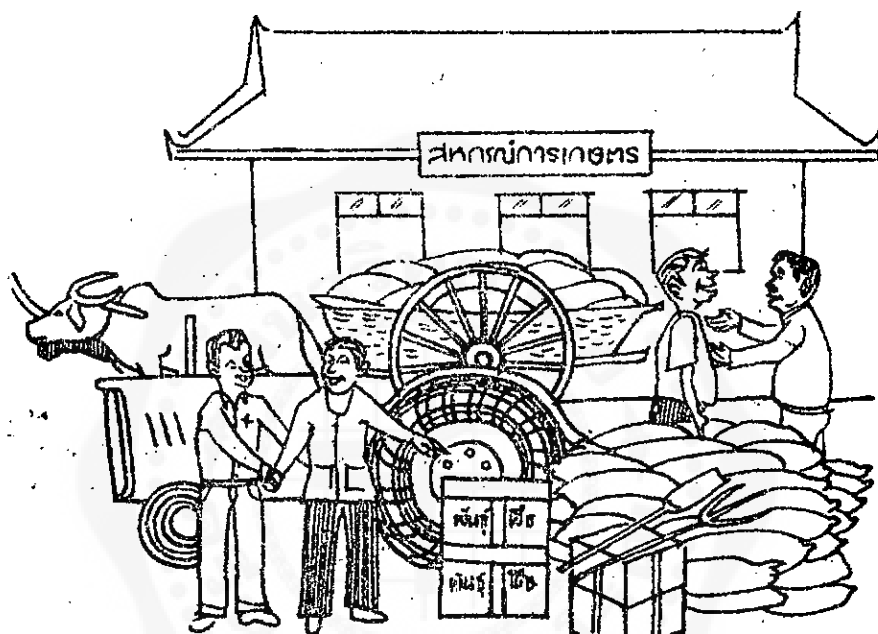

ขอมริบวิธีการใหม่ ๆ

เข้าร่วมประชุมและอบรมที่สหกรณ์จัดทำขึ้น

7. จุดหมุนสหกรณ์ ด้วยการให้บริการของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ

ใช้บริการของสหกรณ์

จุดหมุนสหกรณ์

เรื่องที่ 2 : การนำแนวคิดของสหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเองและชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการสหกรณ์เป็นการรวมกลุ่มเพื่อสนองความต้องการร่วมกัน จึงอาจนำมาปรับใช้ได้ทั้งในระดับเล็ก คือ ระดับครอบครัว และระดับใหญ่ คือ ระดับชุมชน แม้ในระดับชาติก็สามารถนำไปปรับใช้ได้ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาตนเอง และชุมชนให้เป็นที่ไปในแนวทางที่จะตอบสนองความต้องการร่วมกันของครอบครัว ชุมชนและของประเทศชาติ แนวคิดหลักดังกล่าวได้แก่

1. การร่วมกันพิจารณาสภาพและปัญหาเกี่ยวกับความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหา และร่วมกันหาแนวทางแก้ไข
2. การพิจารณาตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาและเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ตลอดจนการประกอบอาชีพ ควรกระทำไปด้วยเหตุผลอันได้จากการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและด้วยการศึกษาหาข้อมูล
3. เปิดโอกาสให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและออกเสียงอย่างเท่าเทียมกัน
4. การตัดสินใจต้องกระทำโดยอาศัยเสียงส่วนใหญ่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
5. การร่วมมือกันปฏิบัติกิจกรรมตามความคิดเห็นและแนวทางที่ได้ตัดสินใจไปแล้ว
6. ร่วมมือกันติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด หากมีปัญหาก็เกิดขึ้น ก็ร่วมกันปรึกษาหาแนวทางแก้ไขต่อไป

ภาคผนวก ข.4 ตารางการฝึกอบรมเพื่อทดลอง

รูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
การอบรมวันที่ 1	9.00-9.15 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการอบรม และแนะนำตัวผู้เข้าอบรมและกัน
	9.15-10.15 น.	ทดสอบความรู้ก่อนการอบรม (pre-test)
	10.15-10.45 น.	อภิปรายปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตของเกษตรกร
	10.45-11.00 น.	พัก
	11.00-11.30 น.	แบ่งกลุ่มอภิปรายและร่วมกันพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของเกษตรกรโดยเน้นหนักความพยายามแก้ไขปัญหาค้นหาตนเอง และร่วมกัน ข้อดี-ข้อเสียของแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว
	11.30-12.15 น.	แต่ละกลุ่มเสนอรายงานตามที่ได้ศึกษา และเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มอื่นซักถาม และอภิปรายเพิ่มเติม
	12.15-12.30 น.	ผู้นอบรมสรุปผลการอภิปรายกลุ่ม และอธิบายเพิ่มเติมประกอบแผนภาพเกี่ยวกับการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์
		จุดมุ่งหมาย หลักการและความหมายของการสหกรณ์ เสร็จการอบรมแจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
การอบรมวันที่ 2		ฉบับผู้เข้าอบรม หน่วยที่ 1 เพื่อให้ผู้เข้าอบรม ศึกษาเพิ่มเติมก่อนเริ่มการอบรมวันต่อไป
	9.00-9.15 น.	พบทวนความรู้เกี่ยวกับการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ จุดมุ่งหมาย หลักการ และความหมายของการสหกรณ์
	9.15-9.45 น.	แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 3 กลุ่ม เพื่อแสดงบทบาท สมมุติ (role-play) เกี่ยวกับระเบียบของ สหกรณ์ อันได้แก่ระเบียบการฝากเงิน การกู้เงิน การจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่ายในแต่ละกลุ่มปรึกษากัน ร่วมกันในเรื่องที่จะแสดงและวิธีการแสดง สำคัญ เป็นเรื่องของสมาชิกมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์ และซักถามรายละเอียดของข้อกำหนดในระเบียบ ต่าง ๆ ที่ตนมาติดต่อกัน รวมทั้งวิธีการที่ตนจะต้องจัด ทำตามระเบียบนั้น
	9.45-10.30 น.	แสดงบทบาทสมมุติของแต่ละกลุ่มตามแนวทาง ที่แต่ละกลุ่มรวมกันปรึกษา
	10.30-10.45 น. 10.45-11.15 น.	พัก สรุปผลการแสดง และอภิปรายเพิ่มเติมเกี่ยว กับระเบียบต่าง ๆ ดังกล่าว และระเบียบเกี่ยวกับการ รับซื้อพืชผลจากสมาชิก
	11.15-11.45 น.	ผู้อบรมนำอภิปรายเรื่อง กฎหมายสหกรณ์ที่ เกี่ยวข้องกับสมาชิก

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
การอบรมวันที่ 3	11.45-12.00 น.	สรุปผลการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 และการฝึกอบรมในวันนี้ และแจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร หน่วยที่ 2 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมไปศึกษาประกอบการอบรมในวันต่อไป
	12.00-12.15 น.	ผู้อบรมประเมินการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมและผู้เข้าอบรมประเมินการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 โดยใช้แบบประเมินความคิดเห็นที่จัดทำขึ้น
	12.15	เลิกการอบรมในวันที่ 2
	9.00-9.15 น.	ทบทวนความรู้จากการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1
	9.15-9.45 น.	แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ร่วมกันปรึกษาและหารือกัน เพื่อรายงานเรื่องโครงสร้างและรูปแบบของการบริหารสหกรณ์ กลุ่มที่ 2 เรื่องสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ (เอกสารที่ใช้ประกอบการเสนอรายงาน คือ คู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม และเอกสารเผยแพร่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เรื่องคู่มือสหกรณ์ฉบับของชาวบ้าน และเอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยที่ผู้อบรมจัดเก็บไปให้ผู้เข้าอบรมศึกษา)

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
การฝึกอบรมวันที่ 4 2	9.45-10.15 น.	กลุ่มที่ 1 เสนอรายงานต่อที่ประชุมและเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายร่วมกัน โดยเฉพาะความเกี่ยวโยงกับสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
	10.15-10.30 น.	พักการฝึกอบรม
	10.30-11.00 น.	กลุ่มที่ 2 เสนอรายงานจุดเน้นอยู่ที่ความเกี่ยวข้องของสถาบันต่าง ๆ ต่อสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
	11.00-11.15 น.	สรุปผลการอภิปรายกลุ่ม และอภิปรายเพิ่มเติม
	11.15-11.30 น.	ผู้อบรมอธิบายเพิ่มเติมประกอบแผนภาพเกี่ยวกับโครงสร้างและระดับขีดความสามารถสหกรณ์ และเกี่ยวกับสถาบันที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหน่วยที่ 3 เพื่อให้เขาอบรมศึกษาเพิ่มเติมก่อนเริ่มการอบรมในวันที่ 4
	11.30-11.45 น.	ผู้เข้าอบรมประเมินผลการฝึกอบรมหน่วยที่ 2 โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม
		ผู้เข้าอบรมประเมินการฝึกอบรมหน่วยที่ 2 โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจ
	9.00 - 9.15 น.	ผู้อบรมนำอภิปรายเพื่อสรุปและทบทวนเรื่องที่ได้อบรมในหน่วยที่ 3 และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
	9.15-10.15 น.	ผู้อบรมอภิปรายนำในเรื่องหลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ และเปรียบเทียบความแตกต่างในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป ผู้เข้าอบรมร่วมอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม โดย เน้นที่ผลประโยชน์และความเกี่ยวข้องของสมาชิกสหกรณ์
	10.15-10.30 น.	พัก
	10.30-11.00 น.	แบ่งสมาชิกออกเป็น 5 กลุ่ม เพื่อแต่ละกลุ่ม
		จะร่วมกันศึกษาและเสนอความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้
		กลุ่มที่ 1 เรื่องแหล่งที่มาของเงินทุนในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์
		กลุ่มที่ 2 เรื่องทำอย่างไร จึงจะให้สหกรณ์มีรายได้นอกจากการขาย
		กลุ่มที่ 3 เรื่องสมาชิกจะเสียผลประโยชน์อย่างไร หากสหกรณ์มีรายได้ไม่เพียงพอจากรายขาย
		กลุ่มที่ 4 เรื่องเพราะเหตุใดจึงทำให้สหกรณ์มีรายได้ไม่เพียงพอจากรายขาย

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
	11.00-12.15 น. 12.15-12.30 น. 12.30-12.45 น.	กลุ่มที่ 5 เรื่องสมาชิกจะได้ประโยชน์อะไร บ้างจากการที่สหกรณ์มีรายได้เพียง พอกับรายจ่าย แต่ละกลุ่มเสนอรายงานข้อที่ประชุม และให้ สมาชิกกลุ่มอื่นร่วมอภิปราย (เอกสารประกอบการศึกษาเป็นลักษณะเกี่ยว กับการฝึกอบรมในวันก่อน) ผู้อบรมสรุปผลการอภิปราย และสรุปผลการ อบรมในหน่วยที่ 3 แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ฉบับผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 4 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมศึกษา เพิ่มเติมก่อนการฝึกอบรมในวันที่ 5 ผู้อบรมประเมินผลการฝึกอบรมหน่วยที่ 3 โดย ใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ผู้เข้าอบรมประเมินผลการฝึกอบรมหน่วยที่ 4 โดยใช้แบบประเมินความคิดเห็น
การฝึกอบรมวัน ที่ 5	9.00-9.15 น. 9.15-9.45 น.	ทบทวนการฝึกอบรมในหน่วยที่ 3 และหน่วย อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อภิปรายร่วมกันเรื่องสิทธิและหน้าที่ของ สมาชิกสหกรณ์ และผลประโยชน์ที่สหกรณ์และสมาชิก

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
		จะไ้รับหากสมาชิกมีความสำนึกในความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ดังกล่าว
	9.45-10.15 น.	แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่ม เพื่อศึกษาและ พิจารณาเสนอรายงานดังนี้
		กลุ่มที่ 1 เรื่อง ลักษณะการนำแนวคิดของ สหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง
		กลุ่มที่ 2 เรื่อง ลักษณะการนำแนวคิดของ สหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน
	10.15-10.30 น.	พัก
	10.30-11.00 น.	กลุ่มที่ 1 รายงานและอภิปรายร่วมกัน
	11.00-11.30 น.	กลุ่มที่ 2 รายงาน และอภิปรายร่วมกัน
	11.30-11.45 น.	สรุปผลการอภิปรายและสรุปผลการอบรมใน หน่วยที่ 4
	11.45 -12.00 น.	ประเมินผลการอบรมในหน่วยที่ 4 ผู้อบรมประเมินโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ผู้เข้าอบรมประเมินโดยใช้แบบประเมินความ คิดเห็นประเมินผลการจัดกิจกรรมและวิธีการอบรม และคู่มือการอบรม โดยผู้เข้าอบรมแสดงความคิดเห็น ในแบบประเมินความคิดเห็น

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
	12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
	13.00-13.30 น.	สรุปผลการฝึกอบรม อภิปรายและแสดงความ คิดเห็นเพิ่มเติม
	13.30-14.30 น.	ทดสอบความรู้หลังการฝึกอบรม (post-test)

ภาคผนวก .5

การวางแผนกิจกรรมที่ปฏิบัติจริงระหว่าง
การทดลองรูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิก
สหกรณ์การเกษตร บ้านหนองคอม
ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
ระหว่างวันที่ 9 - 13 ธันวาคม พ.ศ. 2525

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2525	9.30 - 9.45 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการอบรมและแนะนำตัวซึ่งกันและกัน
	9.45-10.45 น.	ทดสอบความรู้ก่อนการอบรม (pre-test)
	10.45-11.15 น.	อภิปรายปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของเกษตรกร
	11.15-11.30 น.	พัก
	11.30-12.00 น.	แบ่งกลุ่มอภิปรายและร่วมกันพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของเกษตรกร โดยเน้นหนักความพยายามแก้ไขปัญหาคด้วยตนเองและร่วมกันหาคน ชักชวนช่วยเหลือของแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว
	12.00-12.45 น.	แต่ละกลุ่มรายงานผลตามที่ได้ศึกษา และเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มอื่นซักถาม และอภิปรายเพิ่มเติม

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2525	12.45-13.00 น.	อบรมสรุปผลการรายงาน และอธิบายเพิ่มเติมประกอบแผนภาพเกี่ยวกับการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ จุดมุ่งหมายหลักการ และความหมายของการสหกรณ์ แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรฉบับผู้เข้าอบรม หน่วยที่ 1 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมศึกษาเพิ่มเติมก่อนเริ่มการอบรมวันต่อไป
	9.00-9.30 น.	อภิปรายร่วมกัน เรื่องปัญหาท้องถิ่นและแนวทางแก้ไข
	9.30-9.45 น.	สรุปและพบทวน เรื่องที่อบรมในวันแรก เกี่ยวกับการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ จุดมุ่งหมาย หลักการและความหมายของการสหกรณ์
	9.45-10.15 น.	แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 3 กลุ่ม เพื่อแสดงบทบาทสมมติ (role-play) เกี่ยวกับระเบียบของสหกรณ์ อันได้แก่ระเบียบการฝากเงิน การกู้เงิน การจัดซื้อสิ่งของมาจำหน่าย ให้แต่ละกลุ่มปรึกษารื้อกัน ในเรื่องที่จะแสดง และวิธีการแสดง สาระสำคัญเป็นเรื่องสมาชิกมาติดต่อกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์ และซักถามรายละเอียดเกี่ยวกับข้อกำหนดในระเบียบต่าง ๆ ที่ตนมาติดต่อ รวมทั้งวิธีการที่ตนจะต้องจัดทำตามระเบียบนั้น ยกเว้นกลุ่มที่ 2 ซึ่งแสดงบทบาท

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
		สนมฺติเกี่ยวกับระเบียบการกู้เงินนี้ให้แสดง เป็นการ ประชุมกลุ่มสมาชิกสหกรณ์ และสมาชิกักตามระเบียบ การกู้เงินจากผู้จัดการสหกรณ์
	10.15-11.00 น.	แต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมุติตามแนวทางที่ รวมปรึกษาหารือกัน
	11.00-11.15 น.	พัก
	11.15-11.30น.	สรุปผลการแสดงบทบาทสมมุติและอภิปราย เพิ่มเติมเกี่ยวกับระเบียบต่าง ๆ และระเบียบ เกี่ยวกับการรับซื้อผลผลิตจากสมาชิก
	11.30-12.00น.	ผู้อบรมนำอภิปรายเรื่องกฎหมายสหกรณ์ที่ เกี่ยวข้องกับสมาชิกหน้าที่ของสหกรณ์การ เกษตร และการ เลือคนแทนสมาชิก
	12.00-12.15น.	สรุปผลการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 และการ ฝึกอบรมในวันนี้ และแจกมือสมาชิกสหกรณ์การ- เกษตร ฉบับผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 2 เพื่อให้ศึกษาก่อน การฝึกอบรม
	12.15-12.30น.	ผู้อบรมประเมินผลการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม และผู้เข้าอบรมประ- เมินการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1 โดยใช้แบบประเมิน ความคิดเห็นที่จัดทำขึ้น

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2525	9.00-9.30 น.	อภิปรายเรื่อง การคมนาคมและการแบ่งหมู่บ้าน
	9.30-9.45 น.	พบทวนผลการฝึกอบรมในหน่วยที่ 1
	9.45-10.45 น.	แบ่งผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 รวม กันปรึกษาและหารือกัน เพื่อรายงานเรื่องโครงสร้าง และวิธีบริหารจัดการสหกรณ์ กลุ่มที่ 2 เรื่อง สถาบันที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ (ผู้อบรมพยายามชี้แนะ ใหญ่เข้าอบรมศึกษาคนควาจากเอกสารประกอบ อื่น ๆ ที่นำไปใช้ในการอบรม แต่ผู้เข้าอบรมก็ยังยึด เอาคู่มือ สมาชิกสหกรณ์ที่แจกให้เป็นเอกสารหลัก)
	10.15-10.45 น.	กลุ่มที่ 1 เสนอรายงาน และมีการอภิปราย รวมกัน
	10.45-11.00 น.	พัก
	11.00-11.30 น.	กลุ่มที่ 2 เสนอรายงาน และมีการอภิปราย รวมกัน
	11.30-11.45 น.	สรุปผลการอภิปรายกลุ่ม และอภิปรายเพิ่มเติม
	11.45-12.00 น.	ประเมินผลการฝึกอบรมหน่วยที่ 2 โดยให้แบบ สังเกตพฤติกรรม และแบบประเมินความคิดเห็น

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2525	9.00-9.30 น.	อภิปรายร่วมกัน เรื่องการช่วยผลิต
	9.30-9.45 น.	ทบทวนเรื่องที่ผ่านมาการอบรมมาแล้ว และเปิด
	9.45-10.45 น.	โอกาสให้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ผู้อบรมอภิปรายนำเรื่องหลักการดำเนินธุรกิจ
	10.45-11.00 น.	ของสหกรณ์และเปรียบเทียบความแตกต่างในการ
	11.00-11.30 น.	ดำเนินธุรกิจของสหกรณ์กับธุรกิจทั่วไป ผู้เข้าอบรม
		รวมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม โดย
		เน้นที่ผลประโยชน์และความเกี่ยวข้องของสมาชิก
		สหกรณ์
		พัก
		แบ่งสมาชิกเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มร่วมกันศึกษา
		และเสนอความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ คือ
		กลุ่มที่ 1 เรื่องแหล่งที่มาของเงินทุนในการ
		ดำเนินธุรกิจของสหกรณ์
		กลุ่มที่ 2 เรื่องทำอย่างไร จึงจะทำให้สหกรณ์
		มีรายได้มากกว่ารายจ่าย
		กลุ่มที่ 3 เรื่องสมาชิกจะเสียผลประโยชน์
		อย่างไร หากสหกรณ์มีรายได้ไม่เพียงพอ
		กับรายจ่าย

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
		กลุ่มที่ 4 เรื่องเพราะเหตุใดจึงทำให้สหกรณ์ มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย กลุ่มที่ 5 เรื่องสมาชิกจะได้อะไร บ้างจากการที่สหกรณ์มีรายได้เพียงพอ กับรายจ่าย 11.30-12.45น. แต่ละกลุ่มเสนอรายงานต่อที่ประชุม และให้ สมาชิกกลุ่มอื่นร่วมอภิปราย 12.45-13.00น. ผู้อบรมสรุปผลการอภิปราย และสรุปผลการ ฝึกอบรมในหน่วยที่ 3 แจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์การ- เกษตร หน่วยที่ 4 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมศึกษาเพิ่มเติม ก่อนการฝึกอบรมวันรุ่งขึ้น 13.00-13.15น. ผู้อบรมประเมินผลฝึกอบรมหน่วยที่ 3 โดยใช้ แบบสังเกตพฤติกรรม ผู้เข้าอบรมประเมินผลการฝึกอบรมหน่วยที่ 3 โดยใช้แบบประเมินความคิดเห็น
วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2525	9.15-9.30 น. 9.30-10.00 น.	ทบทวนการฝึกอบรมในหน่วยที่ 3 และหน่วย อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำอภิปรายและอภิปรายร่วมกับเรื่องสิทธิและ หน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ และผลประโยชน์ที่สหกรณ์ และสมาชิกจะได้รับหากสมาชิกมีความสำนึกในความ

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
	10.00-10.30น.	รับฝึกซ้อมและปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ดังกล่าว แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็น 2 กลุ่ม เพื่อศึกษา และพิจารณาเสนอรายงานดังนี้ กลุ่มที่ 1 เรื่องลักษณะการนำแนวคิดของ สหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนา ตนเอง กลุ่มที่ 2 เรื่องลักษณะการนำแนวคิดของ สหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนา ชุมชน
	10.30-10.45น.	พัก
	10.45-11.45น.	กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 เสนอรายงานและ อภิปรายร่วมกัน
	11.45-12.00น.	สรุปผลการอภิปรายและสรุปเนื้อหาสาระของ การฝึกอบรมในหน่วยที่ 4 โดยมีแผนภาพและ อุปกรณ์ช่วย
	12.00-12.15	ผู้อบรมประเมินพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมใน หน่วยที่ 4 โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมและผู้เข้า อบรมประเมินผลการฝึกอบรมหน่วยที่ 4 โดยใช้ แบบประเมินความคิดเห็น และประเมินความพึงพอใจ

วัน	เวลา	กิจกรรมการฝึกอบรม
		ทอกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม และคู่มือสมาชิก สหกรณ์การเกษตรที่แจกให้
	12.15-13.15น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
	13.15-13.45น.	สรุปผลการฝึกอบรมตลอดหลักสูตร และสอบถามความพึงเห็นผู้เข้าอบรมเป็นรายบุคคล
	13.45-14.45	ทดสอบผู้เข้าอบรมเป็นครั้งที่ 2 (post - test)
	14.45-15.15น.	แจกคำตอบจากแบบทดสอบ

ภาคผนวก ก.

ตารางแสดงค่าสถิติ

ตาราง ค.1 ค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบวัดความรู้ความเข้าใจเรื่องสัณกฤษฎ

ข้อที่	ค่าความยาก	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าความยาก	ค่าอำนาจจำแนก
1	.19	.23	14	.23	.15
2	.46	.31	15	.77	.31
3	.42	.34	16	.19	.23
4	.46	.31	17	.73	.34
5	.46	.23	18	.62	.46
6	.42	.23	19	.81	.23
7	.65	.23	20	.54	.23
8	.54	.34	21	.65	.34
9	.81	.15	22	.54	.62
10	.50	.34	23	.31	.15
11	.19	.15	24	.42	.23
12	.54	.46	25	.54	.23
13	.62	.62			

ตารางที่ ค.2 ผลการประเมินของผู้เข้าอบรมต่อหัวข้อและเนื้อหาการฝึกอบรม

หัวข้อการ ฝึกอบรม	ตรงความต้องการ		มีความเข้าใจ		สามารถนำไป ใช้เป็นประโยชน์		ความ คิดเห็น
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย	
<u>หน่วยที่ 1</u>							
1. ปัญหาและความ พยายามที่จะแก้ ปัญหาของเกษตรกร	15	3	15	3	16	2	
2. ลักษณะของการรวม ตัวกันเป็นสหกรณ์และ ผลที่เกิดจากการรวม กลุ่มเป็นสหกรณ์	19	-	18	1	19	-	
3. หลักการสหกรณ์	19	-	17	2	18	1	
4. ระเบียบสหกรณ์ เกี่ยวกับการรับ ฝากเงิน	18	1	17	2	17	2	
5. ระเบียบเกี่ยวกับการ การกู้เงิน	19	-	19	-	19	-	
6. ระเบียบการจัดซื้อสิ่ง ของมาจำหน่ายแก่ สมาชิก	15	4	16	3	16	3	
7. ระเบียบการขาย พืชผลของสมาชิก	14	5	14	5	13	6	

หัวข้อการ ฝึกอบรม	ตรงความต้องการ		มีความเข้าใจ		สามารถนำไปใช้		ความ คิดเห็น
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	เป็นประโยชน์		
					มาก	น้อย	
8.การจัดระเบียบสหกรณ์ และการจัดสรรกำไร สุทธิ	19	-	19	-	19	-	
9.หน้าที่ของสหกรณ์	17	2	17	2	17	2	
10.การเลือกผู้แทนและ การประชุมใหญ่สมาชิก	19	-	17	2	19	-	
<u>หน่วยที่ 2</u>							
1.โครงสร้างของสหกรณ์	17	-	16	1	17	-	
2.หน้าที่ ฐานะและการ ดำเนินงานของหน่วย งานและผู้บริหาร ตามโครงสร้าง	17	-	16	1	17	-	
3.ระดับชั้นของสหกรณ์ การเกษตร	17	-	17	-	17	-	
4.สถาบันที่เกี่ยวข้องกับ สหกรณ์การเกษตร	17	-	17	-	17	-	
<u>หน่วยที่ 3</u>							
1.หลักการดำเนินงานธุรกิจ ของสหกรณ์การเกษตร	17	-	16	1	17	-	
2.การดำเนินงานธุรกิจของ สหกรณ์การเกษตร	15	2	15	2	15	2	

หัวข้อการฝึกอบรม	ตรงความต้องการ		มีความเข้าใจ		สามารถนำไปใช้		ความคิดเห็น
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	เป็นประโยชน์		
					มาก	น้อย	
3. ความแตกต่างระหว่าง การดำเนินธุรกิจของ สหกรณ์กับของธุรกิจ ทั่วไป	15	2	15	2	15	2	
4. เปรียบเทียบหลักการ สหกรณ์กับการดำเนิน ธุรกิจสหกรณ์	15	2	15	2	15	2	
5. แหล่งที่มาของเงินทุน ในการดำเนินธุรกิจของ สหกรณ์	17	-	17	-	17	-	
6. วิธีการได้เงินทุนมา	17	-	17	-	17	-	
7. บทบาทของสมาชิกในการ มีส่วนร่วมในการลงทุน และผลที่ได้รับจากการ ลงทุน	17	-	17	-	17	-	

หัวข้อการ ฝึกอบรม	ตรงความต้องการ		มีความเข้าใจ		สามารถนำไปใช้		ความ คิด เห็น
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	เป็นประโยชน์		
					มาก	น้อย	
หน่วยที่ 4							
1. สิทธิของสมาชิกสหกรณ์	17	-	17	-	17	-	
2. ลักษณะของการปฏิบัติ คนในฐานะเป็นสมาชิก ที่ดี (หน้าที่ของสมาชิก สหกรณ์) ✓	16	1	17	-	17	-	
3. ทบทวนเกี่ยวกับลักษณะ การรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ และหลักการสหกรณ์	16	1	15	2	15	2	
4. ลักษณะการนำแนวคิดของ สหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและ พัฒนาตนเอง	17	-	17	-	17	-	
5. ลักษณะการนำแนวคิดของ สหกรณ์ไปใช้แก้ปัญหาและ พัฒนาชุมชน	16	1	16	1	16	1	

ตาราง ก.3 ผลการประเมินของผู้เขอาบรมต่อผูอบรมในแต่ละหน่วยการ
ฝึกอบรม (ความดี)

หน่วยการฝึกอบรม	ความสามารถเรง เรารความสนใจ		ความสามารถในการ ทำให้เกิดความเข้าใจ		ความเป็นกันเอง	
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย
1	17	2	18	1	19	-
2	14	3	16	1	16	1
3	16	1	16	1	16	1
4	17	-	17	-	17	-

หมายเหตุ

ผู้เขอาบรมหน่วยที่ 1 จำนวน 19 คน

ผู้เขอาบรมหน่วยที่ 2,3,4, จำนวน 17 คน

ตาราง ก.4 ผลการประเมินของผู้เข้าอบรมต่อระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรม
ในแต่ละหน่วยการฝึกอบรม (ความถี่)

หน่วยการฝึกอบรม ที่	ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม			$\bar{X}$
	มากเกินไป	พอดี	น้อยเกินไป	
1	-	19	-	19
2	1	15	1	15
3	-	17	-	17
4	-	17	-	17

หมายเหตุ

1. ผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 1 จำนวน 19 คน
2. ผู้เข้าอบรมหน่วยที่ 2,3,4, จำนวน 17 คน
2. คะแนนที่ให้ 1 = พอดี, มากไปและน้อยไป = 0

ตารางที่ ก.5 ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อกิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม

(ความถี่)

กิจกรรมและ วิธีการอบรม	ทำให้เกิดความ สนใจ		ช่วยให้เกิดความ เข้าใจ		วิธีการที่ใช้เหมาะสม เพียงพอ	
	มาก	น้อย	มาก	น้อย	มาก	น้อย
1. ผู้เข้าอบรมร่วมกันแสดงความคิดเห็น	17	-	16	1	17	-
2. ผู้อบรมแสดงแผนภาพประกอบคำบรรยาย	17	-	17	-	17	-
3. เสนอหัวข้อให้รวม สนทนาและแสดง ความคิดเห็น	17	-	17	-	17	-
4. การแบ่งกลุ่ม	16	1	16	1	16	1
5. การแสดงบทบาท	16	1	16	1	16	1
6. การสอบถาม ระหว่างการ อบรม	17	-	17	-	17	-
7. การสอบถาม หลังการอบรม	17	-	17	-	17	-

ตาราง ก.6 ความคิดเห็นของผู้เขอาบรมต่อคู่มือสมาชิกสหกรณ์กับผู้เขอาบรม

(ความถี่)

หัวข้อแสดง ความคิดเห็น	ความถี่ของความเห็น มาก น้อย	ความคิดเห็นเพิ่มเติม
1. ผู้เขอาบรมสามารถอ่านคู่มือสหกรณ์ที่แจกให้ได้อย่างเข้าใจ	16 1	1) เข้าใจดีมาก 4 ราย 2) เวลาที่อบรมน้อยไป 1 ราย
2. ภาพที่เสนอในคู่มือสหกรณ์ทำให้เข้าใจเรื่องใด	17 -	1) แก่งวุ่นนอนและทำให้เข้าใจปัญหามากขึ้น 25 ราย 2) ภาพสะท้อนความจริง 2 ราย
3. คู่มือสหกรณ์ที่แจกให้เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกสหกรณ์	17 -	1) ช่วยให้เข้าใจมาก 2 ราย 2) เป็นประโยชน์มาก 1 ราย 3) แก่งวุ่นนอน 1 ราย
4. คู่มือสหกรณ์ที่แจกให้ช่วยให้เข้าใจการอบรม	17 -	1) เข้าใจดีมาก 7 ราย 2) พอใจมากยิ่งขึ้น 1 ราย 3) อบรมทุกปี 1 ราย 4) สู่ร่างสรรให้เกิดความรู้ใหม่ๆ 1 ราย

ตาราง ก.7 ความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้เข้าร่วมที่แสดงออกในแบบประเมินผล
การฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้

ความคิดเห็น	จำนวน(ความถี่)/ราย
<u>หน่วยที่ 1</u>	
ทำให้เข้าใจระเบียบสหกรณ์	2
เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	2
ช่วยให้เกิดความสามัคคี	1
สมาชิกมีความสนใจมาก	3
<u>หน่วยที่ 2</u>	
มีความเข้าใจมากขึ้น	3
มีความสนใจมาก	2
เป็นกันเองดี	1
ได้ประสบการณ์ใหม่	1
ความรู้เรื่องสหกรณ์มากขึ้น	1
ควรมีการอบรมทุกปี	1
<u>หน่วยที่ 3</u>	
เข้าใจมากขึ้น	5
ควรอบรมทุกปี	1

ความคิดเห็น	จำนวน(ความถี่)/ราย
<u>หน่วยที่ 4</u> ผู้อบรมเป็นกันเอง เข้าใจดีขึ้น สหกรณ์มีข้อบังคับที่สมาชิกหลีกเลี่ยงไม่ได้ สนใจมาก ควรมีการประชุมทุกปี มีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ	1 6 1 2 1 1 1

ภาคผนวกที่ ค.8 ผลการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมในหน่วยที่ 1

ชื่อผู้เข้าอบรม	การทรง คอเวลา					ความสนใจ					การรวม กิจกรรม					การแสดง ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. นายปาน สีหะเดช				/		/					/					/				
2. นายประสาธ ลอนตานา			/			/					/					/				
3. นายสุวรรณ กลมรอด			/			/					/					/				
4. นางรัตนา ชมวนา				/		/					/								/	
5. นายชาญ มณีโชติ	/					/					/					/				
6. นายสุบิน ไชยา				/		/					/					/				
7. นายสวาท สีหาโม			/			/					/					/				
8. นายสนธิ ศรีพิทักษ์	/					/					/					/				
9. นายภก วันทา	/							/			/					/				
10. นายใหญ่ วันทา	/					/					/					/				
11. นายทอง สีทาภู	/					/					/					/				
12. นายเทียม ฮวดจำปา				/		/					/					/				
13. นายปาน ธรรมเนียม			/					/			/					/				
14. นายทูป พาละนิคย์			/			/					/					/				
15. นายวันทา ทองเสาร			/			/					/					/				
16. นายสังัก สิงห์ทอง			/			/					/					/				
17. นายบุญชู ริมแจ้ง	/					/					/					/				
$\bar{x}$	3.9412					4.0588					3.7059					3.8824				
S.D	1.0880					0.5557					0.6859					0.6966				

ภาคผนวกที่ ก.8 ผลการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมในหน่วยที่ 2

ข้อมูลผู้เข้าอบรม	การตรง ต่อเวลา					ความสนใจ					การรวม กิจกรรม					การแสดง ความภาคภูมิใจ				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. นายปาน สีหเดช				/		/					/					/				
2. นายประสาธ ออนตานา			/			/					/					/				
3. นายสุวรรณ กรมรอด		/				/					/					/				
4. นางรัตนา ชมวนา				/		/					/					/				/
5. นายชาญ มณีโชติ	/					/					/					/				
6. นายสุบิน ไชยา				/		/					/					/				
7. นายสวาท สีหาโม			/			/					/					/				/
8. นายสนธิ ศรีพิศพร		/				/					/					/				
9. นายเมก วันทา	/					/					/					/				/
10. นายใหญ่ วันทา	/					/					/					/				/
11. นายทอง สีหากร	/					/					/					/				/
12. นายเทียม ฮวดจำปา		/				/					/					/				
13. นายปาน ธรรมเนียม			/			/					/					/				
14. นายชุม พาละนิตย		/				/					/					/				
15. นายวันทา ทองเสาร์			/			/					/					/				/
16. นายสงค์ สิงห์ทอง		/				/					/					/				/
17. นายบุญชู ริมแจ้ง	/					/					/					/				
$\bar{x}$	3.7059					3.9412					3.9412					4.0000				
S.D	1.1048					0.6586					0.6586					0.8660				

ภาคผนวกที่ ค.8 ผลการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมในหน่วยที่ 3

ชื่อผู้เข้าอบรม		การตรง ต่อเวลา					ความสนใจ					การรวม กิจกรรม					การแสดง ความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1.	นายปาน สี่เคซ			/			/					/					/				
2.	นายประสาธ ออนตานา		/						/				/					/			
3.	นายสุวรรณ กรมรอด			/			/					/					/				
4.	นางรัตนา ชมวนา				/		/					/						/			
5.	นายชาญ มณีโชติ	/					/					/						/			
6.	นายสุบิน ไชยา				/				/			/						/			
7.	นายสวาท สี่หาโม		/						/			/						/			
8.	นายสนธิ ศรีทศพร		/						/			/					/				
9.	นายบก วันทา	/							/			/						/			
10.	นายใหญ่ วันทา	/							/			/						/			
11.	นายทอง สี่ทากูร	/							/			/						/			
12.	นายเทียบ ธวคจำปา		/						/				/				/				
13.	นายปาน ขรรณเนียม	/							/				/					/			
14.	นายชุม พาละนิตย์				/				/				/					/			
15.	นายวันทา ทองเสาร				/				/				/					/			
16.	นายสัจจ สิงห์ทอง				/				/				/					/			
17.	นายบุญชู ริมแจ้ง	/							/				/				/				
$\bar{x}$		3.7059					3.1765					3.5294					3.4118				
S.D		0.9852					0.5286					0.7998					0.6183				

ภาคผนวกที่ ค.8 ผลการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมในหน่วยที่ 4

ผู้เข้าอบรม		การตรง ต่อเวลา					ความสนใจ					การรวม กิจกรรม					การแสดง ความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. นายปาน	สีหเดช		/				/					/					/				
2. นายประสาธ	ออนคานา		/					/				/						/			
3. นายสุวรรณ	กรมรอต		/						/			/					/				
4. นางรัตนา	ขมวนา			/				/				/					/				
5. นายชาญ	มณีโชติ	/					/					/					/				
6. นายสุบิน	ไชยา				/		/					/					/				
7. นายสวาท	สีหาโม		/					/				/						/			
8. นายสนธิ์	ศรีทศพร		/				/					/					/				
9. นายบก	วันทา	/						/				/						/			
10. นายใหญ่	วันทา	/						/				/						/			
11. นายทอง	สีหากร	/						/				/						/			
12. นายเทียม	ธวัชจำปา		/						/			/					/				
13. นายปาน	ธรรมเนียม		/					/					/					/			
14. นายชุม	พาละนิตย์		/						/				/					/			
15. นายวันทา	ทองเสาร์		/						/				/					/			
16. นายสงค์	สิงห์ทอง			/					/			/						/			
17. นายบุญชู	ริมแจ้ง	/					/					/					/				
$\bar{x}$		4.0589					2.9412					3.4706					3.5882				
S.D		0.8269					0.7475					0.8745					0.7123				

ภาคผนวก ค.9 ผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจ

ของกุ่มทดลองและกุ่มควบคุม

กุ่มทดลอง				กุ่มควบคุม			
คนที่	สอบ ครั้งแรก	สอบ ครั้งที่ 2	D	คนที่	สอบ ครั้งแรก	สอบ ครั้งที่ 2	D
1	13	17	4	1	9	12	3
2	14	17	3	2	8	9	1
3	10	15	5	3	10	9	-1
4	13	20	7	4	15	10	-5
5	11	14	3	5	9	9	0
6	10	15	5	6	12	9	-3
7	13	17	4	7	11	12	1
8	11	17	6	8	15	9	-6
9	14	15	1	9	16	17	1
10	12	17	-5	10	11	13	2
11	6	13	7	11	13	17	4
12	12	17	5	12	14	10	-4
13	13	15	2	13	11	10	-1
14	15	17	2	14	11	9	-2
15	12	17	5	15	10	13	-3
16	9	15	6	16	12	10	-2
17	15	15	0	17	10	11	1
$\bar{x}$	11.9411	16.059	4.1176	$\bar{x}$	11.5882	11.1176	0.5882
S.D	2.3041	1.6382	2.0274	S.D	2.3199	2.6192	2.8736
S^2				S^2			
S_1	5.3088	2.6838	4.1103	S_2	5.3824	6.8603	8.2574

หมายเหตุ D = ความแตกต่างระหว่าง pre-test; post-test

 $\bar{x}$ = ค่าเฉลี่ย

S.D = ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตาราง ค.10 ผลการทดสอบวิชาความรู้ระดับครอบครัวสหกรณ์

กลุ่มทดลอง				กลุ่มควบคุม			
คนที่	สอบครั้งแรก	สอบครั้งที่ 2	คะแนนความแตกต่าง	คนที่	สอบครั้งแรก	สอบครั้งที่ 2	คะแนนความแตกต่าง
1	26	26	0	1	24	30	6
2	30	26	- 4	2	30	28	- 2
3	28	30	2	3	26	26	0
4	26	28	2	4	26	26	0
5	28	30	2	5	26	26	0
6	30	28	- 2	6	26	30	4
7	30	30	0	7	28	28	0
8	20	22	2	8	26	26	0
9	28	30	2	9	24	22	- 2
10	30	30	0	10	30	28	- 2
11	26	30	4	11	28	30	2
12	24	26	2	12	28	26	- 2
13	30	28	- 2	13	30	24	- 6
14	30	30	0	14	30	28	- 2
15	30	28	- 2	15	30	30	0
16	26	26	0	16	28	30	2
17	30	30	0	17	30	30	0
$\bar{X}_1$	27.765	28.235	0.471	$\bar{X}_2$	27.647	27.529	- 0.118
S.D ₁	2.818	2.223	2.183	S.D ₂	2.149	2.401	2.670
S ₁ ²	7.941	4.941	4.765	S ₂ ²	4.618	5.765	7.235

ภาคผนวก ง.
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

ภาคผนวก ง.1 รายนามผู้เชี่ยวชาญด้านการสหกรณ์ผู้พิจารณาคุณสมบัติของ
สมาชิกสหกรณ์ที่พึงประสงค์

1. นายชูป ชุมวิริยะ ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรอำเภอโคกสำโรง
จังหวัดลพบุรี
2. ผศ.ถวิล เลิศประเสริฐ ภาควิชาสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหาร
ธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. นายทวีวัฒน์ เจริญสุข รองผู้อำนวยการ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย
4. ศจ.เทพ ไสยยานนท์ ศาสตราจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
และ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
5. นายประวดี จาคีกวนิช อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตร
และสหกรณ์
6. นายพยุ่งศักดิ์ เข็ชรจำเริญสุข หัวหน้าฝ่ายฝึกอบรม กองวิชาการ กรมส่งเสริม
สหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ภาคผนวก ง.2 รายนามผู้เชี่ยวชาญผู้พิจารณาความสอดคล้องของรูปแบบ
การจัดการศึกษาสหกรณ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านสหกรณ์

1. นส. ถวิล เลิศประเสริฐ อาจารย์ภาควิชาสหกรณ์ คณะ
เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. นายทวีวัฒน์ เจริญสุข รองผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์
แห่งประเทศไทย
3. นายพยุหศักดิ์ เพ็ชรจำเริญสุข หัวหน้าฝ่ายฝึกอบรม กองวิชาการ
กรมส่งเสริมสหกรณ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร

1. นส.กร.รุ่ง เจริญจิต คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์
2. นายสวัสดิ์ จงกล คณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยาลัย (อดีตผู้อำนวยการศูนย์พัฒนา
หลักสูตรและสำนักทดสอบ กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ)
3. นายสวัสดิ์ สุวรรณอักษร ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหลักสูตร
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานักใหญ่

1. ดร.เจริญผล สุวรรณโชติ

2. รศ.ดร.ณรงค์ เทียนสง

3. รศ.อุณา นพคุณ

ผู้อำนวยการกองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้อำนวยการโครงการการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผล

1. ดร.โกวิท ปาลพฤกษ์

2. ดร.วิเชียร เกตุสิงห์

3. รศ.ดร.อนันต์ ศรีโสภ

ผู้อำนวยการสำนักทดสอบ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้อำนวยการกองวิจัยการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ง. 3. รายนามสมาชิกสหกรณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์

รายนามสมาชิกสหกรณ์กลุ่มที่ 31 ที่ให้สัมภาษณ์

1. นายแอ บัทมศร
2. นายรอด สิงห์ทอง
3. นางมะลิ มหาคไทย
4. นางทะลอม กลิ่นภูดาด
5. นางสี สุมาทัย
6. นางรัตนา ชมวนา
7. นายสังเวียน กลมรอก
8. นายปาน ธรรมเนียม
9. นายคุณ พาละนิตย์
10. นายแหยม มาลี
11. นายเลง พจนะ
12. นายจำลอง ผาคี
13. นายคอกดิน ออนตานา
14. นางนุ้ม มณีโชติ
15. นางมณฑา วงษ์บุตรคี
16. นายประสาธ ออนตานา
17. นายจำปา วัฒนาเนื่อง
18. นายบก วันทา
19. นายชาญ มณีโชติ
20. นายใหม่ วันทา
21. นายแฉล้ม ชัยสาธร
22. นายอาจ สีหาไม้
23. นายสุบิน ไชยา
24. นายทอง ศรีทาการ
25. นายศักดิ์ สิงห์ทอง

รายนามบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ให้สัมภาษณ์

1. พระอธิการเพี้ยน ภุจาวี
เจ้าอาวาสวัดบ้านซอนอุดม
2. นายเตรียมพล รักษาพล
ครูใหญ่โรงเรียนวัดบ้านซอนอุดม
3. นายสมชาย ชูชื่น
เกษตรอำเภอโคกสำโรง ลพบุรี
4. นายธนิศ สุริยะไพฑูรย์
หัวหน้าหน่วยธนาคารเพื่อการ-
เกษตรและสหกรณ์การเกษตร
อำเภอโคกสำโรง ลพบุรี
5. นายชุบ ชุมวิริยะ
ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตร
อำเภอโคกสำโรง ลพบุรี
6. นายโอศ ผลมูล
ผู้ใหญ่บ้านบ้านซอนอุดม
ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง
7. นายจำเนียร เคนดวง
สหกรณ์จังหวัดลพบุรี
8. นายสมเกียรติ นิยมจันทร์
สหกรณ์อำเภอโคกสำโรง ลพบุรี
9. นายศิริ ไชยยะวุฒิ
ประธานกรรมการสหกรณ์
อำเภอโคกสำโรง

รูปแบบของการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร

บทคัดย่อ

ของ

นายประยูร ศรีประสาน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามัธยมศึกษา

กุมภาพันธ์ 2526

บทคัดย่อ

เพื่อให้รูปแบบของหลักสูตรการจัดการศึกษาแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรใหม่ ความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ นอกจากนี้ก็เพื่อเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แก่ประชาชนเพื่อพัฒนาชนบท หรือเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความร่วมมือกันทำงานเป็นคณะบุคคล

นอกจากจะศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ และกระบวนการจัดการศึกษาและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมแล้ว ยังประกอบด้วย การคัดเลือกชุมชนและสหกรณ์การเกษตรที่จะจัดการศึกษา การสำรวจสภาพชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ที่จะจัดการศึกษา การกำหนดคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และการประเมินคุณสมบัติดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญการสหกรณ์ การกำหนดองค์ประกอบภายในโครงสร้างของรูปแบบการจัดการศึกษา และการประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบดังกล่าวโดยผู้เชี่ยวชาญ 12 คน ซึ่งคัดเลือกมาจากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ด้านละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านสหกรณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานักผู้ใหญ่ และผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผล การจัดทำรายละเอียดของรูปแบบการจัดการศึกษา ซึ่งจะใช้เป็นคู่มือการจัดการศึกษาอบรมการจัดทำอุปกรณ์การฝึกอบรมอันประกอบด้วย คู่มือสมาชิกสหกรณ์ฉบับผู้เข้าอบรม แบบทดสอบ แบบประเมินผล และแบบสังเกตพฤติกรรมการฝึกอบรม และตารางการจัดการศึกษา

รูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์ดังกล่าว ได้นำไปทดลองใช้แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร บ้านซอนอุดม หมู่ 7 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี จำนวน 17 คน โดยทำการทดลองเป็นเวลา 5 วัน ก่อนทำการฝึกอบรมผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความรู้ ความเข้าใจ และความสำนึกในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์แก่ผู้เข้าอบรม และทดสอบอีกครั้งโดยใช้แบบทดสอบเดิม ภายหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว นอกจากนั้นการวิจัยครั้งนี้ยังคัดเลือกสมาชิกสหกรณ์การเกษตรบ้านวังกะเบือ ตำบลวังจั่น อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มควบคุม สำหรับกลุ่มควบคุมได้ทำการทดสอบความรู้ ความเข้าใจและ

ความสำคัญการมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์ 2 ครั้ง เช่นเดียวกับกลุ่มทดลองจะต่างกันเฉพาะมิได้ทำการฝึกอบรมและแจกคู่มือสมาชิกสหกรณ์กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เท่านั้น

ผลการวิจัย ปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนที่ได้จากการทดสอบครั้งที่ 2 แตกต่างจากการทดสอบครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่ผลของการทดสอบครั้งที่ 1 และ 2 ของกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงว่าผลการจัดการศึกษาทำให้สมาชิกสหกรณ์ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสหกรณ์เพิ่มขึ้น สำหรับความสำคัญในการมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์นั้น ผลการทดสอบทั้ง 2 ครั้ง และทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่จากการประเมินผลการจัดการศึกษา โดยให้ผู้เข้าอบรมเป็นผู้ประเมิน ตลอดจนการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าอบรมในระหว่างการฝึกอบรมโดยผู้อบรม อาจสรุปได้ว่า ผู้อบรมมีความสนใจ ตั้งใจ รวมมือ และมีทัศนคติที่ดีต่อการฝึกอบรม และแสดงออกที่จะรวมมือในกิจกรรมสหกรณ์มากขึ้น อันแสดงให้เห็นถึงการมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมกิจกรรมสหกรณ์เพิ่มขึ้นจากเดิม

ในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในวงกว้างต่อไปนั้น มีข้อเสนอแนะในทุกครั้งที่ทำกรฝึกอบรม จำเป็นอย่างยิ่งให้ผู้จัดการศึกษาอบรม จะต้องศึกษาสภาพและปัญหา ตลอดจนความต้องการของชุมชน และสมาชิกสหกรณ์ที่จะเข้ารับการฝึกอบรมก่อน ทั้งนี้ เพื่อเชื่อมโยงสภาพและปัญหาของชุมชน และสมาชิกสหกรณ์เข้ากับ เนื้อหาสาระ เกี่ยวกับหลักและขบวนการสหกรณ์ที่จะจัดการศึกษาอบรม และควรใช้รูปแบบของการจัดการศึกษาครั้งนี้เป็น เพียงกรอบของการจัดการศึกษา เท่านั้น รายละเอียดของการจัดการศึกษาควรจะปรับปรุงและประยุกต์ให้ เข้ากับสภาพและปัญหา ตลอดจนความต้องการของชุมชนและสมาชิกสหกรณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีความสนใจ เห็นประโยชน์ และให้ความร่วมมือในการศึกษาอบรมมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นก็ต้องสังวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการสหกรณ์ ให้สมาชิกสหกรณ์ที่เข้าอบรมถึงกล่าวได้ทราบอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์อยู่ตลอดเวลา

AN EDUCATIONAL MODEL FOR AGRICULTURAL COOPERATIVE MEMBERS

AN ABSTRACT

BY

PRAYOON SRIPRASART

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Doctor of Education Degree
Srinakharinwirot University

February 1983

Abstract

Objectives of the study were to develop a model of curriculum for training the agricultural cooperative members to instill knowledge, understanding, and sense of participation in the cooperatives' activities, and also to lay guidelines for the management of adult education for rural development and for improvement of economic and social conditions as well as promotion of cooperation in working.

Related literature was reviewed in respect of the nature of learning, educational management procedure, and geographical, economic and social environment. In addition, an agricultural community and cooperative was selected and surveyed for the experiment. Desirable qualifications of agricultural cooperative member were designated and reconsidered by experts in cooperation. The training model was structured and its internal consistency was assessed by 12 experts in four related fields, namely cooperative, curriculum development, adult education, and evaluation, with 3 experts in each field. Moreover, a guide-book for the implementation of the developed model was compiled, containing details of the model structure and procedure, the preparation of training equipments which comprised handbook for the cooperative members who attended the training, test, evaluation form, observational form for the observation of training behaviors, and training schedule.

The model for training cooperative members was tried out with 17 members of the Agricultural Cooperative of Ban Chorn-Udom, Moo 7, Tambon Koh Kaew, Amphoe Khoksamrong, Changwat Lopburi, for 5 days. The knowledge, understanding, and sense of participation in the

cooperative's activities of the trainees was pre-tested before the training and was post-tested after the training by using the same test. In this experiment, the agricultural cooperative members of Ban Wang Kaban, Tambon Wangchan, Amphoe Khoksamrong, Changwat Lopburi were selected as control group. The knowledge, understanding, and sense of participation in the cooperative's activities of the control group was also tested twice, but the control members received neither training, nor cooperative member handbook.

In respect of the knowledge and understanding of the cooperative's activities, the posttest scores of the experiment group differed significantly from the pretest scores ($p < .01$), whereas the difference between the pretest and the posttest scores of the control group showed no statistical significance. This indicated that the training helped increase the knowledge and understanding of the cooperative's activities. As regards the sense of participation in the cooperative's activities, the pretest and the posttest scores of both groups differed slightly without statistical significance. However, the evaluation of the training by the trainees and the observation of the training behaviors revealed that the trainees were more interested in cooperation, more cooperative and had better attitude towards the training which reflected more sense of participation in the cooperative's activities.

In applying the training model with members of other agricultural cooperatives, it is recommended that, it is necessary to study the conditions, problems, and needs of the target community and

agricultural members before the training, and integrate such conditions and problems into the content of the training. This training model is to serve only as a frame of educational management. Its details and content should be improved and applied in line with each cooperative's conditions, problems, and needs, so that the cooperative members who attend the training will be more interested and more cooperative in the training and realize in the advantages of the training. In addition, the trainees should always be informed of the progress and movements of cooperation to stimulate their interest and appreciation of cooperative activities all the time.

